ADLİYE DERGİSİ

Devlet Nüshası

T. C.

Adliye Vekilliği tarafından her ay neşrolunur

Otuz beşinci sene
1 inci sayı

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

ANKARA
Yeni Cezaevi Matbaası

1944

İÇİNDEKİLER

No.		Sayfa No.
1	**Yeni Yıla Başlarken**	1
2	**Âmme Para Cezasının Hukukî Mahiyeti ve Üçüncü Şahıslar Tarafından Ödenmesi Hali** *(Yazan : Dr. Hakkı Uma)*	4
3	**Askerî Ceza Kanununun 131. maddesi hakkında düşünceler** *(Yazan : Rıza Erdoğmuş)*	13
4	**Verasat Vesikası Hakkında Bir İnceleme** *(Yazan: Dr. K. Fikret Arık)*	19
5	**Olaylar: Büyük Yas**	39
6	**Bibliyoğrafya**	46
7	**İsviçre Federal Mahkeme Kararları** *(Çeviren : Dr. K. Fikret Arık)*	53
8	**Evlenme Boşanma** *(Konferansı veren : Dr. Hıfzı Veldet, İstanbul Üniversitesi Medeni Hukuk Profesörü)*	71
	Türk Hukuk Kurumu Müsabakası	1125
	Hâkimler ve Müddeiumumiler Terfi listesi	1127
	Temyiz Mahkemesi Kararları Ceza Kısmı	1/16
	Temyiz Mahkemesi Kararları Hukuk Kısmı	1/32

Dergiye bastırılmak istenen her yazı doğrudan doğruya Vekillliğe gönderilir. Neşrolunan makalelerdeki fikir ve mütalâalar munhasıran yazı sahiplerine aittir. Her yazı on satırı geçmiyecek şekilde bir hulâsayı ihtiva etmelidir. Basılmıyan yazılar geri verilmez.

1986 SA 94
MILLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

No : 1

Yeni Yıla Başlarken

Dünya milletleri eşi görülmemiş bir boğazlaşmada ilim eser ve müesseselerini yok etmede birbirile yarış ederken ADLİYE DERGİSİ, HUKUKUN GAYESİ olan SULH içinde 35. inci yılına basıyor.

34 Yıl gibi bir mecmua hayatında azımsanamıyacak kadar uzun bir devreyi başarı le arkasında bırakan DERGİ, bundan sonraki neşriyatında da gaye ve ge eneğine sadık kalacaktır: Türk adliyesinin dergisi haviyetini muhafaza etmek..

ADLİYE DERGİSİ, bu sıfatla kendisine düşen vazife ve mükellefiyetlerin genişliğini takdir etmekte, bu ödevleri kısmen olsun gerçek eştirebi mek için bu sayıdan itibaren bazı lüzumlü tadiller ve yeniliklere yer vermektedir. Okuyucularımızın ihtiyaç ve dileklerine bir cevap teşkil edeceğini umduğumuz bu yenilikleri bildirmeden önce. bu mutlu yıl dönümü münasebetile geriye bakmak, ADLİYE CERİDESİ hayatındaki mühim merhaleleri hatırlatmağı faydalı buluyoruz:

***

ADLİYE CERİDESİ'nin hayatında üç mühim merhale vardır:

BİRİNCİ MERHALE: ADLİYE CERİDESİ' nin Ceridei Adliye ünvanı altında intişara başladığı 1 kânun evvel 1325 (1909) cumartesi gününden itibaren kânun sani 1338 (1921) tarihine kadar geçen zamandır ADLİYE CERİDESİ'nin ilk merhalesi, meşrutiyet inkilâbının hukuk alanındaki akislerini ihtiva eden bir çok kiiymetli vesikaları toplamaktadır Ne yazık ki bu devreye ait nüshalar münderecatının toplu bir fihristi henüz yapılamamıştır. Adliye Vekâleti kütüphanesinde yaptığımız araştırmalarda 1 kânunu evvel 1325 – 20 kânunusani 1333 tarihleri arasında çıkan sayıları tesbit edebildik. Fakat 20 kânunu sani 1333 tarihi ile kânunu sani 1338 (1921) tarihi arasında çıkan sayılara rastlayamadık Bu itibarla, mecmuanın bu müddet zarfında intişar edlip etmediğini anlıyamadık.

O zamanki CERİDE, resmî ve gayri resmî olarak iki kısma ayrılmıştır. Resmî kısımda temyiz mahhemesinin mühim kararları ile idarî mercilerden sadır olan idari ve tebliğat vesair resmî muameleleri ihtiva etmektedir. Gayri resmî kısım ise Fıkıh meselelerini, hukuk ilerlemelerine ait yazıları ve tercümeleri toplamaktadır.

1 kânunu evvel 1325 cumartesi tarihli ilk sayının mükaddemesinde Mecmuanın kuruluş gayesi şu suretle izah edilmektedir:

".. Meşrutiyeti meşruamızın ilânı her şubei idare gibi idarei adliyemizin dahi matlup olan derecei intizam ve tekemmülüne ait vesailin istikmalini icap ettirmekle bir taraftan adliye tensikatının ve diğer cihetten dahi mehakimi lâzime teşkilâtının icra ve ihtiyacatı hazıramıza muvafık kavanini cedide tanzimi misillu levazımı maâdelenin ifa olunduğu şu sırada devri celili adlimizin icabatı aliyesile mütenasip ve umumun istifadei küllüyesini mucip olabilecek bir tarzda ... CERİDEİ ADLİYE namile bir ceridei mevkutenin tab ve neşri Adliye nezaretince takarrur eyledi.»

İKİNCİ MERHALE: Kânunusani 1338 (1921) — 1935 tarihleri arasında on dört yıl süren devre CERİDE'nin en önemli yıllarındandır. Bu sırada, büyük ADLİ İNKİLÂBımızdan önce kavanin komisyonları çalışmaları zabıtları ve hazırladıkları projeler, kanun ve adliye inkilâbımıza ait bir çok kıymetli vesikalar neşredilmiştir.

Anadolu savaşının en sıkışık sırasında (Kânunu sani 1921) Ankarada yeni sıra numarası altında intişara başlıyan CERİDE'nin ilk sayısında maksat başlığı altında, ezcümle, şu satırları buluyoruz: "İçinde bulunduğumuz büyük ve millî mücadelenin gayesi, istiklâl ve bu istiklâli tarsin ve te'yit edecek adalet olduğuna göre mefkûremiz pek kutsi ve insanidir... Evveldan beri intişar eden ve maalesef bizzat adliyecilerin her ferdinin bile alup okumasına imkân hasıl olmıyan Ceridei adliye'yi bu defa her türlü yoksulluk içinde pek mükememel olmasa bile, tekemmüle doğru hatve atmak emeliyle neşre iptidar ettik.».

ÜÇÜNCÜ MERHALE: İkinci kânun 1935 yılında ADLİYE CERİDESI'nin yeni bir şekil ve ruhla intişara başladığını görüyoruz. Bu yeni safhanın başlamasını doğrudan doğruya o zamanki adliye vekili sayın SARACOGLU'nun dinamik ve kavrayıcı zekâ ve himmetine borçluyuz.

Bu safhada, [1] CERİDE. Vekillik U. Müdürlüklerinin mütalâalarile bir çok değerli etüd ve tercümeleri ve bilhassa temyiz mahkemesi ve İsviçre Federal mahkemesi kararlarını neşreylemiştir (2).

***

Okuyucunun dikkat nazarından kaçmamıştır: ADLİYE CERİDSİ bu sayıdan itibaren hitap ettiği kitlenin ihtiyaç ve dileklerine daha eyi cevap verebilmek düşüncesile bazı tadillere uğramış bulunmaktadır. Bu yenilikleri şu noktalarda toplayabiliriz:

1 — Dergi, her şeyden önce hâkim ve müddeiumumilerimize, bir kelimeyle adliyecilerimize hitap etmektedir. Halbuki adliyecilerimizin tatbikatta uğradığı en büyük güçlük Temyiz mahkememizin içtihatlarını zemanında ve bol bol bulunamamalarıdır. Dergi'miz, içinde bulunduğumuz güç şartlara rağmen bu ihtiyacı karşılamağa çalışacak ve bu sayıdan itibaren her ay, bir ay önce verilmiş kararlardan içtihadî bir değer taşıyanları muntazaman meşredecektir. Hukukî ve ceza kararlarına ayrılan formalar yıl sonunda ayrı bir cilt halinde de toplonacaktır.

II — Yabancı memleket mahkemeleri kararlarından hukukumuzu ilgilendiren meseleler hakkında faydalı görülenlere ayrı bir forma tahsis edilmiştir. Bu kararlar içinde İsvicre Federal mahkemesi kararları en mühim yeri işgal edecektir. Bu kararlar da yıl sonunda ayrı bir cilt halinde toplancaktı

III — Memleketimizde hukukî eserlerin sayısı gün eçtikçe artmaktadır. (Kitaplar, dergiler) sütunumuzda, yeni çıkan eser, mecmua ve incelemeler hakkında taktim veya tahliller yapılacaktır [3].

IV — Dergi, hukuk hayatının türlü tezahürlerine yabancı kalmıyacak, hukuk ve adliyeyi ilgilendiren olaylar ve mevzuat hakkında kısa haberler verecektir.

V — Büyük dil inkilâbı zihniyetine uygun olarak Ceridemiz bundan sonra ADLİYE DERGİSİ adı altında intişar edecektir.

---

[1] Adliye ceridesinin 1338 — 1935 yıllarına ait alfabetik arama cetveli mevcuttur: Sevda KUTENGİN (Adliye vekâleti Kütüphane memuru): ADLİYE CERİDESİ ALFABETİK ARAMA CETVELİ . 1936. Hapishane matbaası, 548 Sahife.

[2] Adliye Ceridesinin islâhı için vekilliğe verilen mütalâanamede çok dikkate layık fikirler mevcuttur: **Bak:** *Adliye Ceridesi, 1935, Sayı: 1.*

[3] Mecmuamızın bu kısmında eserlerinden bahsedilmesini arzu edenlerin eserlerinden iki nüshayı mecmuaya göndermeleri rica olunur.

5

No. 2

Âmme Para Cezasının Hukukî Mahiyeti Ve Üçüncü Şahıslar Tarafından Ödenmesi Hali

Yazan: Dr. Hakkı Uma

I — Âmme para cezasının hukukî mahiyeti.

II — „ „ „ üçüncü şahıs tarafından ödenip ödenemiyeceği.

III — Üçüncü şahıslar tarafından vaki ödemeyi bir suç telâkki etmek mümkünmüdür?

1 — Âmme para cezasının hukukî mahiyeti.

Gerek umumî gerekse hususî ceza kanunlarındaki cezalar sisteminde mühim ve esaslı bir müeyyide olan âmme para cezasının tarihî tekâmülünün tetkiki bize, kanun vazılarının bu müeyyidevi, bazan pek büyük ehemmiyet vererek, ceza sisteminin mesnedi addeyledıklerini ve bazanda çok ihmal ettiklerini göstermektedir.

Fransız hukukunda büyük ihtilâlden evvel en mühim ceza, para cezası idi. Nitekim Fransız müellifleri [1] « her cürme ancak para cezası terettüp eder » kaziyesiyle bu fikri ifade etmektedirler. Ancak 19 uncu asırda hapis cezasının almış olduğu ehemmiyet ve bu cezadan beklenen yüksek vasıflar, para cezasının mevkiini sarstı, ve ikinci plâna atılmasını intaç etti. 19 uncu asrın ikinci nısfından itibaren ve bilhassa 20 inci asrın başlangıcındanberi para cezası yeni kanunlarda eski ehemmiyetini tekrar almağa başlamaktadır ki bu, kısmen hapis cezasından beklenen fazilletlerin tamamiyle tahakkuk etmemesinin ve kısmen de kısa müddetli hapis cezalarının doğurduğu mahzurların önüne geçilmesi zaruretinin bir neticesidir. Böylece, para cezasına atfedilen ehemmiyetin zaman zaman birbirinden farklı olması bu cezanın tanzimi hususunda kanun vazılarının sabit prensiplerden hareket etmemesi vaziyetini doğurmuş ve bilhassa bu müeyyideye mevzu olan maddenin—yani paranın—hususiyeti bu cezanın mahiyetini tâyinde bazı tıratsızlıklara yol vererek kendisine bazan cezaî hükümlerin ve bazan da Borçlar hukukundaki alacak, borç hükümlerinin tatbikini intaç etmiştir

[1] I. A. Roux; Cours de droit pénal Français. Tome; I. 2 me éd. 1927. S: 429

MESELÂ: Para cezasının mahkûmun veresesinden tahsili yoluna gidilmesi (iki elân Fransız ceza kanununda mevcuttur.), veyahut muhtelif suçluların mevcudiyeti halinde bunlar arasınca müteselsil mesuliyetin kabul edilmesi gibi.

Arzettiğimiz bu misallerde görüldüğü veçhile bu gibi yanlış hallere mahal vermemek için para cezasının hukukî mahiyetini tâyin etmemiz icabeder. Hukukî mahiyeti demekle şunu kastediyoruz: bir suçluyu muayyen bir meblâğın ödenmesine mahkûm etmekle bu kimse ve hazine arasında ne gibi bir hukukî münasebet doğmuştur. Hazine mahkûma karşı âdi bir alacaklı mevkiindemidir? Yoksa ortada bir hukuku âmme alacağımı bahis mevzuudur? veyahut da mahkûm ile maliye arasında teessüs eden bu münasebeti başka bir hukukî müessese ile izah etmek imkânı varmıdır?

Para cezası, «kanun tarafından hakkında bu ceza derpiş edilmiş her hangi bir fiili irtikâp eyleyen kimseye karşı hükmolunan ve devlet hazinesine muayyen bir meblâğın ödenmesini tazammun eden bir müeyyidedir.» O halde para cezası suçlunun mamelekine taallûk eden bir cezadır. Fakat bununla, para cezasının suçlunun mamelekini hedef ittihaz ettiği mânası anlaşılmalıdır. Bilâkis her ceza gibi bu müeyyide ile de suçlunun bizzat kendisi, fakat mameleki vasıtasiyle vurulmak istenir. Yani nasılki hapis cezasında mahkûmu hürriyetinden mahrum etmek suretiyle onun suçlu iradesi üzerinde müessir olmak gayesi güdülürse, para cezası ile de ayni şekilde mahkûmu maddî menfaatlarından mahrum etmek suretiyle cemiyet onun iradesine karşı bir aksülâmel yapmış olur.

Her nevi cezada olduğu gibi para cezası ile de, başlıca, suçluya, yaptığı fiilin içtimai irade ile muhalefet halinde bulunduğunu anlatmak ve suçlu üzerinde husule getirdiği ıstırap neticesinde onu ıslah etmek veya korkutmak gayesi güdülür.

Bütün hukukçular para cezasına atfolunan bu gayeler hususunda hemfikir olmakla beraber bu cezaya mevzu teşkil eden cismin, yani paranın şahsî olmayışı keyfiyeti bir çok hukuk âlimlerini bu cezanın doğurduğu bağın mahiyetini tâyin hususunda ayrı ayrı neticelere varmağa sevk etmiştir.

Ezcümle: H. Donnedieu de Vabres [1] ve Alman Derner para cezasının devletin veya maliyenin mahkûma karşı âdi bir hukukî alacağı olduğu kanaatini izhar etmişlerdir.

[1] Droit criminel, 1938, S. 398,

7

Ceza vermek hakkının devlete münhasır olmadığı ve para cezasının suçtan mağdur olan kimse tarafından talep edilen bir nevi zarar ve ziyan olduğu eski zamanlarda bu cezanın bir nevi alacak hakkı doğurması tabii görülebilirdi. Nitekim, eski Cermen hukukunda, suçlu tarafından mağdura ödeyen ve Wergeld adını taşıyan meblâğ, mağdur tarafından intikam almak hakkından feragatın; ve kabile reisine ödenen Fredum namındaki meblâğda kabile tarafından suçluyu mağdurun intikamından himayenin bedelini, ifade etmekte idiler. [ ]

Böylece, suçlunun ödediği bu paralarda bir ceza mahiyeti mevcut olmamakla arada alacak ve borç münasebetinin teessüsü kabul olunabilirdi. Fakat bu gün ceza vermek hakkı münhasıran devlete aittir. Ve devletin para cezası namı altında aldığı meblağ yapılan bir hizmetin karşılığı değildir. Binaenaleyh bir hususi hukuk borcunun mevcudiyeti iddia edilemez. Bu görüşten hareket eden bazı müellifler mahkûm ile hazine arasındaki münasebeti vergi nevinden bir âmme hukuku borcu telâkki etmektedirler (Publizistches Forderungsrecht). Garraud para cezasından bir borç doğduğunu kabul etmekle beraber bir fikir ileri sürmektedir. [2] Bu telâkki tarzı, yani para cezasından hazinenin bir alacak hakkının doğması telâkkisi fransız müelliflerince umumiyetle kabul edilmiş bir görüştür. Ve esasen fransız ceza kanununun para cezasına müteallik hükümleri de bu bu mülâhazayı takviye etmektedir. Filhakika arada bir alacak münasebeti mevcut olduğu kanaatile, devlet para cezasının tahsili için umumi borçlar hukukî prensiperine müsteniden hareket etmekte bir mani görmemekte ve binnetice kat'iyyet kesbetmiş bir para cezasının makûmun mirasçılarından tahsili veya müteaddit suçluların mevcudiyeti halinde bunların müteselsilen kefil olmaları kabul edilmektedir. Halbuki bahis mevzuu ettiğimiz bu iki hal ceza prensiplerine tamamen aykırıdır. Çünkü cezanın umumî vasıflarından biri şahsî olmaktır, yani ceza yalnız suçu işleyen kimseyi istihdaf ve müteessir etmelidir. mirasçıların bunda mütazarrır olması bir adalet izliktir. Diğer taraftan ceza her mahkûmun suçu ile mütenasip olmalıdır Halbuki mahkûmlar arasında müteselsil mesuliyet usulü bunlardan birinin cezasını diğerinin tahammül etmesi neticesini doğurabilir. Bütün bu mülâhazalara rağmen Fransız ceza kanunu bu iki hükmüde kabul etmiştir.

Bu görüş tarzına muhalif olanlar (Deumer, gutmann) şunu belirtiyorlarki: Bu gün, bazı istisnalardan sarfı nazar, hemen bütün Avru-

[1] Adı geçen eser S. 374

1914, S: 375

[2] R.Garraud: Traité théorique et pratique de droit pénal Français, Tome: II,

8

pa kanunları; mahkûm tarafından ödenmemesi halinde para cezasının hapse tahvilini kabul etmişlerdir. Halbuki böyle bir tahvil ödenmemiş bir borç hakkında kabul olunmaz. Meselâ: İsviçre Federal kanunu esasîsinin 59 maddesi borç için hapsi menettiği gibi, Türk icra ve iflâs kanununda da bu hapis hükmü kaldırılmıştır. Diğer taraftan şunu da nazarı itibare almak icap eder ki: borç münasebetlerinde daima karşı karşıya bir hak ve borç veya vazife vardır, ve asıl olan; alacaklının, bu hakkını istihsal etmesidir. Para cezasına mahkûmiyet halinde de şüphesiz mahkûm için muayyen bir meblâğı ödemek vazifesi mevcuttur; fakat burada maliyenin hakkı ikinci plâna düşer. Yani para cezasına asıl olan şey borçlu vaziyetinde gördüğümüz mahkûmun bu borcunu ödemesidir. Hulâsatan: borç münasebetlerinde esas alacaklının tatmini olduğu halde, para cezasına mahkûmiyet halinde esas borçlu mevkiinde olan kimsenin bu cezanın ifade ettiği meblâğdan mahrum bırakılmasıdır.

Bu görüşten hareket eden bir çok müellifler para cezasında bir borç vasfı görmektedirler. Ezcümle Gutmann'a göre «mahkûm cezanın ifade ettiği meblâğı ödemek değil, onun kendi mamelekinden çıkmasına tahammül etmek mecburiyetindedir. Eğer mahkûm kendiliğinden cezayı öderse, bu, hapis cezasında gelip kendiliğinden hapse giren mahkûm gibi, bir cezanın infazı hususunda devlete yardım etmekten başka bir şey değildir.

Kronecber'e göre para cezası; devletin, mahkûmu cezalandırmak gayesile, onun mamelekine karşı vaki bir müdahalesini ifade eder ve meblâğ mahkûmun mamelekinden çıkar çıkmaz ceza infaz edilmiş farz olunmak lâzımgelir, hattâ bu para, salâhiyeti olmıyan bir kimse tarafından bile tahsil edilmiş olsa yine devlet cezayı infaz edilmiş telâkki etmelidir.

Bu mülâhazalardan sonra biz şu neticeye varıyoruz: para cezasında asıl cezaî vasıf, mahkûmun muayyen bir meblâğ ödemek suretile katlanmak mecburiyetinde kaldığı mahrumiyettir; nasıl ki hapis cezasında mahkûm hürriyetinden mahrum ediliyorsa, para cezasında da malî menfaatlarından mahrum edilmektedir. Bu itibarla bu cezayı diğerlerinden ayırmıya yarayan husus, ona mevzu olan maddenin ayrı olması keyfiyetidir. Asıl olan mahkûmun menfaatlarından, hâkimin münasip gördüğü nisbet dahilinde mahrum edilmesidir. R. Schmulder bu noktayı tebarüz ettirmek için «bu meblâğı göle bile atsak yine ceza infaz edilmiştir» der. [1] Bu ifade devlet tarafından

[1] Die geldstrafe, 19 2, S 12,

cezanın mevzuu olan meblâğa temellük edilmesi hususunun tamamen fer'i bir mahiyeti olduğunu gösterir. Bu temellük tediyenin tabii bir neticesi ve aynı zamanda bir delilidir. Devlet, nihayet, para cezalarında gerek bütçe durumuna, gerek suçlulara karşı takip olunan siyasete uygun bir tarzda istif de eder. Burada unutulmaması icap eden bir nokta vardırki o da, para cezasının hazineye bir irat temini değil bilâkis tevlit ettiği mahrumiyet sayesinde mahkûma bir ıstırap vermesi gayesini güttüğüdür. Devletin buradaki rolü de cezanın infazına memur olmaktır. Buda gösteriyorki para cezasının mahiyetinin tâyin hususunda medeni hukuk veya idarî malî hukuk mefhumlarına müracaat etmek doğru değildir.

O tada devletin infaz etmek mükellefiyetinde bulunduğu bir ceza vardır ve bu cezadan doğma karşılıklı bir borçluluk münasibeti mevcut değildir. Yani her iki taraf için de ortada bir mükellefiyet vardır. mahkûm cezasını çekmiş olmak için parayı ödemek; ve devlette, yine kendi mamelekini artırmak gayesile değil, fakat mahkûma hâkime takdir ettiği nisbet dairesinde, bir ısıtrap vermek gayesiyle parayı tahsil etmek mecburiyetindedirler.

Eğer bu meblâğı hazinenin bir alacağı olarak kabul ederse hükümete bu parayı tahsil edip etmemek salâhiyetini de tanımak icap eder. Halbuki hükümet mahkemesinin verdiği kararı yerine getirmek mecburiyetindedir.

II — Âmme para cezasının üçüncü şahıslar tarafından ödenip ödenemeyeceği.

Para cezasının mahiyetini tâyin hususundaki görüşümüzü tesbit ettikten sonra şimdi daha ziyade farazî gibi görülen bu ikinci mesele ile uğraşabiliriz.

Para cezasına mevzu olan maddenin gayri şahsî vasfı dolayısile cezanın hakiki yükünün mahkûm tarafından tahammül edilmemesi, yani bunun üçüncü bir şahsa yükletilmesi ve binnetice ceza ile doğmasını istediğimiz neticelerin vücut bulmaması ihtimali vardır. Böyle bir tediye kabul olunabilir mi?

Veyahut bu tediyeyi (Begünstigung — fovorisation kaidelerine göre) bir suç telâkki etmek imkânı varmıdır?

Bu hususta para cezasına tanıdığımız hukukî mahiyet bize rehber olacaktır. Eğer para cezası mahkûmun hazineye karşı bir borcu telâkki olunursa, bu borcun borçlu veya üçüncü bir şahıs tarafından ödenmesi hususunda alacaklı için bir fark olmaması ve binnetice

10

üçüncü şahıs tarafından yapılan tediyenin kabul edilmesi icap eder. Fakat evvelce de izah ettiğimiz gibi, para cezası diğer cezalardan ancak taallûk ettiği mevzu itibarile ayrılır; gerek vasıfları, gerek mahiyeti itibarile diğer cezalardan bir farkı yoktur. Binaenaleyh şunu daima hatırlamak lâzımdır ki, para cezası suçlunun mamelekini değil iradesini istihdaf eder,ve mamelekin azalması suçlu iradeye ulaşmak için müracaat olunan bir vasıtadan başka birşey değildir. Esas olan, suçlunun mâruz kaldığı bu mahrumiyet dolayısile ıstırap çekmesidir. O halde cezaî bakımdan mühim olan nokta: hazinenin, her hangi bir suretle olursa olsun, bir edayı kabul etmesi değil, fakat bu tediyenin mahkûmun mamelekini azaltmasıdır; Ancak bu suretledirki ceza, mahkûmun huzuruna müessir olabilir. Mahkûmun bu ıztırabı çekip çekmediği hususunda devlet alâkasızlık gösteremez. Fakat cezanın mahkûm üzerinde böyle bir his doğurması hususunda da devlet bir cebir vasıtası kullanamaz. Bu sebepledir ki cezanın enfüsî, şahsî tesirleri onun mahkûm tarafından ödenmesile vücut bulmuş farzolunur. Bu itibarla hükmolunan ceza bu gibi tesirleri husule getirebilmek için suçlunun şahsiyetine, suçun vehâmet derecesine ve bilhassa suçlunun malî vaziyetine uygun olmalıdır. (Bu son konu ayrı bir yazıda incelenecektir.) Fakat bu şekilde hükmolunan para cezası üçüncü bir şahıs tarafından ödendiği takdirde şüphesiz suçlu üzerinde tevlidi arzu olunan neticelerin doğmasına imkân yoktur. Meselâ bir baba veya yakın akraba tarafından, bir kimse aleyhinde hükmolunan para cezasının ödenmesini tasavvur edelim. Para asıl suçlu ve mahkûm olan kimsenin kesesinden çıkmadığına göre mahkeme hakikatte kimi cezalandırmış olacaktır; baba veya âlicenap akrabayımı, yoksa asıl suçlu olan çocuğumu? Şüphesiz ki sonuncu şahıs bu vaziyette cezaya karşı lâkayıt kalacak ve bu mahkûmiyetten, beklendiği kadar, müteessir olmıyacaktır.

Bu itibarla devlet, ödenen paranın suçluya ait olup olmadığını tahkik etmek mecburiyetindedir. Nasılki üçüncü bir şahıs, hapse mahkûm olan kimse yerine gelipte hapishaneye giremezse (T. C. K. mad. 28), aynı şekilde asıl mahkûm olan kimseden başka bir şahısda para cezasını ödeyemez. [1]

[1] — Aşağıdaki mükellifler ayni kanaatı izhar etmişlerdir:
(A. E. Hafter: Lehrbuch des schwe izerischen Strafrechts, Allg. Teil, 1926, S. 283; V. Liszt — Schmid; Strafcht. 25. éd. 1927. S. 376; C. Stooss: Revve pénale Suisse. No. 11,S. 365; Thormann und Overbeck; Schweizerisches Strafgesetzbuch, 1939,

4

III — Üçüncü şahıslar tarafından vaki ödemeyi bir suç telâkki etmek mümkünmüdür?

Bütün bu izahattan üçüncü şahıslar tarafından vaki olacak her ödemede cezayı mucip bir fiil (favorisation) vardır neticesini çıkarabilirmiyiz? Burada varidi hatır olabilecek suç, ceza kanunumuzun 296. maddesinde derpiş edilen «cürüm işleyenleri saklamak, cürmün delillerini yok etmek» suçudur. Bu suçta asıl mühim olan nokta; suçu işlemeden evvel aralarında verilmiş bir karar olmadığı halde bir kimsenin bir suçluyu ceza takibatından veya infazından kurtarmasıdır. Bizim kanunumuz ... «Hapis cezasından aşağı olmıyan cezayı müstelzim bir cürüm işledikten sonra ...» demek suretile para cezasını müstelzim fiilleri bu suç mefhumundan açık surette çıkarmıştır. Bununla beraber Avrupa kanunlarında Fransızların (favoristion) ve Almanların (Begünstigung) dedikleri bu suç daha umumî bir mahiyettedir. Filhakika bu suç, meselâ; isviçre ceza kanununun 305. maddesinde şu şekilde tarif edilmektedir: «herkim başkasını bir ceza takip veya infazından kurtarırsa .. » Demekki bir mahkûmun, mahkûm olduğu cezanın infâzından kurtarılması veya sıvıştırılması bu suç mefhumuna girmektedir. Böyle olduğuna göre: üçüncü bir şahsın, mahkûmun para cezasını ödemesi onu bu cezanın infazından kurtarmasımı demektir? ve bu suçu ne vakit tekemmül etmiş kabul edebiliriz? Bu hususta muhtelif nazariyeler vardır:

Bunlardan birincisi, üçüncü şahıslar tarafından vaki olan ödemelerin hiç birinde bahis mevzu olan suçu görmemekte [1]; ikincisi, üçüncü şahsın mahkûm tarafından bir talep vaki olmaksızın, salâhiyattar makama parayı ödemesini [2].

Üçüncüsü, failin doğrudan doğruya maliyeye veya salâhiyattar makama parayı ödemesi veyahut bu gayeye matufan mahkûma parayı hediye etmesini (Gutmann); ve nihayet dördüncüsü, üçüncü şahıs tarafından vaki olan her türlü ödemeyi hattâ mahkûma, maliyeye vaki tediyeden sonra yapılan, hediyeyi bile favorisation addetmektedir. [3] Bu hususta bir aziyet alabilmek için herşeyden evvel «cezanın ve hassasaten para cezasının infazı» mefhumunu sarih bir surette tayin etmek lâzımdır. evvelce de belirtmeğe çalıştığımız üzere, para cezası ancak muayyen meblâğın mahkûmun mamelekinden çıkmasıyle, başka bir deyişle, mahkûmun bu meblâğın kaybından mütevellit istırabı, elemi çekmesiyle infaz edilmiş olur. Yalnız ödeme keyfiyeti-

[2] Liszt, — Schmidt, A. g. S. 846; Stooss, zur Natur der geldstrafe. S II

[3] — Hess, die geldstrafe im Schweizerischen Strafrecht, Zürich. 1909, S 86,87

12

ni takip ederek cezanın infaz edildiği neticesine varmak ceza infazı mefnumunun çok şekli bir tefsiri olur. Çünkü üçüncü şahsın ödemesini kaboul etmek para cezasiyle aradığımız hedefe bu cezanın mahiyetine mugayir olur. O halde yukarda tarif ettiğimiz bu suçun failini cezalandırabilmek için bu failin "üçüncü şahsı cezanın tatbikından kurtarmak maksadile para cezasını ödemesi» lâzımdır.

Bu şart, üçüncü şahsın doğrudan doğruya salâhiyattar makama cezayı ödemesi veya mahkûma, tediyeden evvel, bu maksatla, parayı hediye etmesi hallerinde tahakkuk eder. Her iki hal arasında mahiyet itibarile bir fark mevcut değildir. Fakat mahkûm tarafından Maliyeye tediye vaki olduktan sonra üçüncü şahıs bu meblâğı mahkûma hediye ederse ne olacaktı? burada vaziyet daha girift bir hal almaktadır. Stooss ortada artık bir suç olmadığını çünkü mahkûmun parayı ödemekle kâfi derecede ıstırap çektiğini ileri sürüyor; fakat böylelikle bir açık kapı bırakmış olmuyormuyuz? Filhakika bunu bilen herkes mahkûma evvelce hediye etmektense tediyeden sonra hediye etmeyi daha muvafık bulacak ve böylece kanun hükümlerinin tatbikına imkân kalmıyacaktır.

Bize göre burada katî bir kaide koymak güçtür. Çünkü mahkûmun, tediye vaki olmak itibarile mahkûmiyetin bütün netice ve tesirlerini, fiilin gayri içtimaî vasfını ve kendisi için nahoş neticelerini hissetmiş olması çok mümkündür. Eğer sonradan üçüncü şahıs kendisine bu meblâğı hediye edecek olursa bu, ârizî bir hal olur, ve belkide kendisinde tahrik edilen hisleri tahrip edemez. Fakat bu şekil mahkûm ile üçüncü şahıs arasında kanun hükümlerini icrasız bırakmak için evvelce kararlaştırılmışta olabilir. Bu itibarla bu gibi halleri hâkimin takdirine bırakmak ve fâilin hakiki niyetinin meydana çıkmasına çalışmak daha muvafık olur.

Başka bir hal de tasavvur etmek mümkündür: evvelce mahkûmun kendisine yaptığı bir iyilik dolayısile mânen kendisini borçlu duyan üçüncü şahıs bu borcunu ödemek için zamanı müsait bularak mahkûma para cezası meblâğını hediye edebilir. Bu halde üçüncü şahsın kasdi, para cezasının netice ve tesirlerini ortadan kaldırmak değil, fakat kendisini mânevi bir borçtan kurtarmaktır. Bu itibarla burada bir suç mevcut denemez.

Bazı müellifler üçüncü şahıslar tarafından bu kabil ödemelerin nazarî ve pek nadir olduklarını çünkü, böyle bir ödemenin mahkûmu maliyeye karşı ibra etmekle beraber üçüncü şahsa karşı bir borç altına soktuğunu iddia etmektedirler [1]

[1] Van Duyl, Actes du congrès du Budapest. S. 67

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

13

Filhakıka kabul etmek mecburiyetindeyiz ki bu kabil ödemeler mahkûm nezdinde üçüncü şahsa karşı bir minnet hissi doğurabilir; fakat burada hukukî mânada bir borçtan bahsedilemez.

Hâdisenin nazarî ve nadir olmasına gelince, bir çok memleketlerin parti komitelerinde ve her nevi cemiyetlerde mahkûm olan âzadan birini kurtarmak için para toplatıldığı görülmüştür. Matbuat suçlarında da bu hâdiseye çok rastlanılır. Ekseriya tâbi veya gazete sahibi yazı sahibinin cezasını ödemektedir. Belki burada bir adalet görmek imkânı vardır. Çünkü bazen muharrir tâbiin emirlerini icradan başka bir şey yapmaz; fakat ne de olsa bu hal anormaldir. Çünkü mahkeme bu cezaya hükmederken yazı sahibinin umumî durumunu nazarı itibare almıştır. Bu itibarla bu kabil ödemelerin önüne geçmek icap eder. yalnız itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki bu fiilin işlendigini isbat etmek çok vakit müşküldür. Çünkü üçüncü şahıs hiç kimseye bir şey hissettirmeden mahkûma meblâğı devredebilir. Fakat parti ve komitelerde vaki haller böyle değildir. Esasen böyle bu gibi müşkûlât meselenin tetkik ve tamikine bir mâni teşkil etmez.

1932 Tarihli Polonya kabahatlar kanunu (Code de contraventions) bütün bu intilâflara bir son vermek üzere 21 maddesinde bu kabil ödemeleri husûsî bir suç olarak cezalandırmıştır.

T. C. Kanda da bu kabil sarih bir hükmün tatbikatta zuhuru muhtemel tereddüt ve ihtilâflara mahâl bırakmıyacağı zannındayız.

16

No. 3

Askerî Ceza Kanununun 131. maddesi hakkında düşünceler

Yazan :
Rıza ERDOĞMUŞ

I.

Askerî Ceza Kanununun 131 ve 192. maddeleri

Askerî Ceza Kanununun birçok suçları ihtiva eden ve tatbikatta pek çok müşkülâtı ve intilâfları mucibolan 131 inci maddesi üzerinde Askerî Temyiz Mahkemesiyle Umumi Temyiz Mahkemesinin İçtihatlarını ve bu münasebetle Temyiz Mahkemesi Tevhidi İçtihat Heyeti Umumiyesinin son (10/şubat 943 gün, 39 esas 9 sayılı) kararını burada mevzuubahis etmek istiyorum.

Askerî Ceza Kanununun 131 inci maddesinde" Askerî bir hizmet yaparken veya vazifeyi suiistimal ederek bir hizmet veya vazifeden ötürü tevdi veya emanet edilmiş olan para veya kıymeti ne olursa olsun bir eşyayı veyahut kendisine tevdi veya emanet edilmiş olmasa bile her türlü Askerî erzak, eşya ve hayvanları çalanlar ve zimmetine geçirenler, yahut ihtilâs edenler veya satanlar, yahut rehine verenler ve bunları bilerek satın alanlar veya rehin kabul edenler veya gizliyenler beş seneye kadar ağır hapis cezasiyle cezalandırılırlar." dendikten sonra ikinci fıkrasiyle az vahîm halde üç seneye kadar hapis cezası hükm olunabileceği zikredilmiş, 2 No.lı bentte tazmin hususu, 3 No. lı bentte suçun seferberlikte işlenmesi halinde cezanın ne miktar arttırılacağı gösterilmiştir.

Yukarda arzettiğim üzere maddenin ihtiva ettiği suç çeşidi ve hepsine birden tatbiki istenen ceza miktarı göz önüne alınırsa bu maddenin tatbikatında bir takım intilâfların çıkmasının tabiî olduğu, bilhassa az vahîm ve vahîm halin takdirinin pek mühüm bir yer işgal ettiği açıkça görülür. Bu maddedeki 3 No. lı bent 4277 Sayılı Kanunun neşrinden sonra tamamen muattal bir hale girmiş ve tatbik yeri kalmamış bulunmaktadır.

15

Bu mevzu üzerinde konuşabilmek için Askerî Ceza Kanununun 192 nci maddesinin de burada tekrarını lüzumlu gördüm. Bu madde "Askerî Ceza Kanununun 75, 79. maddelerile 78. maddesinin C. F k-rasının 2 No. sında ve askerî eşyayı satın almak, rehin olarak kabul etmek ve gizlemek fiillerine dair 131 inci maddede yazılı suçlar askerî mahkemelere tâbi olmayan siviller tarafından yapılırsa umumî mahkemeler bu kanun hükümlerini tatbik ederler." demektedir. Bu maddenin birinci fıkrası mevzuumuzu alâkadar etmez; ancak ikinci fıkrası, yani askerî mahkemeye tâbi olmayan şahısların Askerî Ceza Kanununun 131 inci maddesinde yazılı bulunan suçlardan Askerî eşyayı satın almak, rehin olarak kabul etmek ve gizlemek fiillerine umumi mahkemelerin Askerî Ceza Kanununa göre ceza vereceklerini açıkça göstermiş bulunmaktadır. Ve ihtilâfı mucip bir hal yoktur.

II

Askerî Ceza Kanununun 131. maddesindeki ceza daha ağır olmalıdır.

Mevzua girerek bu iki maddeyi tahlil etmek isterim. Askerî ceza kanununun 131 inci maddesi sekiz muhtelif suçu ihtiva etmektedir. Bilhassa askerlik vazifesi dolayısiyle askerî şahısların bu suçu işlemesinde kolaylık vardır. Suçun işlenmesinde kolaylık bulunan hallerde vazı kanunun suçlunun ahlâkî redaetini göz önüne alarak cezayı arttırdığı malûm bir keyfiyet olduğuna ve askerlik gibi memleketin mühim bir vazifesini gören şahısların işlediği suçla her hangi bir şahsın işlediği suç arasında ceza tatbiki bakımından mühim bir fark olacağı gayet tabiî bulunacağına göre, ilk nazarda Askerî Ceza Kanununun 131. maddesinde ağır ceza hükümlerinin mevcut olduğu zannedilirse de vaziyet tamamiyle aksinedir.

Bu maddenin ihtiva ettiği suçlardan zimmet suçu için T. C. K. (Md. 202) bir seneden beş seneye kadar hapis cezası tâyin etmiştir. Az vahim hal kabul etmemiş ve bir seneden üç seneye kadar memuriyetten mahrumiyet cezası verileceğini de emretmiştir. İhtilâs suçu için (Md. 203) beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verileceğini, ihtilâs olunan şeyin ödettirileceğini ve bir misli kadar da ağır para cezası alınacağını, faile aynı zamanda üç seneden on seneye kadar memuriyetten mahrumiyet cezası verileceğini

16

emretmiştir. Keza bu maddede de az vahim hal mevzuubahis değildir. [*]

Görülüyor ki Askerî Ceza Kanunu zimmet ve ihtilâs için koymuş olduğu ceza hükümleriyle Türk Ceza Kanununun bu fiillere mümas hükümleri arasında mühim bir fark vardır. Yukarıda da arz ettiğim üzere mevcut kolaylık ve yapılan işin ve vazifenin ehemmiyeti göz önünde tutularak Askerî Ceza Kanunundaki cezanın daha ağır olması lâzımdır. Bu temenni 4277 Sayılı Kanunla bugün için tamamen yerine getirilmiş bulunmakta ise de bu kanunun tatbikatı ancak fevkalâde halin veya seferberliğin veya harp halinin devamı müddetince mümkün olduğuna göre bugünkü fevkalâde halin hitamında eski ahkâma dönmüş olacağız ki boşluk gene devam edecek demektir. Bu madde hükmünün tatbikatta meydana çıkan zaruretler muvacehesinde Türk Ceza Kanununa mütenazır bir şekilde şimdiden tâdili temenni olunur.

III

Askerî Ceza Kanununun 131. maddesinde aslolan ceza ağır hapistir.

131 inci maddede suçlular için asıl ceza olarak birinci fıkrada yazılı bir seneden beş seneye kadar ağır hapis cezası verileceği, ancak az vahim hallerde üç seneye kadar hapis cezası hükmolunabileceği gösterilmiş olduğu halde çok defa tatbikatta maddenin az vahim hal fıkrası esas kabul olunarak birinci fıkranın tatbiki için esbabı mücibe göstermek mecburiyetinde kalınmakta ve birinci fıkranın (ağır hapsin) asgarî haddinden yukarı çıkmak içinde elde ekseriya şiddet sebebi kalmamış bulunmaktadır. Bu vaziyet bazan zimmet ve ihtilâs suçlularının üç günlük bir hapis cezasiyle kurtulmasını mucibolmaktadır. Keza aynı mütâaları hırsızlık suçu üzerine de yürütmek mümkündür. Askerî Ceza Kanununun 131 inci maddesinde yazılı hırsızlık suçuna tatbik olunması lâzım gelen ceza ile Türk Ceza Kanununun 491, 494. Maddelerinde tatbiki emrolunan ceza arasında nisbetsizlik vardır. Diğer taraftan Askerî Ceza Kanununun 132 inci maddesi (Bir üstün, bir arkadaşının, bir astın, veya misafir verildiği bir hane sahibinin veya mensuplarından birinin bir şeyini çalan beş seneye kadar hapsolunur.) demektedir. Türk Ceza

[*] ihtilâstan mahkûm olan subay, askerî memur ve gedikliler hakkında Ordudan tard, ihraç veya rütbenin geri alınması cezası hükmolunur. (As. C.K.30 — 35 maddeleri.)

17

Kanununun buna mümas maddesi karşısında 132 nci maddenin ne kadar hafif bir cezayı ihtiva ettiği barizdir. Hâkimlerin suçlulara üç günden fazla ceza verebilmeleri ve Türk Ceza Kanununun tâyin ettiği ceza mıktarına çıkabilmeleri için nasıl bir şiddet sebebi bulmak müşkülâtında kaldıkları açıkça görülür. Bilhassa Askerî Temyiz mahkemesi muhtelif tarihlerdeki içtihatlariyle 131 inci maddenin birinci fıkrası hükmünün (ağır hapsin) tatbik edilebilmesi için esbabı mucibe gösterilmesini istemesi yukarda arzedilen durumu daha bariz şekle sokmaktadır. (Askerî Temyiz Mahkemesinin 17/5/943 gün, 1492/1188 sayılı kararı.) Halbuki, maddede asl olan ceza ağır hapis olup az vahim hal için esbabı mucibe göstermek lâzım geldiği mütalâasındayım. Nitekim bu husus Temyiz mahkemesi tevhidi içtihat heyeti umumiyesinin 10/şubat/943 gün, 39 esas 9 sayılı kararıyle de fikrimize uygun şekilde tekarrür etmiştir.

Umumî mahkemelerle askerî mahkemeler arasında çıkan vazife ve suçlular hakkında hangi kanunun tatbik olunması lâzım geldiği hususlarındaki ihtilâflara gelince: hangi şahısların askerî mahkemelerde muhakeme olunacakları As. Mu. U. K. nun binci ve üçüncü maddesinde zikredilmiştir. Bu maddelerin sahası 4280 sayılı kanunla genişletilmiş ve kanunun mühim bir eksiği giderilmiştir. Askerî şahıslarla umumî mahkemelere tâbi şahısların müştereken işledikleri suçlar hakkında hangi mahkemenin dâvaya bakmağa salâhiyetli olduğu hususu ise yine As. Mu U Kanununun 2 ve ceza muhakemeleri Usulü Kanununun 6 ıncı maddesiyle halledilmiştir.

IV

Askerî Ceza Kanununun 131. maddesindeki suçları işliyenlerin tabi oldukları mahkeme

131 inci maddenin tatbikatında salâhiyet bakımından iki hal mevzuubahistir.

1 — Askerî mahkemelere tâbi olmıyan şahısların bu maddede yazılı suçları askerî şahıslarla müştereken işlemeleri hali;

2 — Askerî mahkemelere tâbi olmıyan şahısların bu suçları müstakillen işlemeleri hali.

Birinci halde cümlesinin muhakemesinin askerî mahkemede yapılacağı ve haklarında Askerî ceza kanunu hükümlerinin tatbik olunacağı arzolunan As. Mu. ve ceza muhakemeleri usulü kanunu ik-

10

tizasıdır. Bu hususta tereddüdü mucip bir cihet yoksa da ikinci halde umumî mahkemelerin hangi ceza kanununun tatbik etmeleri lâzım geldiği hususu ihtilâfı mucib olmaktadır.

Askerî Ceza Kanununun 192 nci maddesine göre askeri makemelere tâbi olmıyan şahısların askerî eşyayı satın almak, gizlemek ve rehin olarak kabul etmek suçlarına umumi mahkemeler bakacaklar ve haklarında Askerî Ceza Kanununun 131 inci maddesine göre ceza tâyin edeceklerdir. Bu suçları askerî şahısların işlemeleri halinde tabiatiyle dâvanın askerî mahkemelerde görülmesi lâzımdır. Bu üç suçu askerî mahkemelere tâbi olmıyan şahıslarla askerî şahıslar beraberce işledikleri takdirde bunların fiillerini ayrı ayrı görmek ve askerî şahısları askerî mahkemelere ve askerî mahkemelere tâbi olmıyan şahısları umumi mahkemelere tevdi etmek lâzım gelmektedir.

192 inci maddenin dışında kalan ve 131 inci maddede berikilerle birlikte sayılan diğer fiilleri askerî mahkemeye tâbi olmıyan şahıslar müstakillen işledikleri takdirde umumi mahkemelerin suçlular hakkında Türk Ceza Kanunu hükümlerini tatbik etmeleri icabetmektedir. Zira 192 inci maddenin mefhumu muhalifinden bu anlaşılmakta ve Temyiz Mahkemesi Tevhidi İçtihat Heyeti Umumiyesinin (10 şubat/943 gün, 39 esas 9 sayılı) kararı da bu yolda tecelli etmiş bulunmaktadır. Bu kararda hulâsaten (Askerî mahkemelere tabi olmıyan şahısların Askerî Ceza kanununun 192 inci maddesinde yazılı olan suçlardan»askerî eşyayı satın almak, rehin olarak kabul etmek ve gizlemek»gayrı 131 inci maddede yazılı suçları işlemeleri halinde haklarında Türk Ceza Kanunu hükümlerinin tatbik olunacağı) bildirilmektedir. Bu Tevhidi İçtihat Heyeti Umumiyesi kararına rağmen askerî erzakı zimmetine geçiren askerî mahkemeye tâbi olmıyan bir şahıs hakkında Çankırı Ağır Ceza Mahkemesi Askerî Ceza kanununun 131 inci maddesi hükmüne göre bir sene ağır hapis cezası vermiş ve bu cezayı Temyiz Mahkemesi Birinci Ceza Dairesi 5/8/943 gün, 2044 esas 1947 sayılı kararıyle tasdik etmiştir.

Hadise şudur: Çankırıda ciheti askeriyeye ait arpaları 2490 sayılı kanun hükmüne göre aktolunan bir mukavele ile şehirdeki anbara naklini taahhüt eden müteahhit Kadir kendisine emanet edilen arpalardan bir kısmını evine göndermiştir.

Çankırı Ağır Ceza Mahkemesince suç Zimmet olarak tavsif edilmiş yukarda arzolunduğu üzere suçluya bir sene ağır hapis cezası verilmiştir.

19

4277 sayılı kanunun 2. Maddesi Fevkalâde halin seferberliğin veya harp halinin devamı müddetince M. Müdafaa vasıtalarına veya askerî ihtiyaçlara taalluk eden işlerde hususi kanunlara göre kendilerine tevdi edilen vazifeleri yaparken bu kanunda yazılı suçları işleyen askerî olmayan şahıslar hakkında da Umumî Mahkemelerce birinci maddede yazılı cezalar tatbik olunur — demektedir.

Ceza kanunlarında yazılı fevkalâde halin ne zaman başlayacağı 4276 sayılı kanunla gösterilmiştir. İcra Vekilleri Heyetinin 11. 12-940 gün 4683/14806 sayılı kararnamesile bu günkü halin fevkalâde hal olduğu tespit ve ilân etmiş bulunmaktadır. Suç zimmet olarak tavsif edilmiş olduğuna göre 2490 sayılı kanun hükmüne tevfikan yapılan mukavele ile arpayı nakle vazifelenen müteahhidin suçu 4277 sayılı kanuna daha uygun gibi görülmektedir.

Bu kanunun tatbik sahasını gösteren içtihatlar mevcut tereddütleri giderecektir. Yukarıda arzolunan iki mühim noktayı halleden Temyiz Mahkemesi Tevhidi İçtihat Heyeti Umumiyesinden ilk fırsatta bu cihetı de aydınlatmasını bekliyoruz.

No. 4

Veraset Vesikası Hakkında Bir İnceleme

Yazan:
Dr. K: Fikret ARIK

I — Maksat.
II — Fransız ve Alman hukukunda veraset vesikası
III — İsviçre — Türk hukukunda veraset vesikası:
B — Vesikayı kimler istiyebilir¿
C — Vesika ne zaman istenilebilir?
Ç — Hangi makam tarafından verilebilir?
D — İtiraz.
E — Vesikanın verilmesi kararı
F — vesikanın hükümleri ve netice.

I

Maksat

Medeni Kanunumuzda veraset vesikası *ihtiyatî tedbirler* bahsinde yer almaktadır. Gerçekten, veraset vesikası terekenin mirasçılar eline geçmesini, yani mirasın intikalini temine hadim olması bakımından bir ihtiyatî tedbir mahiyetindedir; tereke hakkında ittihaz olunan diğer ihtiyati tetbirlerin doğurduğu muvakkat duruma son verir. Diğer taraftan, veraset vesikası, mirasçıya bu mallarda tasarruf vasıta ve imkânını vermesi bakımından *mirasın iktisabı* bahsini de ilgilendirir.

Verasat vesikası modern hukukta esaslı bir yer tutan *alenîlik* mefhumuna sıkı surette bağlıdır; *Roguin* bu vesikayı miras hukukunda alenîliği sağlıyan usuller arasına idhal eder.

Veraset vesikası, bilhassa *tapu sicilli* ile alâkalıdır. Denebilir ki kanunumuz bu vesikayı yalnız tapu sicilli bakımından lüzumlu bir vesika addeder görünmektedir (bak: tapu sicilli nizamnamesi, m. 19). Veraset vesikası hakkında müphem ve her türlü tefsirlere yol açan tek bir maddemiz var: MK. 538. Bundan, vesikanın önemsiz bir şey olduğu neticesini çıkarmamalıdır. Bilâkis, biraz aşağıda izah edileceği

veçhile, bu vesika gerek mirascıların terekeye veziyet etmeleri, g rek tereke malları hakkında üçüncü şahıslarla hukuki muamelele girişmeleri, terekeye ait malların mirasciya teslimi ve borçların v sika sahibi mirascıya ödenmesi bakımından çok önemli bir yer tu maktadır.

Chausson'un dediği gibi, İsviçre kanun vazı', alman hukuku dan alınan bu müessesenin gelişmelerini, bilhassa temas ettiği m teaddit müesseseleri belki de göz önünde bulundurmamıştır.Bu mes lelerin başlıcası *zahiri mirasci* meselesidir. Hakiki mirascının isti kak talebi karşısında, zahiri mirasçıdan terekeye giren bir m iktisap eden bir kimsenin durumu nedir?. Bu kimsenin iktisabı m teber ve mahfuz mu sayılacaktır, yoksa «hiç kimse başkasına ma olduğu haktan fazlasını devredemez(*Nemo plus juris*. . .)»kaidesi tatbik edilecektir?

Bu mesele, Fransa ve Almanyada başka başka yollar tâkip ed mesine rağmen ayni şekilde halledilmiştir: Hergünki hayatın lüzu ve zaruretleri, ticaret ve kredi aleminin ihtiyaçları karşısında, üçü cü şahsın iktisabı mahfuz ve muteber sayılmıştır.

Fransada medeni kanun bu mesele hakkında sâkit olduğu i nazariyat ve mahkeme kararları ayrı ayrı yollar tutmuştu. Haya daha çok yakından teması olan mahkemeler, hakiki mali üçüncü şahsa karşı istihkak talebinde bulunamıyacağı tezini iltiz etmiştir. Plantiol'da, ameli hayatın gerçeklerine ve isteklerine da çok uyduğu için bu nazariyeye kati olarak iltihak etmiştir.

Veraset vesikası mevzuuna 17 mufassal madde tahsis eden man hukukunda da (Alman m. K. m. 2353 ve sonrakiler) Fran mahkeme içtihadlarıle teessüs eden esas kabul edilmiştir.

İsviçre – Türk medenî kanunlarına gelince, bu kanunların bir yerinde zahiri mirascıdan bahsedilmemiştir. İsviçreli şarih den TUOR ve ESCHER, veraset vəsikanın alman hukukunda haiz dağu neticelerin isviçre hukukunda cari olmadığı, hüsnü niyet s bi üçüncü şahısların ancak zilyetliğe ve tapu siciline ait hük lerle himaye edileceği kaatindedirler. Görülüyor ki, kanunumuz, raset vesikası müessesesini alman hukukundan iktibas etmekle raber bu müesseseye alman hukukunda tanınan neticeleri izafe memiştir.

Alman hukukunun veraset vesikasile, fransız hukukunda bu sikaların yerini tutan noter senetlerinin güttüğü gaye şudur: V set vesikası sahibi mirascıya resmi bir vesika ile, bir taraftan, u

22

mi sicillere ve tereke mallarını ellerinde bulunduran kimselere karşı hakkını dermeyan edebilmesi imkânını vermek, diger taraftan onun bu malların maliki sıfatile hareket eylemesini temin etmek ve mirascı sıfatile hüsnü niyetli üçüncü şahıslarla yaptığı bütün muameleleri muteber kılmak.

Halbuki, İsviçre — türk kanun vazii, esas itibarile bir veraset vesikası müessesesine ihtiyaç olduğunu kabul etmekle beraber, vesikanın alman ve fransız hukukunda haiz olduğu bütün hüküm ve neticeleri açıkca tâyin etmemiş, yalınız tapu sicili bakımından hüküm ve tesirini tesbit eylemiştir.

Bu yazıda, veraset vesikası ile ilgili muhtelif meseleleri gözden geçirerek ve kazai içtihat yolu ile — daha eyisi kanun vaziinin açık müdahelesile bu vesikaya almanya ve fransada haiz olduğu hüküm ve tesirlerin bahşedilmesi icap eylediği gösterilmeğe çalışılacaktır.

II

Fransız Ve Alman Hukukunda Veraset Vesikası

A — Fransız hukukunda:

Fransız medeni kanunu veraset vesikası hakkında bir hüküm ihtiva etmez.Nazariyatta «hiç kimse malik olmadığı hakkı başkasına devredemez — nemo plus juris . .» kaidesine istinat eden müellifler terekeye ait bir malı iktisap eden üçüncü bir şahsın, hakiki mirasçının istihkak iddiası karşısında himaye edilemiyeceği neticesine varmışlarsada, kanunun süktûu karşısında, noterlerin tatbikatı ve mahkemelerin müstakar içtihatları neticesinde yavaş yavaş bir âdet hukuku doğdu.

Planiol, hukuki sebeplerden değil, pratik ihtiyaçlardan doğan bu âdet hukuku hakkında fikrini şu suretle ifade eder: «üçüncü şahıs müktesibin himaye edilmesi nazariyesi, hakikatte, en sıkı hukuki nazariyedir. Zira bu günkü metinlerce müesses prensiplere uygun tek nazariyedir. . . Ancak, mutlak lüzum ve zaruret, zahiri mirasçı tarafından yapılan muamelelerin mahfuz ve muteber tutulmasını amirdir . . Cesaretle söylemek lâzımdır ki, kanun yüksek bir hakkaniyet ve adâlet esası, yani üçüncü şahıs müktesibin hüsnüniyeti karşısında eğilmelidir» [1].

23

Zahiri mirasçı ile muameleye girişen üçüncü şahsın himaye edilmesi için hüsnüniyetli olması lâzımdır. Kendi yerinde bulunacak herkes tarafından işlenebilecek bir hatayı işleyen ve hakiki durumu bilmiyen bir kimse hüsnü niyetlidir. Hüsnünivetli olmak için, üçüncü şahsın zahiri bir mirasçı ile, yani hilâfı ispat edilinciye kadar muteber resmî bir şahadetnameye dayanarak mirasçılık sıfatını ispat eden ve tereke mallarının maliki imiş gibi hareket eden kimse ile hukuki münasebetlere girmiş olması lâzımdır.

Mirasçılık sıfatını temin eden ve noterler tarafından verilen şehadetnamelerin ispat kuvveti bu vesikaların sıhhatinden noterlerin mesul olması keyfiyetine dayanmaktadır. Bu itibarla noterlerin bu vesikaların tanziminde büyük bir ciddiyet ve itina ile tahkikat yapmaktadırlar.

Noterler tarafından bu hususta verilen vesikalar üç türlüdür:

L'intitulé d'invetaire, l'acte de notoriété, le certificat de propriété. Bu vesikaların ne ispat kuvveti, ne de istimal yerleri sıkı sıkı tespit edilmiştir.

Bu belgeler tereke mallarının zilyetliğini iktisap etmek imkânını verir, bu belgelere dayanarak tediyatta bulunan hazine memurları hakikim alik karşısında hiç bir suretle mesul değildir, Keza, bu vesikalara istinat ile tereke mallarını iktisap eden kimselerin iktisabı muteberdir.

Bu vesikaların mahiyetine gelince:

Lintitulé d'inventaire, tereke malları defterinin başlığıdır. Bu başlık, ihtiva ettiği kimsenin tereke defterinde yazılı malların maliki olduğunu tazammun eder.

L'acte de notoriété, noter önünde iki şahidin, X.in Z.in mirasçısı olduğuna dair yaptıkları beyan üzerine yapılan belgedir.

Le certificat de propriété, bilhassa, hazine bonoları için kullanılır.

Hulâsa, Fransada kanunda sarahat olmamasına hattâ kanuni esaslarla tezat halinde olmasına rağmen, veraset vesikası esası ve bu esasın neticeleri kabul edilmiş bulunmaktadır.

B — ALMAN HUKUKUNDA VERASET VESİKASI: (BGB, 2355 m. vd.)

Müşterek alman hukuku (pandekt hukuku) veraset vesikası müesesesine yabancıdır. Bir taraftan tapu sicillinin ithali, diger taraftan

24

ameli lüzum ve zaruretler, bu müessesenin Almanyada kabulüne sebep olmuştur. Gerçekten, alman medeni kanunun esbabı mucibe mazbatasında bu müessesenin gayesi şu suretle ifade edilmiştir: Zahiri bir mirasçı ile hukuki bir muameleye girişen bir kimse, zahiri mirasçının hakiki mirasçı olmadığı anlaşıldığı takdirde ağır ve hissedilir zararlara maruz kalır. Veraset vesikasının gayeşi bu zararları bertaraf etmektir.

Hulâsa, bu müessese iki gaye takip etmektedir: mirasçıya hakkını ispat etmemek için bir vasıta vermek, mirasçı ile hukuki muamelelere girişen kimseleri himaye etmek. Veraset vesikası, mirasçıların tereke üzerindeki hakkını ve hissesi nisbetini tevsik eden ve bir veya müteâddit mirasçının talebi üzerine tereke mahkemesi tarafından verilen resmî bir vesikadır.

1 – Kim isteyebilir? Bu vesika esas itibarile talep üzerne verilir. Gerek kanunî mirasçılar, gerek mansup mirasçılar veya mümessiller böyle bir vesika istiyebilir.

Terekenin bir cüzünü iktisap eden kimse kendisine temlik eden mirasçı yerine böyle veraset vesikası isteyebilirse de terekenin tamamını satın alan kimse böyle bir vesika istiyemez. Mirasçının alacaklısı, borçlusunu takip edebilmek, bu yahut resmî bir sicille tescil yaptırmak için borçluyerine kaim olarak veraset vesikası talep edebilir.

2 — Şekil ve muhtevası: Alman hukukunda iki nevi veraset vesikası vardır: Müşterek veraset vesikası, münferit veraset vesikası.

Müşterek veraset vesikası, bütün terekeyi, mirasçıların adlarını ve hisselerini ifade eder, müşeterek veraset vesikası istiyen mirasçı kendisinin ve diğer mirasçıların haklarını, her birine düşen hisseyi ve mirası kabul eylediklerini ispat ile mükelleftir. Miras henuz kabul edilmemişse, bu hususta bir karar verilmek üzere düşünme müddetinin hitamına kadar veraset vesikası verilmez.

Hususi veraset vesikası, hissesini tâyin ve hissesinde BGB. nin koyduğu hudut dahilinde münferit mirasçılardan birine verilir. Münferit vesikası isteyen mirasçı diğer mirasçıların mirası kabul ettiklerini ispatla mükellef değildir. Münferit mirasçının kendisine münferit veraset vesikası verilmesi hakkındaki talebi, mirası kabul beyanı hükmündedir. Münferit veraset vesikasında bu vesikayı isteyen mirasçının hissesi tâyin edilmek icap eder. Bu husus münferit vesikasının esaslı bir şartıdır.

25

Bundan başka, hususi veraset vesikasında, eğer varsa, mirasçının hakkını tahdit eden ikame, mükellefiyeti ..... hususla ve vasiyeti tenfiz memuru da zikredilir.

3 — Veraset vesikası vermeğe mezun salâhiyetli makam tereke mahkemesi (Nachlassgericht) dır. Kendisine müracaat vaki olan tereke mahkemesi resen ve talep sahibinin teşebbüsünü beklemeksizin sıkı bir takikat yapmağa mecburdur. Diğer taraftan veraset vesikası isteyen kimsenin de isbat etmesi gerekli bir çok hususlar vardır. Alman kanununda tafsilen gösterilen hususlar, kanunî mirasçılık veya vasiyetname ile mirasçılık bahis mevzuu olmasına göre tehalüf eder. Mahkeme müddeinin delilleri ile bağlı olmayıp bütün tahkik vasıtalarından faidelenebilir. Hatta hukuk muhakeme usulü kaidelerine göre ilân yoluyla hak sahiplerinin hüviyetlerini birdilmeye davet edebilir. Muayyen bir husus hakkında ibraz edilen delilleri mahkeme serbestçe takdir eder (BGB,m. 2350).

Bahis mevzuu olan mansup mirasçılar ise, mahkeme vasiyetnamenin şekil ve esas bakımından sin haddini tetkik ve tahkik ile mükelleftir. Mirasçılar haklarını ısbat eyledikleri takdirde veraset vesikası verilir.

Mirasçılık hakkına ait bir dâva görülmekte iken dahi veraset vesikası verilebilir. Fakat bunun için önceden vesikayı talep eden tarafın hasmını dinlemek lâzımdır. (Bak n. 2360); tereke mahkemesi münazaalı husus hakkında kanaat edildikten sonra vesika talebini ret veya kabül eyler.

Tereke mahkemesinin vesika talebi üzerine verdiği kabul veya ret kararları aleyhine müracaat kabildir. Fakat tereke mahkemesinin rolü veraset vesikası vermekle bitmez, verilen vesikaları kontrol eylemek, bu vesikaların hakikate uygun olmasına dikkat etmekle mükelleftir. Yeni bir vakıaya veya şekil bakımından bir yanlışlığa muttali olursa veraset vesikasının geri alınması için gerekli tedbirleri alır. Bu hususta alâkalıların müracaatı şart olmayıp mahkeme resen de hareket edebilir. Mahkemenin vesikayı hükümsüz bırakmak için iki vasıtası vardır. Mirasçıyı veraset vesikasını mahkemeye tevdie icbar eylemek, vesikanın hükümsüzlüğünü ilân eylemek (Bu takdirde usulü muhakeme kanununda muayyen bir aylık müddet sonunda vesika hükümsüz olur: BGB,m. 2361)

Hakiki mirasçı da veraset vesikası sahibine müracaatla vesikayı tereke mahkemesine tevdi eylemesini isteyebilir (BGB,m. 2362).

Veraset vesikası bu iki usul neticesinde hükmünü kaybeder.

26

4 — Veraset vesikasının hükümleri:

Alman MK. veraset vesikasının gerek vesika sahibi, gerek vesika sahibi ile hukuki muameleye girişen hüsnüniyetli üçüncü şahıslar lehine bir takım karineler hasıl edeceğini kabul eder.

a) Veraset vesikası, bu vesika sahibinin, vesikada yazılı hudut dahilinde, miras hakkının mevcudiyetine bir karine teşkil eder. (m. 2365) Bu karine herkes tarafından ve herkese karşı dermeyan edilebilir; bu karine, miras dâvaları veya terekeye ait mallara müteallik dâvalarda müddei veya müddeialeyh olmak hakkını verir.

Bununla beraber, mirasçı veraset vesikasına istinaden değil, fakat zilyetliğin mirasçılara intikal edeceğini beyan eden 857 inci madde mucibince tereke mallarının zilyetliğini iktisap eder.

Veraset vesikası tapu sicili bakımından mutlak bir ispat kuvvetini haizdir; kendisine veraset vesikası ibraz edilen tapu sicil memuru bu vesikaya göre hareket etmekle mükellef olup başka deliller isteyemez.

b) Veraset vesikasının üçüncü şahıslara karşı tesiri: Alman Mk. göre veraset vesikası sahibi ile hukuki muameleye girişen hüsnüniyetli üçüncü şahsın bu muamelesi hukuken muteberdir. Hüsnüniyetli üçüncü şahıs, terekeye ait mallarda veya bu mallar üzerinde intifa, rehin hakları iktisabın da veya bu haklardan tahallüsde aynı bimayeden faidelenir (2366). Keza, veraset vesikası sahibinin sıfatına itimat ederek bu kimseye edada bulunan borçlunun tediyeside muteberdir (m. 2367).

Bunula beraber, bu karinelerin hükmü bazı şartlarla mukayyettir: veraset vesikası iptal veya mahkemeye tevdi edilmemiş olmalıdır; üçüncü şahıs terekeye ait münferit bir malı iktisap etmeli, külli bir iktisapta bulunmamış olmalıdır; nihayet, üçüncü şahsın hüsnüniyetli olması lâzımdır.

Alman medeni kanununa göre mirasçılar sıfatlarını yalnız veraset vesikası ile ıspat eylemek zorunda değildirler; bu sıfat başka suretle de tanıtılabilir.

Görülüyorki, Alman hukuku Fransız hukukunda mevcut neticelere vasıl olmaktadır. Ancak, bu neticeler Alman hukukunda daha müstakar bir esasa ve açık kaidelere dayanmaktadır.

Hulâsa, Alman hukukunda veraset vesikasına ait esas şudur: mirasçıya hilâfı ispat edilinceye kadar sıfatını ispat edecek bir senet vermek.

27

Bu esastan çıkarılan neticeler şunlardır: Tapu sicil memuru veraset vesikası ile mukayettir, hüsnüniyet sahibi üçüncü şahıslar ile vesikanın sahibi arasında yapılan muameleler himayeye mazhardır.Bu hal üçüncü şahıslar bakımından muamelâta son derece emniyet vermekte, tapu sicili bakımından işleri basitleştirmekte ve mes'uliyeti azaltmaktadır.Yalnız bu sistemler hakiki mirasçının biraz mağdur olması ihtimalı vardır; bununla beraber, bu tehlike büyük değildir. Çünkü bunun için tereke mahkemesinin ağır bir yanılması veya vesika isteyen kimsenin hile yapması gibi oldukça nadir şartların vücudu lâzımdır.

Netice itibariyle, Alman sisteminin faideleri mahzurlarına kat kat üstündür. Sıkı kayıtlara bağlanan, esaslı tahkikat neticesinde verilen vesika sağlam bir belge teşkil etmektedir. Vesikanın tevlit ettiği karineler ayrıca emniyet ve itimat amili olmaktadır. Bütün hukukçular bu sistemin faidelerini belirtmektedirler. Hattâ bazı hukukçular bu müessesenin Fransız hukukuna ithalini teklif etmişlerdir. Roguin, bu müesseseye mükemmel vasfını veriyor.

III

İsviçre — Türk Hukukunda Veraset Vesikası

İsviçre Türk kanununda veraset vesikasına ait tek bir madde var: m. 538. Terekeye ait ihtiyati tedbirler faslında yer alan bu maddenin müphem, eksik ve gayri kâfi metni müessesenin mahiyeti hakkında münakaşa ve tereddütlere yol açmış bulunmaktadır. Bu vesika ile ilgili hususları sırası ile gözden geçirelim:

A — VERASET VESİKASI TALEBİ.

Veraset vesikası daima mirasçının talebi üzerine mi verilir, bu vesika ne dereceye kadar ihtiyarîdir? Önce bu suallere cevap verelim.

Kanunumuza göre veraset vesikası ihtiyarî bir mahiyeti haizdir: (Mensup mirasçılar . . . Mirasçılık sıfatları hakkında ellerine resmî bir vesika verilmesini sulh hâkiminden *istiyebilir*). (m. 538)

Fakat gerek bizde gerek İsviçre tatbikatında mütaaddit mirasçı olup da bunlardan yalnız birisi vesika talebederse, talepte bulunmıyan mirasçıların vesikada resen gösterilmesi icabeder. Bu hâl, taksim edilmemiş bulunan mirasın iştirâk halinde mülkiyet usulüne tâbi olması ile izah edilebilir:taksimden önce mirasçılar terekenin iştirâk halinde mâliki olup terekeye ait mallarda ancak müttefikan tasarruf-

ta bulunabilir, bu itibarla terekede mevcut gayri menkûllerin tapuda hepsinin namına tescil edilmesi, bu tescile imkân veren veraset vesikasınında hepsinin adını tesbit etmesi gerekir.

Tatbikatta, bu arzedilen kanuni durumun hilâfına vesika adeta mecburi denecek kadar önemlidir. Mirasçılar sıfatlarını ve bu sıfata merbut haklarını hemen daima Veraset Vesikası ile ispat zorundadırlar:

aa) *Tapu sicili* bakımından: Tapu sicili nizamnamesinin m.19 da tescil için (talep kanuni veya mansup mirasçılar tarafından dermeyan edilirse müteveffanın mirasının bunlara munhasır olduğuna dair hâkimler tarafından verilen «veraset senedi» istenmektedir [1].

Görülüyorki terekede gayri menkûl bulunduğu zaman mirasçıların veraset vesikası alması zaruridir.

bb) Mirasçının menkûl mallarda tasarruf bakımından veraset vesikası tatbikata çok önemli bir rol oynamaktadır: ancak ihtiyati tedbirler neticesi tereke mühürlenmiş, resmen idareye başlanmış bulunuyorsa bu tedbirlere son verilmesi ve malların mirasçıya teslimi için asliye mahkemesinden alınan veraset vesikasının ibrazı icabetmektedir.

Diğer cihetten tereke mallarından bir kısmına zilyet olan üçüncü şahıslar (meselâ müteveffanın mevduatı bulunan bankalar) ancak veraset vesikası verildiği takdirde malları mirasçıya vermektedir. Görülüyorki kanuna nazaran veraset vesikası ihtiyari mahiyeti haiz olmasına rağmen tatbikatta alınması mecburi bir vesikadır.

B — KİMLER VERASET VESİKASI İSTİYEBİLİR.

538 inci maddeye göre mansup mirasçılar veraset vesikası istiyebilir. Kanuni mirasçılarda istiyebilir mi? Kanun bu hususta sakittir. Fakat gerek İsviçre kanunun mucip sebepler mazbatası, gerek İsviçre şarihleri, bizdeki tatbikat ve Doktrin bu hususta müttefiktir. Filhakika, tapuda namlarına tescil yaptırabilmek, Bankadaki mevduat ve eshamı alabilmek için kanuni mirasçılarında bu vesikaya ihtiyacı vardır.

Sağ kalan eş furu ile içtima eder ve mülkiyet hakkını seçerse mesele kalmaz. Çünkü mirasçı sıfatiyle vesikayı talebedilir.

[1]2644 sayılı tapu kanunun 5 inci maddesinde mülkiyet ve intifa haklarından birini seçmekte muhayyer olan mirasçıların veraset senedini ne zaman istiye bileceklerinden, 36 inci maddesinde tescili talebedilenlerin yabancı hakiki şahıslar olması halinde yapılacak muameleden, 37 inci maddesi yabancı memleketlerden verilen veraset vesikalarının hangi şartlar altında tanılacağından bahsetmektedir. Bak *Galip GÜLTEKİN*: Sahife 321.

29

Buna mukabil ölüme bağlı tasarrufla lehine bir şey teberru edilen kimseler veraset vesikası istiyemezler. Çünkü bunlar mirasçı değildir.

Keza tereke alacaklıları da, Almanyadaki durumun hilâfma, kendi hesaplarına veya mirasçıların hesabına veraset vesikası istiyemezler. Kanun kendilerini başka hükümlerle himaye etmiştir.

C — VERASET VESİKASI NE ZAMAN İSTENEBİLİR.

538 inci madde veraset vesikasının ne zaman isteneceğini tâyin etmiştir:vasiyetnamede mirasçı nasbedilmiş kimseler bu hususta kendilerine tebliğ tarihinden itibaren bir ay geçtikten sonra veraset vesikası verilmesini sulh hâkiminden istiyebilir. Bir aylık müddet kanuni mirasçılara veya mukaddem tasarruf ile lehlerine teberru vaki olanlara itiraz etmeleri imkânı verilmek için kabul edilmiştir. Fikrimizce, bu müddet kanuni mirasçılara tatbik edilmemelidir. Diğer cihetten bu müddet geçtikten sonra vaki itirazlar eğer vesika henüz verilmemiş ise dinlemelidir. Fakat kanunda yazılı olan bir aylık müddete rağmen hakikatte bazı âmiller vesikanın verilme tarihine müessir olur:

a) Veraset vesikası istihsal eden bir mirasçının bilâhara mirası reddetmesi ihtimali bulunduğundan bu müddetin(M. 546: üç ay) geçmeden böyle bir vesika verilmemesi icabettiği ileri sürülmüştür. Fikrimizce bu düşünce yanlıştır. Çünkü veraset vesikası istemek, alelâde idari muamelenin istilzan etmediği bir muamele olup m. 550 mucibince ret hakkından mahrum eder.

Bundan başka, veraset vesikası bütün mirasçıları irae edeceğinden sağ kalan eşin mülkiyet veya intifa hakkını tercih etmesini dahi beklemek icabedecektir.Ancak tapu kanununnu 5 inci maddesi bu hususta bir haftalık müddet koymuş ve bu müddet içinde cevap verilmemesinin neticesini tanzim etmiştir: veraset senedini veren mahkeme tarafından kendisine verilecek bir hafta mühlet içinde mülkiyet veya intifa hakkından birisini seçmediği takdirde mülkiyet hakkını seçmiş sayılarak veraset senedi tanzim olunur. Bu müddet hazır olamıyanlara tebliğ olunur [1].

[1] Rossele göre sahife 1053 tereke kanuni mirasçıların elinde bulunuyorsa resmî makamın tarafların işine karışmaması lâzımdır. 531 inci hüküm hasıl etmesi için terekenin resmen idare edilmesi lâzımdır. Bununla beraber 538 in m. göre bazı şartlar altında mansup mirasçıya bir vesika verilecektir. Bu vesika terekenin resmen idaresi halinde olduğu gibi mansup mirasçıların terekeye vaziyet etmelerini temin eder. Tereke resmen idare edilmekte ise terekeye vaziyet edebilmek için miras-

30

C — Bütün kanunî mirasçılar veya hakları mükaddem bir tasarrufa dayanan kimseler resmî şekilde itiraz hakkından vaz geçerlerse bir aydan önce veraset vesikası verilebilir.

Ç—VERASET VESİKASI HANGİ MAKAM TARAFINDAN VERİLİR?

1 — *Salâhiyetli makam:* Madde 538 ze göre veraset vesikası sulh hâkimi tarafından verilir. Fakat, tatbikatta bu vesika asliye mahkemelerince verilmektedir. «Ölümden terekenin tasfiyesine kadar olan işler için sulh hâkimi vazifeli kılındığı halde veraset vesikası için asliye mahkemelerini vazifeli kılmak, hem işlerin süratle yürümesine hem de sihhatle tetkikine engel olması» bakımından haklı olarak tenkit edilmiştir [1].

İsviçrede her kanton veraset vesikası verecek makamı ayrıca göstermiştir [2]. Nöşatel, Bern ve Cenevre'de veraset vesikaları noterlerce tanzim olunur. Vaud kantonunde bu vesikayı sulh hâkimleri yapar.

2 — *İkame edilecek deliller:* a) Veraset vesikası talep eden kimsenin bu talebinde haklı olduğunu ispat eylemesi.

b) Bütün mirasçıları listesini vermesi,

c) Hayatta bulunan eşin hakkı hiyarının ne şekilde kullandığını bildirmesi istenir.

a) Vesika talebinde haklı olduğunu ispat etmek için:

aa) kanunî mirasçı, nüfus kayıtlarına istinaden müteveffa ile hısım olduğunu göstermesi lâzımdır. Tuor, Alman kanunundan mülhem olarak, kanunî mirasçının, müteveffanın ölümü, müteveffa ile aralarındaki hukuki rabıta, tercihe şayan başka mirasçılar bulunmadığı, terekenin red edilmediği hususlarını da ispat eylemesi gerektiği düşüncesindendir.

bb) Mansup mirasçının kendisini nasbeden vasiyetname veya miras mukavelesini ibraz etmesi kâfidir.

çılar veraset vesikası istiyeceklerdir. Diğer hallerde buna lüzum yoktur. Fikrimizce bu düşünceye iştirâk edilemez. Çünkü tereke ister resmen idare edilsin ister edilmesin mirasçılar gayri menkûller üzerinde tasarrufta bulunabilmek için namlarına tescil ettirmek bunun için de veraset vesikası almak zorundadır.

[1] Bak: Dr. G. Gültekin, adı geçen yazı.

[2] Schönenberger: Kantonalen Erlase 1940—1942.

31

b) bütün kanunî mirasçıların listesi: tereke taksime kadar müşa kalacağından veraset vesikası bütün mirascıları ve hisselerini ihtiva etmek icap eder. Bunun için de bütün mirasçıların hâkime bildirilmesi gerektir. Bu husus nüfus kayıtları ve şahitlerle ispat olunur. Hangi mirasçıların mirası red sicilleri ile kolayca ispat olunur (549/2).

c) Sağ kalan eşi seçim hakkını kullandığı taksimden önce iştirak halinde mülkiyet esası cari olduğundan bütün mirasçıların bilinmesi lâzımdır.

D -- İTİRAZ

1 — İtirazın gayesi: tarafları, mallar veraset vesikası sahibine verilmezden önce ve bilhassa tapu siciline bu kimse namına tescil yapılmadan evvel, miras ihtilâflarını halle icbar etmektir. Yani itiraz, veraset vesikası alınmadan önce miras dâvaları açılmasını ve bu dâvaların sonuna kadar ihtiyati tedbir mevzuu resmen idare 535/3 müvakkaten kanunî mirasçıların zilyetliğine bırakmak 535/3, mühür altında muhafaza edilmek 532 olarak kalmasını temin eder. Halbuki itiraz yapılmazdan ve veraset vesikası verilmiş olursa, vesika sahibi aleyhine miras sebebile istihkak dâvası açıldığı anda zilyet, binaenaleyh müddeialeyh durumundadır.

2 — *İtirazın şartları*: İtiraz ne zaman, nasıl, kimler tarafından yapılabilir? 538. m. bu suallere şu cevapları vermektedir:

a) İtiraz, tebliğ tarihinden itibaren bir ay geçtikten sonra yapılabilir. Ancak,reveraset dâvaları mururu zamana uğramadığı müddetçe, henüz veraset vesikası verilmiş olmak şartile, itiraz yapılabilir.

b) İtiraz şekle tâbi değildir. Fakat sarih surette yapılması lâzımdır.

c) İtiraz, kanunî mirasçılar veya mukaddem bir tasarruf ile lehlerine *teberrü vaki olanlar tarafından yapılır.*

3 — İtirazın Neticeleri

a) *İtiraz ve tereke malları*: İtirazın ilk neticesi tereke mallarının mirasçı olduğunu iddia eden kimseye verilmesine mani olmaktır. İtiraz yapıldığı anda mallar ya kanuni mirasçıların muvakkat zilyetliği (535/3), ya resmî idare (535/3), yahut mühür altındadır (532). İtiraz üzerine malların durumu değişirmi? Rosse'e göre «sarih itiraz vukuunda resmen idare sona erer ve mallar kanunî mirasçılara teslim olunur.» (cilt 2, S. 147); TUOR'a göre (m. 559, not 8) mallar itiraz yapıldığı andaki durumlarını muhafaza etmelidir.

b) *İtiraz ve miras dâvaları:* İtiraz, mirasçılık iddiasında bulunan kimseye veraset vesikası verilmesine ve tereke mallarının teslimine mani olur. Fakat itiraz eden kimse ne müddet içinde miras sebebile istihkak veya iptal açacaktır? Bir fikre göre, itiraz eden bu dâvaların müruru zaman haddine (ki bir yıldır) kadar bekliyebilir. Başka bir fikre göre, itiraz hukuk usulündeki ihtiyati tedbirler mahiyetinde olup itiraz edenin kanunî veya hâkimin tâyin edeceği bir müddet içinde dâva açması icap eder.

b) *İtiraz neticesinde hasıl olan durumun tasfiyesi:* İtiraz neticesinde hasıl olan durum, ya esas müessir bir dâva ile (iptal, miras sebebile istihkak, tenkis dâvaları) ile kati surette hal edilir; yahut itirazın kabul veya reddine dair verilen karar aleyhine müracaat neticesinde halledilir; eğer itirazın kabulü kararı bozdurulursa veraset vesikası talibine verilir. Bu takdirde itiraz edenin esas hakkında bir dâva açması gerekir. Bu dâvada vesika sahibi müddeialeyh durumunu almıyacaktır, ki beyyine külfeti bakımından müsait bir durumdur.

E — Veraset Vesikasının Verilmesi

Hâkim ne dereceye kadar takdir hakkına maliktir ve vereceği kararın mahiyeti nedir?

1 — *Hâkimin takdir hakkı* : Veraset vesikası isteyen kimse 538 inci mad. deki şartlar tahakkuk ederse yani itiraz vaki olamaz ve mirasçı olduğuna dair deliller ikame ederse hâkim kendisine vesika verilmesine karar verir. Hâkim ikame edilen delilleri şekil bakımından takdir edip esas bakımından takdir edemez. Bilfarz vesika talep eden kimse ile müteveffa arasında nisbet olup olmadığını, bu kimseyi mirastan hariç bırakan kimsenin vefati ispat edilip edilmediği, mirasçıyı tâyin eden vasiyetin şeklen muteber bir vasiyet teşkil edip etmediğini takdir eder. Buna mukabil hâkim vasiyetin butlanı gibi esasa müteallik hususlarda karar veremez. Bu meseleler alelade dâva yolu ile halledilmelidir.

2 — *Kararının kıymet ve mahiyeti* : Hâkim, biraz önce kaydettiğimiz gibi, vesikayı talep eden kimsenin iddiasını eyice tetkik edip bir karar verir. Diğer cihetten bir aylık itiraz müddeti şüpheli noktaları izaleye hizmet etmiştir. Bu itibarla kendisine veraset vesikası

verilen kimsenin hakiki mirasçı olması da çok mümkündür. Bununla beraber, kanun her türlü butlan ve miras sebebi ile istihkak dâvaları hakkını mahfuz tutmak sureti ile bu vesikanın nisbi bir mahiyeti olduğunu beyan etmiştir. Bununla beraber, bu dâvalar mürurı zamana uğradığı zaman veraset vesikası kat'i bir mahiyet alır. Veraset vesikası kati bir mahiyeti haiz olamamakla beraber bir karine tesis eder: hılâfı ispat edilniciye kadar veraset vesikası sahibi mirasçı sayılır. Bu itibarla miras sebebi ile istihkak, butlan dâvalarında müddeialeyh durumunda olmak gibi beyyine külfeti bakımından müsait bir durumda bulunur. Vesikanın koyduğu karineden iki netice doğar:

1 — Mirasçı tapu siciline tescil talebinde bulunabilir. Bu mirasçının tereke mallarını elinde bulunduran üçüncü şahıslara karşı açtığı zilyetlik dâvalarında müddei sıfatını bahseder.

2 — Vesika aleyhine dâva açılmadıkça vesika sahibi lehine müesses karine mutlaktır. Bu karine ancak veraset dâvaları ile çürütülebilir. Bu karine vesika sahibinin tereke mallarını muteber suretle temlik etmesini temin eder. Ancak iktisap edenin suiniyetli olma hali müstesnadir.

Görülüyor ki, veraset vesikası vermekle, hâkim vesika sahibi lehine bir hak karinesi tesiz eder. Hâkim tarafından verilen karar, şüphe dilik A. nin mirasçı olmasının aglebi ihtimâl olduğuna ve hakların itiraza uğramadığını beyan etmekten ibarettir. Böyle bir karar dorudan doğruya izhari bir mahiyeti haiz olup esas hakka taallûku yoktur. Eğer vesika talebinde bulunan kimse hakikaten kanuni mirasçı ise onun nesep rabıtasını mansup mirasçı ise, vasiyetten doğan hakları tesbit eylemekle iktifa eder.

Veraset vesikası talebi üzerine cereyan eden usul muamelesi hakkımil mânasile bir dâva olmayup ihtilâfsız kaza alanına giren bir muameledir. Ve bn muamele neticesinde verilen veraset vesikası bir ilâm olmayup ancak bir vesikadır [1]. Bu itibarla ***Ahmet Refik GORBC*** tarafından bu vesikanın bir ilâm, hem de mevzuu hakkında b r kazi

[1] İhtilâfsız kaza mesailinden olan ve bu muamelenin mevzuunu teşkil eden veraset vesikasına tatbikatta hasımsız veraset ilâmı, veraset vesikası istihsal ederek tereke vaziyet eden mirasçı aleyhine ketmedilmiş mirasçı tarafından açılan ve hakiki miras sebebi ile istihkak dâvasından başka bir şey olmayan dâva neticesinde alınan ilâma ise hasımlı veraset vesikası denmektedir. Memleketimizde ihtilâfsız kaza işlerinin ve usulünün bir kanunla tâyin edilmemesi tatbikatta bir çok zaman, para kayıpları ve mağduriyetleri mucip olan bir eksikliktir. Bu hususta bak: *S. Ş. ANSAY*: H. M. usulü, S. 48 —49.

muhkeme teşkil eden bir ilâm sayılmasında bir zühul olsa gerektir [1], Esasen ayni müellif, bu muamelenin bir taraflı bir kaza muamelesi olduğunu beyan etmekle [2], yanlış anlamayorsak, veraset vesikasının ihtilâfsız kaza mesailinden olduğunu ifade etmek istemiştir.

Bu vesikanın bir ilâm olmayup hilâfı sabit oluncaya kadar muteber bir vesika olduğu umumiyetle teslim edilmektedir [3].

Veraset vesikalarının temyiz kabiliyeti hakkında sayın ***A. Himmet Berki***'nin değerli makalesine atıfla iktifa ediyoruz [4].

E — VERASET VESİKASININ HÜKMÜ

Veraset vesikasının tapu sicili ve tereke mallarına vaziülyet bulunanlara karşı ispat kuvveti vardır. Fakat, bu vesikanın, sahibine tasarruf salâhiyeti verüp vermediği münakaşalıdır. Bu noktaları birer birer gözden geçirelim.

1 — Tereke Mallarının Zilyetliğini İktisap Vasıtası Olarak Veraset Vesikası:

Tereke malları: gayri menkuller, menkuller üçüncü şahıslar elinde bulunan (meselâ bankadaki mevduat) diğer mallardır.

a) Veraset Vesikası Ve tapu Sicilli: Tapu sicilli nizamnamesinin 19. uncu m. sine göre, bir gayri menkulle miras yolu ile malik olan kimsenin, müteveffanın yegâne varisi olduğunu ispat eden bir veraset vesikası ibraz etmesi lâzımdır.

[1] Hukukî Bilgiler mecmuası, 1937, sayı 4, S. 15.

[2] Adı geçen yazı, S. 14

[3] *A. Himmet Berki:*" İlâm kuvvetinde olmayan bu vesikalar mevzularında karine teşkil eder ve hilâfı sabit oluncaya kadar mutebar olur. Hilâfı her vasıta ile ispat olunur.„ Adliye Ceridesi, 1937. Sayı 5, S. 341). *Prof. H. A. Göktürk:*

" Bizde bunlara (yani veraset vesikalarına) bu gün verilen veraset ilâmi adı doğru olmasa gerektir." Miras Hukuku, S. 96.

[4] " Kararlar ya müspet veya menfidir. Yani ya talebin kabulüne veya reddine dairdir. Ret, sureti veraset izah kılınmamasından yahut delailin fıkdanından münbaistir. Birinci sebeple sadır olan ret kararı nihai mukarrerattan olmadığından kabili temyiz değilse de delil fıkdanından dolayı sadır olan ret kararlarıyla müspet kararlar talep hakkında nihai karar mahiyetinde olduğundan talep vukuundan temyiz mahkemesince tetkikat icra ve noksan ve hatalı vesikalar islâh edilmektedir. "Ad. Cer. 1937 Sayı 5, S. 342.

35

Veraset vesikasının tapu sicilli bakımından ispat kuvveti mutlaktır. İhtilâf vukuunda tapu memuru karar veremez, ihtilâfı hal salâhiyeti mahkemeye aittir. Bu husus İsviçrede Federal hükümetin bir kararile halledimiştir [1].

Yani kim mirasçıdır meselesini takdirde hiç bir salâhiyeti yoktur. Veraset vesikasında A. ve B. yalnız mirasçı olarak gösterilmişse C. nin de mirasçı olduğunu tetkik edemez. Bu husus adlî makamlara aittir. Hulâsa, şeklen usulüne uygun, itiraza uğramamış bir veraset vesikası tapu sicilli memuruna aynı hakkı tescil etmek mükellefiyetini tahmil eder.

b — *Veraset vesikası ve üçüncü şahıslar:* Tereke mallarını ellerinde bulunduran üçüncü şahıslar bakımından da veraset vesikası veraseti ispat eden bir vesika olarak kabul olunuyor. Ezcümle bankalar, tapu sicillinde takip edilen usulü takip ederek kasalarında sakladığı para vesaireyi teslim etmek için veraset vesikası aramaktadırlar [2]. Bu suretle veraset vesikası yavaş yavaş tereke mallarına vazıyet ve tereke alacaklarını tahsil edebilmek için aranan tek delil olmağa başlamıştır. Ancak, Temyiz 4. üncü hukuk dairesinin 1933 tarihli bir kararı bu tatbikatı bozacak bir mahiyet taşımaktadır. Bunu biraz sonra göreceğiz.

Fakat, mirasçı sandığı bir kimseden terekeye ait bir malı iktisap eden kimsenin hakiki mirasçı karşısındaki durumu nedir? Bu kimse ile zahiri mirasçı arasında tereke mallarına müteallik hukuki muamelelerin akibeti ne olacaktır?, Hakiki mirasçı tarafından açılan istihkak dâvası kabul edilecek, yapılan muameleler iptal mi edilecektir, yoksa muteber mi sayılacaktır?

Daha önce işaret ettiğimiz gibi Alman ve Fransız hukuku bu hususta aynı hal suretini kabul ederek, üçüncü şahısla yapılan muameleleri muteber saymaktadır. Bu hal suretinin kabulüne saik olan en büyük âmil kredi meselesi, hukuki muamelelerde ve iş hayatında emniyeti sarsmamak endişeleridir. Zahiri mirasçı ile üçücü şahıs arasında tekevvün eden ve tereke mallarına müteallik bulunan hukuki muameleleri müstakar ve sağlam bir esasa iptina ettirmek zaruri idi.

[1] Bir kimse bir veraset vesikasına istinaden bir gayrı menkulün mirasçı sıfatiyle namına tescilini istiyodu. Tapu memuru bu talebi reddetti: Çünkü ayni makam tarafından verilen fakat bu kimsenin adını ihtiva etmeyen muahhar vesikalı bir vesika ile takyit edildiğini beyan etti:Federal konsey bu hareketi doğru buldu Ve bu kimsenin miras sebebi ile istihkak, dâvası açması gerekliğini ve 592/2 mucibince tapuya şerh verdirerek hakkını koruyabileceğine karar verdi.

[2] Bak: N. Z. ARAL: Bankalarda müşterilerin hüviyeti. Siyasal Bilgiler Okulu mec. sayı: 1. 1042.

36

İsviçre — Türk hukukuna gelince: Medeni kanunumuz bu hususta sakittir. Yalnız mehazımız olan İsviçre kanununa ait mucip sebepler mazbatasında şöyle denilmektedir: Veraset vesikasına Almanya'daki neticeler bahşedilmemiştir. Çünkü İsviçreye komşu olan büyük devletlerde iktisadi ihtiyaçlar ve muamelât ve iş hayatında emniyeti temin eylemek endişesi bu memleketlerde hakka karine teşkil eden bir vesika ihdasını icap etmiştir. Ancak İsviçre'de böyle bir vesikaya ihtiyaç hissedilmemektedir.

İsviçre şarihleri medeni kanunda derpiş edilen veraset vesikasının Alman hukukunun veraset vesikasının ispât kuvvetine mâlik olmadığı hususunda bu esbabı mucibe mazbatasiyle müttefiktirler. Tuor ve Escher, tereke mallarını hüsnüniyetle iktisap eden üçüncü şahısların veraset vesikasına istinaden himaye edilemiyeceğini tasrih etmektedirler. Bununla beraber her iki müellif, elinde veraset vesikası bulunan mirasçıdan tereke mallarını iktisap eden üçüncü şahsın hakiki mirasçının istirdat ve istihkak talebine karşı kendilerini muvaffakiyetle müdafaa edeceklerini kabul eylemektedirler. Ancak, bu müdafaa, veraset vesikasına istinaden değil, mâlik olmıyan hüsnüniyetle bir malı iktisap edenlere müteallik umumî kaidelere (901 ve 931) istinat edeceği fikrindedirler.

Fakat bu fikir Chausson tarafından şiddetle tenkit edilmektedir. Bu müellife göre 901. inci maddenin tatbik edilemiyeceği fikrindedir. Çünkü bu maddenin tatbik edilebilmesi için ortada tevdi edilen bir mal, tevdi eden, bir tevdi edilen olmalıdır. Tevdi edilen mal terekedir. Fakat, tevdi eden kimdir? Her halde müteveffa değil. O halde devlettir, demek lâzımdır. Fakat, devletin mâlik olmadığı bir şeyi tevdi eylemeğe salâhiyeti varmıdır? Bu nokta meşkûktur. Bundan başka, şarihlerin fikrince veraset vesikasına istinaden, tereke mallarına zilyet olan kimseyi, mal kendisine tevdi edilen kimse telâkki etmek icap edecektir. Demek oluyor ki, mirasçı sıfatı ile şey kendisine teslim edilen zat, hakiki mirasçı tarafından dâva edilebileceği müddetle bir müstevda durumunu muhafaza edeceği kabul edilmektedir. Şu halde, miras sebebi ile istihkak dâvası müruru zamana uğramadıkça, kendisine tevdi edilen tereke mallarında bu kimse tasarruf edemiyecek ve ancak müruru zaman vaki olduğu zaman mirasçı terekeyi hakikaten iktisap edecektir. Bundan başka, bu sistemin tam olması için, müruru zaman yolu ile vaki olan bu iktisabın, tereke mallarının tevdii tarihinden itibaren hüküm hasıl etmek üzere makable şâmil olacağını da kabul etmiştir.

37

Görülüyor ki, şarihler, veraset vesikası elinde bulunan mirasçıdan hüsnü niyetle iktisabta bulunan üçüncü şahsı himaye edebilmek için hukukan dolambaçlı bir yol tutmuşlardır. Nitekim, Prof. Guisan da derslerinde şarihleri tenkit ederek bir gün Federal mahkemenin Alman hukukundaki esasları tatbik zorunda kalacağını ve bunun çok isabetli olacağını kaydetmiştir.

Biz de şahsen Chausson ve Guisan'nin fikirlerini çok mülâyim buluyoruz.

Hulâsa, Türk hukukunda verasat vesikasının:

1) Mirasçının tereke mallarının zilyetliğini iktisap etmesine ve hüsnü niyetli üçüncü şahıs elinde bulunan malların bu mirasçıya teslim edilmesine,

2) Tereke mallarına müteallik olmak üzere hüsnü niyetli üçüncü şahıslarla hukuki muameleler akdetmesine ve bu malların üzerinde tasarrufta bulunmasına,

3) Hüsnü niyetli üçüncü şahısların tereke borçlarını muteber surette bu şahsa ödeyebilmelerine imkân verdiği kabul edilmelidir.

Ancak, bütün bu hallerde veraset vesikasına istinaden zahiri mirasçı ile muamelede bulunan kimsenin hüsnüniyetli olması yani veraset vesikasının yanlışlığını veya iptal edildiğini bilmemesi lâzımdır. Üçüncü şahsın hüsnüniyetli olduğunu ispat külfeti hakiki mirasçıya terettüp edecektir.

Teklif edilen bu hal sureti açık ve sadedir. Muamelata emniyeti temin edecek mahiyettedir. Eğer aldanmıyorsak, müelliflerimizin büyük ekseriyeti tarafından izhar edilen kanaata da uygun bulunmaktadır[1]. Ancak, kanunumuzun bu günkü metni veraset vesikasının doğurduğu neticelerin mahiyetini tesbit etmekten çok uzaktır. Bu

[1] Temyiz mahkemesi ikinci hukuk dairesi reisi sayın *A. Himmet Berki* Ad. Cer.de bu konu üzerinde yazdığı çok istifadeli bir makalede ".. Şu halde bunlara (yani veraset vesikalarına) müsteniden bir muamele yapılırda bilahara vakıa muhalif olduğu tahakkuk ederse hüküm ne olacaktır? Fikrimce burada hüsnüniyet veya sui niyetle hareketin nazara alınması ve hak sahibinin suiniyeti anlaşılamayan borçlulara müracaat edememesi iktiza edemeyeceği fikrini serdetmiştir. Bak: Ad. Cer. 1937, 342. Keza, bu mevzu hakkında dikkate lâyık yazılar neşreden *A. R. Gorbon* (Hukuki bilgiler mec. 1937, Sayı 4, İstaubul Barosu mec.1937.), *Dr. Galip Gültekin* (İstanbul hukuk fak.mec. 1937, sayı11, S. 311), *M. R. Belgesay* (Pratik hukuk mecmuası, 1937), *Prof.A.Samim Gönensay* (Medeni hukuk, c. 3,S.342: "vesikayı istihsal eden mansup mirasçılar, bu vesikaya müsteniden terekenin ihtiva ettiği gayri menkulleri kendi namlarına tescil ettirmek, terekenin alacaklarını talep ve tahsil etmek salâhiyetlerini de ihraz etmiş olurlar,).

38

busus bir çok hukukçularımız tarafından kuvvetle belirtilmiştir[1]. Binaenaleyh:

a) veraset vesikalarının verilmesi usulünü mümkün mertebe sıkı kayıtlar altına alan[2],

b) vesikanın mahiyet ve neticelerini açıkça ve etraflıca tesbit eden bir kanuna ihtiyacımız olduğu tamamen tebarüz etmiş bulunmaktadır.

Bununla beraber, derhal işaret edelim ki Temyiz mahkemesi 4 üncü hukuk dairesinin, bir çok hukukçular tarafından hakkıyla tenkit edilen bir kararında veraset vesikası üzerine tediyatta bulunan kimsenin zarar gören varislere karşı mesuliyetten kurtulamayacağını içtihat etmiştir: "Müddeialeyh e. Bankasına müddeinin vafat ettiğine ve veraseti kendisine münhasır bulunduğuna dair kardeşi İbrahim tarafından ibraz olunan veraset vesikası ilâm mahiyetinde olmamakla banka bu vesika ile mevduatı İbrahime vermek mecburiyetinde bulunmamış ve mezkûr vesikanın metninde nerede istimal edileceği dahi zikredilmemiş olmasına binaen müddei namına mukayyet mevduatın bu vesika ile ihbarname verilmesi bankanın beraetini müstelzim bulunmamış iken.."Bak: Hukuki Bilgiler Mecmuası, 1937, Sayı 4, S.5214.

Bu içtihat tatbikatta tereddüt ve müşkülatı mucip olmaktadır. Şöyleki müteveffanın borçluları veya mevduatını elinde bulunduran bankalar, müteveffanın mirasçısı olduğunu bildikleri ve elinde vesikası bulunan mirasçıya tediyatta bulunmakta tereddüt etmekte, mirasçının aleyhlerine dâva açarak bir ilâmla karşılarına gelmesini tercih etmektedirler ki bu bir çok masraf ve zaman kaybını mucip olmaktadır.

[1] *A.H. BERKİ*: "Bu meseleler hakkında bazı hükümler mevzu olsaydı bir güna tereddüte mahal kalmaz ve muameleler daha emniyetle cereyan ederdi. Şayanı temennidir ki bunlar kanuni ve kazai hüküm ve içtihatlarla tekarrür etsin.„.

Keza *Dr. G.GÜLTEKİN*: ". . Veraset vesikası herkesi alâkadar eden ve pek çok hukuki meseleleri halleden bir müessese olduğu halde memleketimizde ihtiyaçlara cevap verecek şekilde tanzim edilmemiştir." Bak: Hukuk Fak. Mec. Sayı s.32.

[2] Şimdiki usul müelliflerce tenkit edilmektedir : " murisinin vefatından ve mirasçılarından bahisle verilen bir arzuhale nüfus suretinin rapt ve bunları teyit edecek iki şahidin şahadeti mahkemenin veraset vesikası vermesini intaç eder. Mevzuatımız mahkemeleri daha başka muameleler yapmağa mecbur tutmamıştır. Halbuki nüfus kütükleri kanunu medenimizdeki miras dereceleri vüsatında bütün mirasçıların nüfus kayıtlarını bir merkezde toplamamıştır. Bahusus muhtelif mahallerde nikânlanmış ve doğmuş olanların muhtelif yerlerde nüfus kayıtları bulunduğu ve her mirasçının bulunduğu mahal mahkemesinde müracaatla murisin ve kendisinin nüfus kayıtlarına göre veraset vesikası alması kabil olduğu düşünülürse...Suiniyet sahibi bir mirasçının mezkûr nüfus defterlerinde kaydi olmayan bir varisi ketim suretile vesika alması imkânı belirir.„ *A. R. GORBON*, adı geçen yazı, Keza, A. *Hikmet BERKİ* : Adı geçen yazı, S. 341.

32

Bibliyografya: 1—*ANSAY* (S Ş):Hukuk M. usulleri.cüz' 1. — *BELGESAY* (M.R): Miras şerhi—Pratik hukuk mecmuası, 1937.—*GÖNENSAY* (ASAMİM): Miras hukuku, 1938.—Dr. *GÜLTEKİN* (Galip):Veraset vesikası, İstanbul HUK. Fak. mec. 1937' sayı, 11. — *GORBON* (A.REFİK): Veraset ilâmları, Hukuki Bil. Mec. *1937 GÖKTÜRK* (H.A.): Miras Hukuku.1937:—*ESCHER:* Erbrecht. 1937: *Tuor:* Erbrecht.1929.— *Chausson:* Le certificat d'heritier. Staudingers. Kommentar ; *Planiol — Ripert:* Traite pratique. Guisoan: cours de droit des successions (Non publicé).

40

Olaylar

Büyük Yas

Bütün Türk Adliyesi, hayır bütün inkilâp Türkiyesi yasdadır: MAHMUT ESAT BOZKURT'u kaybettik. Yaptığı hizmetler sayılamıyacak kadar büyüktür. Daimi dikkat ve alâkasına mazhar olmak şerefini unutamıyacak olan ADLİYE DERGİSİ, hayat ve hizmetlerine fevkalâde bir nusha tahsis etmek suretile büyük hatırası önünde saygı ile eğilir.

Merhum hal tercümesi: 21 Kânunuevvel 1943 salı günü İstanbulda Alemdarda Sıhhat yurdunda kısa bir hastalığı mütaakip felç neticesinde rahmeti rahmana kavuşan MAHMUT ESAT BOZKURT 1308 senesinde Kuşadasında doğmuştur. Babası çiftçi Hasan Beydir. İzmir İdadisini bitirdikten sonra İstanbul Hukuk fakültesine girmiş, mütaakiben İsviçre'ye giderek Fribourg üniversitesi hukuk fakültesinde hukuk lisans ve hukuk doktorasını yapmıştır.

Memlekete dönüşünde Kuşadası havalisinde yapılan millî mücadeleye çok sevdiği arkadaşı SARACOĞLU ile birlikte fiili olarak iştirâk etmiştir. Ankara'da Yeni Gün gazetesinin yazı heyeti arasına katılmış, 1921 de LLoyd GEORGE hükümetinin daveti üzerine BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİ temsilen Londraya gitmiş, yirmi yedi yaşında İktisat Vekilliğine getirilmiştir.

Cumhuriyetin ilânından sonra FETHİ BEY kabinesinde 1924 de Adliye Vekili olmuş, İSMET PAŞA kabinesinde aynı mevkii 1930 yılına kadar işgal etmiştir. Adliye Vekilliği zamanında medeni kanun, borçlar kanunu, kara ve deniz ticaretleri kanunları, icra ve iflâs kanunu, birinci hâkimler kanunu, ceza ve ceza muhakemeleri usulü kanunları hukuk muhakemeleri usulü kanunu kabul edilmiştir. La Hayye ADALET DİVAN'ında Lotus -- Bozkurt meselesinde Türk noktai nazarını kabul ve teslim ettirmek gibi pek büyük bir ilmî kudret göstermiştir.

Vekilliği sırasında Ankara hukuk mektebini (fakültesi) kurmuş, Vekillikten ayrıldıktan sonra Ankara hukuk fakültesinde ve Mülkiye mektebinde Devletler hukuku ve Esasiye hukuku okutmuş, inkılâp kürsüsünde yıllarca inkılâb'ın ideolojisini yapmıştır.

Ana Kanunlarımızda Tadiller

Kara ve deniz ticareti kanunları ile ceza kanunu üzerinde gerekli tadilleri yapmak üzere teşkil edilen komisyonlar çalışmalarına muntazaman devam etmektedirler.

Kara ticareti komisyonunun hedefi, borçlar kanunu ile ticaret kanunu arasındaki tezat ve ahenksizliği gidermek ve son yıllarda devamlı bir inkişafa mazhar olan ticaret işlerinde beliren yeni ihtiyaçları tatmin edecek hüküm ve esasları tesbit eylemektir. İş bölümü esasına uygun olarak büyük komisyon arasından tali bir komisyon ticaret kanunun ilk fasıllarının tetkikatını bitirmiş, kollektif şirketlere ait ahkâmı incelemeğe başlamış bulunuyor.

Deniz ticareti kanunu komisyonu esas itibarile yeni ve millî bir deniz tanzimi için şimdiden hazırlıklara başlanmasını temenni etmekle beraber, şimdilik, bir kül teşkil eden deniz ve kara ticaret kanunları arasında bir ahenk ve irtibat temin eylemek ve meri deniz ticaret kanunumuzda mevcut bir çok yanlış tercüme ve atıfların, Almanca aslına nazaran düzeltmek gayesi etrafında çalışmalarına fasılasız şekilde devam eylemektedir.

Ceza kanunu komisyonu çalışmaları, esas itibarile, bir çok tadillere uğramış bulunan meri ceza kanunumuzla ceza muhakemeleri usulü kanunu arasında ahenk ve irtibatı sağlamak ve bu münasebetle her iki kanunun bünyesinde gerekli ıslahatı yapmak hedeflelerine yönemli bulunmaktadır.

42

Büyük Bir Tercüme Teşebbüsü

Yürürlükte bulunan medeni kanunumuzun kendisinden beklenen büyük içtimai rolü oynayabilmesi, ancak onu tatbik etmek durumunda bulunanların bu kanunun hem ana prensipleri, hem de bütün teferruatı hakkında tam ve doğru bir bilgi sahibi olması ile mümkündür.

Bu zarureti takdir eden yüksek Vekâlet, kanunumuzun mehazı olan iki büyük Almanca şerh takımından en son nazariyat ve mahkeme kararlarını da ihtiva etmesi itibarile, (Zürih şerhi) adı ile tanınan büyük şerh serisini — Ticaret hukukuna ait kısım hariç—tamamen dilimize çevirtmek kararını vermiş bulunuyor.

Yalnız Medeni kanun değil, fakat bütün hususi hukuk anlayışımı için mes'ut bir hâdise teşkil eden bu teşebbüsün istenen mükemmellik ve süratle başarılmasını teminen, tercüme işinin salâhiyetli zevattan müteşekkil bir heyete tevdii tensip edilmiştir.

Tercüme edilecek bahisler ve müellifleri şunlardır:

I — Başlangıç ve şahsın hukuku : Prof. Egger.
II — Aile hukuku : Prof. Egger.
1 — Evlenme hukuku (90-251)
2 — Hısımlık (m. 252-360)
3 — Vesayet (360-456).
III — Miras hukuku : Prof. Escher.
IV — Aynı Haklar : Prof. Haab.
2 — Zilyetlik ve tapu sicilli : Prof. Homberger.
V — Tatbikat ve mer'iyet kanunu (çevrilmiyecektir.)
VI — Borçlar hukuku : Oser—Schönenberger.
1 — Umumî hükümler (Kısım : 1)
2 — Akdin muhtelif nevileri: Oser—Schönenberger (iki kısım)
VII — Şahıs şirketleri : Prof. Siegwart.

Aslı altı bin büyük sahifeye yaklaşan bu tercüme ikmal edildiği gün Türk hâkimleri hususi hukuk alanında İsviçre hâkimlerinin sahip olduğu en büyük ilmî çalışma vasıtasına sahip olacaklardır.

Yapılan tercümelerin sıhhatini murakabe ve bilhassa terminoloji (ıstılahlar) bakımından ıttıradı temin eylemek ve tercüme edilecek eserlerin intişarından sonra çıkan yeni ve mühim Federal mahkeme kararlarını ilâve etmek üzere ayrıca bir tahrir heyeti teşkil edilmiştir.

63

Bir Kayıp

Mahmut Esat Bozkurt Öldü

Cenazesi İzmire getirilecek ve buradan Selçukdaki çiftliğine götürülecek.

İzmir mebusu ve sabık Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurdu bu akşam (Dün akşam) saat 18 de kaybettik. Mahmut Esat Bozkurt bundan bir hafta evvel Yeni Sabah matbaasında bir fenalık geçirmiş, anî olarak yere düşmüştür. Bunun üzerine derhal profesör doktor Fahrettin Kerim çağrılmış ilk tedavisi yapılarak Cağaloğlu Sıhhat yurduna kaldırılmıştır.

Orada kendisini profesör doktor Âkil Muhtar, profesör doktor Neşet Ömer, profesör doktor Fahrettin Kerim tedaviye başlamışlardı. Hastalığının nezfi dimagî olduğu teşhis edilmişti. Maraz seyrini gün geçtikçe arttırmıştı.

Bu akşam (Dün akşam) da adlî tıp umum müdürü Halit Tekin müdür muavini Enver Karan, adlî tıp profesörü Hikmetten mürekep bir heyeti tıbbiye konsültasyon yapmışlardı.

Heyet, hastayı çok ümitsiz ve koma halinde görmüşler ve ümidi kesmiş olarak ayrılmışlardı.

Nihayet Mahmut Esat Bozkurt saat 18 de hayata gözlerini yummuştur.

Merhumun cenazesi tahnit edilmiştir. Vasiyeti mucibince perşembe günü vapurla İzmire nakledilecek, oradan Selçukdaki çiftliğine götürülerek aile kabristanına defnedilecektir.

Mahmut Esat Bozkurt 1892 yılında Kuşadasında dünyaya gelmiştir.

Yeni Asır 22 İlk kânun Çarşamba 1943

Mahmut Esat Bozkurt İçin

İstanbulda dün büyük bir cenaze töreni yapıldı

Merhumun naşi İzmire götürüldü

Vapurda İstanbulluların son tâzimi

İzmir mebusu ve eski Adliye vekilleridden muhharrir, rahmetli Mahmut Esat Bozkurtun cenazesi dün merasimle şehrimizden İzmire götürülmüştür.

Mahmut Esat Bozkurtun, vefat etmiş olduğu Cağaloğlundaki Sıhhat Yurdunda dün sabah saat dokuzdan itibaren toplanılmağa başlanılmıştır

Cenazeye gelenler arasında vali ve belediye reisi Lütfi Kırdar, Parti vilâyet idare heyet reisi Dr. Bahçet Uz, İzmir mebusları, emniyet müdürü Demir. Üniversite rektörü Tevfik Sağlam, profesörler Ankaradan gelmiş olan Hukuk Fakültesi profesör ve talebeleri, gazeteciler, birçok talebeleri, dostları vardı

Büyük Millet Meclisi, Başvekâlet, Adliye, Maarif Vekâletleri, vilâyet, parti, İzmir Cumhuriyet halk partisi, matbuat ve diğer teşekküller namına çelenklerde getirilmişti.

Mahrumun tabutu Türk bayrağına sarılmıştı. Saat 9.40 da tabut eller üzerinde olduğu halle cenaze alayı hareket etmiştir. Bando matem havasını çalıyor, ailesi ve diğer zevat, asker, jandarma ve polis de cenazeyi tâkip ediyorlardı.

Cenaze Babıâlı-Ankara caddesi yolile adliyenin önüne getirilmiştir. Burada tabut, cenaze arabasına konulacaktı; fakat gençlik candan tezahürat yaparak rahmetliyi elüstünde götürmek istediğinden arabaya konulmamış, Emin önüne kadar büyük bir hürmetle eller üzerinde götürülmüştür.

Tabut köprü başında cenaze arabasına kanulmuştur. Buradan Tophane rıhtımına gidilerek cenaze Tırhan vapuruna irkâp edilmiş ve cenazeyi takip edenler, vapurun hareketine kadar kalmışlardır. Vapur 11,30 da hareket etmiştir.

Merhumun oğlu da vapurla hareket etmiştir. Cenazesi büyük merasimle izmir Kuşadası Selçukteki çiftliğinde aile makberesine defnedilecektir.

Son Posta Cuma 24 Birincikânun 1943

G 5

M. E. Bozkurt ebedî istirahatgâhında

Kuşadası ve Selçuklular büyük bir ihtifalle merhuma sevgilerini gösterdiler

Kıymetli kayıbımız Mahmut Esad Bozkurt, iki gün evvel vefakâr İzmirlilerin omuzları üstünde Alsancak istasyonunda kardeşlerine, akraba ve hemşerilerine teslim edildikten sonra, yollarda cenazeye karşı kadirşinas vatandaşlar ve gençlik tarafından büyük bir saygı hareketleri gösterilmiştir.

Cumaovasında, kesif bir halk kütlesi ve mektepliler istasyona gelerek Bayrağa sarılı bulunan tabuta çelenkler bırakmışlardır. Bunu Torbalı parti ve halkevinin, Tepeköyde de Adliye, mektepler ve halkın ziyaret ve çelenkleri takip etmiştir.

Tepeköyde bir heyet vagona gelerek merhumun ailesi efradına taziyette bulunmuş ve aile erkânından Bay Ertuğrul Faiz Tuncer bu samimî harekete ailenin teşekkürlerini bildirmiştir. Otoray 19 da Selçuk istasyonuna varınca başta Kuşadası kaymakamı bay Fevzi Hamurculu, Kuşadası belediye reisi Fuat Akdoğan, parti başkanı doktor Sezai Yavşca, Selçuk parti reis vekili ve Kızılay başkanı Ali Sarızeybek ve belediye erkânı olduğu halde binlerce hemşerisi tarafından karşılanmıştır.

Burada Ertuğrul Faiz Tuncer tarafından kısa bir hitabe ve teşekkürden sonra tabut, çok sevdiği Selçukluların omuzları üzerinde parti binasına götürülmüştür. Merhum yeryüzündeki son gecesini, bu çok sevdiği çatı altında geçirmiştir.

Selçuk C. H. P. Başkanı ve belediye reisi Rifat Baran, bir heyetle beraber İzmire kadar giderek cenazeyi karşılamıştır.

Bu son gece tabutun başucunda ışıklar yakılmış, sabaha kadar jandarmalar ve hemşerileri tarafından ihtiram nöbeti yapılmıştır. Ertesi şabah techiz ve tekfinden sonra İsa bey Camiinde namazı kılınmış, ve yine başta Kuşadası kaymakamı, belediye ve parti reisleri ve İzmirden beri Nafia vekâletini temsilen hazır bulunan nafia müdürü de hazır bulunduğu halde tabut eller üzerinde şehir kenarına kadar taşınmıştır. Buradan da dört kamyon, bir otobüs ve yüzlerce atlı kafilelerle cenaze, merhumun çiftliğine götürülmüş, baba ve anasının mezarlarının arasında hazırlanan ebedî istirahatgâhına tevdi edilmiştir.

Mezunen Kuşadasına gitmekte olan merhumun çok sevdiği Bergama ağırceza reisi bay Rifat korkut mezar başında beliğ ve veciz bir hitabede bulunmuştur.

Mahmut Esat Ailesinin Teşekkürü

Kıymetli ölümüze İstanbulda hastahaneden başlayıp İzmire kadar bizzat refakat eden zevatla çelenk göndermek suretiyle sevgilerini ibraz buyuran Büyük Millet Meclisi Başvekâlet, Vekâletler, Temyiz mahkemesi riyaseti, ve C. H. P. sekreterliğine, bilcümle C. H. P. teşkillerine, halkevlerine, matbuat, teşekküller ve şahsî dostlarına gösterdikleri kıymetli alâkadan ve İzmire kadar cenazeyi karşılamak üzere gitmiş bulunan Kuşadası ve Selçuk parti reisleri ve kederimize iştirak kadirşinaslığında bulunan bütün vatandaşlara arzı teşekkür ve minnetdarî ettiğimizin sayın gazetenizle bildirilmesini rica ediyoruz.

Merhumun oğlu Yüksel Bozkurt

Kardeşleri: Faruk Bozkurt, Etem Bozkurt, Kenan Bozkurt.

Akrabası namına: Ertuğrul Faiz Tuncer.

Anadolu 28 Salı 1. inci Kânun 1943

47

No: 6

Bibliyoğrafya

Kitaplar — Dergiler

Dr. Ernst E. Hirsch (Ticaret Hukuku Ord. Profesörü): Akitlerin Tefsiri. (Ebül'ula Mardiné Armagandan Ayrı Bası). Kenan Matbaası. İstanbul 1943. Sahife: 49 – 229. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talelebe Cemiyeti Yayınları. No: II.

Akitlerin tefsiri meselesi nazari ve ameli önemi son derece büyük olan bir mevzudur. Bu önemi anlamak için şu hususları hatırlamak kâfidir. Her hangi bir meselede bir ihtilâf zuhur ettiği zaman tarafların ilk işi, kullanılan kelimelerin mânalarını araştırmak onların kendi menfaatlarına yarayan bir takım mânalar vermek ve bu suretle haklı olduklarını iddia etmek olur. Hâkim ise, akdin inikadında hazır bulunmadığı halde alâkadarların muhtemel düşüncelerine istinaden kullanılan kelimeleri tefsir etmek ve ona göre hüküm vermek mecburiyetindedir. İşte yalnız bu bakımdan akitlerin tefsiri keyfiyeti hukukan mühim bir mevzu teşkil eder.»

Bu kadar nazik bir mevzu şimdiye kadar yalnız fakülte kitaplarının zaruri olarak dar çerçevesi içinde incelenmiştir. Bu bakımdan yorulmak bilmez, değerli profesörün bu incelemesi gerçekten bir boşluğu doldurmaktadır.

İnceleme üç bölüme ayrılmıştır: Birinci Bölümde rıza beyanları (tefsirin ehemmiyeti, zımnı rıza beyanları, aleni icap, eşyanın fiyatla birlikte teşhiri, zımnı kabul, umumî şartnameler, tefsir işinin gayesi, tefsir işinin mahiyeti, irade ve rızadaki fesat hâkimin tefsir kararı kabili temyiz midir? Borçlar kanununun 18.ci maddesi hükmü, adı geçen maddenin tefsiri, adı geçen maddedeki boşluklar), İkinci bölümde tefsir ölçüleri (üçüncü bölümde tefsir hususunda vazıı tarafından verilen riayeti mecburi bazı direktiflere ait misallerin izahına tahsis edilmiştir.

Akitlerin tefsiri ile ilgili bir çok meseleleri bilinen salâhiyeti ile aydınlatan Profesörün bu incelemesini okuyucularımıza tavsiye ederiz.

F. A.

***

48

Ahmet Esat Arsebük (Ankara Hukuk Fakültesi Dekanı, Ord. Prof.): Akitlerde Muvazaa ve Tatbikattaki Şekilleri (Türk Hukuk Kurumu Konferanslar Serisi: 39) Ankara Yeni Cezaevi. 1943. Sahife: 12.

Açığa vurulan bir iradenin, onu izhar edenin iradesine uygun olması çok tabii ve en normal bir hal olduğuna işaret eden sayın profesör, ancak istisnai hallerde bir şeyi kasden beyan edeceğini muvazaanın da bu istisnaî haller zümresinden bulunduğunu ifade ederek mevzuun hukuk nazariyesindeki yerine isabetle tâyin ettikten sonra muhtelif ihtimalleri ihtimamla gözden geçirmektedir; Hukuki muamelenin yalnız aktif süjesini gizlemeğe matuf olan nisbi muvazaa (simulation relative), hakiki ivazın hususi bir maksada binaen gizlenmesinden ibaret ivazda muvazaa (dissimulation partielle du prix), bir hukuki muameleyi başka bir hukuki muamele ile gizlemekten ibaret akitte muvazaa (acte simulé ou déguisé), nihayet taraflar hiç bir hukuki muamelede bulunmadıkları halde bir akit yapmış gibi görünerek hakikatte aslı olmıyan bir durum ihdas etmelerinden ibaret mutlak muvazaa (Actef ictif ou simulation absolu

Bundan sonra muvazaanın neticelerini inceleyen profesör Temyiz hukuk heyeti umumiyesinin 30 teşrinisani 1939 tarihli bir kararı üzerinde durmuştur, ve bu kararı üç noktadan tenkit eylemiştir.

F. A.

***

Siyasi İlimler Mecmuası. Eylül 1943: Mecmua: Partimizin yirminci yıl dönümü — *Burhan Belge:* Bir güzel evimiz olsun. — *Dr. K. Fikret Arık:* Memleketimizde bir ihtilâf mahkemesi teşkili. — *S. Ergün:* Turizm imkânlarımız. — *M Başar.* — Vasıtasız vergiler ve konjonktör. — *Dr. K. Türkoğlu:* Üç türlü ekonomik görüş. — *Dr. C. Ertuğ:* Sıhhi istatistikler.

Siyasi İlimler Mecmuası. I. Teşrin 1943: Reisicumhurumuzun nutku. — Başvekilimizin nutku, *B. Belge:* Geopolitik ve biz. — *H. Ş. Adal:* Aristokrası. — *N. Z. Aral:* 941—42 hazine hesabı carisi. — *C Kayra:* Enflasyonla mücadele. — *S. Ergün:* Turizm imkânlarımız. — *Dr. K. Fikret Arık:* Suçtan vezgeçme meselesi.

Siyasi İlimler Mecmuası. II. Teşrin: Reisicumhurumuzun meclisi açış nutku. — Atatürk'ün beşinci ölüm yıl dönümü. — *B. Belge:*

49

Yarınki dünya ve Türkiye. — *H. A. Kuyucak:* Milletlerarası işbirliği sahasında bir deneme. — *H. Ş. Adal:* Bir şehir idaresinin vasıfları. — *A. B. Güz:* Taksime uğrayan Osmanlı borcu. — *Dr. K. Türkoğlu:* Üç türlü hukuki düşünüş. — *Ş. Ergün:* Turizm öğretimi. — *C. Kayra* Harp sonrası ekonomisi. — *Dr. C. Ertuğ*: Halk sağlığı. — *H. R. E. :* Çok değerli bir kitap.

İstanbul Barosu Mecmuası II. Teşrin 1943: Temyiz mahkemesi birinci reisi Halil Özyörük'ün 1943 — 1944 adli yılını açış nutku — *Avukat Kenan Öner:* Sahtekârlığın teknik tarafı. — *Profesör Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu:* Soyadı kanununun tahlili — *Avukat Temistli Zembulidis:* Ciheti cezaiyede müruru zaman.—*Hâkim Halit Korkut:* İcraen satışı yapılmış gayrı menkullerin tahliyesine dair icra ve iflâs kanunun 135 inci maddesi

F. A.

Kannnu Medenîde Ayni Haklar

Cilt: 2 Cüz: 2

Yazan: C. Wieland Bal Üniversitesi Pr. lerinden

Tercüme eden: İsmail Hakkı Karafakı

İstanbul 943 Sahifa: 151—327

Kuruş: 250

Eski bir sistemin, köhnemiş bir teşkilâtın neticesi olarak gittikçe bozulan içtimaî bünyemiz Cumhuriyetin verdiği hamle ile yapılan sıra inkilâplarla düzeltilirken içtimaî hayatımızda en mühim rolü oynayan ve onun nazımı olan hukukumuzda garbın müterakki milletlerinden alınan yeni müessess ve yeni kanunlarla yeni baştan inşa edildi. O zamanki bünyemizle taban tabana zıt olan bu müktebes kanunların içtimaî hayat ve bünyemize yerleşmesi ve kanundan tahakkuku istenilen verimin elde edilebilmesi için çalışıldı. Bu meyanda kanunun tatbikatını kolaylaştıran ana prensipleri ihtiva eden sistematik ane eserlerin tercemesinin hâkim ve tatbikatcılarımıza çok faideli olacağıda düşünüldü. Bu fikirle Medenî ve borçlar kanununa ait bazı mühim eserler terceme edildi. İşte bu eserde bu mülâhazalarla tercemesine başlanan ve her sene bir cüz'ü çıkmak suretiyle tamamlanan ana eserlerden biridir.

50

Medenî kanunumuzun aslı olan İsviçre medenî kanunun iki ayrı bilginler gurubu tarafından yapılmış iki mühim şerhinden ikinci defa basılan Zurich şerhinin ilk tabında aynî haklar bahsini yazan ve ilmi şöhreti memleketinin sınırlarını aşıp bu sahanın hakiki otoritesi sayılan C.Wieland'dan tercüme edilen bu eser medenî kanunumuzun en müdil ve muğlak bir bahsine temas etmekte ve bizde bu hususta fakülte ders kitaplarından gayri elde bulunan ilk eseri teşkil etmektedir. Eserin son kısmını teşkil eden bu cüz Zilyetlik ve tapu sicilini ihtiva etmektedir. Her iki bahsinde başında zilyetlik ve tapu sicili hakkına ilk mülâhazalar tesbit edilmekte ve bilâhare maddelere geçilmektedir. Her maddenin başında bizim medeni kanunumuzun maddeleri karşısına İsviçre medeni kanununun tekabül eden maddeleri konulmuş ve her maddenin birinci ve ikinci projede tekabül ettiği madde sayısı ve esbabı mücibe sahifesi gösterilmiştir.Bundan başka değişik olarak tercüme olunan her maddenin bulunduğu sahifenın altına not şeklinde kanunu medenimizin metni aynen yazılmıştır. Bu suretle tercümelerin karşılaştırılması ve her maddenin tefsirinde lâzım olan malzeme tam olarak gösterilmiş bulunmaktadır. Eser sade bir dille ve büyük bir vukufla tercüme edilmiş olup gayet güzel bir şekilde tab» edi miştir. Büyük bir sabır ve metanetle çalışarak her sene çıkardığı bir cüzle bu büyük eseri tamamlayan kıymetli hukukçumuzu tebrik eder bu hareketinin diğer hukukçularımıza örnek olmasını diler ve müellifin yeni eserlerini beklediğimizi bildirir, eserin müellifin kendisinden tedarik edilebileceğini okuyucularımıza hatırlatırız.

K. D.

Yalan Yere Yemin

Küçük Tetebbular: 2

Yazan: Pr. Vehbi Yekebaş

Temyiz Mahkemesi Âzası.

Ankara Yeni Cezaevi Matbaası 942.
Sahife: 60 Kr: 60

Beşeri telâkkiler ve içtimaî hayat şartları sebebiyle kendini haksız değil daima haklı addeden şahısların haklarını ispat zımnında vazıı kanunumuz kabul ettiği beyyine sistemiyle en küçük ve en basit imkânlardan bile istifadeyi temin etmiş ve bu sebeple dâvasını ispat için kanuni delilleri bulunmıyan taraflara, çok zayıf olsa bile

51

son sübut delili olarak sırf ahlâki olan ve bundan dolayı sıhhatı ve sıhhatsızlığı şahsa göre değişen yeminide kabul etmiştir. İspat vasıtalarının en zayıfı olan ve bunlar arasında yer alması bile bazı hususi vaziyet ve şartlara tâbi bulunan yeminin, yemin eden kimsenin ahlâk düsturları hakkındaki şahsi telâkkilerine, umumî münasebetlerin de gösterdiği seciyevî kudret ve doğruluğuna, ve diğer tarafa karşı gösterdiği emniyet ve itimadın derecesine bağlı bulunduğu ve sıhhatinin bir vicdan meselesi olduğu aşikârdır. Vicdana hitap eden iman ve inanışa bağlı bulunan ve dâvasını ispat edemediği takdirde son bir karine olarak hasma tevcih edilen yeminin hükme mesnet teşkil edeceğide aşikârdır. O halde yeminin sıhhati âzami imkân derecesinde temin edilmeli şahsiyetlerin kötü olan tesirlerinden kurtarılmalı ve hâkimin hakkın tezahürü zımnındaki bütün ikaz ve ihtarlarına rağmen yalan yere yemin eden kimse cezayi müeyyidelerle cezalandırmalıdır. İşte bu sebeple kanunumuz yeminin teklifi, tevcihi ve edası hakkında koyduğu esasları kâfi görmiyerek yalan yere yemini adliye aleyhine işlenen suçlar arasına koymuş ve bu suçu hukuku âmmeye taallûk eden cürümlerden saymıştır. Bu suretle cezaî bir müeyyideye bağlanan yemin nisbi bir itimat ve sıhhat ile hükme mesnet olabilecek bir vusuk iktisap etmiştir.

İşte bu küçük eser yukarıda ehemmiyet ve mahiyetini bir nebzecik olsun belirtmiye çalıştığımız yalan yere yeminden bahsetmektedir. Hacmi ile kıyas kabul etmiyecek derecede bilgi ile yüklü olan ve küçük tetebbuler serisinin ikinci kitabını teşkil eden eser mücerret olan bahsi güzel bir tasnife tâbi tutarak derin bir vukuf ve bilgi ile tetkik etmektedir. Müellif ise büyük bir tevazu ile önsözünde «umumî surette mücerret prensipleri ve hususi olarakta bunun muhtelif memleketlerdeki tezahürünü gücü yettiği kadar derinleştirmek ve onunla taayyün eden hakikate varmak istediğimi» söylüyor. Esasen eserde hâkim olan tek noktanın ilmî bir araştırma ile hakikatin tezahürüne çalışmak olduğu hemen göze çarpıyor, ve müellif bunu önsözünde şu kelimelerle ifade ediyor. «Benim bulmak istediğim ilim hakikattır. Hattâ mümkün olduğu kadar mücerret hakikattır. Elimden geldiği kadar çalışır ona yetmek için uğraşırım ve nerede bulursam oradan gaip olmuş malım gibi alırım ondan sonra şartlarla telif eder ve ona göre hususi simasını ben veririm.»

Eser dört bölüme ayrılmış olup birinci bölümde yalan yere yeminin ahlâkiyat ve hukukiyetinden bahsedilerek Roma'lılarda, Ger-

52

men'lerde, Fransız ve İtalyan'larda yalan yere yemin izah edilmektedir. İkinci bölümde ise yalan yere yemin cürmünün unsurları tahlil edilmekte ve yemini bir sulh, bir ikrar, bir delil sayan hukukî telâkkiler izah edilmekte ve yeminin yalan eda edilmesindeki suç unsurları ve yemin nevileri anlatılmakta ve yalan yere yeminden rücu edilip edilemiyeceği münakaşa edilmekte ve cezası incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise yalan yere yemin dâvasında suçu ispat şekilleri ve tekâmül merhaleleri tahlil edilmekte cezai ve usulî esaslarla ceza ve hukukta ayniyat ve ittisal mülâhazaları ile bunun fıkdanı ve ceza ile hukuk dâvalarının sübut sebeplerindeki ayrılık izah edilmekte ve cezadaki delil serbestisinin yalan yere yemine tatbikinde ileri sürülecek bazı mahzurlar ve cevapları tetkik edilmektedir. Dördüncü bölümde ise bizdeki içtihatlar ele alınarak bunların mucip sebeplerindeki zayıflık ve esas ilmî kaidelerle hukuk nazariyelerine olan aykırılıkları anlatılmakta ve Temyiz mahkemesinin 13-10 930—12 10-936 ve 2-4-942 tarihli kararları incelenmektedir.

Uzun çalışmalar ve iyi bir tetkik neticesinde küçük bir mevzuu senelerin verdiği olgunluk ve tecrübe ve derin bir vukuf ve kudretli bir kalemle işleyen kıymetli ilim ve tatbikat adamımızı bu mevzu üzerine kıymetli bir mehaz olarak verdiği bu eserinden dolayı tebrik ederken çıkaracağını müjdelediği diğer eserlerini bekler ve eserin Ankara'da Akba İstanbul'da Cihan kitap evinden temin edilebileceğini okuyucularımıza hatırlatırız.

K. D.

53

54

İsviçre Federal Mahkemesi Kararları

55

56

İsviçre Federal Mahkeme Kararları

Gayri Menkul Bey'i — Resmî Şekil. — Villa yaptırmak maksadile bir arsa satın alınmıştır. — Geriye kalan parseller üstünde muayyen bir tip haricinde Villa yaptırmamak hususunda bayi tarafından müşteriye yapılan şifahi va't — Bu va'din tutulmaması — Resmî şekilde yapılmadığı için bu vaitten dolayı bayi mesul değildir.

İMK 2,657 (2TMK2 , 2)İBK, 216(BK 213).

1 — Gayrimenkul beyinde aranan resmi şekil mecburiyeti yalnız akdin inikadı için esaslı ve lüzumlu beyanlara değil, fakat muayyen hadisede önemli sayılan bütün mukavele hükümlerine şamildir.

2 — Arsanın geri kalan kısmını yalnız muayyen esaslar dahilinde parsellere ayıracağını ve tanzim edeceğini müşteriye karşı taahhüt eden satıcının bu taahhüdü, beyin esaslı bir noktasını teşkil ediyorsa resmî şekilde yapılmak lâzımdır. Akdi yapmak için akitlerin üzerinde ittifak etmeleri lüzumlu olan bir nokta esaslı bir noktadır.

3 — İlerde muayyen bir tarzda hareket etmek hususunda satıcı tarafından alıcıya karşı yapılan taahhüt, satılan şeyin bazı vasıfları hakkında sözle de yapılabilen vade kıyas edilemez; akdin yapılmasında kati bir rol oynadığı takdirde böyle bir taahhüdün resmî şekilde yapılması lâzımdır.

4 — Şekil noksanı sebebile bâtıl olan bir mukavele MK. m. 2 yardımı ile muteber kılınamaz.

6 İlkteşrin 1942 tarihli Dâva — FMK. 68 II 229.

Dâva hulâsatan: Dâvacı dâva edilenden bir arsa satın almış bu arsa üzerinde plânı daha önce satıcı tarafından tasvip edilmek şartile bir tek villa inşasını taahhüt etmiştir. İkinci bir mukavele ile alıcının bu taahhütleri teyit ve satan lehine irtifak hakkına kalp olunmuştur. Birkaç yıl sonra satıcı geri kalan kısım üzerinde inşaata teşebbüs ettiği

Not: İMK=İsviçre medeni kanunu, Kerre içindeki MK, türk medeni kanunu ve terkbüleden maddesidir. der Zürih, FMK 68 II 229=Federal mahkeme kararlar dergisi, cilt 68, kısım II, sahife 229 demektir. JdT journal des Tribunax Lausanne demektir.

zaman dâvacı, satış müzakereleri sırasında satıcının muayyen tarzda villalar yaptırmak hususunda kendisine yaptığı taahhüdü bozduğundan bahisle dâva açmış, satıcı böyle bir vaitte bulunmadığını beyan etmiştir. İlk mahkemeler gerçekten böyle bir vait yapılıp yapılmadığını araştırmaksızın resmî şekle bürünmediği için böyle bir taahhüdün bâtıl olduğundan bahisle dâvayı reddetmişlerdir. Federal Mahkeme bu kararı tasdik etmiştir.

Mucip Sebepler: 1 — Dâvacının iddiasına göre dâva, geri kalan arsayı parsellemek ve bu parseller üzerinde belli tarzda villalar yapmağı taahhüt etmiştir. Akit serbestisi esası gereğince böyle bir taahhüdün müstakil bir akit mevzuu olabileceği şüphesizdir. Kanunda hususi bir hüküm bulunmadığı için böyle bir akdin sıhhatı hiç bir şekle bağlı değildir. Fakat dâvanın vâdi müstakil bir mahiyeti haiz değildir. Bilâkis, bu vait tarafların yaptığı bey'e sıkı sıkı bağlıdır. Hattâ bu vaitler, satılan arsanın genişliğini ve alıcının üstlendiği taahhüdün muhtevasını tâyinde katî bir rol oynamıştır. Dâvacı, FM.ye verdiği istidada, dâva edilenin yaptığı vadin resmi satış senedinde yer almasını ve bu vadin senette zikredilmediğinden hayrete düştüğünü iddia etmiştir. Dâvacının kanaatına göre, bu vait bey akdinin mütemmim cüzü olup onunla birlikte bölünmez bir kül teşkil etmekteydi. Şu halde gayrımenkul bey'ine müteferri böyle bir akdin resmî şekilde yapılması icap edip etmediği sorulabilir.

1. Gayri menkul beyinin resmî şekli tâbiiyetine müteallik kanuni mecburiyet, yalnız bayiin mülkiyeti müşteriye devretmek taahhüdüne, yani akdin gayrimenkulün iktisabına doğrudan doğruya taallûk eden bir kısmına değil, mülkiyeti nakil akdinin tamamına şâmildir. (657 İMK, 216 İBK),.

Nazariyat ve mahkeme içtihatlarına göre bilhsasa gayrı menkul satışında muayyen bir şekle riayet mecburiyeti, hem akdin inikadı için esaslı irade beyanlarına — essentiale negotii —hem de muayyen hadise ve dâvada ehemmiyetli sayılan bütün akit hükümlerine şâmildir. İsviçrede umumiyetle kabul edilen objektif nazariyeye göre, akitlerin üzerinde anlaşmamış olsalardı akdi yapmayacakları kadar önemli saydıkları hükümler akdin esaslı noktalarıdır. Bu cihet tarafların beyan edilen iradelerine, böyle bir beyan yoksa akdin bu hükümlerine atfettikleri hakiki öneme göre takdir olunur. (Bak: RO 39 IIp 226, 41 II, 256. 42 II p. 374, 45 II p.565,53 II p. 164, JdT 1927 p, 620, 54 II p. 203, JdT. 1929 p. 69, Leemann, Kommetar, 2 bası m. 657 İMK no 15 — 18, Becker, İBK. m. 216, no 4 — m. 2 no 4,

58

Oser — Schönenberger, İBK m. 216 no 5 - 9, m. 2 no 7 — 13, m. 11 no 9 — 10, m. 12, no 3.) Sırf objektif nazariye (Bak: Haab, Kom. İMK, m. 957 no 15—19), tarafların iradesine dayanan bu telâkki ile şu mânada mutabıkdırki akdin eda ve mukabil edayı tasrih eden ve borçlunun borçlarını ağırlaştıran veya takviye eden bütün noktalarını esaslı nokta saymaktadır.

Bu esasları uygun bir suretle tatbik eden Kanton mahkemesi, dâvacı tarafından ileri sürülen fer'i akdin gerek muhteva gerek taraflar için arzettiği öneme nazaran,satış akdinin mütemmim cüzü sayılması gerektiğini tesbit etmiştir. Gerçekten dâvacının yani akdi ileri süren âkidin ihtilâf mevzuu vade dayanarak bu kadar geniş bir arsa aldığını beyan etmek suretile bu va'de esaslı bir hüküm mahiyeti gözü ile baktığını tesbit eylemek *sübjektif* bakımdan kâfidir. Objetif bakımdan kanton mahkemesi böyle bir vadin arsasının öteki parsellerini satmak hususunda satıcının hareket serbestliğini son derece tahdit edeceğini de tesbit ediyor.

Bu mülâhazalara şunu da ilâve etmek icap ediyor: resmî senedin kanunun takip ettiği gayeye erişebilmesi için, resmî şekil mecburiyetinin müşabih önemi haiz fer'i mukavelelere de teşmili icap eder. Resmî senetle takip edilen gaye beyyineyi ve taraflar arasında hukukî emniyeti sağlamaktır, resmî şekil—müzakereler esnasında yapılan beyanlardan hangisinin bir taahhüt altına girmek arzusuyla yapıldığını açıkça tesbit etmelidir. Bu itibarla, mevcudiyti ileri sürülen anlaşma gibi, büyük iktisadi önemi taşıyan, aktin muhtevası ile doğrudan doğruya münasebeti olan ve—bilhassa akdin mevzuunu teşkil etmeyen bir arsaya taallûk etmesi bakımından—hafızaya tevdi edilemeyen bir seri taahhüdü ihtiva eden fer'i akitlerin dahi, wieland tarafından verilen misal hilâfına (İMK m. 657. no:7), şekil mecburiyetine tabi tutulması zaruridir. İşin icabına göre, muayyen bir şekle riayet edimesi gerekiyorsa, yani bahis mevzuu iş, nevi, mahiyeti ve muhtevası bakımından şekil mecburiyetine tabi bir iş mahiyetini arz ediyorsa, şifahi şekilde yapılan mütemmim mukavelelerin muteber olduğu kabul edilemez. Bu kayıt ve hududa dikkatle riayet edilmediği takdirde gerek taraflar arasında, gerek üçüncü şahıslara karşı hukukî emniyeti ihlâl etmek tehlikesi mevcuttur. Bahis mevzuu işte, ihtilâf mevzuu anlaşma için şekil mecburiyeti bilhssa kabul edilmelidir. Çünkü bu anlaşmanın gayrı menkul mülkiyetinin tahditlerine taallûk etmesi gerekirdi, gerçekten bu kabil tahditler için kanun irtifak hakkı denilen ve mukavele yoluyla ancak yazılı şekilde [1] tesis edilebilen hususi bir hukuk müessesesi ihdas etmiştir (İMK m. 732).

39

2. Resmî şekilde yapılmamasına rağmen ileri sürülen anlaşmanın muteber olduğu yolundaki iddiasını desteklemek için mümeyyiz taraf FM. nin, İBK 197 Vd, göre, vadedilen vasıflardan dolayı satıcının me. suliyetine müteallik içtihadını ileri sürmektedir.Temyiz eden taraf,bu dâvada satılan şeyin bir vasfına mütealik bir vait bahis mevzuu olmadığını kabul etmektedir.Bununla beraber satılan bazı vasıflarına ait vait için kabul edildiği gibi (RO 63 II P. 79. JdT 1937 P. 400) dâva edilenin üstlendiği taahhüt için de şifahi şeklin kâfi olduğunu iddia etmektedir. Bununla beraber kiyas yolu ile varılan bu netice kabule lâyık değildir. İBK 197 göre bazı vasıfların mevcudiyeti hakkında yapılan vadin akit mahiyetini haiz olup olmadığını tetkikten sarfı nazar edilebilir. Muhakkak olan bir şey varsa, böyle bir vait ve bu vaitten doğan tekeffül borcunun hususi ve satış hukukuna has bir hukuk müessesesi olduğudur. Bunun tanzimi (akdin feshi, fiyat tenzili) şu fikre dayanır: satıcı satılan şeyin bir vasfını nef ve hasarın geçtiği anda vadetmiştir, yoksa müstakbel bir vasfın mevcudiyetini veya böyle bir vasfın ileride de bakılacağını vad etmemiştir. İleride beyin mevzuu ile ancak dolayısı ile münasebettar olan bir duruma riayet taahhüdü, muhtevası bakımından, vadedilen vasıfları tekeffül borcundan okadar farklıdır ki her iki hale ayni hükümlerin tatbikine müssait hiç bir müşterek ölçü mevcut değildir. Netice olarak, vadedilen vasıfları tekeffül keyfiyetinin şekline ait kaideler bahis mevzuu olan fer'i anlaşmalara tatbik olunamazlar.

II — Bu izahlardan anlaşılıyorki dâva edilene isnat olunan beyan muteber olmak için resmî şekilde yapılması gerekirdi.Bizzat dâvacının ifadesine göre bu beyan yalnız şifahen yapıldığından hukukan hükümsüzdür ve zarar ve ziyan dâvasına mahal vermez (Bak: RO 49 II p, 63, JdT 1923 p. 514). Fakat akla şu sual gelebilir: dâvacının iddia etiği vakıanın doğruluğu farzedildiği takdirde, bey akdini batıl saymak icab etmez mi? Dâvacının iddia ettiği vakıanın doğruluğu sabit farzedilse, bey akdinin batıl sayılması gerekeceği düşünülebilir.

Bununla beraber, dâvacı bu yolda hiç bir talepte bulunmamıştır.

III — Temyiz eden tarafın düşüncesi hilâfına olarak, dâvacı şekil noksanını ileri sürmekle bir hakkı suiistimal etmiş değildir. Vakıa, nazariyat ve mahkeme içtihatları, şekil bahsinde MK m2 ye dayanmak imkânını kabul eylemektedirler. Ancak bunu menfi bir mânada tecviz etmektedirler. Şekle riayet artık himayeye lâyık bir menfaate tekabül etmiyorsa bu şekle riayet edilmemesi keyfiyetine istinat eylemek bir hakkın suiistimalini teşkil eder. Lâkin, MK. 2 şekil

60

noksanlarını telâfi etmeğe yarayan müsbet bir vasıta olmamalıdır: şekil noksanı sebebi ile batıl olan bir akdi hakkın suiistimalini ileri sürerek hukukan muteber bir mukavele saymamlıdır. Bununla beraber, akdin butlanına rağmen, dâvacıya ifa yerine zarar ve ziyan istemek hakkı verilirse bu şayanı arzu olmıyan bir netice hasıl eder (Bak: RO IIp. 147 — 148, JdT 1924 p. 433, RO 53 p. 166 ve 296, JdT 1928 p. 27, 54 II p. 331 JdT 1929 p. 208, RO 57 II p. 154 JdT 1931 p 603, V. TUHR — Thilo p. 210, Müller Peter: Die Heilung formwidriger Rechtsgeschaefte duch Erfüllung, these 19 58 p. 50 vd).

IV — Dâva edilen haksız fiilden dolayı da mesul değildir. Bu mesuliyetin vücudu için dâva edilenin, hukukan muteber olmayan akdin ifa edileceği fikrini uyandırarak veya bu fikri idame ederek, dâvcıyı hataya düşürmek kasdıyla hiyle ve desise kullanarak, muteber olmadığını bildiği bu vaitte bulunmuş olması şarttır. Kanton mahkemesi bu hususun sabit ve varit olmadığını tesbit eylemiştir. Esasen dâvacı bu hususu iddia bile etmemiştir. Bu itibarla temiz lâyihasında bu nokta etrafında ileri sürülen yeni vakıalar nazara alınamaz. (FM. 1 inci Hukuk Dairesi)

***

Mülkiyeti Muhafaza Kaydı—Taksitle Satış—Satılan şeyin satan tarafından geri alınması halinde hesaplaşma.

İMK 716 (TMK 689), İBK 227 (TBK 222)

Mülkiyeti muhafaza kaydile bir şey satan bir kimse taksitlerin ödenmemesinden dolayı satılan şeyi geri aldığı takdirde hesap görülmesi kanunun emredici hükümlerindendir Satılan şeyin geri verme tarihindeki kıymeti, ancak aşırı derecede aşınma ve yıpranma payına bir karine olarak nazara alınabilir (İçtihat değişmesi).

Dâvacı: S. E. Lévy — Dâva olunan: E. Staumann iflâs masası.

Mucip sebepler; hulâsa olarak:

Tarafların 1932 ve 1933 yıllarında yaptıkları akitler, mülkiyeti muhafaza ve taksitle yapılan bir satış olup İMK 715 ve İBK 226 hükümlerine tâbidir.Müşterinin 1939 tarihinde taksitleri ödemekte mütemerrit olması satıcıya, mülkiyeti muhafaza kaydına dayanarak sattığı şeyi geri alma hakkını verir. Bu hak itirazsız kullanmakla bu akitler, hükmü geriye şâmil olmak üzere (ex tunc) feshedilmiş olur. Alan ve satan karşılıklı olarak aldıkları şeyleri geri vermekle mükelleftirler. Ancak, bu geri verme kayıtsız ve şartsız değildir. Müşteri mobilyeyi yıllarca kullanmış olduğundan satıcılara bir tazminat ver-

61

mekle mükelleftir. Nitekim İMK. 716 ve İBK 226 alanla satan arasında bir hesaplaşma olacağını derpiş etmiştir. Taksitle mal satan kimse, müşterinin mobilyeyi kullanmasından dolayı hakkaniyete uygun bir kira bedelini ve normal bir aşınma ve eskimeden fazla yıpranmadan dolayı bir tazminat tenzil ettikten sonra aldığı taksitleri geri vermekle mükelleftir. (FMK: 60 II 414 vd. Becker: İBK, m. 228 no 8). Bu suretle kanun bir taraftan mukavelenin iptalinden, diğer taraftan satılan ve istirdat edilen şeyin kullanılmasından doğan neticeleri âmir bir hükümle düzenlemektedir. Malik, şeyi kullanandan kullanmadan doğan ekonomik istifadeye denk olan bir karşılık elde etmektedir.Bu karşılık menkul eşyanın kiralanmasında kiracı tarafından kiralayana verilen ivaza benzer. Verilmesi gereken meblâğ, eşyanın mahiyet ve cinsine uygun bir amortisman ile o şeye yatırılan sermayenin faizini ihtiva eder. Bundan maada, âdi icarda kiralanan şey akit hükümlerine veya normal ve mutat kullanmaya aykırı bir tarzda kullanıldığı takdirde kiralayanın tazminat istemeğe hakkı olduğu gibi,mülkiyeti muhafaza kaydile satılan şeyin aşırı derecede yıpranmasından doğan zararın tazminini istemeğe satıcının hakkı vardır.Dâva olunan ve kanton mahkemelerince ileri sürülen 4 Eylûl 1936 tarihli FM kararı (Ro II p. 30) kanunun koyduğu tanzim tarzına uygun değildir. Bu karar, İMK 716(689, TMK) ve İBK 227(222 TBK) ın emredici mahiyetini ve kanunda yazılı tesviye tarzının hukukî mahiyetini göz önünde bulundurmamış ve akit usulen yerine getirilmiş olsaydı satıcının satış bedeli olarak alabileceği meblâğı aşan bir miktar isteyemiyeceği esasını koymuştur. Bu suretle,satılan şeyin geri verme zamanındaki kıymeti ile kira ve eskimeden dolayı tazminat mecmuunun satış bedelini aşmaması gerektiği ve bu mecmu satış bedelini aştığı nisbette, satıcının kira ve tazminat mecmuu üzerinden şeyin geri verme zamanındaki kıymetinin mahsup edilmesini kabul etmek zorunda kalacağı neticesine varılmıştır. Şu halde bu karar satıcı ile alıcı arasındaki hesaplaşmaya kanunun düşünmediği yeni bir unsur katıyor: satıcının akdin ifa edilmesindeki menfaati. Ancak, kanunun bugünkü sistemi bu unsuru ihtiva etmiyor. Derpiş edilen takas, karşılıklı edaların ekonomik bakımdan muadil olduğunu kabul ediyor. satanın alıcıya temin ettiği şeyin kullanma imkânı, buna karşılık alıcı tarafından ödenen kira bedeli. Bu edaların tâyini satış mukavelesi şartlarından müstakildi. Müşteri, iktisadi bakımdan kullanma ve eskimeye karşılık bir tazminat borçlanır. Bu hesablaşmada satıcının akdindan ifasındaki menfaati yer almaz. Birbirinden farklı müstakil iki hukuki rabıta bahis mevzuu olmaktadır: bu rabıtalardan birisi

62

satışdan, öteki — ki yeni bir hukuki rabıtadır — satılan şeyin kullanılmış olmasından doğmaktadır. Satanın satış akdinin ifasındaki menfaati (Erfüllungsinteresse) ni nazara alarak şeyi kullanan kimsenin edasını tahdit etmek kanunun emrettiği hesaplaşmada, karşılıklı edaların kanunca kabul edilen muadeletini inkâr etmek olurdu. Esasen sattığı şeyi geri aldığı zaman iktisadi bakımdan bir mucir durumunu alan satıcıyı, birşeyin alelâde ödünç verenden daha kötü duruma düşürmek için hiç bir sebep yoktur. Kanunun emrettiği tazminattan yapılacak her tenzilât bu kabil muamelde müsavatsızlık doğurur. Çünkü müşteri satın aldığı şeyi kullanabildiği devrenin bir kısmı için mukabil edada bulunmaktan muaf tutulmuş olur.

Bundan başka, bu hal sureti yalnız kanunun açık hükümlerine (İMK716 TMK ve İBK227,TBK)aykırı olmakla kalmaz,içtimai bakımdanda haklı gösterilemez. İktisadi bakımından bir esasa dayanmıyan bazı tevkifat tahmil edildiği takdirde, taksitle satış yapan müesseseler muamelelerinde mâruz kaldıkları artan riski telâfi etmek üzere sarfiyatları artırmak zorunda kalacakları açık bir keyfiyettir. Görülüyor ki satıcının geri aldığı şeyin kıymeti, kanunun emrettiği hesaplaşmaya giren bir unsur değildir. Bu kıymet olsa olsa, satılan şeyin kullanmadan doğan eskime bakımından bir karine ve delil teşkil edebilir.

Taraflar arasında yapılacak hesaplaşmanın unsurlarını açık bir surette gösteren kanun ödenmemiş taksite ve kira bedeli için faiz derpiş etmemiştir. (Bak: oser—Schönenberger İBK 227 no 7 v Becker : no 1 ve 7, Von MAY: das Abzahlungsgeschaeft, P. 68)

(FM. I. Hukuk dairesi)

CEZAİ ŞART - REKABET YAPMA MEMNUİYETİ - EDANIN İMKÂNSIZLIĞI. UMUMMAMA ZLIK.—Köseleden ayakkabı yapan bir fabrika, tabanı tahtadan ayakkabı yapan bir fabrikaya karşı tabanı tahtadan ayakkabı yapmamak taahhüdünde bulunmuş ve bu taahhüt 40000 frank cezai şartla temin edilmişti.—Harp ekonomisi tedbirlerinden olmak üzere bazı ayakkabıların yapımında deri kullanılması menedilmiştir.—Köseleye ayakkabı yapan fabrika hal icaplarına göre muvakkat bir zaman için taahhüdünden kurtulduğunu iddia ederek taahhüdünü bozmuştur. Öteki fabrika cezai şartın ödenmesini dâva etmiştir.—Mahalli mahkeme ve FM dâvayı esas itibarile kabul etmişler, fakat FM cezai şartı 12000 franka indirmiştir.

İBK 20 (TBK 20), İBK 119/1 (TBK 117), İMK2 (TMK2)

63

1 — Bir taahhüdün ifası harp ekonomisi tedbirlerile sadece müşkülleşmiş bulunuyorsa ortada imkânsızlık hali mevcut değildir,

2 — Bundan başka müşkül durumdan dolayı iktisadi bir teşebbüsün işletmesinin bir kısmını yeni duruma intibak ettirmesi zarureti, bu müessesenin intibak imkânlarını tahdit eden bir akdin fesih veya tadili için bu müesseseye bir hak bahşetmez.

3 — Bir cezai şart fahiştir diyebilmek için, bu şart ile himaye ettiği menfaat arasında öyle bir nisbetsizlik olmalıdır ki mukavelenin akdi esnasında borçlunun üzerine aldığı borç miktarını takdir edemediği açıkça anlaşılsın.

Mukavelenin akdi ve idamesinde tarafların menfaatı, bilfiil tahassül eden zarar, yeni hal ve şartlar ve işlenilen kusurdan maada cezai şartın bir tek def'a veya bilâkis taahhüdün her yeni ihlâlinde tekrar ödenmesi icap edip etmediği hususu da nazara alınmalıdır.

Dâvacı: Huğ ve şerikleri Anonim şirketi, DÂVA OLUNAN: Hozsch uhafabriken SAA.

Dâva; hulâsa olarak : Dâvacı ile dâva olunan arasında 20 şubat 1926 tarihinde yapılan mukavelede dâva olunan şirket dâvacı şirketin devamı müddetince, ne doğrudan doğruya, nede dolayısile tahta ayakkabı nevinden madut ayakkabı imal ve satışında bulunmamayı taahhüt etmiştir. Dâvacı şirket te buna benzer bir taahhütte bulunmuştur. Her iki taraf ta şöyle bir cezai şart kabul etmiştir: «Memnuiyete aykırı hareket halinde; bu hareketi yapan taraf 40 bin frank cezai şart öder. Cezai şart ödenmek suretile bir taraflı olarak kaldırılamaz. Alacaklı hiç bir zarara uğramasa dahi cezai şart ödenir. Ancak, zarar miktarı şart miktarından fazla ise; alacaklı isbat edebildiği nisbette bu fazlayı isteyebilir..» 1941 yılında sanayi harp ofisi kanun kuvvetini haiz bir tebliğinde, kuponsuz satılan sandal tabanlarının deri yerine geçen veya kullanılmış maddelerden yapılmasını ve deri taban imalinin memnu olduğu bildirilmiştir. Dâva olunan bu tebliğin yürürlükte kaldığı müddetçe, akdin rekabet memnuiyetine müteallik hükümlerinin yalnız kendisi bakımından tâlik ve tatil edilmiş sayılacağını dâvacıya ihbar etmiştir. Dâvacı kendisinin de aynı şekilde rekabet memnuiyeti kaydından muaf tutulmasına müteallik talebi dâva olunan tarafından ret edildiğinden; açtığı dâvada dâva tarihinden itibaren % 5 faizi ile birlikte cezai şartın ödenmesini ve tali olarak rekabet memnuiyetinin feshini istemiştir. Mahkeme dâvayı kabul ve dâva olunanı 20 bin frangı ödemeğe mahkûm etmiştir. FM. vaki müracaatı kabul ile cezai şartı 12 bin franga indirmiştir.

64

Mucip sebepler; hulâsa olarak:

1 — Dâva olunan; önce rekabet memnuiyetine aykırı hareket edemeyeceğini zira bu memnuiyetin harp ekonomisine ait malûm tedbir sebebile artık tatbik edilemiyeceğini ileri sürmektedir. Bu suretle işbu tedbirler sebebi ile tahtayı deri ve kösele yerine kullanmak zorunda kaldığını belirtmek istemiştir. Ancak, bu tedbirler taban imalinde tahta kullanılmasını emretmemekte; sadece bazı hususlarda deri kullanılmasını men ve imalathane sahiplerine (suni kösele, keten, mensucat, tahta) gibi deri yerine kullanılacak maddelerden birisini seçmek imkânını vermektedir. Bu itibarla, bu kanuni hükümlerin rekabet memnuiyetini, hükümsüz bıraktığı iddia edilemez. Bundan başka dâvacı rekabet memnuiyetini, sarih surette kayışların yandan tesbit edildiği ayak kabılara, yani dar mânada sandallara hasrettiğinden dâva olunan tabanı tahtadan diğer bütün ayakkabı cinslerini yapmakta serbest bırakmıştır.

Dâva olunan aynı sebeplerden dolayı, harp ekonomisi karşısında, mesuliyetini intaç etmeyen bir hal icabi olarak memnuiyete riayet etmesinin imkânsız hale geldiğini iddia edemez. Bu tedbirle rekabet memnuiyetinin ifasını ağırlaştırmış olmakla beraber ifayı tam mânasile imkânsız kılmış değildir.

2 — Yeni hal ve şartlar sebebile rekabet memnuiyetinin hâkim tarafından tadil veya iptali için gerekli şartlar da mevcut değildir. Vakıa, mahkeme içtihadları, hal ve şartların fevkalâde değişmesi neticesinde eda ve mukabil eda arasındaki nisbette vukua gelen müvazenesizliğin bir fesih veya tadil sebebi teşkil edeceğini kabul etmektedir. Fakat bunun için bu müvazenesizliğin derin aşikâr veya fahiş olmalı, diğer tarafın akdin ifasını istemesi borçlunun müzayakasının bir istismarı, bir hakkın açık suiistimali mahiyetini taşımalıdır. (Bak: Ro 62 II p. 45; JdT 1936 p. 245; Ro 59 II p. 378, JdT 1934 p. 67). Lâkin dâva olunan, bahismevzuu tedbirlerin kendisi için böyle bir durum ihdas ettiğini isbat edememiştir. Dâva olunan yalnız imalâtını yeni duruma intibak ettirmek zorunda kalmıştır. Ancak, deri yerine başka maddeler kullanılabileceği için bu intibak keyfiyeti deri yerine tahta kullanmağa asla icbar eylememiştir. Bundan başka, tahdidat tedbirleri yalnız imalâtın bir kısmına müteallik olup diğer kısmı serbest bırakılmıştır; esasen bu tahdidat, dar mânda sandaldan madut olmayan ayakkabılar için tahta taban kullanılması hususunda bir değişikliğe sebep olmamıştır. Hakikatta dâva olunan, ileri sürdüğü hal ve şartların istihsal şartlarını müteessir ettiğini, sandal ima-

65

li için tahta kullanmak memnuiyetinin bütün muamelatı üzerine nederecede müessir olduğunu beyan ve isbat eylemekten çekinmiştir. Dâvacı, dâva olunan tarafından akde riayet edilmesini istemek suretile onun müzayakasını istismar, bir hakkı suiistimal veya hüsnüniyet kaidelerini ihlâl eylemiştir denemez.

3 — Bu suretle dâva olunan mer'i bir rekabet memnuiyetini ihlâl eylediği ve İBk 163/2 (TBk)ye istinaden ademi mesuliyetini iddia edemeyeceği anlaşıldıktan sonra ceza olarak kararlaştırılan 40 frangın 163/2 ye göre fahiş olup olmadığını ve bu itibarla indirilmesi icap edip etmediği hususunu incelemelidir.

İBK 20 (TBK: 20) tarafından çizilen hudut dahilinde taraflar cezai şartın mikdarını serbestçe tâyin edebilirler.(163/1)İhtilâf halinde bu cezanın fahiş olup olmadığı hususunda karar verecek olan hâkim, evvel emirde taraflar arasında ki akdin tatbik edileceğini düşünmelidir. Zaruret olmadıkça bu akde müdahale etmek için kanunun kendisine verdiği fevkalâde salâhiyeti kullanmamalıdır. FM. bu hususu bir çok kerre ısrarla hatırlatmış, hak ve nasafet icaplariyle açık tenakuz halinde olmadıkça kararlaştırılan şartın tarafları bağlayacağını beyan eylemiştir. Şart ile himaye ettiği menfaat arasında öyle bariz bir nisbetsizlik olmalıdır ki akdin yapıldığı zamanda cezai şart miktarını borçlunun bilmediği, çünkü bilmiş olsaydı akdi yapmıyacağına muhakkak nazarı ile bakmak icap ederdi. (Bak. RO 21, p. 645; 23 11 p. 703; 39 11 258; 63 11 249, JdT 1938 p. 476.) Bu nisbetsizliği tâyin ve takdir edebilmek için dâvacının akdin muhafaza ve idamesindeki menfaatini ölçmelidir. Akdin yapıldığı anda bu menfaat pek büyüktür. Ve o zamandan beri de azalmamıştır. Filhakika dâvacının dâva olunana nazaran imalâtının sahasını tesbit eylemesi ve her iki ticarethanenin karşılıklı olarak çalışma alanlarını tesbit etmesi eylemeleri bahis mevzuu idi. Şunu da ilave etmelidirki dâvacı hiç olmazsa normal zamanlar için oldukça dar hudut dahilinde çalışmak zorunda kalıyordu. Bu itibarla iş hayatında ihtisası olan iki büyük ticarethane, aralarındaki iş bölümünü teyit etmek üzere 40 franklık bir cezai şart kararlaştırmaları, esas mukavelenin ikinci derecede bir unsuru sayılamaz. Bu mülâhaza cezai şartın indirilmesi esasına aykırı isede daha ciddi bazı sebepler bu cezanın indirilmesini mucip olmaktadır.

Bir kere,ceza bir def'a veya mükerreren istenüp istenmemesine görecezanın fahişliği meselesi ayrı ayrı mütalâa edilmelidir. Cezai şart ödenmek suretile memnuniyet bir taraflı olarak kaldırılamıyacağına

66

göre; birinci halde cezayı tâyin etmek üzere memnuiyetin her yeni ihlâlinde bu ihlâlin şümulunu ve uğradığı zararı ispat etmek zorunda kalan alacaklının ileride uğrayacağı güçlükleri ve can sıkıntısım hesaba katmak lâzımdır.Bu halde şümulü bir teminata veya ağır bir cezaya bilhassa ihtiyaç vardır. Buna mukabil memnuiyetin her ihlâlinde ceza istenebilir; yani cezanın tazminat rolü ilk plâna geçerse vaziyet değişir. Bu takdirde alacaklı her defa bir zararın vücudunu ispattan muaf kalmak ve sadece ihlâl keyfiyetini ileri sürmekle ihtifa etmek ister. Bu halde uğranılan âzami zarar ile cezai şart arasında tamamen mantıksız, hak ve nasafet kaidleriyle uzlaşamaz bir nispet olması tecviz idilemez. Borcun muhtelif ve mükerrer ihlâlleri sebebiyle uğranılan cezalar mecmuunun pek nisbetsiz bir miktara baliğ olmasını ve bu suretle tarafların arzu ve iradesine uymıyan bir neticenin doğmasına engel olmak lâzımdır. Çünkü taraflar ceza miktarlarının toplanmasından mütevellit mikdarı tasavvur etmemişlerdir.Halbu ki tarafların birbirine uygun beyanlarına nazaran rekabet memnuiyetinin her ihlâlinde ihtilâf mevzuu cezai şartı ödenmek icap etmektedir.

İhlâl keyfiyetinin dâvacıya verdiği zarar rakamla ifade edilemez; gerçekten dâva olunan tarafından imal ve ticarete vazolunan 3600 çift sandalı bizzat satmağa muvaffak olacağı muhakkak değildir. Bu husus kabul edilse bile, kendi izahatına göre, bu zarar 1440 frangı aşmıyacaktır. Bu bakımdan dahi, 40 bin frank cezai şart fahiş sayılmalıdır. Şu cihetti de nazara almalıdır ki harp ekonomisi tedbirleri yüzünden tahta tabanlı ayakkabı imali lehinde bir hareket uyanmıştır, bir hareketten dâvacı faydalanmış, buna mukabil, bu kabil ayakkabıları yaptıramadığı cihetle müşterilerini kaybetmek suretile dâva olunan müteessir olmuştur. Bundan başka, dâva olunanın kusur derecesini nazara almamazlık etmemelidir.(RO 63 II 250, JdT 1938 476; 41 II 144, JdT 1915 450; 40 II 477; 37 II 191; 30 II 529).

Hiç şüphe yokki, dâva olunan resmi talimata istinaden hüsnü niyetle taahhüdüne aykırı hareket ettiğini iddia edemez. Tahtadan başka deri yerine kullanılabilecek bir çok maddelerin elinde bulunması bile buna mânidir.

Bundan başka, bu kabil maddeleri kullanmakla işletme durumunun tahammül edilmez bir yük altında kalmış olacağını da iddia nede isbat etmiştir. Bununla beraber, deri tedarikinde harbin meydana getirdiği fevkalâde güçlükler ve harp ekonomisine uymak hususunda

67

duyduğu endişe göz önünde tutulursa,dâva olunanın kusuruna vahim nazarile bakmamak gerekir. Bundan başka, dâvacının haberi olmaksızın tahta sandallar yapmağa ve satmağa kalkmayarak keyfiyetten dâvacıyı yazı ile haberdar etmiştir.Mahalli mahkemece hükümolunan 20 bin frank cezai şart fahiş olup hak ve adalet prensipleri ile uzlaşamaz mahiyettedir. Bu miktar ceza dâvacının dâva olunan aleyhine sebepsiz yere zenginleşmesine sebep olur. Tarafların karşılıklı durumu, cezai şarttan mahiyeti ve iktisadi şartlar daha eyi tartılırsa cezai şartı 12000 franga indirmek icap eder. Bundan başka, dâva açıldığı anda dâva olunanın yaptığı bütün sandalların satılmamış olduğu bu andan sonra satıldığı veya henüz satılmamış olduğu da düşünülmek lâzımdır.

(FM. I. HUKUK dairesi)

Gayrimenkul Beyi — Mebiin Ayıbı — Ayıptan Mütevellit Fesih Dâvası.

Bir lokanta ile birlikte bir gayrimenkulün satışı — Satıcı tarafından lokantanın geliri hakkında yanlış malûmat verilmesi —Mebiin ayıbından mütevellit fesih dâvası — Dâvanın kabulü.

İBK 205, 197, 28 (TBK 202,194,28) 832 İMK (TMK 803)

1 — Taraflardan birisi ile müzakerelere ve akdin yapılmasına iştirak eden bir kimse üçüncü şahıs olmayup fiili ile tarafı ilzam eden bir muavin şahıstır. Bu itibarla bu şahsın yaptığı hiyle bizzat taraf olan kimseyè karşı ileri sürülebilir.

2 — Satılan şeyin yalnız maddi muayenesi ile tesbit edilemiyen iktisadi vasıflar, bayi tarafından vadedilüp yokluğu bey'in feshine hak veren vasıflar hükmündedir. Satılan gayri menkul içinde bulunan lokantanın geliri hakkında verilen teminat bu kabil vasıflardandır.

3 — Bizzat satış mukavelesi hususi bir şekle tâbi olsa dahi, satılan şeyin bazı vasıfları hakkında yapılan şifahi vad hukukan muteberdir.

4 — Alelâde borcun nakli; alacaklı ile borcu takabbül eden kimse arasında yapılan akitle olur. Bir gayrimenkulü iktisap eden kimsenin bu gayrimenkul ipotek edilmek suretile temin edilen borcu takabbül etmesi,eski borcu ile yeni borçlu arasında yapılan akdin neticesidir. Bu itibarla gayrimenkul satışının feshi ile borcun nakli mukavelesi hükümsüz kalır.

Dâvacı: Haslinger — Dâva olunan: Schönenberger

TMK 63 II, p. 77.

68

Dâva: Dâva olunan gayrimenkul dellalı K. bir lokantayı da ihtiva eden evini alacak bir müşteri bulmağa memur etmiştir. K, Dâvaolunanı dâvacıya tanıtmış ve bazan yalnız K, bazan K. ve dâva olunan tarafından yapılan müzakereler sonunda resmî şekilde bir satış akdi yapılmıştır. Müşteri bedele mahsuben gayrimenkul üzerinde ipotekle temin edilen borcu üzerine almış ve artan 16000Fr. dâva olunana ödemiştir. 15 S. teşrin 1933 tarihinden itibaren müşterinin gayrimenkulden istifadesi kararlaştırılmıştır. Dâvacının avukatı 16 Haziran 1934 tarihli bir mektupla dâvaolunana, verdiği malûmat yanlış olduğundan müvekkilinin akdi fesih ve yaptığı tediyatı zarar ve ziyanla birlikte iadesini talep ettiğini bildirmiş ve açtığı dâvada a) satış akdinin bâtıl olduğu veya ayıptan dolayı feshedilmesi gerektiğinin tespit olunmasını, b) akit mucibince üstlendiği borçtan tebriye edilmesini ve taksit vesaire bedeli olarak verdiği 17 küsur bin frangın faizi ile birlikte iadesini istemiştir.

Dâva esnasında dâvacı akit mucibince üstlendiği borçtan tebriye edilmesi talebinden muvakkaten feragat ederek akdin feshi ve ödediği taksidin iadesini istemiştir? Mahkeme, Lokantanın geliri hakkında dellal ve dâva olunanın kızı tarafından verilen yanlış malûmatı mebiin bir vasfı hakkında yapılan bir va'd mahiyetinde görerek ayıptan dolayı fesih dâvasını kabul ve dâva olunanı taksit vesair masrafları ödemeğe mahkûm etmiştir. FM. dâva olunan tarafından bu karar aleyhine vaki müracaatı reddetmiştir.

Mucip Sebepler:

1— Hakkında karar verilecek husus dâva olunanın 17 küsur bin fr; iade eylemesine müteallik neticei talebidir. Bu mesele hakkında bir karar verebilmek için ilk derece hâkimleri tarafından kabul edilen şu vakıadan hareket etmek lâzımdır: mukavelenin yapılmasından önce dellal K. ve dâva olunanın kızı, lokantanın yıllık hasılâtının takriben 50 bin Fr. olduğu hususunda dâvacıya beyanda bulunmuşlardır. Bu husus FM. yi bağlayan maddi bir meseledir. Zira dosya muhteviyatına aykırı olduğundan dolayı bu nokta aleyhine müracaatta bulunulmamıştır.

Buna mukabil K. ve dâva olunanın kızı tarafından verilen yanlış malûmatın bizzat dâva olunan tarafından verilmişçesine ona karşı dermeyan edilüp edilemeyeceği hususu FM. nin mürakabesine tabi bir hukuki mesele teşkil etmektedir. Kanton mahkemesi bu mesele hakkında haklı olarak müsbet şekilde karar verdi. Umumiyetle taraf-

69

lardan biri ile birlikte müzakerelere ve akdin yapılmasına iştirak eden kimseler üçüncü şahıslar sayılmayup, fiillerile o tarafı ilzam eden yardımcı şahıslardır, ortada bir hile bahis mevzuu olduğu zaman (BK: 28), FM. ,müstahdem, memur veya sair yardımcı şahıslar tarafından yapılan hileyi, bu şahısların üçüncü şahıs olmadığı mülâhazasında bulunarak daima bu kimselerin mensup olduğu tarafa izafe eylemiştir (BK: RO 31 IIp. 380; 40 IIp. 54 p 541, 61 II p. 234, V. Tuhr : p. 267, Alman hukuku için bak: Staudinger, 10 uncu basım 1936 M. 123 No. 36/38. Burada yalnız heyeti umumiyesinde iştirak etmeyenler üçüncü şahıs sayılmışlardır.) Bahis mevzuu hadisede şu hususu tebarüz ettirmek icap ederki yalnız dellal Kuhn değil, aynı zamanda ve dâvaolunanı istihlâf eden kızı da mukavelenin akdi için yardımcı şahıs sıfatı ile hareket etmiştir. Dâvacı ile doğrudan doğruya müzakerede bulunmamak müşkûldü.Çünkü kanton mahkemesinin isticvap ve tahkikat esnasında tesbit ettiği gibi bu zat sağırdı. Dâvacı zaruri olarak dellal Kuhun ve dâva olunanın verdiği izahatla iktifa edecekti. Katiyen emin olmadığı veya müddeialeyh tarafından doğrudan doğruya teyidi gerekli hususlarda bu bayanın babasına danışacağını zan ve kabul etmekte haklı idi. Dâvaolunan hiç bir itirazda bulunmamakla bu hareket tarzını kabul etmiştir.

2— Şimdi dâvaolunan tarafından lokantasından elde edilen gelir bakımından dâvacıya verilen teminatın şümulünü incelemek doğru olur. Bu hususta evvela satılan gayrimenkulün değil, lâkin lokantanın bir vasfı bahismevzuu olduğunu tesbit etmek icap eder. Lokanta gayrimenkulün bir mütemmim cüzünü teşkil edip onunla birlikte satılmıştır,hem öyle bir mütemmim cüzüki müşterinin satın alma arzusuna sebep olacak kadar önemli. Demekki gelir mıkdarı dâvacının akdi yapmak iradesi üzerinde kat'i surette müessir olmak icap eder. FM.nin müstekar içtihadına göre kat'i surette müessir olmak icabeder satılan şeyin hal ve durumunda tezahür etmeyen (bir ticarethanenin geliri gibi) bayi tarafından vadedilen vasıflardan olabilir (Bak: RO 45 11 P. 444, JdT 1920 P. 50 Keza 281. Teşrin 1936 tarihli ve intişar etmemiş Mizel - Forrer kararında 2 no. lu mucip sebep, bundan başka : Oser—Schönenberger, m. 197, no 9)

Lokantanın geliri hakkında verilen teminatın satış senedine ithal edilmemiş olması ehemmiyeti haiz değildir. FM. nin de iltihak ettiği hâkim kanaat (Beckerm. 197 no 12, Oser .—Schönenberger no 8) Von Tuhr'n kanaatı hilâfına (Bak: sahife: 215), muayyen şekle tabi akitlerde dahisatılan şeyin vasıfları hakkında yapılan şifahi vad mute-

berdir [1]. Muayyen bir şekle riayeti istilzam eden sebepler —gayrimenkul alım satımlarından nizam ve emniyet ve düşünmeden verecekleri kararlara karşı akitleri himaye — gerek gayri menkul, gerek menkul satışlarında artık kıymeti haiz değildir.

3.—Lokantanın geliri hakkında dâvacıya verilen malûmat objektif bakımdan yanlıştı, çünkü hakiki gelir verilen rakamdan üçte bir nisbetinde eksiktir. Bu itibarla dâvacının fesih dâvası haklıdır. Şu halde ilk derece hâkimler tarafından verilip dâvaolunanı aldığı taksitleri— ki bunun miktarına itiraz edilmemiştir—iadeye mahkûm eden kararın tasdiki icap eder.

Bey'in feshi mukavelenin ifası zımnında müddei tarafından deruhte edilen ipotekli borcun naklini hükümsüz bırakır. Filhakika, federal mahkemenin kanaatına göre (Ro II P. III, JdT 1934 P. 441) ve Von Tuhr'un kanaatına göre (bak 785) muteber bir bey akdinin mevcudiyeti bu kabil bir borcun nakli muamelesinin zaruri bir şartıdır. Böyle bir borcun nakli muamelesi mutat borcun nakli muamelesinin hilâfına alacaklı ile borcun nakli müteahhidi arasında yapılan mukavelenin değil, eski ve yeni borçlu arasında yapılan akdin neticesidir.

Bununla beraber, dâvacının borcun nakli muamelesinin hükümsüz sayılmasına müteallik talebinden feragat eylediği kanton mahkesi kararı da zikredildiği için bu husus hakkında karar vermeğe mahal yoktur. Bununla beraber, dâvacının, hadiselerin mahiyeti icabı, ipotekli borçtan kurtulmak istediği neticesine varılamaz. Dâvacının sadece borçta beraeti hususunda bir karar istihsal etmekten vaz geçtiği ve bu borçtan tebriye edilmediği müddetçe İBK m. 82 (TBK) gereğince gayrimenkulü iadeden imtina ile iktifa etmek arzusunda olduğunu kabul eylemek daha muvafıktır.

21

22

No: 10

Evlenme ve boşanma hukukumuzda medenî ve cezaî bakımdan ne gibi tadilâta ihtiyaç vardır?[*]

6/2/943 Cumartesi
Başlama saati: 15.30

Türk hukuk kurumu başkanı Refik İnce (Manisa mebusu)—Sayın Vekillerimiz ve Davetlilerimiz ve bizi huzurlarile müşerref kılan bütün dinleyiciler;

Kurumumuzun senelerdenberi takibettiği konferans verdirme programına bu sene ilk defa olarak münakaşalı bir konferans ilâve etmiş bulunuyoruz. Muhtelif şekillerdeki çalışmalarımız içine ilmî mahiyeti haiz meselelerde muhtelif görüşlerin biri birile çatışmalarından hasıl olacak faideleri katmayı düşündük ve bunu elde etmek için ilk bu münakaşalı konferansımızı profesör doktor Hıfzı Veldet arkadaşımızdan rica ettik; şimdi lütfedecekler. İlim hayatına alâka gösteren bütün büyüklerimizin ve sizlerin, ayni fikirde olan sizlerin bizi çalışmalarımızda teşvik edici ve bize kuvvet kaynağı teşkil edici alâkanızdan dolayı kurumumuz namına teşekkür ederek sözü profesör Hıfzı Veldet'e bırakırım.

Profesör Hıfzı Veldet—Sayın büyükler, sayın dinleyiciler.

Sekiz yıldır yurdda hukukun yayılması, hukuk ilminin gelişmesi yolunda büyük işler başarmış, memleketin genel durumuna göre hayli yekûn tutan neşriyat yapmış, hukuk lûgatı gibi, hukuk kanunu gibi önemli eserler meydana getirmek için adeta büyük memleket hukukçularını seferber etmiş olan Türk hukuk kurumunda yurdun büyüklerinin huzurunda, mümtaz hukukçular, seçkin ve aydın dinleyiciler karşısında söz almak, naçiz şahsımız için büyük bir şereftir. Bize bu şerefi bahşeden Türk hukuk kurumuna ve onun değerli başkanına en derin teşekkürlerimi sunarım.

Bugünkü mevzuumuz hukukî ve sosyal hayatımızın mübalâğasız en önemli bir meselesine dokunmaktadır. (en önemli mesele) diyorum, zira konu Türk cemiyetinin çekirdeği, temeli olan aile ile ilgilidir.

Hukukun ve onun belli başlı müşahhas ifadesi olan kanunun yapılış

[*]Bu konferas 6/2/943 tarihinde Türk hukuk kurumu adına İstanbul Üniversitesi Medeni Hukuk Profesörü Dr Hıfzı Veldet tarafından Dil—Tarih ve Coğrafiya Fakültesinde verilmiştir.

ve yaradılışında iki önemli cereyanın, daha doğrusu iki önemli görüş tarzının, geçen yüz yıldan beri, çarpıştığı malûmdur. Tarihçilik ve akılcılık.

Bunlardan birincisine göre hukuk akıl ile yapılmaz, kendi kendine olur. Bir kelime ile: Hukuk halkın ruhundan doğan gelenektir. Kanun ise sadece bu geleneği tesbit eden kaideler mecmuası olabilir, ve olmalıdır. Bu telâkkiye göre kanun geleneğe, örfe ne bir kaide ilâve eder ne de ondan birşey kaldırabilir. Bir kaidenin eklenmesi veya kaldırılması gene halk ruhundan doğan örf ve âdet yolu ile olabilir. Şu halde hukuk ve kanunda esas,gelenektir, örfdür. Bu görüş tarzı pek tabii olarak muhafazakârdır.

İkincisine göre: Akıl herşeye üstündür. Yüz yıllardan beri devam edegelen ve şimdiye kadar körü körüne ve olduğu gibi kabul olunan bir çok şeyleri aklın eleğinden geçirmek ve bunlardan akla uygun fikirleri, prensipleri, müesseseleri alıkoymak, uygun olmıyanlarını atmak, yıkmak lâzımdır. Aklın eleğinden geçirilecek malzemenin en başta gelenlerinden birisi, an'anevi hukuk müesseseleri, hukuk kaideleridir.

Bu düşüncenin inkilâpçı olduğunu zikre hacet bile yoktur. Nitekim Fransız inkılâbının en büyük fikrî âmili, rasyonalizm denilen işbu akılcılık cereyanı olmuştur.

Geçen yüz yılda bu iki cereyanın hukuk alanındaki çarpışmasından meydana gelen sonuçları burada izaha kalkışacak değiliz. Yalnız şunu zikredelimki, hukuk alanında bu telâkkilerden ne biri, ne de öteki tek başına hâkim olabilmiştir. Zira her ikisinde de atılamıyacak sağlam ve gerçek noktalar mevcuttur. Bu itibarla XIX. yüz yılın başından beri yapılan bütün büyük medeni kanunlarda her ikisinin az çok mezcedildiğine şahit olmaktayız.

Medeni kanunumuzun anası—tabir caizse— büyük kardeşi olan İsviçre medeni kanununda da ayni şeyi görüyoruz: Bu kanunun dış tertib ve tasnifinde, hâkime kanun koyucu selâhiyetini veren maddesi gibi bazı maddelerinin ifadesinde akılcılık; umumiyetle bütün kaidelerinin özünde ise tarihçilik ruhu hâkimdir. Bu kanunu yazmazdan önce İsviçre hukukunu yıllarca inceleyen, kantonların çeşitli ve karışık hukukuna dair ciltlerle eser hazırlayan Prof. Eugen Huber, İsviçre medeni kanunu layihası için hazırladığı uzun ve mükemmel esbabı mucibede, her kantonun teamülî hukukunu medeni kanun içinde mümkün mertebe muhafaza etmeye çalıştığını uzun, uzun izah eder: karı - koca mallarının idaresinde çeşitli sistemlerin konulması, boşamanın yanında bir de İsviçrenin bir kısım halkını teşkil eden katoliklerin dinî geleneğine uygun olan ayrılık müessesesinin kabulü bu husustaki misallerden bir kaçını teşkil eder. Demekki İsviçre medeni kanunu daha çok geleneğe dayanan, daha ziyade tarihçi ve mühafazakâr olan bir kanundur.

74

Buna mukabil Türk medenî kanunu baştan aşağı akılcı ve inkılâpçıdır. Gerçi kanun maddelerinde değişen çok şey yoktur; yani Türk kanun koyucusu bunu alırken onda, memleketin idarî teşkilâtının ve içtimaî hayatının zaruri kıldığı, bir kısmı şekilden ibaret bazı tadilâttan başka değişiklik yapmamıştır. Öyle olduğu halde onun asıl vatanı olan İsviçrede örf ve geleneğin ve yeni vatanı Türkiyede ise münhasıran aklın eseri olmasındaki sebep ve âmil, kanunun kaidelerile İsviçre ve Türkiye muhitleri arasındaki rabıta ve münasebettir: Bu kanun memleketimizin eski hukukî geleneğine dayanmıyor. Bilâkis, bir çok hususlarda onu yıkmağa uğraşıyor. Zaten maksat odur; İnkilâpçı Türkiye yeni dünya görüşüne uygun olmıyan gelenekleri söküp atmak kararındadır. Bu itibarla akla en uygun gelen kanunu seçmiş almıştır.

İsviçre medeni kanunu İsviçrede yürürlüğe gireli 31 yıl oldu. Onun üzerinden bir çok içtimaî ve iktisadî münasebetleri alt, üst eden ilk cihan harbinin silindiri geçtiği halde kanun İsviçrede hâlâ tam ve zinde olarak ayakta duruyor.

Aynı kanun (Türk Medenî Kanunu) adı altında yurdumuzda yürümeğe başlıyalı on altı yıl oldu. Birçok noktalarında akılcılık haklı çıktı ve kanunun çoğu kaideleri yurdumuzda da pürüzsüz yürüdü ve yürüyecek; fakat çok önemli bir noktada tarihcilik haklı çıkmış görünüyor ve kanun topallıyor. O nokta aile hukuku noktasıdır.

Bugün evlenme ve nesep hukukumuzda varlığını yakından gördüğümüz buhranın hakikî sebep ve âmilinin kısaca izahı bundan başka bir şey değildir. Yurdumuzun bilhassa köylerinde hükmünü icra eden kanun dışı evlenme buhranının şu veya bu tarzda sona ermesi, dünya hukuk tarihine mal olacak bir misal teşkil edecektir. Bilhassa şehirlerde hüküm süren boşanma buhranı ise yalnız yurdumuza has bir olay değil,bütün cihanda kendisini gösteren bir olaydır.

Bu buhranlar karşısında nasıl bir durum alınabilir, nasıl bir yol tutulabilir? Burada üç ihtimal vardır:

1)Eski dinî geleneğe dönmek ve Medenî Kanunumuzun aileye dair hükümlerini hâlâ mukavemet etmekte olan bu geleneğe göre değiştirmek;

2) Eski geleneğin mukavemetini kırmak ve Mednî Kanunumuzun hükümlerine göre yeni bir gelenek kurmak;

3) Bugünkü durumu değiştirmiyerek sırası geldikçe tedbirler almak.

Önce üçüncüsünü ele alalım: Fikrimizce aile hukukunu olduğu gibi bırakmak ve ailede eski geleneğin devam etmesinden doğan ve biriken mahzurları her beş veya on senede bir çıkarılacak kanunlarla izaleye çalış-

75

mak, bir sancıya teşhiş koyup onu tedavi veya amaliyatla kökünden yok edecek yerde, ıstırabını duymamak için morfin almağa benzer; acı, bir müddet için geçmiş görünür, fakat hastalık devam eder. Bu itibarla yukarı daki ilk tedbirden başkasına biz tedbir adını vermekte mâzuruz.

Bu iki tedbirden birincisi kolay,ikincisi ise çok güçtür. Acaba kolayına kaçarak, Medenî kanunumuzun aile hukuku hükümlerine mukavemet eden eski geleneğe dönebilirmiyiz ve Medenî Kanunu bu bakımdan tadil etmelimiyiz? Bu soruya yurdunu seven ve inkılâbı benimseyen her Türk aydınının yapacağı gibi; biz de kesin olarak(hayır) cevabını vereceğiz: Evlenmenin, sadece tarafların rızasına bağlı ve dinî hukuka dayanan hususi bir akid olması, kadınla erkek arasındaki hukukî müsavatsızlık,çok karılılık müessesesi, hemen hemen münhasıran erkeğe tanınmış olan boşama kakkı, bütün bunlar, artık yeni Türkiyenin Medenî Kanununda tekrar yer alamaz. Binaenaleyh evlenme sadece dine dayanan hususi bir akit işi değil; gene bir devlet işi olarak kalacak, kadınla erkek arasındaki hukukî eşitlik kanunun çizdiği şekilde devam edecek, yine her Türk erkeği bir tek kadınla evlenecek ve erkek karısını keyfi istediği zaman boşayamıyacaktır. Aksi düşünce bütün içtimaî inkılâbımızı red ve inkâr eden açık veya gizli irtica fikrinden başka bir şey olamaz. Başka bir yazımızda dediğimiz gibi « Cumhuriyetten sonraki tedvin hareketinin getirdiği mevzuat ve bilhassa bu hareketin en büyük eseri olan Medeni Kanunumuzun hükümleri Türk millî bünyesine muhakkakki fıkhın ve mecellenin mücerret ve metafizik mesailinden çok daha güzel uymaktadır ve uyacaktır. Şayet İslâmın dinî an'anesi dolayısıyle, evlenme ve boşanmada dinî geleneğimize uymayan hükümler varsa,Kanunu bu geleneğe uydurmak değil, dinî vicdanımıza hasredip ona müstenit hukukî geleneğimizi terk ve yeni teamülümüzü Medenî Kanuna göre tesis etmek mecburiyetindeyiz».

Şu mülâhazalardan sonra demekki elimizde sadece ikinci çare kalıyor. Yani, eski geleneğin mukavemetini kırmak ve Medenî Kanunumuzun prensip hükümlerini mutlaka yürütmek.

Son aylarda evlilik hukuku konusu üzerinde bir hayli malzeme toplandı. Adliye Vekâletinin cidden övülmeğe değer bir teşebbüsü ile bu önemli içtimaî konu masa başında veya kürsüde nazarî olarak değil mahallinde fiilî olarak incelendi: Yurdun şehir, kasaba ve köylerinde evlenme ve boşanma durumu hakkında değerli idare adamlarımız ve adliyecilerimiz tarafından yapılan müşahedeler, Adliye Vekâletinin anketine verilen cevaplarda izah olundu. Vekâlet bunları topladı ve meşhur olan raporu bastırdı.

Sistem ve tasnif bakımından belki tenkit götürür yerleri bulunan bu raporun asıl büyük değeri, bugünkü Türk aile müessesesinde eski geleneğe

76

dayanan gerçek durum ile kanun arasındaki aykırılığın kanun lehine giderilmesi için teklif olunan hukukî çarelerden ziyade, olayları , hakikatları, acı da olsa ,çıplak ve açık olarak göstermesindedir. Bizim de orta Anadoluda mahdut bir muhitte şahsen yaptığımız muşahedeleri tamamen teyit eden bu rapor gösteriyorki:

a) Köylü henüz Medenî evlenme ve tek karılılık pirensibini benimsememiştir ; binaenaleyh:

b)Yurdda halâ imam nikâhı ananesi devam ediyor;

c) İmam nikâhı dahi olmadan yapılan serbest birleşmeler çoğalıyor.

d) Eski çok karılılık müessesesi hâlâ ayakta durabilmektedir;

e) Eski usul nikâh devam ettiği için tabiatile eski boşanma sistemi de devam ediyor. Şu fark ileki, bugün Medeni Kanun dine müstenit nikâhı evlenmeden saymadığı için , böyle nikâhla yaşayan bir ailede yalınız erkek değil , kadın dahi tek taraflı iradesile müşterek hayata son verebiliyor.

Adliye vekâleti bunları tesbit ettirip bir rapor halinde bastırmakla da kalmadı. Basılmış raporu hukuk fakültelerine, hukuk kurumuna, Barolara, profösörlere gönderdi ve rapor hakkında mütalâa sordu; bir hukukcu mebus ve 13 profesör ve doçent tarafından ve biri Ankara Hukuk fakültesi hususî komisyonu, digeri İstanbul barosu olmak üzere ayrıca iki de heyet tarafından gönderilen cevapları dahi adliye ceridesinin geçen yılki son sayısında neşretti; böylece bu alandaki olayları ve bunlara bağlanması teklif edilen hukukî neticeleri veya bunların önlenmesi için ileri sürülen hukukî çareleri salâhiyetli kalemlerden toplayarak hukukçu ve sosyologlara en kıymetli malzemyi verdi. Bunun büyük bir yurd hizmeti olduğunu ve bizim de bu malzemeden âzami surette ve zevkle faydalandığımızı burada belirtmeyi bir borç sayarız.

Bundan başka bir çok mecmualarda salâhiyetli kalemler bu konuya dokunan yazılar yazdılar, onlardan da faydalandık.

Şimdi Medenî kanuna gelelim . Bu kanunun aile hukukuna mütedair hükümlerinden bazılarının —ana pirensiplere halel gelmeksizin — yurd ihtiyaçlarına göre değiştirilmesi lâzım mıdır, lâzımsa bunlar hangi hükümlerdir ve nasıl degiştirilmelidir?

Bu meseleyi önce esas bakımından ve sonra da kanundaki munferit hükümler bakımından mütalâa etmek lâzımdır.

1)Medeni kanunumuza el uzatılması esas bakımdan doğrumudur ? Bu kanunun kabulünden sonra memlekette uzunca yıllar hâkim olan ve hâlâ da tarafdarları bulunan bir fikre göre : Medeni kanun alanında istikrar

lâzımdır. Yurdun içtimaî yapısına ve nizamına tallûk eden böyle bir ana kanunun bütünlüğüne halel getirmemek icabeder. Medenî kanuna, sair kanunlar gibi dokunmak demek, onda gedikler açmak ve içtimaî hayatı ve adâleti istikrarsız bir hale koymak demektir. Gene bu fikirde olanlara göre: Şayet kanunda eksiklikler varsa bu, tadil yolu ile değil, kazaî ve ilmî içtihat yolu ile doldurulmalıdır ve bizim Medenî kanunumuz bu hususta hâkime en geniş salâhiyeti ve imkânları vermiştir.

Bu fikirde gerçek noktalar yok değildir. Batı âleminin bütün önemli kanunları gözden geçirilince görülürki, memleket rejimlerinde büyük bir değişiklik veya içtimaî inkılâp olmadıkça Medenî kanunlarda da çok uzun yıllar ya hiç tadilât yapılmamış, yahut da yapılan tadilât cüz'i olmuştur. Ancak İtalya, Sovyet Rusya ,Almanya gibi siyasi rejimleri ve dünya telâkkileri degişmiş olan memleketlerde yalınız Medenî Kanunun değil, aynı zamanda bütün eski hukuk telâkkilerinin köküne hücum edilmiş ve bundan da yeni Sovyet hukuku ,yeni İtalya hukuku, yeni Alman hukuku ve en son yıllarda yeni Fransız hukuku doğmuş veya doğmakta bulunmuştur. Bu arada tabiatile eski Medenî Kanunlar da değişmiş ve yerlerine yenileri veya ayrı ayrı hususî kanunlar geçmiş veya geçmek üzere bulunmuştur.

Bizde bundan on altı yıl önce ayni yoldan geçtik; eski hukuku kökünden kaldırdık, yerine yenisini koyduk .Yeni koyduğumuz şeyler yalnız bir kaç kanun veya bir kaç yüz madde değil, tamamen ve baştan başa ayrı bir dünya görüşüdür. Fakat saydığım memleketlerin bu alanda yaptığı işle bizimki arasında şu iki fark vardır:

a) O memleketlerin Medenî Kanunları veya Medeni hukuk sahasına ait yeni hususî kanunları orijinaldir: memleketlerinin yeni telâkkilerine ve bu telâkkilerin doğurduğu içtimaî ihtiyaçlara göre tedvin edilmişlerdir. Halbuki bizim Medenî Kanunumuz orjinal değil kopya, yerli değil muktebestir. Binaenaleyh bunun inkilâp prensiplerile ilgili olmayan bir çok noktalarda cemiyetimizin ihtiyaçlarını karşılamıyacağı gerçegini gözönünden uzak tutmamak lâzımdır.

b) Rusyanınki müstesna olmak üzere, sair yeni medenî kanunlar veya diğer hususî hukuk kanunları bilhassa aile hukuku alanında o memleketlerin eski ananelerinde tam ve köklü bir değişiklik yapmadığı halde, bizimki bunu Türkiyede yapmıştır ve inkılâbın sıkı sıkıya ilgili olduğu yeni prensipler koymuştur.

Binaenaleyh, medenî kanuna dokunmamak lâzımdır, derken bu iki noktayı birbirinden ayırmalıdır. (Medenî kanuna hiç dokunmamak) prensibini bunların her ikisine de teşmil etmek demek, dün bir kalıptan kurtulduk, bugün diğer kalıpta kalalım, demektir. Halbuki hukuk kalıp değil hayatın

78

nizamıdır, binaenaleyh hayat gibi canlıdır ve onu takip etmiye, ona uymağa, onun ihtiyaçlarını karşılamağa mecburdur. Karşılıyamadığı gün o hukuk artık hakiki mânasında hukuk olmaktan çıkar, cemiyet bünyesinde aksamalar olur ve cemiyet ihtiyaçları hukuku zorlamağa başlar. Bu dün böyle olmuştur, bugün de böyledir, yarın da böyle olacaktır. Bunun bir misalini aşağıda arzedeceğim. İşte bu gerçek, medenî kanunu hiçbir suretle tadil etmemek fikrinde olanlara hak vermiyor.

2) Böylece öteki noktaya gelmiş bulunuyoruz: yani medenî kanunumuzun evlenme ve boşanma hukukundaki münferit hükümlerinden hangilerini değiştirmeli ve yerlerine nasıl hükümler konulmalıdır? Bu keyfiyet bütün yurdu ilgilendiren çok önemli bir dâvadır ve bir konferansın çerçevesi içinde hallolunuverecek bir mesele değildir. Biraz önce zikrettiğimiz rapor ve ona ait mütalâalar teklif bakımından zengindir. Bunları burada hulâsaten de olsa birer birer zikretmeğe imkân yoktur. Esasen bu konuşmamız bir dereceye kadar kendi naçiz görüş zaviyemizden yapılan bir sentezden başka bir şey değildir.

İşin tabiî sırasına uyarak önce evlenmeyi ele alıp kanunun bu hususta ki hükümlerini tarayalım; bunlardan tadile muhtaç olanlarına işaret ettikten sonra evlenme alanındaki eski gelenek ile mücadele çarelerini araştıralım ve en sonra boşanma hukukumuza geçelim.

a) ***Nişanlanma:*** Evlenme vaadi demek olan nişanlanma hükümlerinde içtimaî bünyemize uygun olmayan bir cihet yoktur. Olsa olsa 83 üncü maddedeki (evlenmekten imtina halinde tazminat verilmesi şart kılınmış ise bu şart muteber değildir) cümlesinin bilhassa bir takım safdil kızların ve ailelerin aleyhine netice vereceği mütalâa edilebilir. Fakat düşünmek lâzımdırki evlenme akdi diğer akitlere benzemez. Bir şahsı nasılsa nişanlanmış olduğu ve fakat sonradan geçinemiyeceğini anladığı bir kimse ile, başlangıçta kararlaştırılan ağır bir tazminat baskısı altında evlenmeye zorlamanın şahsî hüriyete bir tecavüz ve müstakbel aile bakımından da zararlı olacağı düşünülerek konulmuş olan bu hükmü olduğu gibi bırakmak zaruridir.

b) ***Evlenme ehliyeti:*** Medeni kanunumuza göre herhangi bir kimsenin evlenmeye ehil olabilmesi için onun muayyen bir yaşı doldurmuş olması, temyiz kudretini haiz bulunması ve şayet evlenecekler reşit değilse, kanunî mümesillerinin rızası lâzımdır.

İsviçre medenî kanunu evlenme çağını erkekler için yirmi, kadınlar için on sekiz yaş olarak tesbit etmiştir. Bununla beraber eğer olağanüstü haller ve önemli bir sebep varsa evlenecek şahsın ikametgâhının bulunduğu kanton hükümeti 18 yaşını doldurmuş bir erkeği veya [17] yaşını doldurmuş

79

bir kadını ana baba veya vasinin rızasile evlenmeye ehil addedebilir (İsviçre MK. Mad. 96).

Bizim kanunumuz biri yaş haddinde, öteki mercide olmak üzere iki önemli değişiklik yapmıştır. Yurdumuzun iklimine ve halkımızın yapısına nazaran yüksek olan yaş hadlerini erkek için 18 kadın için 17 ye ve olağanüstü durumlar dolayısile hâkimin evlenmeye müsaade edebileceği hallerde de bu çağı her iki cins için 15 yaşa indirmişti. Fakat bu da kâfi gelmediği cihetle medenî kanunumuzun 88 inci maddesi 15 Haziran 1938 gün ve 3453 sayılı kanunla değiştirilerek 17 yaşını dolduran erkekle 15 yaşını dolduran kadına evlenme ehliyeti tanınmış ve önemli hallerde ise 15 yaşını dolduran erkeğe ve 14 yaşını dolduran kadına hâkim tarafından evlenme müsaadesi verilebileceği kabul olunmuştur.

Aynı maddede yapılan ikinci değişiklik mercidedir: Yani önemli hallerde evlenme ehliyeti yaşını indirmek İsviçrede idarî, bizde ise kazaî bir iştir ki bu hal tarzı bünyemize daha uygundur.

Arzettiğim tadilât ile kanun yalnız geleneğimize değil, içtimaî, coğrafî ve ferdî bünyemize uydurulmuştur ve bugünkü şeklinde herhangi bir değişikliğe lüzum yoktur.

Bir değişikliğe lüzum olmadığı halde meseleyi böyle mukayeseli olarak zikredişimizin sebebi, medenî kanuna yapılan bu ilk müdahaleyi tadil taraftarı olmıyanlara hatırlatmaktır. Bu madde bünyemize uymamış, mahkemeler yaş düzeltmesi dâvaları ile dolmuş, iklimimize ve halkımıza uymıyan bu yaş haddi eski tarzda yapılan bir çok kanunsuz evlenmelere yol açmış ve nihayet medenî kanunun kabulünden on iki yıl sonra onu tadil zarureti hasıl olmuştur. İşte burada geleneğin ve içtimaî, biyolojik durumun kanunu zorladığının ve nihayet onu alt ederek kendine uydurduğunun tipik misalini görmekteyiz.

Temyiz kudreti ve akıl hastalığı meselesine gelince; tanınmış bir hekimimiz zikrettiğim Adliye ceridesinde neşrolunan mütalâasında irsî olmıyan akıl hastalarının evlenmesine cevaz verilmesi reyinde bulunuyor. Vakıa biz hekim değiliz. Fakat bir hukukçu sıfatile söyliyelim ki kanun temyiz kudretini haiz olmayan bir akıl hastasının, değil evlenmesine, muteber bir alım satım yapmasına bile cevaz vermemiştir. Aynı mütalâada "evlenme bir konturatodur„ diyen sayın doktorun, kontratonun ancak tarafların rızasile akdedilebileceğini, ve rızanın da salim bir iradeye dayanabileceğini, akıl hastasında ise böyle salim bir iradenin asla bahis mevzuu olmıyacağını gözönüne alması lâzımdır.

Temyiz kudretini haiz olan akıl hastalarına gelince; bunların hastalıkları irsî olmasa bile, bu gibilerin evlenmelerine müsaade etmek doktor gö-

ziyle ve hattâ hukukçu gözü ile mahzursuz olsa bile, içtimaiyatçı gözü ile asla caiz değildir. Evlenmeden gaye bir zavallıyı himaye etmek değil, bir yuva kurmak, çocuk yapmak ve onları iyi yetiştirmektir. Böyle hastaların kuracağı yuvadan ve yetiştireceği çocuktan cemiyete hayır değil, hattâ zarar geleceği muhakkaktır. Bazı tek vakalarda görülen acıklı durumlar cemiyetin göreceği zarar yanında çok küçük kalır. Binaenaleyh naciz kanaatimize göre artık kanunun bu noktasına hiç dokunmamak lâzımdır.

c) ***Evlenme mânileri:*** Medeni kanunumuza göre, evlenecekler arasında kanunun tesbit ettiği derecelerdeki hısımlık bir memnuiyet sebebidir. Burada zikrine lüzum görmediğimiz bu dereceler, geleneğimize ve ahlâkî telâkkilerimize de uygundur.

Evlenme mânilerinden ötekisi (evvelki evlenme) dir. Medeni kanunumuz tekrar evlenmek istiyen kimseyi, evvelki evlenmesinin vefat, boşanma veya butlan hükmü sebebiyle ortadan kalktığını ispata mecbur tutmuştur. İşte eski hukukumuza ve islâmiyetten sonraki geleneğimize taban tabana aykırı olan ve bugün karşılaştığımız içtimaî dertlerden birine taallûk eden hükümlerden biri budur. Bu dert medeni kanundan önce mevcuttu, kanun onu kaldırmak istedi, fakat 16 yıldır halâ kaldıramadı ve esaslı bir mücadeleye girişilmez de iş, bazılarının düşündüğü gibi, sadace zamana bırakılırsa, kaldıracağa da benzemiyor. Yabancı bir kelime ile Polygamie denilen çok karılılık usulü bir çok yerlerde devam edip gidiyor. Değerli bir hukukçumuzun pek canlı olarak belirttiği gibi, «bugün çok karılı aile esasını müdafaa edecek medeni bir insan tasavvur edilemez. Aile aşk ve muhabbet yuvasıdır. Çok karılı bir aile ise riya, haset, kin gibi ahlâki düşkünlüğün en korkunç kaynaklarını sinesinde saklıyan bir intikam ocağıdır. Böyle bir ailede yüksek bir aile, yüksek bir karı—koca sevgisi, ana—baba bağlılığı tahakkuk edemez. Böyle bir ailede şen gönüller ve güler yüzler yoktur. Bilâkis kin ve kıskançlık ateşiyle yanan ana gönüllerinin acı ve sessiz ıstırabı vardır».

Esasen İslâmiyetten önce bir çok kolları sadece tek karılılık usulünü bilen ve tatbik eden Türkler, çok karılılığı tamamen içlerine sindirememişlerdir. Halk dilinde (kuma) daima en koyu bir kinin müşahhas mümessili olarak telâkki edilegelmiştir. Çok karılı insanlar üzerine söylenen halk hikâyeleri de çok evliliğin tamamen aleyhindedir: evli iken tekrar evlenince, evdeki dirliksizlik yüzünden sabahleyin camiye herkesten erken gelen şahsın hikâyesi çok evliliğin cehennem azabı cephesini; Nasrattin Hocanın mavi boncuk hikâyesi de yalan ve riya cephesini ne güzel tasvir eder. Bunlara benzer bir çok hikâyelerden, folklorumuz, bu bakımdan, bir çok faydalar temin edebilir. Hulâsa Türk halkı çok karılılığa hiç bir zaman iyi

gözle bakmadı. Buna rağmen bunun revaç bulmasına bir taraftan saray ve softalar, diğer taraftan zengin şehirli ve köylüler sabep oldu. Bugün saray yıkılmış, softa nesli hemen hemen munkarız olmuştur. Büyük şehirlerde çok karılı evliliğe pek rastlanmıyor. Fakat kasaba ve köylerde halâ gizli imam nikâhı ile ve hattâ maalesef halk dilinde yayılmağa başlamış olan metres nikâhı ile bu usul oldukça geniş bir surette tatbik ediliyor. Bunu yapanlara sorarsanız bu işin iktisadî bir zaruretten ileri geldiğini söylerler. Yani çiftçi karısını çalıştırmak, boğaz tokluğuna kol temin etmek mecburiyetinde olduğu için birden çok kadınla evleniyor, derler. Memlekette kadın nüfusu, her erkeğe birkaç kadın düşecek derecede fazla olmadığına ve erkek nüfusu ile hemen başa baş gittiğine göre bundan şu netice çıkıyor: zengin ve arazi sahibi köylüler bir kaç kadınla evlenecek, varlıksız olanlar kadın bulamıyacak, ve ebediyen bekâr durmak zorunda kalacak. Böyle bir mantığın ilertutar yeri olmadığını söylemiye hacet bile yoktur. Binaenaleyh bu usulün yurdumuz için iktisadî bir zaruret olduğu fikri yersizdir. Asıl gerçek eski alışkanlığın, bunu devam ettirmiye serveti müsait olanların keyfine daha uygun gelmesinden başka bir şey değildir. Servet sahibi köylüler nasıl ki muayyen bir ücretle yıllığına çoban tutuyorsa, tarlada çalıştırmak için de amele tutabilir.

Bazıları da erkeğin tabiaten poligam olduğunu ileri sürerler. Öyle olsaydı, kanun ve nizamlarında hiç şaşmayan tabiat, kadın nüfusunu erkek nüfüsundan fazla yaratırdı. Bütün dünya da büyük çoğunluğun tek evliliğe dayanan aileyi kabul etmesi, erkek ve kadın nüfuslarının hemen, hemen müsavi olmasından ileri gelen tabii bir zarurettir. Bir mütefekkirimizin dediği gibi " geçim, idare, gönül hoşluğu ve gönül emniyeti bakımından da daha hayırlı ve çıkar yol yoktur... Hayvan dünyasında şehvetleri birinci derecede gelen kuşlar da bile evlenmelerin %90 nının tek karılı olduğu ve çiftlerin ölünceye kadar birlikte kalmak temayülünü gösterdikleri müşahade olunmuştur... O halde insanlar arasında tek karılı ailelerin az çok devamlı bir surette hemen umumiyetle yayılmış bulunması ve henüz olmayan yerlerde dahi buna doğru teamyüllerin er geç belirmeğe yüz tutması tabii bir vakıa olmaktan başka bir şey olmamak iktiza eder. Bunun için tek karılı ailenin üstün gelmesini insanlara kanun vasıtasıyle yükletilmiş yapmacık bir şey sayan nazariyelere yer kalmamıştır." Mesele bir istatistik mevzuu olmadığı için bilmiyoruz, fakat memleketde yalnız şehirlerde değil, köylerde dahi çok karılılık usulünün azalmağa doğru gittiğini mahdut müşahedelerimize dayanarak söyliyebiliriz. Fakat bu adeti kökünden yok etmedikçe içtimaî inkılâbımız eksik, hattâ belki de tehlikede kalır. Zira bu âdet aile ve kan hısımlığı mefhumunu tehlikeye düşürüyor: Birden ziyade kadınla imam nikâhile veya nikâhsız yaşıyan evli

kimselerin muhtelif kadınlardan doğan çocukları meşru kılınmak için bunlar onun medenî nikâhla evli olduğu karısından doğmuş gibi kütüğe kaydettiriliyor. Bu cahilâne çarenin doğurabileceği kötü akibetler hiç hesap edilmiyor. Bir de'a bu hareket Ceza kanunumuzun 445 inci maddesi mucibince bir nesep suçu teşkil eder. Sonra, kütüğe böyle bir kayit düşürülünce, çocuğu doğuran ana Devlet nazarında o çocuğun anası değildir. Binaenaleyh böyle bir ananın 17 yıl sonra kendi oğluyla evlenmesinde hiç bir resmî mâni yoktur. Keza böyle bir çocuk asıl anasının sonradan başka bir erkek le izdivacından doğan kızla, yani ana bir kız kardeşiyle de isterse evlenebilecek demektir. Zira Devletin sicillerinde bunlar kardeş değillerdir. Gene bu sebeple ne evlât hakiki anasından ne de ana evlâdından miras alabilecektir. Görülüyorki cahilâne diye vasıflandırdığımız bu tedbir aile mefhumunu soysuzlaştırmağa kadar gidebilir. Velhasıl ne taraftan bakılsa çok evliliğin tutar yeri yoktur. Binaenaleyh biz memleketimizde tek evlilik usulünü, hıristiyan dinini taklit için veya bir yabancı kanunda bu böyle olduğu için değil, yukarda arzedildiği gibi tabiata ve yüksek insanlık ülkü ve ahlâkına daha uygun olduğu için aile hukukumuza esas olarak kanunen kabul etmiş bulunuyoruz. Çok karılı aileyi ise keyfiyet ve ahlâk bakımından, içinde çocuklara verilecek terbiye ve örnek bakımından aşağı ve dejenere bir aile olduğu için reddediyoruz. Binaenaleyh medenî kanunumuzun bu prensibine asla el sürülemez.

Medenî kanunumuza göre evlenme mânilerinden üçüncüsü, tekrar evleneceklere mahsus müddetlerdir. Bunlar kadın için 300 günlük (iddet müddeti) boşananlar için hâkimin bir seneden az ve iki seneden fazla olmamak üzere tâyin edeceği (memnuiyet müddeti) dir. Bu sonuncusu umumiyetle itirazı muciptir. İddet müddetine de itiraz edenler varsa da nâciz kanaatımızca bu iddet müddetini kaldırmağa imkân yoktur, nesebin tesbiti için bu lâzımdır. Gerçi hamile olmayan bir kadını yeniden evlenmek için 300 gün beklemek çoktur. Hâmile olmadığını isbat şartiyle müddetin kısaltılması düşünülebilir. Fakat bunun bir çok suiistimallere ve binnetice nesep karışmalarına yol açacağı mülâhaza olunursa mahzurunun, faidesinden daha çok olduğu anlaşılır. Zaten maddenin ikinci fıkrası, gebe kalması ihtimali olmayan kadına imkânlar vermiştir.

Buna mukabil, boşanma hükmünde kabahatli sayılan tarafın yeniden evlenmemesi için hâkim tarafından tâyin edilecek en az bir ve en çok iki senelik memnuiyet müddeti lüzumsuzdur. Bu hüküm İsviçredeki tatbikatiyle bizdeki tatbikatı farkediyor: Orada geçimsizliğe dayanan boşanmalarda taraflardan birinde veya her ikisinde mutlaka kusur aranmıyor. Zira karı kocanın ayrı, ayrı yaratılış mizaç ve karekterde olmaları yüzünden doğan şiddetli geçimsizlikte bunlardan hiç birinin kusuru olmıyabilir. Bizim mah-

83

kemeler ise, aşağıda boşanma bahsinde tekrar dokunacak olduğumuz gibi geçimsizlikte mutlaka kusur aramakta ve bunun neticesinde de 142 inci maddeyi behemehal tatbik ederek boşananlardan biri ve bazan da her ikisi aleyhine olmak üzere memnuiyet müddetine hükmediyorlar. Bundan da çok fena neticeler hasıl oluyor. Gizli münasebetler veya kanun dışı evlenmeler oluyor. Binaenaleyh bu memnuiyet müddetinin tamamen kaldırılması yerinde olur. Bu düşüncemizin mucip sebeplerinden biriside, işbu müddetlere riayetzirliğin evlenmede bir butlan ve fesih sebebi olmayışının, Medenî kanunumuzun 122 inci maddesiyle tesbit edilmiş bulunmasıdır. Şu halde memnuiyet müddetine rağmen yolunu bulup evlenenin bu evlenmesi muteber olacak, yolunu bulamıyarlar evlenemiyecek. Kanun böylece mantıkı bir bu tenakuza düşmüştür. Memnuiyet müddetini kanundan tamamen kaldırarak tenakuzu gidermek lâzımdır. Şayet memnuiyet müddeti kabahatli olan tarafa bir ceza olarak derpiş ediliyorsa ve bundan bir fayda umuluyorsa, düşünmek lâzımdır ki boşandığı eşine karşı kabahatlı olan kimsenin yeni evleneceği insana karşı da mutlaka aynı kabahati işleyeceğine peşinen hükedilemez. Velhasıl bu memnuiyet müddetini kaldırmak lâzımdı,

d) Evlenmenin ilânı: Evlenecekler, evlendirme memuruna kararlarını beyan ve müsbit evraklarını tevdi edince bu kararın ilân olunması Medenî kanunumuzun 97 inci maddesi iktizasındandır. Halkın (askıya alınmak) dediği bu ilânın müddeti aynı maddeye göre 15 gündür. İlân hem tarafların ikametgâhında, hem nüfus siciline mukayyet bulundukları ve bu kayıt yoksa pederlerinin mukayyet olduğu mahalde Belediyeler tarafından yapılır.

İşte bazıları tarafından bu ilâna itiraz edilmektedir. Bu 15 günlük müddet uzun bulunuyor ve ilân formalitesinin tamamen kaldırılması isteniyor. Hattâ köylerde sırf bu formalite yüzünden medenî nikâhtan kaçınan ve gizli imam nikâhına müracaat eden kimselerin bulunduğu söyleniyor.

Fikrimizce buradaki fenalık ilânda değil, ilândan önceki muamelelerin uzun sürmesindedir. Adliye Vekâletinin bastırdığı raporlardaki mütalâaların hemen hepsinden anlaşıldığı veçhile, nüfus kayıtları düzgün ve nüfus memurları kifayetli olmadığından bir nüfus kaydının çıkarılması, Belediyeye bildirilmesi bazen çok uzun sürmektedir. İşte evlenme bu yüzden gecikiyor. Yoksa evlenme kararı evlendirme memuruna bildirilince bütün muameleler çabuk tamamlanarak ilân yapılıverse yahut bu karar bildirilmezden önce muameleler çabuk tamamlanıverse ilândan sonraki 15 günlük müddet çabuk geçer. Mamafih bu müddetin 104 ncü maddedeki itiraz müddetine uydurulması ve 97 nci madde ile bu madde arasında ahengin temini için ilân müddetinin 10 güne indirilmesi münasip olur. Fakat ilânın tamamen kaldırılması katiyyen doğru olmaz. Hattâ büsbütün karışıklığı mucip olur kana-

84

atındayız. Gerçi bazıları (Bu ilânı kim okur kim dinler) demekte iselerde, bunun psikolojik tesiri büyüktür. Meselâ memleketinde evli olan bir adam İstanbulda tekrar evlenmek istediği zaman ilân meselesi onu düşündürecektir. Şayet askının kalktığı bilinirse kötü niyetlerin pervasız hareketleri çoğalır. İlân çok evliliğe karşı mücadele vasıtalarından, küçükte olsa, bir tanesidir. Bu noktada yapılacak şey ilânın kaldırılması değil, belki nüfus işlerinin kökünden düzgünleştirilmesidir.

Yalnız bizim bu noktada itiraz edeceğimiz bir hüküm, ilân vesikasına dair olan 105 inci madde hükmüdür. Buna göre: yapılacağı ilân edilen evlenmeye itiraz eden bulunmazsa evlendirme memuru ya bu evlenmeyi akdeder, yani eski tabirle nikâhı kıyar, yahut evleneceklere bir ilân vesikası verir. Bu vesika evleneceklere vesika tarihinden itibaren 6 ay içinde Türkiyenin her tarafında evlendirme memurları huzurunda evlenebilmek salâhiyetini verir. Yani müstakbel eşler ilân yapıldığına dair vesikayı alıp cep-lerine koyacaklar, 6 ay içinde canları istediği zaman ve Türkiyede istedikleri yerde böyle bir vesikayı ibraz ederek evlenecekler. Bizce bu hüküm memleketimizin içtimâî durumuna ve psikolejisine uymaz. Şayet evlenme ilânı daha askıda iken nişanlılar o yeri terketmişlerse gittikleri yerdeki evlendirme memuru vasıtasile bu ilân neticesini ilk yerden getirtebilirler. Böyle haller tabiî nadirdir. Binaenaleyh ilâna itiraz eden olmazsa, ve evlenecekler 3 ay için ilk müracaat ettikleri evlenme memuru huzurunda evlenmezlerse artık o ilânın hükmü kalmamalıdır. Şayet başka yerde evleneceklerse ilân formalitesine yeniden müracaat etmelidirler. Bu suretle suiistimallere meydan bırakılmamış olur. Şunu da arzedeyim ki bir çok sorup soruşturmalarıma rağmen bir yerde aldığı ilân vesikasile başka bir yerde evlenmiş tek bir çifte rastlamadım. Bu da gösteriyor ki bu hüküm memleket gerçeğine uymadığı için kanunda bir fazlalıktır. Binaenaleyh zait olduğu halde bir çok suiistimallere müsait olan bu vesika usulü kaldırılırsa iyi olur sanırız.

e) Evlenme akti: İslâm hukukuna göre "mülkü müt'ayı müfit olan„ yani kadının kadınlığından erkeğin istifadesini tazammun eden ve sadece tarafların veya vekillerinin rızasına ve dinî merasime müstenit hususî bir akit olan nikâh, medenî kanundanberi bir devlet işi olmuştur. Cemiyetin ilk hücresi, çekirdeği olan aileyi sadece dinî bir teşekkül sayarak başıboş bırakmağa bu gün artık imkân yoktur. Değerli bir hukukçumuzun dediği gibi "eskiden aile din âlemi içinde idi, bugün kadrosu içindedir ve bu kadrodaki yerini almağa ve Devleti lâyik nizamına tabi olmağa mecburdur.„

Medenî kanunumuza göre: «evlenme reşit iki şahit muvacehesinde Belediye dairesinde veya heyeti ihtiyariyede Belediye reisi veya reisin evlenme işlerine memur ettiği vekili veya muhtar tarafından alenen akdolunur. Evlendirmeğe memur olanlar evleneceklerden her birine birbiri'e evlenmek

85

isteyip istemediklerini sorar; muvafakat cevapları üzerine evlenmenin her ikisinin rızasile kanunen akdedilmiş olduğunu beyan eder.» Bu merasim bittikten sonra evlendirme memuru derhal karı ve kocaya bir evlenme kâğıdı verir. Evlenme kâğıdı gösterilmeden evlenmenin dinî merasimi yapılamaz ve evlenmenin tamamiyeti dinî merasimin icrasına mütevakkıf değildir.

Kanunun bu hükümlerinden şu neticeler çıkıyor:

Birincisi : evlenme tarafların rızasına bağlı bir akit olmakla beraber tamam olması için, diğer akitlerde olduğu gibi, yalnız tarafların rızasi değil, bu rızanın Devletin bu işle tavzif ettiği memurun huzurunda beyan edilmesi şarttır.

İkincisi : evlenmede vekâlet ve temsil caiz değildir. Evleneceklerin bizzat hazır bulunmaları ve rızalarını açıklamaları lâzımdır.

Üçüncüsü : evlenmede dinî merasim yapmak yasak değil ise de evlenmenin tamam olması bu dinî merasimin yapılmasına bağlı degildir; yani medenî evlenme ile evlenme tamam olmuştur, dinî merasim ihtiyaridir.

Evlenme akdinde bu arzettiğim üç esasdan üçü de eski hukukumuza ve geleneğimize uymamaktadır. Çünkü eskiden evlenme Devlet memuru huzurunda yapılmazdı, bunda vekâlet caizdi ve örfe göre dini merasim, evlenmenin bir şartı idi.

İşte bu günkü evlilik buhranının ve evlilik dışı çocuk meselelerinin önemli bir sebebi de bu husustaki eski dinî gelenek ile yeni hukuk arasındaki aykırılıktır. Şurası muhakak ki bilhassa köylü halkımız henüz medenî evlenmeye alışamamıştır, onu benimsememiş, onu anlamamıştır. Gizli yapılan bir imam duasile kendini evli addedip gidiyor. Yani bu alanda kanunun dışında ve ona aykırı bir örf ve adet mevcuttur.

Herhangi bir örfün hukuk mertebesine çıkabilmasi için bunun devamlı olması, halkda bunun meşru, olduğuna dair genel bir hukukî kanaat bulunması ve nihayet Devletin bu örfü müeyyidelemesi iktiza eder. Bu üç şart mevcut olunca bir örf ve adet kaidesi artık bir hukuk kaidesi halini almış demektir. Dinî nikâhda bu şartlardan ilk ikisi mevcuttur: yani bu nikâh köylü çoğunluğu arasında devamlı ve umumidir ve onlarda bunun meşru, olduğuna dair hukukî bir kanaat mevcuttur. Fakat üçüncü şart noksandır; yani Devlet bunu tanımamaktadır. Bu itibarla bu sakat gelenek hukukilik vasfını asla haiz olamaz. Fakat ilk iki şart eski, kuvvetli, köklü devamlı ve derin olduğu için hukuk yasağına rağmen yaşamaktadır ve enerjik şekilde yıllarca mücadele edilmezse yaşıyacaktır. ve bundan da her yıl mikdarı artan evlilik dışı çocuklar meydana gelmektedir.

Bu hususta biri bu günkü durum, tabir caizse bugünkü emri vaki, diğeri gelecekteki durum olmak üzere iki vaziyet mevcuttur.

86

Fikrimizce bugünkü durumda acil istisnaî tedbirler almak zarureti vardır. Şöyle ki: bazı hukukçularımızın da teklif ettikleri gibi, bugün aralarında imam nikâhı olsun olmasın karı koca gibi birlikte yaş yan ve çocukları olan kadın ile erkeğin bu fiili durumunu mahkeme kararile hukukileştirmek, bunları nüfus sicilline evli ve çocuklarını da meşru kayd tmek iktiza eder. Bu gibi çiftlerden çoğunun arasında imam nikâhı olduğu muhakkaktır,

Burade bir cheti kaydetmek isterim: Adliye ceridesinde neşredilen mütalâalardan bazılarında: „şayet böyle çiftlerede kadın kendi durumunun bir fahişeninkinden farksız olduğunu bilse derhal medenî nikâh yaptırmağa teşebbüs eder." deniyor. Biz bu fikirde değiliz. Bugün bir yuva kurmak emel ve maksadile ve sırf cehaleti ve eski geleneğe sadakati yüzünden sadece imam duası ile evlendiği erkekle birlikte oturan Türk kadınının durumu fahişeninkinden farksız değil, çok farklıdır. Fahişe muvakkat veya az çok devamlı hevesleri tatmin için kendini satan kadındır. Onda samimiyet yoktur. O ahlâksızlığın menfaata taparlığın ve kötü niyetin timsalidir. İmam nikâhile oturan köylü kadını ise daimî bir yuva kurmak, çocuk yetiştirmek tarlada çalışmak için ve evli olduğu kanaatile hayatını bir erkekle birleştiren kadındır. Onun bu durumunu kendi muhiti gayri meşru görmez. O, samimiyetin,ahlâkın, en yüksek feragatin ve iyi niyetin timsalidir. Bu itibarla imam nikâhile evlenmiş çiftlerin durumu ile,bir menfaat için veya gelip geçici hevesler için başka bir erkekle oturan kadının durumunu birbirine benzetmemek lâzımdır Binaenaleyh böyle çiftlerin ve çocuklarının vaziyetini herhalde kanunileştirmek icabediyor. Esasen içinde yukarıdaki mukayese yapılmış olan raporlardan biri de aynı sonuca varmaktadır. Bu kanunileştirmek işi yapılırken, birden ziyade kadınla yaşayan kimsenin bunlardan hangisile evli addedilmesi lâzımgeleceği hususlarında etraflı ve teferruatlı kaideler koymak mümkündür sanıyoruz.

İstikbaldeki duruma gelince; fikrimizce nüfus idaresini esaslı surette modernleştirmek ve evlenme işlerini belediyelerden alıp bu idareye vermek lâzımdır. Nüfus müdür veya memuru bulunan yerlerde evlendirme memurluğunu da bunlar yapmalıdır. Nüfusda herhangi bir suistimale meydan vermemek için evlenecekler önce mahallin en büyük mülkiye memuruna müşterek imzalı ve kanununa mahsusla puldan muaf tutulacak bir istida vererek evlenmek istediklerini bildirirler. Bu istida kayıttan geçerek nüfus müdür veya memuruna zimmetle verilir. O da kanundaki şekil ve merasim dairesinde evlenmeyi akteder. Böylece istida enyüksek mülkiye âmirine verilmekle, evlenme kararı da bizzat Devlete mümessiline karşı beyan ediliyor demektir.

82

Köylere gelince: naçiz kanaatimizce bugünkü şekli mutlaka değiştirmek lâzımdır. Ne köylü muhtarın nikâhı kıymasına alışabilmiş, nede muhtar bu işi benimsemiştir. Binaenaleyh bu hususta muazzam bir teşkilât yapmak ve çeşitli vazifelerle ödevli ve nüfus idaresine bağlı (köy memurları) yetiştirmek icabeder. Köy enstitülerinden ve köy mekteplerinden seçilecek talebeyi meselâ (köy memuru mektebi) namı altında açılacak orta dereceli bir mektepte iki veya üç yıl okuttuktan sonra köylere memur yapmak, köy kalkınması için elzemdir. Fakat müsbet bir netice alabilmek için bunlardan her yıl bin tanesini yetiştirmek üzere geniş tertibat almak lâzımdır. Bu memurlar köylerde: 1) nüfus memurluğunu, 2) köy kâtipliğini, 3) evlendirme memurluğunu yaparlar. Nüfus idaresinin adeta köy ajanlıkları vazifesini gö erek köy nüfus defterlerini tutarlar; ayrıca evlenme sicillerini tutar ve diğer köy işlerini görürler. Nüfus idaresi ıslah edilir ve bu teşkilât yapılarak iyi elemanlar yetiştirilirse, nüfus ve aile işlerinin on yıl gibi cemiyetin hayatına nisbetle kısa bir zamanda düzeltileceğine kaniiz. Burada önümüze dikilecek yegâne hail bütçe mülâhazasıdır. Sa âhiyetimiz dahilinde olmamakla beraber, kendi kendimizece yapdığımız kaba bir hesapla bu işin on yıl sonra yurt bütçesine asgarî beş, altı milyon lira masrafı mücip olacağını gördük. Az para değil; hattâ bir vekâlet bütçesi. Fakat Milli Mudafaadan tutarak, Maarif, İktisad, Ziraat hattâ Nıfıa, gibi bütün önemli hususların ancak ve ancak nüfus işlerine ve aile temeline dayandığı düşünülür, ve bu işin (ziraî dönatım) gibi büyük önemdeki işlerden biri olduğu göz önünde tutulursa, o zaman böyle bir değil, bir kaç beş milyonun bu işe tahsisi çoğumsanamaz. Hattâ bir sabah gazetemizi elimize alınca onda (Nüfus Vekâleti adiyle yeni bir vekâlet kuruldu diye bir haber okumak, içimizi büyük bir inşirahla serinletir. Başta sıhhiye, Maarif ve Milli Müdafaa olmak üzere bütün diğer vekâletlerle sıkı surette iş birliği yapacak olan böyle bir vekâletin az zaman içinde bütün yurd işlerinin siklet merkezleri olacağı muhakkaktır ve bugün sadece 18 milyon insan barındıran geniş Türk vatanı için bu lâzımdır.

Medenî kanundaki evlendirme memurları münasebetile arzettiğim bu noktada şayet bir dakikacık asıl mevzuun dışına çıkmışsam, bunu, memleketine candan bağlı ve onun çabuk yükselmesini istiyen bir ferdin samimî dilekleri olarak telâkki edilmesini ve bu samimiyete bağışlanmasını yüksek dinleyicilerimizden rica ederim.

Evlenme akdini yapacak resmî makam ve merci işi böyle halledildiği takdirde medeni kanunun ilğili maddelerinin de ona göre tadili tabiîdir.

Sonra, köylerde evlenme akdine bir merasim mahiyeti vermek ve bu akdin öyle bir imamın huzurunda aldım — sattım gibi basit bir işten daha fazla bir şey olduğuna köylünün dikkat nazarını çekmek için buna mahsus

88

bir yer hazırlanması, evlenme akdi yapılacığı gün bazı idare adamlarımızın teklifleri veçhile, davul zurna çaldırmak gibi köy gerçeğine ve psikolojisine uygun tertibat alınması ayrıca bir talimatname ile tesbit edilebilir. Basit halk kitleleri arasında bu gıbi psikolojik âmilleri asla ihmal etmemek gerektir.

f) Evlenmenin butlanı: Medenî kanunumuzun gerek mutlak butlan ve gerek nisbî butlan hakkındaki hükümleri mükemmeldir, bunlarda dokunulacak bir cihet görmediğimiz için bu hükümlerden bahsetmiyoruz.

Medenî kanunumuzun evlenmiye dair hükümlerini böylece sırasile gözden geçirdikten sonra ve boşanma hukukumuza geçmezden önce evlenme işlerinde sakat gelenek ile mücadele hususundaki düşüncelerimizi de arzetmek isteriz. Bu hususda (sakat gelenek) tabirini kullanıyoruz. Çünkü nikâhın munhasıran dine müstenit hususî bir iş olması çok karılılık müessesesi gibi gelenlekler: 1) hakikî Türk geleneği değildir. 2) akla ve hattâ ahlâka uygun değildir, 3) inkilâbımızın benimsediği yeni esaslara uyğun değildir.

Başlangıçta arzettiğim gibi bunlarda geri gitme veya müsamaha değil, mücadele lâzımdır. Nasıl?

Bu husustaki mücadeleyi cezaî ve idarî olmak üzere iki bakımdan gözden geçireceğiz.

A. — *Cezaî bakımdan*: Türk ceza kanununun 414- 447 inci maddelerini içine alan 8 inci babı (adâbı umumiye ve nizamı aile aleyhinde suçlar) adını taşımaktadır. Bu kanun aile nizamını korumak için oldukça şiddetli hükümler koymuştur. Bunların içinde konumuzu yakından ilğilendireni zinaya dair olan 440 — 444 üncü maddelerdir.

Gene Ceza kanunumuzun 202—281 inci maddelerini içine alan üçüncü babı (Devlet idaresi aleyhinde işlenen suçlar) başlığını taşır ki bunların içinden de çok karılılığa ve imam nikâhına mâni olmak için konulan ve sonradan 11 Haziran 1936 tarih ve 3038 sayılı kanunla tadil edilen 237 inci madde bugünkü konuyu ilgilendirmektedir.

Bu muaddel 237 inci maddede mantıkî insicam yoktur, çünkü:

1) Dinî nikâhla evlenen erkek ve kadınlar için iki aydan altı aya kadar hapis cezası konulduğu halde, bunu yaptırmadan beraber yaşıyanlara bir ceza düşünülmemiştir. Bundan şu netice çıkıyor ki, bir kadınla yuva kurmak ve aile teşkil etmek emelinde olan bir köylü bu birleşmeyi ahlâkî mülâhazalarla ve aşırlık göreneğine uyarak meşru kılmak endişesiyle dinî nikâh yaptırırsa ceza görecek, bütün bu ahlâkî endişeleri bir yana atarak bir kadınla serbest hayat geçirirse ceza görmiyecektir. Bunu müstakbel

aile telâkkisinin zafa uğraması bakımından doğuracağı tehlikeler üzerinde ne kadar durulsa yeridir. Ben kendi hesabıma şunu arzetmekten asla çekinmem ki, sırf cehaleti ve alışkanlığı yüzünden medenî nikâh yaptırmayıp yalnız imam nikâhiyle evlendiği kadınla birlikte yaşıyan bir köylü, bir kadınla tamamen serbest birleşen ve metres hayatı geçiren köylüye nazaran daha ahlâklıdır. Çünkü birincisinde müşterek hayatı kuranların dimağında aile yuvasının kutsiyeti mefhumu mevcut, ikincisinde bu mefhum tamamen sönmüştür. İcabederse şekil fedakârlıkları yapıp bu mefhumu söndürmemek, bilâkis kuvvetlendirmek, Türk içtimaî bünyesinin temeli olan aileyi korumak bakımından elzemdir.

Şu halde Ceza kanununun bu 237 inci maddesinde mantıkî insicamı temin etmek için ne yapalım? Serbest birleşmelere de ceza mı koyalım, yoksa imam nikâhiyle yaşıyanların cezasını mı kaldıralım? Bu mesele, üzerinde çok düşünülmek isteyen bir ceza politikası meselesidir. Serbest birleşmelerin cezalandırılmasını teklif edenler de vardır; aksi fikirde olanlar yani bunun ferdî hürriyeti fazla takyit etmek bakımından doğru olmadığını iddia edenler de vardır. İtiraf edelim ki bu ikinci iddiada bulunanların içinde biz de varız. Serbest birleşmelerin hodbehot cezalandırılması tarafları değiliz. Fakat bunun tamamen başıboş bırakılmasının da doğru olmadığına kaniiz. Binaenaleyh burada imam nikâhiyle yaşıyanları ve nikâhsız serbest birleşme halinde hayat geçirenleri aynı katagoriye sokarak şöyle ortalama bir hükmün ilâvesi maddede insicamı temin eder sanıyoruz: «Bekâr oldukları halde sadece dinî merasimle veya serbest anlaşma ile karı--koca hayatı geçiren kadın ve erkekler kendilerine mahallin en yüksek mülkiye memuru veya Cumhuriyet müddeiumumisi tarafından yapılacak tebligattan itibaren üç ay içinde evlenmek suretiyle bu durumlarını kanunileştirmedikleri takdirde iki aydan bir seneye kakar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Tebligat gününden itibaren üç ay geçmeden karı - koca hayatına nihayet verenlere ceza verilemez.» Bu hükme, böyle bir birleşmeyi tekrar edenlere yani aynı suçu tekrar işliyenlere daha şiddetli cezalar verileceğine dair fıkralar ilâve olunabilir.

Bununla beraber arzettiğim gibi, bu mesele üzerinde çok durmak ve düşünmek, ondan sonra karar vermek lâzımdır. Biz burada müsbet teklifte bulunmuyoruz, sadece bir hatırlatmada bulunuyoruz.

2) İkinci insicamsızlık ta şuradadır: evlenmeleri kanunen memnu olduğu halde evlenenler 237 inci maddeye göre üç aydan iki seneye kadar hapis olunurlar. Zaten evli olanların evlenmesi yasak olduğu için, demek ki, resmen evli bir kimse tekrar resmen evlenirse (üç aydan iki seneye kadar) ceza giyecektir.

90

Gene aynı maddeye nazaran, resmen evli olan bir erkek bir de imam nikâhiyle bir kadın alırsa o erkek ve bunu evli olduğunu bilen bu ikinci kadın (altı aydan üç seneye kadar) ceza giyecektir.

Dahası var: «Karısı ile ikamet etmekte olduğu evde, yahut herkesçe bilinecek surette başka yerde karı—koca gibi geçinmek için başkasiyle evli olmıyan bir kadını tutmakta olan koca hakkında» 441 inci madde mucibince (üç aydan iki buçuk seneye kadar) hapis cezasına hükmolunacaktır Yalnız bu sonuncunun takibi asıl karısının şikâyetine bağlıdır: Demek ki:

a) Evli bir erkek başka bir kadınla evinde veya dışarda nikâhsız yaşar ve buna kendi karısı ses çıkarmazsa bu fiil cezasız kalıyor. Kadının rızası olmaz da şikâyet ederse ceza üç aydan ikibuçuk seneye kadar hapistir.

b) Aynı erkek karısının rızasiyle veya rızası dışında resmen bir kadınla daha evlenirse, yani devleti kandırarak medeni nikâh yaparsa (üç aydan iki seneye kadar) ceza görüyor.

c) Aynı erkek karısının rızasiyle veya rızası dışında imam nikâhiyle başka bir kadın alırsa (altı aydan üç seneye kadar) ceza görür.

Şu halde, medeni nikâhla evli olduğu halde bin türlü hilelerle kolayını bularak tekrar medeni nikâhla evlenmek suretiyle devleti aldatan şahış, başka bir kadınla serbest veya sadece imam nikâhiyle beraber yaşıyan şahıstan daha az ceza görecektir. Fikrimizçe bu doğru değildir; ceza haddelerinde insicamı temin etmek lâzımdır. Gerçi Türk kanun koyucusu sırf imam nikâhiyle mücadele için, bu insicamsızlığı bile bile yapmıştır. Fakat imam nikâhiyle mücadele edelim derken köylerde bile metres hayatına yol açıyoruz ve aile müessesesi mefhumunu gittikçe zayıflatıyoruz.

Bir nokta daha var: 441 inci maddedeki suçun takibi karısının şahsi dâva ikamesine bağlıdır. Bunun kaldırılmasını teklif edenler varsa da biz bu teklife iltihak edemiyoruz. Yalnız 441 üncü madde (dâvadan vazgeçmek, hükümden sonra dahi makbuldür. Bu halde hükmün icrasından ve cezanın neticelerinden sarfı nazar olunur) diyor ki bunu kaldırmak lâzımdır. Bu suçun takibini şahsi dâvaya talik etmekten aileyi ve çok defa bu işten haberdar olmıyan eşin ve çocukların şeref ve haysiyetini korumaktır. Fakat iş meydana çıkıp kadın şikâyet ettikten sonra bu gibi mülâhazalar silineceğinden artık bundan rücu caiz olmamalı, takibat devam etmeli ve ceza verilmelidir. Yani bir kelime ile 440 ve 441 inci maddelerdeki suç başlangıçta resen takip edilen suçlardan olmadığı halde, eşin şikâyetinden sonra, resen takip edilir, suç mahiyetini almalıdır. O zaman evlilik ve aile daha sıkı surette korunmuş olur. Bilhassa köylerde çok karılılık müessese-

sini halk tabiriyle metres nikâhı şeklinde yaşatmak isteyenlerin hareketleri az çok frenlenmiş ve nihayet adı geçen maddelerle 237 inci madde arasında nisbî bir ahenk kurulmuş olur.

Şu gerçeği de arzetmek isterim ki ceza konmakla suç hemen ortadan kalkmaz. Nitekim gerek imam nikâhiyle ve gerek çok karılılık müessesesi ile mücadele için Ceza kanunumuzun 237 inci maddesinin hiçte azımsanmıyacak olan cezaî müeyyidelerine rağmen, yurtta ne imam nikâhı ortadan kalkmıştır, ne de çok karılılık. Bunlar birer içtimaî dert olarak devam etmiş ve sadece cezaî tedbirlerin asla kâfi gelmiyeceği bu suretle anlaşılmıştır.

B. — Sakat gelenek ile mücadeleyi bir de içtimaî ve idarî bakımdan gözden geçirmek lâzımdır:

1) Mekteplerden, Köy enstitülerinden faydalanarak öğretmenler ve kitaplar vasıtasiyle telkinlerde bulunmak;

2) Bugün bir çok yerlerde henüz taşıdığı isme lâyık bir hale gelmemiş olan Halk evlerimizin çalışmalarını daha rasyonel bir şekle sokarak bunların köycülük kolları vasıtasiyle telkinlerde bulunmak;

3) Köylere mahsus olarak çıkarılacak gazetelerle, radyolarla, mümkünse seyyar sinemalarla telkinlerde bulunmak;

4) Evlenmeyi kolaylaştırmak;kırtasî muameleleri azaltmak,bütün kâğıtları puldan muaf kılmak; bazıları tarafından kaldırılması istendiği halde bizim şahsen lüzumlu gördüğümüz sıhhî muayene işini çabuk ve yüzde yüz basit bir hale koymak;

5) Tekrar evlenen kadının dul maaşını kesmemek;

6) Yukarda arzolunduğu gibi, evlenme işlerini nüfus idarelerine vermek ve bu idareye bağlı köy memurları yetiştirmek.

Bütün bunlar bu hususta hatıra gelen ve teklif edilen tedbirlerden başlıcalarıdır.

Burada bir nokta daha hatırıma geliyor:Sakat gelenek ile mücadelede acaba köylünün dinî hislerinden istifade olunamaz mı? Cumhuriyet idaresinin yetiştireceği köy memurlarına islâm dininin hakıki ve ulvi mânasını da öğretirsek bunlar köylerde halkı cahil imamların çok defa hurafelere dayanan zararlı telkinlerinden kurtararak halk nazarında dinin taassuptan uzak hakiki mânasını belirtemezler mi?ve nihayet yavaş yavaş Osmanlı devrinin eski imam döküntüleri münkariz olunca onların yaptıkları işleri bu lâyik köy memurları yapamazlar mı? Şayet bu bir gün kendiliğinden tahakkuk ederse evlenme aktini yapan adamın, nikâh duasını da okumağa muktedir bir adam

92

olduğunu ve köyde onun tarafından tutulan nüfus defterleri sayesinde evlenme işinin kolay görülecğini bilen ve aile durumunun memur tarafından daima kontrol altında bulunduğunu hisseden ve bu husustaki cezaî müeyyideler de kendisine öğretilen köyü artık gizli imam nikâhına müracaata veya nikâhsız yaşamağa lüzum görmez veya cesaret edemez; doğrudan doğruya köy memurna müracaat ederek evlenmesini yaptırır ve isterse arkasından bir de dua okuturur.

Bu duayı eski nikâhla karıştırarak köy memuruna bir nevi, imam rolü verdiğimiz sanılmasın. Dua evlenmenin kurucu bir unsuru değildir. Zaten medenî kanun da evlenmeden sonra buna cevaz vermiştir. Köy memuru lâyik bir Devlet memurudur. Yalnız müslümanların değil, hangi din ve mezhepten olursa olsun her köylü yurttaşın medenî evlenmesini yapmağa salahiyetlidir.Fakat bu memurun din bilgisi de bulunur ve evlenme aktini yaptıktan sonra istiyenlere bir dua okursa, köy halkının psikolojisi ve medenî nikâha alıştırılması bakımından acaba faydalı olmaz mı diye düşünüyoruz? Köylü psikolojisini ve köylürün içtimaî telakkisini çok güzel izah eden ve Adliye ceridesinde neşredilmiş olan ilmî ve değerli bir mütalâada denildiği gibi:« köyde evlenme hem bir akit, hem iki ailenin sosyal durumunu tetkik ve tespit eden bir hadise, hem de bunları bir takım ayin ve merasimlerle içtimaileştirme işidir. Medenî evlenmenin hiç bir merasimi (köylü nazarında) zerre kadar tesiri haiz değidir. Köy sosyal organizasyonu, bu nevi şehir işi oldukça ferdileşmiş,rasyonelleştirilmiş lâyikleştirilmiş sade merasime kanmaz.» Her yıl binlerce evlilik harici çocuk doğumuna sebebiyet veren ve başımıza içtimaî büyük bir cert çıkaran sakat gelenekerle, prensiplerimize dokunmıyan her yoldan ve insanlardaki dinî ve âhlâki her histen istifade ederek mücadele eylemek,zannederim ki zarurdir.

7) Hatıra gelen tedbirler arasında, medenî nikâh yaptıran fakir köylülere Devlet tarafından elbiselik vermek veya köyle fakir bir köylü için önemli bir meblâğ sayılan 10—15 lira gibi nakdî bir yardımda bulunmak hatta, bazılarının teklif ettiği gibi, mümkün olan yerlerde tarla vermek, köylüyü medenî evlenmeğe alıştırmanın ve zamanla onu ona benimsetmenin psikolojik çarelerinden biridir.

8) İdarî tedbirleri bitirmezden önce idare memurlarımız, bilhassa mülkiye âmilerimiz üzerinde de durmak lâzımdır.

Bir çok güzel tamimlere rağmen hâlâ bugün de bilhassa küçük memurlarımızın halka güçlük gösterdiği bir gerçektir. Bu hal, asırlık efendi ve raaya tezadının bir mirası ve bu köhnemiş ve yıkılmış zihniyetin hâlâ şuurda veya şuur altında devamından başka bir şey değildir. Bu güçlüğü yapanlar, şehirlerde babadan evlâda geçen görenekle yetişen ve halk ve köylü

realitesini, ih'iyaçlarını ve ruhunu bilmiyen, öğrenmiyen memurdur. Evlenme işlerini şehirde takibeden köylülere iyi muamele edilmediğini, Adliye ceri desinde çıkan ve muharririn şahsi müşahedelerine dayanan değerli bir mütalâa önümüze sermektedir. Binaenaleyh yüksek mülkiye âmirleri tenvir, irşat, ilgili memurları tahrik ve sıkı kontrol gibi işlerde bu hususta yüksek nazımlık vazifesi görebilirler ve görmelidirler. Siyasal bilgiler okulu için hazırladığımız bir konferansta dediğimiz gibi,» Devlet aile hukuku hükümlerile çok yakından ilgilidir. Medenî kanunumuzun aileye müteddair hükümlerinin güzel tatbiki ve böylece aile müessesesini sağlaştırılması hususunda kendine düşeni yapmak ve alakadar makamları ikaz ve tahrik etmek idare âmirlerine düşen yüsek vazifelerden biridir. Bu alanda hâlâ yaşıyan bazı geri zihniyetleri yorulmak bilmez bir azimle yurdun en uzak köşelerinden ve köylerinden dahi kovmak ve medenî kanunun bu husustaki hükümlerinin tatbikini temine şıurlu, vukuflu imanlı ve devamlı surette çalışmak ve bu yolda resmî ve hususî bütün salâhiyet, nüfus ve vasıtalarını kullanmak. Medenî kanunumuzun ruhile bu günkü Türk idarecisinin ruhunu birleştiren en önemli noktadır.»

Arzettiğim yollardan daima seferber devamlı bir mücadele ile gizli imam nikâhının ve köydeki aşıkâr serbest birleşmelerin önü alınırsa, bununla birlikte çok karılı aile geleneğinin de yavaş yavaş tarihe karışacağı muhakkaktır. Medenî evlenme hususunda gösterilecek bütün kolaylıklara rağmen sakat gelenekte ısrar edenlere bir az önce arzettiğim cezaî müeyyidelerin müsamahasız tatbikinin de bu işe en geniş ölçüde yardım edeceği umulabilir.

Bu suretle konuşmamızın son kısmına yani boşanma meselesine gelmiş bulunuyoruz.

Boşanma meselesi:

1) Umumî mülâhaza: Bugün varlığı göze batan boşanma buhranı yukarıda etrafile incelediğimiz aile buhranının tâbii bir neticesidir. Ve bu buhran yalnız yurdumuza has değil, umumidir. Muhtelif büyük memleketlerin boşanma buhranını önlemek ve ailenin sağlamlık, devamlılık ve kudsiliğini korumak için yeni yeni kanunî tedbirlere baş vurduğunu alaka ile takibetmekteyiz.

Sosyal olayları bir içtimaiyatçı, içtimaiyatçı gözüle, iktisadiyatçı, iktisatçı gözile, hukukçu ise daha çok hukukçu ve nizamcı gözile görür. Fakat evlilik ve boşanma meselesini hal tarzlarına bağlarken bu görüşlerden her üçüncü birleştirmek lâzımdır. Demek ki buradaki derdi görmek için hukukçu olmağa lüzum yoktur. Yurdun içtimaî meseleleri üzerinde

kafasını işletmeğe alışmış olan her aydın bu alandaki olayları müşahede ederek genel sonuçlara varabilir.

Bugün yurdda boşanma vakaları düne nazaran çoktur denileiyor. Elimizde bunu kesin olarak tespit edecek statistikler yoktur. Fakat Adliye ceridesinde raporu neşredilen değerli bir meslektaşımın fikrine iştirak ederek diyeceğim ki. «şayet Türk Medeni kanunu kabul edilmemiş olsaydı ve eski hukuk bugüngü Türk cemiyet hayatını tanzim etmekte devam etseydi, 1926 dan sonraki devirde husule gelecek "boşanmaların sayısı hiç şüphe yok ki bugünkünden fazla olacaktı. Çünkü bugün boşanmanın güçlüğünden, bir çok merasime tâbi olacağından şikâyet edenler o zaman kendi keyif ve arzularına göre diledikleri zaman boşayıvereceklerdi.» Binaenaleyh bugünkü boşanma buhranının sebebi bazılarının zannettiği gibi Medenî kanun değil, genel içtimaî durumdur.

Gerçi kanunumuzdaki boşanma sebeblerinin tarihi kaynaklarına gidilirse bunların hıristiyan dinine, bilhassa protestanlığa dayandığı görülür Fakat gerek İsviçre'de ve gerek Avrupanın diğer mühim memleketlerinde boşanma sebebleri çoktan din çerçevisinden çıkmış, lâyikleşmiş ve rasyonelleşmiştir. Binaenaleyh «bugünkü boşanma sebebleri içtimaî bünyemize uymuyor» diye toptan bir hüküm vermek aslâ doğru değildir. Medenî kanunumuzdaki boşanma sebepleri kanunumuzun en güzel en mantıkı ve rasyonel hükümlerindendir.

Şayet, memleketin içtimaî bünyesine uymuyor derken, eski devirdeki boşamalara hasret çekiliyorsa şunu derhal söyliyelim ki koca hâkimiyetine dayanan eski evlilikteki talak esası bugünkü ahlak ve adalet pransiplerimizle telifine asla imkân olmıyan bir esastır, merduttur.

2) *Boşanma sebebleri*

Bugünkü sebebler. Medenî kanunumuzun kabul ettiği boşanma sebeplerini birer birer kısaca gözden geçirelim:

a) Zina (Madde 129): Bu yuvaya en ağır ihanet ve sadakatsizlıktir. Boşanma sebebi olarak makuldur, tâbiidir.

b) Cana kast, pek fena muamledir (M.130). Buna da itiraz eden yoktur.

c) Cürüm ve haysiyetsizlik (M.131). Boşanma sebebi olarak bu da pek tâbiidir.

d) Terk (M.132). Karı — kocadan biri evlenmenin kendisine yüklediği vazifeleri ifa etmemek maksadile diğerini terk ettiği veya haklı bir sebep olmaksızın evine dönmediği takdirde, ayrılık en az üç ay sürmüş ve devam etmekte bulunmuşsa, diğeri boşanma dâvasında bulunabilir. Biz bunu da tâbii buluyoruz Bazıları bu üç aylık müddetin çoğaltılmasını istemekte iseler de, daha fazla bir müddet koymak memleketimizin içtimaî

yapısına uygun değildir. Esasen İsviçrede iki yıl olan bu müddeti Türk kanun koyucusu memleket bünyesine uydurmak için kısaltmıştır. Bu itibarla bu maddeye de dokunulması yerinde olmaz.

e) Dimağ hastalığı (M.133). Karı — kocadan biri üç seneden beri devam eden bir akıl hastalığına düçar olup da bu hastalık müşterek hayatın devamını diğer taraf için çekilmez hale koymuş ve şifası kabil olmadığı dahi ehli hibre tarafından tasdik edilmiş bulunursa, o taraf her zaman boşanma dâvasında bulunabilir. Buradaki üç senelik müddetin bir seneye indirilmesini teklif edenler vardır ki biz de buna iltihak ediyoruz. Zira böyle uzun devam eden bir hastalığın kanun dışı çok evlilik hallerine sebep olacağını mülahaza etmekteyiz.

f) İmtizaçsızlık (M.134). Aralarındaki müşterek hayatın çekilmez bir hale gelmesini mucip olacak derecede şiddetli bir geçimsizlik baş gösterdiği takdirde karı—kocadan her biri boşanma dâvasında bulunabilir. Eğer geçimsizlik taraflardan birine daha ziyada kabili isnat ise boşanma dâvasının ikame hakkı ancak diğer tarafa aittir. Bu maddeye dahi dokunmak taraftarı değiliz. Ancak maddenin daha vazıh ve açık bir ifadeye raptı mı asip olur ki bunu aşağıda arzedeceğiz.

Teklif olunan Sebepler:

a) Uzun süren fiilî bir ayrılığın bir boşanma sebebi teşkil etmesi istenilmektedir. Şayet böyle bir boşanma sebebi kabul olunur ve hele bunda kusur aranmazsa bu keyfiyet bilhassa kadının aleyhine olacaktır. Bizim memleketimizde kadın iktisaden kocasına tabidir. Binanenaleyh kadınların aile yuvasını bırakıp giderek uzun müddet evinden ayrı yaşaması nadir olacak, buna mukabil erkeklerin sık sık bu usule müracaat etmesi yolu açılmış bulunacaktır. Binaenaleyh Medenî kanunumuznn (Terk) e mütedair 132 inci maddesi hükmünden başka veya o maddeyi tadilen böyle bir boşanma sebebinin kanuna konulması ne derecye kadar doğru olur, bilemeyiz. Fakat diğer tarafdan, öyle insanlar tanıyorız ki bunlar karı veya kocası ile oniki yıldır fiilen ayrı yaşıyor. Ve boşanmaya uğraşıyor ve mahkemeler bir türlü boşanma kararı vermiyor. Böyle bir aileden artık cemiyet için ne faide beklenebilir? Binaenaleyh beş seneden fazla bir zaman fiilen ayrı yaşayan ve barışmalarına imkân olmıyan karı kocanın boşanabilmesi için böyle blr sebebin düşünülmesi hiç de yersiz değildir.

b) Kısırlığın müstakil bir boşanma sebebi olarak kanuna konulması teklif ediliyor. kısırlık hakkında üç fikir ceryanı vardır:

Biricisi: buna lüzum görmiyenlerdir; bunlar, evlenmeden evvel mevcut olan ve diğer tarafça bilinmiyen bir kısırlığın zaten 116 inci maddenin 2

inci bendi mucibince bir fesih sebebi olabileceğini söylemektedirler Bu bendin ifadesi şöyledir:«Karı veya kocasında bulunmaması onunla birlikde yaşamağı kendisi için çekilmez bir hale koyacak derecede ehemmiyetli bir vasıf hakkında hataya düşerek evlenmiş» olan karı kocadan her biri evlenmenin feshini dâva edebilir. Şu halde ya buna dayanılarak evlenmenin feshi, ve yahut ta evlilikten önce veya sonra vaki kısırlığın şiddetli geçimsizliği mucip olduğu ileri sürülerek boşanma imkânı daima mevcuttur. Binaenaleyh kısırlığın müstakil bir boşanma sebebi olarak kanuna ilâvesi lüzumsuzdur, diyorlar.

İkinci fikir, kısırlığın müstakil bir boşanma sebebi olarak kanuna ilâvesini doğru bulmamakla beraber, bunun, geçimsizliği meydana getiren âmillere misal olmak üzere 134 üncü maddede zikir ve tasrihini istemektedir.

Üçüncü fikir ise, arzettiğim gibi, kısırlığın müstakil bir boşanma sebebi olarak kanuna ilâvesi taraftarıdır.

Memleketimiz olan Orta Anadolu şehir ve köylerinde gerek eski ve gerek yeni devirde karıdaki kısırlığın kocayı istisnasız ve daima bir kadın daha almağa sürüklediğini yakinen bildiğimiz için biz de kısırlığın müstakil bir boşanma sebebi olarak kanuna ilâvesi doğru olacağı fikrindeyiz. Tabiatile kanuna böyle bir madde ilâve edilirken çok düşünülerek ve her cihet gözönüne alınarak, meselâ kendisi de kısır veya iktidarsız olan veya meselâ 40 yaşını geçmiş bulunan bir karı veya kocanın kısırlığa müsteniden diğer taraf aleyhine dâva açamıyacağı, evliliğin ilk beş yılında kısırlık dolayısile boşanma dâvası açılamıyacağı gibi kayidlar konularak haksızlıklara meydan verilmemiş olur.

Bazı mütalâalar, yalnız hisle yazıldakları için, kısırlığın her ne suretle olursa olsun bir boşanma sebebi teşkil etmesine şiddetle aleyhtardırlar, hattâ buna evliliğin karşılıklı yardıma dayanan varlığına aykırı bulmaktadırlar. Halbuki mütekabil yardım için kanunî müeyyide konulması ve kısırlık sebebile boşanan karı veya koca sefalete düşecekse diğer tarafın onu koruyacak şekilde toptan veya daimî bir yardıma mecbur tutulması bittabi mümkündür. Kısırlığın bir boşanma sebebi olması, bazılarının sandığı gibi, aile ahlâkına da aykırı değildir. Bir erkek veya kadın, kısır eşinden ayrılarak çocuk yetiştirmek istediği için ahlâka aykırı değil bilâkis ahlâka uygun hareket eylemiştir. Yeni kanunlardan bazıları bilhassa Alman kanunuda kısırlığı bir çok kayıt ve şartlarla boşanma sebebi olarak kabul etmiştir. Nüfusu 80 milyonu bulan Almanya, nüfus siyaseti bakımından böyle bir hüküm kabul ederse, koca bir vatan üstünde 18 milyon nüfuslu Türkiyenin aynı siyaseti gütmesi pek tabiidir. Kaldı ki bundan başka bizim, çok karı-

92

lılığın önüne geçmek gibi bir de hukuk siyasetimiz ve içtimaî dâvamız vardır. Binaenaleyh kısırlığın müstakil bir boşanma sebebi olarak kanuna konulması yerinde olur.

c) Tedavisi kabil olmıyan bulaşıcı hastalıklar için de fikirler aynen kısırlıkta olduğu gibi, üçe ayrılmaktadır. Tekrar etmiyeceğim. Biz cüzam, firengi gibi bulaşıcı ve iğredirici hastalıkların boşanma sebebi teşkil etmesine taraftar bulunuyoruz. Fakat itiraf edelim ki verem hastalığı üzerinde aynı şeyi söylemek kabil değildir. Binaenaleyh bu hususda karar vermezden önce çok düşünmek, münakaşa etmek lâzımdır. Şayet bu gibi bazı hastalıklarin müstakil boşanma sebebi olarak kanuna kunulması tercih edilirse o zaman (bulaşıcı ve iğrendirici hastalık)diye umumî bir tabir kullanmayıp hastalığın adı hiç bir suitefehhüme meydan vermiyeck surette gayet açık olarak zikredilmek icabeder.

d) İktidarsızlığın müstakil boşanma sebebi olmasını doğru bulmuyoruz. Olsa olsa geçimsizlik sebebi olabilir.

e) mahkemece taraflara bir düşünme müddeti tâyin edilmek şartile karşılıklı rızayı hattâ tek taraflı katî bir irade beyanına dayanılarak boşanmaya cevaz verilmesini isteyenler, yani bugünkü boşanma sebepleri arasında bir de tarafların arzusunun ilâvesine tarafdar olanlar var. Mesele eskidir. Tarihçesini arzetmiyeceğim. Yurdumuzda da bu konu yıllardan beri münakaşa ediliyor. Çok şükür ki bu usulün taraftarları azdır. Biz şahsen ötedenberi bunun aksini müdafaa ediyoruz. Artık tavsamış olan bu mesele hakkında yeniden tafsilâta girişerek başınızı ağrıtmak istemem. Şu kadar arzedeyim ki, geçinmeye gönlü olmayan ve her ikisi de boşanma taraftarı olan eşlerin bugün medenî kanunun geçimsizlik maddesine göre boşanması çok kolaydır. Buna itiraz olarak denilyor ki : tarafları yalancı şahid tedarikine ve dolanbaçlı yollardan yürümeye neden mecbur edelim ? Bendeniz de diyeceğim ki memlekette karşılıklı rıza ile boşanma halleri nadirdir. Böyle nadir çiftleri dolanbaçlı yollara müracaattan kurtaracağız diye kanunun sağlam yapısı içine bir çok suiistimallere müsait bir hüküm ilâvesi çok, hem pek çok tehtikelidir.

3) Boşanma usulü muhakemesi.

Bugünkü usul.

a) Medenî kanunumuzun 150 inci maddesi hâkimin, boşanma dâvalarında riayet edeceği kaideleri tesbit etmiş, ona en geniş salâhiyeti vermiştir. Buna aşağıda ayrıca dokunacağız.

b) Medenî kanunun 136 ncı maddesi boşanmada salâhiyettar hâkimin dâvacının ikâmetgâhı hâkimi olduğunu söyler. Yüksek temyiz mahkemesinin

98

1932 tarih ve 18/2 sayılı tevhidi içtihat kararına göre " Kanun, kocanın ikâmetgâhını kendisile beraber yaşamağa mecbur olan karının da ikâmetgâhı addettiği ve bir kimsenin aynı zamanda birden ziyade ikâmetgâhı olamayacağı cihetle kocanın ikâmetgâhı belli olduğu takdirde karının açacağı boşanma dâvalarında salâhiyettar hâkim, kocanın ikâmetgâhı hâkimidir ".

c) Hukuk muhakemeleri usulü kanunun 494 ncü ve müteakip maddeleri boşanma dâvası açılmazdan önce, sulh hâkimi huzurunda bir sulh teşebbüsü yapılmasını mecburî kılmaktadır. Şayet bu teşebbüs akim kalırsa boşanma dâvası teşebbüsün vukuundan itibaren üç ay içinde ikameolunmak gerektir.

d) Mahkemenin hususî bir kararı olmadıkça bugün boşanma dâvaları alenidir.

e) Mahkeme ya boşanmağa veya ayrılığa hükmeder.

Teklif edilen usül :

a) Hâkimin dâvadaki durumuna müteallik 150 nci maddede tadili lâzım bir cihet yoktur.

b) Adliye Vekâletinin raporunda boşanma dâvalarının, eşlerin dâvadan evvelki son müşterek ikâmetgâhında açılabilmesi teklif edilmektedir. Bunun bir takım karşıklıkları mucip olması ihtimali mevcut olduğundan bendenize, bugünkü usulü muhakemeye dokunulmazsa daha iyi olur gibi geliyor.

c) Sulh teşebbüsünün kaldırılması veya bunun sulh mahkemesince değil, dâvaya bakan asliye mahkemesince yapılması hemen hemen umumî bir teklif halindedir. Gerçekten bu sulh teşebbüsünün sulh hâkimleri huzurunda yapılması lüzumsuzdur. Dâvaya bakacek asliye hâkiminin, tarafları boşanmanın neticeleri üzerinde ikaz ederek sulhe yanaştırmak için lâzım gelen teşebbüsü yapması ve bunun muvaffak olmaması halinde boşanma dâvasına bakması her halde daha uygun olur, bugünkü sulh teşebbüsü usulünü mutlaka değiştirmek lâzımdır.

d) Boşanma dâvalarında aleniyetin kaldırılması ve bunların gizli celsede görülmesi isteniyor. Boşanma ve ayrılık üzerine en yeni kanunlardan biri olan 2 Nisan 1941 tarihli Fransız kanunu ile bugünkü Fransada bu usul kabul edilmiş bulunmaktadır. Fransanın son devrinde orada boşama idarehaneleri pek çoğalmıştı. Bunlar matbuatı dahi harekete getirerk ve boşanma dâvalarını gazetelere aksettirerek kolay boşanma temini suretile para kazanıyorlardı. İşte bunun reaksiyonu olarak ve aile kutsiliği mefhumunu sağlamlaştırmak için yeni kanunla boşanma dâvasının gizli görülmesi esası konmuş ve boşanma safahatından gazetelerde bahsolunması yasak edilmiştir. Bizde ne böyle idarehanelere, ne de maksat tahtında gazetelere ak-

99

settirilen boşanma dâvalarına raslanmamakla beraber, boşanma gibi hayatın tamamen hususi ve acıklı safhasının, yalnız tarafların ve avukatların huzuru ile gizli celsede incelenmesi fikrine bendeniz de iltihak etmekten kendimi alamıyacağım.

e) Tekliflerden bazıları 138 inci maddede boşanmanın yanında derpiş edilen ayrılık müessesesinin kaldırılmasını istemektedir. Bu müessesenin, aileyi koruma bakımından iyi sonuçlar verip vermediği hususunda henüz tam bir kanaatımız yoktur. Bu hüküm İsviçride, boşanma tanımıyan katolik azınlığını tatmin için kanuna konulmuştu. Şayet ayrılıklarına karar verilen eşrleden ne kadarın boşanmadan vazgeçtiğine ve barıştığına dair elimizde istatistikler bulunsaydı, o zaman bu hususta kesin bir fikir dermeyanına imkân olabilirdi. Bu mesele her halde bir münakaşa mevzuudur.

4) Boşanmada hâkimin durumu :

Medenî kanunumuzun 150 nci maddesi boşanma dâvalarında hâkime en geniş takdir salâhiyetini vermiştir. Binaenaleyh mubalâğasız denilebilir ki bugün yurdumuzda boşanmanın zor veya kolay olması, boşanma sebeplerine değil doğrudan doğruya dâvaya bakan hâkimin kanaat ve vicdanına bağlı bir mes'eledir. Şayet bugün bizde boşanmanın güçlüklerinden şikâyet ediliyorsa, Adliye ceridesinde intişar eden çok değerli bir mütalâada denildiği gibi " bunun müsebbipleri hâkimlerdir. Medenî kanunun 150 nci maddesindeki çok açık salâhiyete dayanarak karar verebilecek hâkimlere ve bu hâkimlerin takdir haklarına saygı gösteren bir temyiz mahkemesine malik olduğumuz gün boşanma dâvaları haftalık, aylık değil, hatta günlük mesele halini alır " . Çok kıymetli diğer bir hukukçumuz da diyor ki " bir çok kanunlarımızın ruhuna,maksadına, felsefesine uygun bir şekilde tatbik edilemediğini, kanun vazının, nazariyatçıların görüşlerinin ve izahlarının tatbikatta bir çok zamanlar yer bulamadığını hulâsa teşri ile tatbikatın müvazî bir surette yürüyemediğini itiraf etmek doğru olur" . Bu sözler muhakak ki birer gerçeğin ifadesidir. Bugün boşanma mes'elesinde aşırı derecede gevşek davranan hâkimlerimiz olduğu gibi, aşırı derecede sıkı ve sert davranan hâkimlerimiz de vardır.Her zaman olduğu gibi hakikat, ne birincilerin ifratında ve ne de ikincilerin tefritındadir. Hâkimler kanunların içtimaî fonksiyonunu gözeterek hüküm vermelidirler. Önüne bir boşanma dâvsı gelen hâkimin bütün meharetini kullanarak edinmeye çalışması lâzım gelen kanaat, bu evliliğin devamında toplum için menfaat olup olmadığı mes'elesidir. Şayet varsa o yuvayı yıkılmaktan kurtarmak için bütün salâhiyetlerini kullanmalı, aksi halde ise o birliğe bir an önce nihayet vererek işi sürüncemede bırakmamalıdır. Orta Anadolunun bir kasabasında olan bir talebem anlattı: kasabalarında bir kadın vaktile medenî nikâhla evlendiği kocasından kaçmış başka

100

bir erkekle nikâhsız hayat sürmeğe başlamış, çocukları da olmuş.karısı kaçan erkek de başka bir kadını imam nikâhı ile almış, onunda bu ikinci birleşmeden çocukları olmuş? Günün birinde bunlar son durumlarını kanunlaştırmak isteyince önlerine ilk evlenme kaydı çıkmış? Boşanmak üzere mahkemeye müracaat etmişler. Mes'elenin iç yüzüne vakıf olan hâkim bu dâvayı reddetmiş.Böyle bir vak'a gerçek ise insanın hatırına şu sual geliyor: acaba hâkim eski evlilik bağının devamınd ne gibi bir içtimaî menfaat düşüncesile hareket etti de böyle bir karar verdi?

Evvelce bir yazımızda zikrettiğimiz diğer bir vak'ayı da arzedeyim:itimat ettiğim bir sınıf arkadaşım anlattı: vilâyetlerimizden birinde Medenî Kanunumuzdan epeyce bir zaman önce 8 yaşındaki bir çocuğun 50 yaşındaki zengin dul. yengesi servetini çocuğa terk için başka çare düşünememiş, eski hukukumuza göre o çocukla nikâhlanmış ve bunu nüfusa da kaydettirmiş.Bu nikâh işini çocuk zaten anlıyamadığı için unutmuş gitmiş. Nihayet bundan iki yıl önce bu genç evlenmek istediği zaman ilk evlilik meydana çıkmış. Hem onu hem de 70 yaşını geçen ve halâ yaşıyan yengesini telâş almış. Yaş farkı dolaysile geçimsizlik sebebine dayanarak mütekabil boşanma dâvası açmışlar. Fakat Hâkim "şahitlerden ve taraflardan şüphelenmiş, sizin karşılıklı anlaşma neticesinde boşanmaya karar verdiğinizi seziyorum, halbuki medeni kanun buna müsait değildir" diyerek dâvayı reddetmiş ve genç de nişanlısı ile evlenememiş.

Bunu diyen ve cemiyete faydalı olmak şöyle dursun hattâ zararlı olan böyle bir evliliği tasvip ederek 70 yaşındaki bir kadınla evlâdı yerindeki erkeği evlilik bağında, arzuları hilâfına devama icbar eden hâkim hakkındaki hükmü yüksek dinleyicilerim versin. Cemiyeti fena durumdan korumak için bütün kanunları anlayışlı bir kafa, ile tatbik lâzımdır. En küçük derecelisinden en yüksek derecede olanına kadar bütün hâkimlerin hukukun mücerret kaide veya kaideler mecmuası değil, daima toplum menfaatına işlemesi gereken bir nizam olduğunu asla gözden uzak tutmamaları gerektir.

Boşanma sebepleri karşısında hâkimin durumunu incelerken üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da geçimsizliğe ait 134 üncü maddenin birinci fıkrasile ikinci fıkrasının mahkemelerce daima ve daima birbirine karıştırılmış olmasıdır. Birinci fıkra: «aralarında müşterek hayatın çekilmez bir hale gelmesini mucip olacak derecede şiddetli bir geçimsizlik baş gösterdiği takdirde karı—kocadan herbiri boşanma dâvasında bulunabilir». Diyor. Bu şiddetli geçimsizlikte tarafların veya bir tarafın mutlaka kusurlu olması şart değildir. Mizaçları, karekterleri, muhit ve seviyeleri hayatı görüş ve anlayış tarzları taban tabana zıt olan bir kadınla erkek, gençliğin göz kararttıcı ateşli bir devresinde nasılsa evlenmişler, sonra arzet-

tiğim görüş farkları dolayısile şiddetli geçimsizlik başlamış. Meselâ eşlerden biri tutumlu öteki eli açık, biri intizamlı diğeri dağınık, biri fazla nazik diğeri patavatsızdır. Bir kerre karekterler teşekkül ettikten sonra insanın bu gibi tabiatlarının değişmesi çok güç, hele zaif iradelilerde imkânsızdır. Bu gibi yaratılış ayrılıklarından doğan geçimsizlikte kimsenin kusuru olmamakla beraber geçimsizlik bir olay halinde mevcuttur. Böyle karı kocayı birbirile yaşamağa icbar etmek, büyük Alman hukukçusu ve mütefekkiri müteveffa Jozef Kohler'in Hukuk Felsefesi adlı eserinde pek haklı olarak dediği gibi «sadece bir âzap ve işkence kaynağı olmakla kalmaz, ruhî tekâmüle bir mâni teşkil eder ve büyük istidatları bir hiç menzilesine indirebilir.» Evvelce de bir etüdümüzde yazdığımız gibi böyle bir evliliği devama icbar etmek için ne ahlâki ve ne de sosyal hiç bir mülâhaza varit almaz. Böyle bir evliliğe mümkün mertebe çabuk nihayet vermek hem sosyal; hem kültürel bir ihtiyaç teşkil eder.

Yüksek temyiz mahkemesinin, bittabi diğer mahkemelerce de takip edilen içtihatları bu ihtiyacı temin etmekten uzaktır. Yüksek mahkeme geçimsizlik hususunda daima ve daima 134 üncü maddenin «eğer geçimsizlik taraflardan birine daha ziyade kabili isnat ise boşanma dâvasını ikame ancak diğer tarafa aittir» diye ikinci fıkrasını ele almış ve bundaki kusur prensipini birinci fıkraya tatbik etmiştir. Meselâ hukuk heyeti umumiyesinin (933/5 sayılı) bir kararına göre: «geçimsizlik taraflardan hangisine daha ziyade kabili isnat ise boşanma dâvasını ikame hakkı ancak diğer tarafa ait olacağı cihetle bu nokta nazara alınarak dâvacının evvel emirde boşanma dâvasını açmağa salâhiyetli olup olmadığının tâyini lâzımgelirken zühul edilmesi kanuna muhaliftir. Aynı daire (936/21 sayılı) başka bir kararı ile de bu içtihadı teyit eylmiştir. Halbuki 134 üncü maddenin birinci fıkrasının mâna ve mefhumu bu değildir. Binaenaleyh yukarıda da arzettiğim gibi böyle içtihatlara mahal kalmamak üzere mezkûr maddenin ifadesini, ruhu muhafaza edilmek şartile, daha açık bir şekile koymak lâzımdır.

Gene yüksek mahkemenin (17.4.1935 de) verdiği bir karara göre: «taraflar arasında geçimsizliği mucip sebep ve hâdiseler beyan ve tesbit edilmeksizin mücerret geçimsizliğin vukuuna şahadet, boşanma hükmüne medar olamaz». Şu halde meselâ eşler geçimsizliğe dayanarak boşanma dâvası açsalar ve oturdukları apartuman katının üstündeki ve altındaki komşular bunların daima kavga ettiklerini ve bunun aylarca her akşam devam ettiğine şahadet etseler bu kâfi gelmiyecek, mutlaka «geçimsizliği mucip sebep ve hâdiselerin beyan ve tesbit» olunması, âmiyane tâbiri ile bütün kirli çamaşırların ortaya dökülmesi icabedecektir.

Bu bir kaç misal, kanunumuza göre çok kolay olan boşanmanın tatbikatta ne surette güçleştiğini açıkça gösteriyor. İşte bu itibarladır ki biz

102

kanuna yapılacak ilâvelerle boşanmanın şimdikinden daha kolay bir hale getirilmesine lüzum görmüyoruz. Mesele bütün hâkimlerimizin ellerindeki güzel vasıtayı ifratsız ve tefritsiz güzel kullanmasında ve evlilik müessesesinden beklenen içtimaî fonksiyonu iyi takdir etmesinde toplanıyor. Fakülte sıralarında müstakbel hâkimleri yetiştirenlerin de şimdiden bu gibi hukuk politikası konuları üzerinde talebenin dimağını meşgul etmeleri ve öyle hazırlanmaları icabetmektedir.

Şunu da arzetmek isterim ki boşanma buhranının kökleri, suyunu cemiyetin çok derinlerinden alıyor. Mesele hukukî olmaktan çok daha ziyade içtimaîdir. Hangi hukuk kaidesi veya içtihadı konulursa konulsun, ahlâkî, iktisadî ve ailevî nizamın düzeltilmesi uğurunda mücadele edilmedikçe derdin gerçek ve tesirli çaresini bulmıya imkân yoktur. Boşanmaların önüne kanun, kaide ve içtihatlarla geçilmez; başka bir yerde de yazdığımız gibi, kültür, ahlâk ve iktisatla geçilir. Binaenaleyh hukukî faslıyet dışında yapılacak iş, umumî refah ile birlikte umumî kültürü ve yurdun kadın erkek her ferdinde şahsa, aileye, çocuğa ve cemiyete karşı mesuliyet hislerini yükseltmektir.

Netice olarak şunu arzedeyim ki yalnız kanun alanında yapılacak madde tadillerile değil bu konuşmada bazılarını arzettiğim her yoldan mücadele suretile Türk aile müessesesini kuvvetlendirmek lâzımdır. Çünkü hukuk politikası bakımından etraflı surette incelemiye çalıştığımız mesele, Medenî kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesile halledilemiyecek derecede geniş ve şumullüdür. Yurdumuzda aile buhranının kadın erkek müsavatından ileri geldiğini fısıldayan korkak ve geri fikirler yersizdir. Bu dert yalnız yurdumuzda değil her yerde vardır. Ancak bizde fazla olanı halâ yaşıyan bazı sakat göreneklerdir. Gerçi dert önemlidir. Fakat idare makinesinin büyük küçük bütün çarkları ve bunların başındakiler aynı bilgili, imanlı ve enerjili ruhla mücadele ettikleri takdirde toplum bünyesinde giderilemiyecek hiç bir kötülük, düzeltilemiyecek hiç bir iğrilik şifalandırılamıyacak hiç bir yara kalmaz. Bu memlekette asırlar süren bozukluk ve bozgunculuğa ve Türkten başka her soyun öz Türk yurdunda uzun zamanlar üstün ve hattâ mukaddes tutulmuş olmasına rağmen Türkün hakikî karekteri bozulmamış, pırlanta kadar sâf ve temiz kalmıştır. Şimdi, Cumhuriyet devrinde her meslekten Türk aydınına düşen iş bu pırlantayı işlemekten ve onu hakikî değerine ulaştırmaktan başka bir şey değildir ve bu, yapılacaktır. (Alkışlar)

Türk hukuk kurumu reisi Refik İnce— Biliyorsunuz ki, verilen bu konferansın ihtiva ettiği mevzua iştirak etmek için isimlerinin yazdırılmasının lâzım geldiğini ilânlarımızla bildirmiştik. 13—14 arkadaş müracaat et-

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

miştir. Yalnız bunlardan iki üç tanesinin mazereti çıktı, iştirakten sarfınazar ettiler. Geriye kalan arkadaşlardan söz istiyenleri alfabetik sıraya göre tertip ettik. Binaenaleyh sıra ile kendilerinin buraya gelmesini rica edeceğim. Yalnız bu ricaya takaddüm etmek üzere söz alanların şu noktalara da dikkat etmelerini rica edeceğim. 10 dakikadan fazla söz söylememek hususunda gayret göstersinler. Ve fazlasına müsaade edilmiyeceğini bilsinler. Eğer söz söylemek üzere hazırlanan arkadaşlar,tasarladıkları fikir ve mütalâaların konferansçı tarafından halledilmiş olduğunu görmüşlerse veyahut bir kaç arkadaş tarafından kendilerinin söyleyeceklerinin söylenmiş olduğunu görürlerse bunları sarfı nazar etmek suretiyle bize zaman kazandırsınlar. Sonra bir kişiye ancak bir defa söz vereceğim. Burada iki tarafın mütekabil münakaşasıyla hasıl olacak kanaatın neticesini alacak değiliz. Bilâkis bir mevzu üzerinde muhtelif noktayi nazarların teatisine şahit olacağız. Bu fikirlerin hangilerinin doğru, hangilerinin eğri, hangilerinin kabiliyeti tatbikiyesi olup hangilerinin olmadığını söyliyerek ilim adamları teşri müessesesinin bu hususlaki çalışmasını kıymetlendirecektir. Bütün bu arkadaşların üzerine dokundukları meseleleri, tabiatiyle cevap vermek üzere alâkadar profesör arkadaş not edecek, her mütalâaya cevabını verecektir..Ve bütün cevablardan sonra konferans nihayet bulacaktır.

İlk söz söyliyecek olan hâkim Dr. Fikret Arık'ın lütfen buraya gelmesini rica edeceğim.

Dr. Fikret Arık—Sayın dinleyicilerim, gerek değerli konferansçının izahları ve gerek Adliye Vekâletinin son zamanlarda, kanun dışı birleşmeler ve evlenmelerden doğan çocukların nisbeti hakkındaki neşriyatı bu miktarın çokluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Memleketimizde evlenme ve boşanma hukukunda bir buhran vardır. Bu buhranı sayın konferansçı gayet açık ve değerli mucib sebeplerle izah buyurdular. Bendeniz sayın başkanın biraz evvel işaret ettikleri gibi on dakikayı aşmamak için, konferansçı tarafından temas edilmiyen veya nisbeten az temas edilen noktalara dokunacağım. Bu suretle tabir caizse münakaşaların maksadı, yani fikirler arasındaki ihtilâf ortaya çıkacaktır.

Evlenmede buhran, boşanmada buhran dediler; Bu tabir üzarinde biraz durmak lâzımdır. Buhrandan maksat yalnız şehir ve kasabalar değil nüfusumuzun % 80 nin oturduğu köyleri bundan ayırmak lâzımdır.

Önce, niçin köylüler medenî kanunun geleneklerine göre evlenmiyorlardı?

Birinci sebebi ankete verilen cevaplardan da anlaşıldığı üzere nüfus işleridir. Ve sayın konferansçı da bu mesele üzerinde ehemmiyetle durdu. Ben sadece bir iki noktaya temas etmek istiyorum. Bizde değil evlenme

١٥٦

çağında olan daha büyükler, ana ve babalar da nüfusa kayıtlı değildir. Evlenenlerin evlenmeden önce nüfus kayıtlarına geçmesi, buna göre nikâhının kıyılması ve daha sonra da evleneceklerin teşçili lâzımdır; Bu, uzun ve masraflı bir iştir. Medenî evlenmeye başlıca bir mânidir. Şu halde her şeyden evvel, medenî kanunun tadilinden önce bu gizli nüfus meselesini halletmek lâzımdır. Buna zaten konferansçı da temas etmiştir.

Diğer bir noktaya geçiyorum; Nüfus ve evlenme memurları işi ihtiyaca cevap vermek üzere daha ziyade islâh edilmek lâzımdır. Ve evlenme işini, nüfus işini köylere kadar götürmek alınacak tetbirlerin en ilerisinde gelir zannındayım...

Evlenmede mühüm bir iş de sıhhî muayene işidir.Sayın konferansçı bu sıhhî muayene mecburiyetini devam ettirmek lâzımdır dediler. Soyumuzun sağlığını temine çalışan bu kanun hükmünün bazı güçlüklere sebep olduğu da muhakkaktır. Gayesi nekadar yüksek olursa olsun bu işi kolaylaştırmak lâzımdır. Çünkü doktorun bulunduğu kaza merkezi köye 8—10 saat mesafededir. Hele kışın gidip gelmek zordur. Gidildiği zamanda kazada hekimin bulumaması daima bir vakıadır. Şarkta, bir çok kazalarımızda doktor yoktur. Yahut doktor olsa bile cürmü meşhuda gitmiş olması muhtemeldir. Bu itibarla bulmak müşküldür.

Bunun karşısında ne yapmalı? Acaba sıhhî rapor meselesini olduğu gibi ibka etmelimi? Ben zannetmeyorum. Çünkü meselâ, hıfzıssaha kanunun kastettiği hastalıkların fazlaca bulunduğu yerlerde oturanlar için doktor raporu aranmalı. Fakat diğer yerlerde bu iş için yetiştirilen sıhhat memurlarının verdiği kâğıt kâfi görülmelidir. Esasen tatbikatta herkes biliyorki, muayenede ince bir tetkikat yapılmıyor, sadece buğaza, ağıza, koltukaltlarına bakmak kâfi geliyor. Bunda gösterilecek kolaylıkla evlenmeye karşı köylüde görülen korkunun bir kısmı ortadan kalkmış oluyor. Nihayet üzerinde durulması icabeden bir nokta daha var. Kendilerinden bir nokta rica edeceğim. Sayın konferansçı buyurdularki; (köydeki evlenmelerde, evlendirme salâhiyetinin ihtiyar heyetine verilmesi pek faydalı neticeler tevlit etmiyor. Vakıa idare köylünün aykğına kadar gitmek suretiyle zahiri olarak bir kolaylık doğuruyor. Ancak bu idare makanizmasının bu işi başaramaması istenilen neticeyi almaya mâni oluyor.....) Bu doğrudur. Fakat ne yapmalı? Sayın konferansçı buyurdularki aşağı yukarı her köyde bir evlenme memurluğu ihdas etmeli ve evlendirme memurunu köyün ayağına kadar götürmek suretiyle ona başka vazifeler de verilmeli. Bu işin bütçe bakımından kabili tatbik olup olmadığını bilmiyorum, şüpheliyim. Belki başka bir çare de düşünülebilir. Bu, köylerde değil nahiyelerde bir evlendirme memuru bulundurmak suretiyle kabildir, zannederim. Evlendirme memurunun köyde veya nahiyede olması pek mühüm bir mesele değildir. Bundan

gaye köylerde aktif bir rol oynanmasıdır. Halihazırda köylü her işini yapıyor. Ve ondan sonra evlendirme memurunun huzuruna geliyor. Fakat biz evlendirme memuruna aktif bir vazife verir, parasız olarak bunu evlendirme memuru yaparsa zannediyorumki, köylü bakımından, medenî evlenmenin arzettiği müşkülâtın en mühim kısmı ortadan kalkacaktır. Bu pekte büyültülecek bir müşkülât değildir. Çünkü nahiyelerde teşkil edilecek nüfus memurları aynı zamanda evlendirme işleriyle de tavzif edilebilirler. Nahiye müdürleri köyleri teftiş ederken köylülerin evlenme cüzdanı olup olmadığını ayrıca tetkik eder, olmayanların isimlerini nahiye evlenme memurlarına bidirip onları tescil ettirir.

Boşanma hukukuna gelince; Sayın konferansçı buyurdularki, memleketimizde daha doğrusu köylerimizde hakikaten bize mahsus bir boşanma hukuk buhranı yoktur. Ben de bu kanaattayım. Bugün memleketimizde boşanmanın artması daha ziyade kökünü diğer bütün memleketlerde görülen hayat şartlarının değişmesinden almaktadır. Kanunumuzun boşanma sistemi mevcut sistemlerin en çok tatbik edilenidir. Hattâ Alman ve Fransız kanunlarının bünyesi de bu esaslardan mülhem olmaktadır. Yine gayet haklı olarak konferansçının tebarüz ettirdiği gibi bu bahislerde mevzuun inceliği ve girftliği nisbetinde hâkime geniş bir takdir hakkı, takdir salâhiyeti verilmektedir. Bu, salâhiyet yerinde kullanıldığı müddetçe kanunumuz mükemmel bir alet teşkil edecek vaziyettedir. Bununla beraber derhal işaret edeyimki; bunlar ikinci derecede ehemmiyeti haizdir. Kanunumuz objektif sistemi kabul etmiştir. Bu, kanunun iftiharla anılacak en iyi bir noktasıdır. Fakat tatbikatta yanlış neticelere vardığı konferansçı tarafından söylendi. Konferansçının bu sözlerine ilâve edecek bir şeyim yoktur. Ancak iştirak ederim.

İkinci nokta, kanun bakımından eşlerin boşanma dâvalarında birleşmeleri ihtimali varsa hâkim bir yıldan az ve iki yıldan çok olmamak üzere ayrılığa hüküm vermektedir. Sayın konferansçı gayet ilmi olarak buyrdularki, ayrılık müessesenin sosyal neticesi henüz istatistiklerle tesbit edilmemiştir. Fakat şahsi tecrübelere istinat ederek bir mülâhaza serdetmeme müsaade buyurun. Zannederim menşei katolik olan bu müessesenin kaldırılmasında fayda vardır. Kaldırılmasa bile kanununmuzdaki azami müddetin asgariye indirilmesi lâzımdır. Çünkü ayrılmaya karar veren çiftler bu uzun müddeti beklemekten çekiniyorlar ve kanun dışı evlenmeler oluyor.

Nihayet Konferansçı tarafından temas edilmiyen başka bir noktaya daha temas etmek isterim. O da ayrılanlara yeniden evlenmeleri için bir müddetin konmasıdır; Bu müddetin kalmasına bilmem Konferansçı mütemayil midir? Ancak federal bir memleket olan İsviçre kanunu medenisinin bu hükmü orada dahi tenkide uğramktadır. Gene anketten anlaşıldığına

göre bünyemize uygun değildir. Boşanan birinin niçin iki yıl beklediğini bir türlü anlamıyorum. Bunun da medeni kanunumuzun bir rotuşü zamanında kaldırılması çok iyi olur zannediyorum. Nihayet boşanmanın hukuki şekli bakımından icabeden kısımlarına gelince; Konferansçı gayet iyi söyledi. Boşanma meselesi daha ziyade bir usul meselesidir. Eğer usul kolaylaştırılacak olursa bügün boşanmadan duyduğumuz şikâyetlerin mühüm bir kısmı ortadan kalkmış olur. (Alkışlar)

Ahmet Esat Arsebük (Ankara Hukuk Fakültesi Dekanı) — Efendim, arkadaşımın temas ettiği iki nokta üzerinde duracağım.

Birisi; bizdeki nikâhın, nikâhı dini olduğunu söylediler. Bu fikirlerine iştirak etmiyorum. Çünkü islâmiyette hiç bir zaman dini nikâh olmamıştır.

Sonra diğer bir nokta; boşanma sebepleri arasında cüzzam ve frengi gibi hastalıkların boşanma sebebi olacağını söylediler. Halbuki umumî hıfsıssıhha kanunu bu gibi hastalıklara tutulanların zaten evlenmelerine mânidir.

Binaenaleyh bu mevzu işe girmez. Yalnız evlenmeye mâni haller arasında bir askerlik hali vardır. Sayın meslektaşım buna temas etmediler. Biliumum muvazzaf zabitler ve askeri memurların 25 yaşını ikmal etmeden evvel evlenemiyeceklerine dair 4. Mayıs. 1929 tarihini taşıyan bir kanun vardır. Bunun müeyyidesi bundan sonra çıkan 27. Mayıs 1931 tarihli askerî ceza kanununda yazılıdır. Bu kanunun 149 uncu maddesine göre izin alması icabeden askerî şahısların izinsiz evlenmeleri halinde üç aydan bir seneye kadar hapis edilmeleri vardır. 1930 tarihinde çıkan kanunda o tarihte izin almıya dair hiç bir hüküm yoktur. Niçin askerler izin alacak? İntihap ettiği kârı bakımından mı, memuriyeti bakımından mı? Bundan dokuz sene sonra çıkan kanunda askerlerin 25 yaşından evvel evlenemiyeceklerine dair olan hükümler tadil ediliyor ve burada muvazzaf subayların üstteğmen rütbesinde laakal bir sene bulunmadıkça ve askerî memurların 25 yaşını ikmal etmedikçe evlenemiyecekleri söyleniyor. Yani bu hükme göre 25 yaşını doldurmıyan deniz, kara ve hava gedikli erbaş ve başçavuşları evlenemezler. Askerî talebelerin de evlenmelerine izin verilmez. İşte izin burada mevzuubahsediliyor. Ve yalnız burada izinden bahsediliyor. Şu halde yalnız kanunen izin almamakla beraber yapılan nikâhların muteber olduğunu da söyler, medenî kanunun hükümlerine dokunulmaz der. Şimdi bütün bu durum karşısında ben; kanunu medeni tetkikleri yapar ve kitabımı yazarken bir askerin kaç yaşında evleneceğini ve evlenmek için ne gibi hallerde ve kimlerden izin alacağını, vesaitim bu kadar çok olduğu halde ben halledemem. Yani ben burada hukuk fakültesinde çalışan bir hoca, vesaitim bu kadar çok olduğu halde bunu halledemezsem, köylerde muhtar nasıl halleder? Binaenaleyh zanndiyorumki, evlenmeye dair

olan mevzuatımızı anlaşır ve ufacık biroşürler halinde izah etmek ve anlatmak suretiyle bu gibi gayrı kanuni evlenmelerin önüne mümkün mertebe geçilmiş olur kanaatındayım.

Bu kanaatımı izah etmek için Huzurunuza geldim. (Alkışlar)

Ali Himmet Berki (Temyiz mahkemesi hukuk dairesi Reisi) —Efendim, kısaca üç mühim meseleye temas etmek istiyorum: dinî nikâhtan hasıl olan çocukların nesebi, evlenmenin ilânı, birrıza boşanma.

İnsanları akide ve itiyatlarından vaz geçirmek çok zordur ve zamana muhtaçtır. Medenî nikâha ve tek eşe alışıncıya kadar bundan evvel olduğı gibi zaman zaman bir kanunla dinî nikâhtan doğan çocukların nesebi babalarından kabul etmek lâzımdır. Bu kabil çocukların o zaman bir milyona yakın olduğu af kanunundan sonra yapılan kayıtlardan anlaşılmıştır. Büyük bir ekseriyetin meşru addettiği bu çocukları gayi meşru tanımak ve bunda ısrar etmek aslâ doğru olamaz. Aksi halde kin ve adavetlerle aile asayışı muhtel olur, ve bundan başka nesebi gayri meşru addolunan çocuklar cemiyet içinde menfî bir vaziyette kalırlar.

Evlenmenin ilânına gelince; evlenmede en büyük güçlük ilândan doğmaktadır. Alâkalıların ihmalinden veya her hangi bir sebepten dolayı ilânlara mahallerinden cevap gememekte ve bu yüzden evlenmeler üç, beş hattâ daha çok müddet teehhür eylemektedir. Bazan taraflar resmî evlenmekten vaz geçerek dinî nikâhla evlenmek mecburiyetinde kalmahtadırlar. Halbuki ilân üzerine itiraz nisbeti dört, beş binde bir ikiyi geçmemektedir. Bu itirazların ekserisi de yersizdir, haksızdır. Nadiren haklı bir itiraz olacak diye bu derece külfet iktiham olunamaz. Faidesi külfetine değmez. Eğer kanundaki ilân hakkındaki hüküm kaldırılırsa evlenmelerde tesadüf edilen müşkülâtın üçte ikisi bertaraf edilmiş olur. Bundan sonra muayene işi kalır. Muayene lâzım mı, değil mi? Lâzımsa ne şekilde olmalıdır. Bunu mütahassıslarına bırakıyorum.

Mühim bir mesele de birrıza boşanma meselesidir. Boşanma sebeplerinden fena muamele, terzil edici cürüm, şiddetli geçimsizlik ve akıl hastalığı, bunları mahkemeye getirmekte mahsur yoktur. Yeter ki hâkim hadiselere nüfuz ederek takdir hakkını isabetli kullansın. Fakat zina ve haysiyetsiz hayat hadiselerini bütün çıplaklığile mahkemeye getirmek işte doğru olmayan bir şey. Bu hadiseler belki isbat edilebilir ve boşanma kararı verilir. Lâkin iki taraf ve aileleri ve çocukları için ilelebet hicap, elem ve sıtırap kaynağı olarak unutulmaz meş'um bir hadise halinde kalır. Cemiyetin, fartleri böyle bir mevkie düşmekten siyanet etmesi icabeder. Binaenaleyh, bir takım kayıt ve şartlarla birrıza boşanmayı kabul etmek bir zarurettir.

Zina ve haysiyetsiz hayat, isbat edilemezse, ki bu gibi halleri isbat çok müşküldür, netice ne olacak? kin adavet, ıstırap.

Sayın profesör bir temyiz kararına iliştiler. Ben o kararın doğru olduğu kanaatındayım. Şahitlerin karı koca arasında şiddetli geçimsizlik var demeleri kâfi değildir. Şahitler karı koca arasında şiddetli geçimsizliğe delâlet eden hadise ve vakiaları söyliyecek, şiddetli geçimsizlik var mı, yok mu? Hâkim takdir edecektir. Belki kararın ifadesinde zafi telif vardır. Fakat bahsolunan kararla ifade edilmek istenilen mâna budur.

Emin Halim Ergün. (Avukat) — Sayın meslektaşım ve sınıf arkadaşım Hıfzı Veldetin zevkle dinlediğimiz konferansında fikrime uymayan veya noktayı nazarıma tevafuk etmiyen hususları bildirmek için söz almış bulunuyorum. Vakıa bir buçuk saat devam eden bir konferans mevzuuna cevap verebilmek için ayrılan 10 dakikalık müddet pek kısa olmakla beraber maruzatımı bu zamana sığıştırmağa çalışacağım.

Huzurunuza, adalet makanizmasından hak istemiş ve hak müdafaa etmiş bir arkadaşınız sıfatile gelmiş bulunuyorum. Hıfzı Veldetin hukuk prensipi üzerindeki beyanatına tamamen iştirak ederim. Türk Kanunu Medenisinin kabul ettiği prensipleri, inkılâp hukukçuları hiç bir suretle değiştirmeğe taraftar olamaz ve bu aslâ mümkün de değildir. Evlenme ve boşanma hukukunun kanununun zaman zaman bize gösterdiği aksaklıkları düzeltmek için ileri sürdüğü fikirlerden evlenmenin kolaylaştırılması hususu yerinde bir fikirdir. Köy muhtarları henüz nikâh akdi için kanunu medeninin istediği şartları, arayacağı vasıfları anlayacak kabiliyetde değildirler, bu gün dahi köylerde vakâletle nikâhı medeni kıyma usulünü tatbik eden muhtarlar mevcuttur. Bu itibarla sıhhî muayene için ve nüfus kayıtlarının tesbit ve tetkiki için şehre getirdiğimiz köylüyü bu külfetten kurtarmak için eğer bütçe mülâhazasiyla bu yerlere kadar mütehassıs evlenme memuru göndermek mümkün değilse şehirlerde olsun bu işi yaptırmak faideli ve lâzımdır. Bugünkü mevcut fiili vaziyette kanunî evlenme veya medeni evlenme dışındaki çocukların tanınması için sayın profesörün ileri sürdüğü sözleri hoparlör hışırtısından anlıyamadım. Zannediyorum ki, bu kabil evlenmelerin muvakkaten kabul edilmesi taraftarıdırlar. Ben bu fikre katiyen iştirak etmiyorum. Himmet üstadımızın söylediği gibi zaman zaman hafifletici kanunlarla nesebi gayri sahih çocukları nüfusa kaydetmek doğru değildir. Bu prensipi katiyen bozmamak lâzımdır.

Profesörün fikirlerinde iştirâk etmediğim bir nokta daha vardır. Profesör evlenme memuruna dûa yaptırmak istiyor. Bu, laik bir Hükûmetin yapacağı bir iş değildir. Esasen dini merasim ve dûanın nikâhtan sonra yapılması medeni kanunca tecviz edildiğine göre bir imam bulundurularak

bu imam nikâh dûasını yapabilir. Fakat evlenme memuruna bunu bir vazife olarak vermemek lâzımdır. Evlenmeyi kolaylaştıracak diğer çareler aramak icabeder. Sonra köylerde evlenme merasimi için davul zurna bulundurmağı tavsiye ediyorlar. Nikâh için ayrıca davul zurnaya lüzum yoktur.

Boşanma mevzuuna geçiyorum; Boşanma sebeplerinden akıl hastalığı için kanunun vazettiği iki senelik müddetin bir seneye indirilmesini istiyorlar veya o şekilde ileri sürülen fikirlere iştirâk ediyorlar. Bence bu bir sene dahi fazladır. Kanunun o maddesinin unsur ve şartlarından olan şey gayri kabili şifa olması halindedir. Karı veya kocanın bu vaziyeti tıbben ve fennen tesbit edildikten sonra artık buna bununla bir sene yahut üç sene daha yaşayacaksın demek onu azap içinde bırakmak demektir. Binaenaleyh bunun külliyen kaldırılması icabeder.

Tedavisi kabil olmıyan bulaşıcı hastalıkların cüzzam gibi, frengi gibi hastalıkların boşanmaya sebep addedilmsi doğru olacağı, yalnız verem gibi hastalığın boşanmaya sebep teşkil etmesinin doğru olmadığını kendileri beyan buyudular. Bendeniz vakit çok kısa olmasaydı bu hususta bazı temyiz kararları ve bir takım dökümanlar hazırlamıştım. Onlnrı huzurunuzda arzedecektim. Fakat bu kısa zamanda bunları arzetmeğe imkân yok. Bu itibarla bu hastalıklar eğer evlenmeden evvel saklanmış ise taraflardan birisine esasen nesbi butlan sebeblerinden birisi olacağı için zaten aktin feshini mucibtir. Esat Arsebükün de söylediği gibi, hıfzıssıhha kanununda bu gibi lerin evlenmesine mâni olduğu için bunu ayrı bir boşanma sebebi ittihaz etmek katiyen doğru olamaz.

Birriaz boşanma keyfiyetini kabul etmek bizim gibi tatbikatla uğraşan arkadaşlar nazarında zarurî bir şeydir. Birrıza boşanma kabul edilmeyince bence bir çok münazaalara da yol açılıyor. Hiç yoktan birçok terk sebebleri ihdas ediliyor. Ve hattâ hiç mevcut olmıyan geçimsizlikler boşanmaya vesile vermek üzere mahkeme huzurunda dermeyan ediliyor, Binaenaleyh Ali Himmet hocamızın dediği gibi ve esbabı avamili dermeyan olunabilır. Bu da ancak uzun ve geniş bir müzakerede mümkündür. birrıza boşanma keyfiyetini kabul etmek bugün için zarurîdir.

Bundan başka arkadaşlar, sulh teşebbüsü müessesesi lüzumsuzdur. Hiç faidei ameliyesi yoktur. 13 senedir, avukatlık yaparım bu sulh teşebbüsüyle bir tek karı kocanın barıştığına şahit olmadım. Mahkemeleri fuzulî olarak işgal etmekten başka bir şeye yaramaz (akışlar)

Refik Gür(Avukat) — Efendim, böyle değerli üstatlar ve saygı değer arkadaşlar arasında söz söylemeğe fırsat bulduğumdan dolayı evvelâ teşekkürlerimi arzederim.

Bendeniz değerli koferasçıların mütemayil bulunduklarını ifade ettikleri fakat ayni zamanda ihtirazı kayıtlarla çekindikleri bir noktaya temas edeciğim.

Bu nokta, reşit kimseler arasında evlilik haricinde muayyen bir zaman devresince istimrar ifade eden evlilik dışındaki birleşmelerin suç addedilerek ceza takibatı altına alınması keyfiyetidir. Bu mevzu üzerinde vuku bulacak itirazlardan biri, evvela hürrüyeti şahsiyeye indirilecek ağır bir darbe teşkil ettiği, ikncisi, bir takım tezvirlere, Sikandallara yol ve zemin açacağı ve üçüncüsü ise nihayet hiç bir memleketin mevzuatında bunun yer almadığı şıklarıdır.

Cemiyetle, doğan cemiyetle inkişaf eder. Ve o cemiyetin hususiyetlerini berrak bir ayna gibi aksettirebilmesi icabeden hukuk muvazenesinde şahsi hürrüyetinin ona tekaddüm ettiğini söylemek bence platonik fantazisi yapmaktan ileri geçemez. Binaenaleyh Türk içtimai bünyesinin aile mefhumunu kökünden kemirecek surette tehdit eden ve ceza kanununda ayrı bir mevzu teşkileden ırkın tümlüğü müessesesine mâni teşkil edecek olan böyle bir içtimai meselede fert hürrüyetinin bunlara takaddüm ettiği düşüncesinin yeri ve mânası yoktur hiç bir memleketin mevzuatında yer almaması keyfiyetide ayni surette cevap andırılab lir. Çünki kanun içinde yetiştiği içtimai muhit zaruretlerinin bir ifadesidir. Zaruretlerle ölçülür. Binaenaleyh elde kesin olarak ceza kaunumuzun 237 inci maddesinin tetümmatı olarak bugünki aile ve nesep nizamına karşı işlenen suçları nesep suçları bahsine götürüp nesep suçları namı altında oraya nakletmek ve ceza tehdidi altına almak icabettiği fikrindeyim.

Üçüncü olarak ilân keyfiyetine dokunacağım: tatbikatla uğraştım. 13 ve 14 sene kabar mühtelif adliye işlerinde uğraştım. Bunu köylünün pratik zekâsı halletmiştir. Bu 15 günlük ilân müddeti geçmediği halde geçmiş gösterilir ve muahhar tarihli nikâh yapanlara da rasladım.ve Yapan köy muhtarı hakkındada takibatta bulundum. Binaenaleyh bu mevzularda hükümet hassasiyetle durmaktadır. Ve arkadaşımızın ifade ettikleri gibi 15 günlük müddeti 10 güne indirmekle bâriz bir salâh eseri vücuda getirilmiyeceği bedihi olduğundan bendeniz de bu ilân keyfiyetinin tamamile ortadan kaldırılmasını ve evlendirme muamelesinin halkımızın ruhi ihtiyacına ve ruhi temayülüne, gelenğine uygun bir şekilde, kırtasî muamelelerden kurtarılmış ve onun ruhunun benimsediği güzel bir şekilde kendisine mal edilmiş bir eser haline sokulmasını derin hürmetlerime terdifen yüksek huzurunuza arzederim. Alkışlar).

KOZAN (Ragıp) Stj. Hâkim.

Bizden daha yaşlı, daha tecrübeli ve daha fazla ilme malik büyüklerimin karşısında söz söylemek cesaretini göstermemin sebebi ikidir: 1— Her vatandaş ve meslekdaşın da kendine göre bir düşüncesi vardır. 2— Yarın büyüklerimiz yerlerini bize bırakacaklar,biz de söz söylemeğe ve konuşmağa alışalım.

Söyliyeceklerimi de üç gruba ayırıyorum: I— Fikirlerim, II— Tenkitlerim, III— Tekliflerim.

I— Fikirlerim:

Hukukî, iktisadî, ahlâki ve umumiyetle içtimaî müesseseler biribirleriyle karşılıklı olarak bir illet ve netice münasebeti gösterirler. Mevzuumuz gayet geniş ve girifttir. Hukuk sistemleri: Mürteci, realist ve inkılâpçı diye üçe ayrılabilir. İnkılâpçı hukuk sistemleri geri örfleri ve müesseseleri yıkar, cemiyeti ileri yürütür. Bizim hukuk sistemimiz inkılâpçıdır.

Konuşmalarımız aile bahisleri üzerindedir. Aile: geniş manâsiyle insanın biyolojik ve psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını temin eden içtimaî bir müessesedir. Aile ona yapılan bazı hücumlara rağmen bugünkü cemiyetin temeli ve nüvesi olarak yaşamaktadır.Biz ahlâkı, hukuku, iktisadı, dini... İlk olarak hep aile muessesesinde görürüz. Aile bilhassa bizim memleketin ahlâk ve nüfus politikası bakımından hiç ihmâl edilemiyecek bir müessesesidir. Evlenme: Yeni bir aile yuvası kurmak maksadiyle bir erkekle bir kadının hür ve müsavi şartlar altında gönül, kafa ve beden anlaşması yapmalıdır.

Her topluluk lâyık olduğu hukuk sistemine malik olur. Umumiyetle hukukta yapılacak ilerleyiş iktisatta, ahlâkta, kültürde ve diğer içtimaî sahalarda yapılacak ilerleyişin tabiî bir neticesidir. Fakat biz burada devletimize taallûk eden meselelerden daha ziyade kendi üzerimize düşen meseleleri görüşeceğiz.

II—Tenkitlerim:

Evlenmede bir asgari.yaş alıyoruz. Acaba bir de evlenecekler arasında bir âzami yaş farkı haddi alacak,meselâ evlenecekler biribirinden âzami 15 veya 20 yaş büyük olabilir ve tam bir sıhhî heyet raporu lâzımdır diyecek olursak bu doğru olmaz mı? Aileyi sağlamlaştırmaz mı? Ahlâk ve nüfus siyasetimize uymaz mı? Böylece objektif şartlara riayet etmeyen zengin bir adamın zevki için zinaya, mirasa konmak için cana kasta kadar giden vaziyetlere mâni olmuş olmazmıyız?

Sayın profesörün köy memurları ve nüfus vekâleti üzerindeki fikirlerine iştirak etmiyorum. Mevcut teşkilâtımızın ıslâhını kâfi görüyorum.

112

Sonra acaba niçin iktidarsızlığı vasıfta hatta ve geçimsizliğe ithâl ediyorlar da kısırlık için ayrı bir madde istiyorlar. Bence vasıfta hata ve geçimsizlik iyi bir içtihatla bunun için de kâfidir.

Bir de boşanma sebebi olarak yalınız frengi ve cüzzamın kanuna yazılmasını istiyorlar. Acaba diğer sarî ve tehlikeli hastalıklar meselâ verem bunlardan az mı fenadır ve zararlıdır?Bence kanunun umumi tabiri doğrudur.

Benim kanunda itiraz edeceğim bir nokta da: Ayrılık müessesesinin uzunluğudur. Bence bu müessese faydalıdır. Fakat müddeti bir ilâ üç sene olduğu için bir nafaka istismar ve işkence müessesesi halini alıyor. Zaten barışma imkânı varsa bu altı haydi oniki ayda ortaya çıkar. Aksi halde anlaşamamazlık derinleşir.

Dekanım Esat Arsebük'ün askerlerin evlenmesini tahdit etmemek hakkındaki fikirlerine iştirak ediyorum. Ahlâk ve nüfus siyasetimiz içinde faydalı buluyorum. Zaten evlenmek için umumî kolaylıklar ve teşvikler lâzımdır. Bekârlık vergilerini, çok çocuklu ailelere yardımı hele Türkiyemiz için çok gerekli buluyorum. Tabiî bunlar devletimizi alâkadar eder büyük içtimaî meselelerdir.

III — Teklifierim:

İşin biz hukukçulara taallûk eden cephelerini daha etraflı ve derin olarak ele almak için şunları zaruri görüyorum:

1— Yıllık umumî kukukçular kongreleri yaparak bütün hukukî meseleler üzerinde konuşup fikirler ve kararlar alalım.

2— Umumî bir hukuk mecmuası çıkartalım. Bu mecmua profesörü, hâkimi, avukatı, talebeyi ve bütün alâkadar yurddaşları birbirine bağlasın. Buna hepimiz abone olalım ve bu yoldan biribirlerimizle umumi olarak konuşup dertleşelim.

3— Kurum ilmî konferanslar serisi broşürleri yanında bir de bol bol popüler broşürler, meselâ: evlenme müessesesi: ahlâkî, hukukî, içtimaî... önemi, usul şartları; boşanma, zina, diğer hukuk kolları: hırsızlık, cinayet v.s.mevzular üzerinde popüler broşürler bize çok faydalı olur.sonra üstatlarımın da dediği gibi Halkevlerinde bol bol popüler konferans, sinema v.s. vasıtalarla vatandaşlarımızı hukuk sahasında aydınlatmağa çalışmamız çok faydalı olur kanaatındayım. (alkışlar).

Yusuf Kazancı (Ankara Hukuk fakültesi asistanlarından)—

Efendim, bendeniz boşanmadan başlıyacağım. Meseleyi evvelâ ne şekilde vazetmekten başlıyayım. Boşanmanın doğru olup olmadığını. bu suretle arzetmek isterim.

113

Boşanma şuphesiz ki çok fena bir şeydir. Fakat bazen ondan daha çok fena olan bir şeyin önüne geçmek için kabul edilmiş bir fenalıktır. Şimdi bunun bir fenalık olduğunu tesbit ettikten sonra memleketimizdeki vaziyeti bir rakamla ifada etmek isterim. 1938 de (29251) evlenmeye mukabil (3485) boşanma olmuştur. 3485 boşanma demek 3485 ailenin mahvı demektir. Binaenaleyh bunun önüne geçmek için çareler aranmalıdır. Gerçi boşanmaya ait hükümler tetkik edilirken bu noktalara temas edildi. Fakat bendenizin düşünmüş olduğum noktalara temas edilmediği kanaatındayım. Şimdi bir misal daha vereceğim. Meselâ Belçikada 61549 evlenmeğe mukabil 3501, yani aşağı yukarı bizde olan adet mıktarında bir boşanma vardır. Demek ki bizim iki misli evlenme vardır, aynı mıktarda boşanma vardır. Bu boşanmaya karşı Belçikalılar tedbirler almışlardır. Bizde ise boşanma nisbeti daha çok olduğu için daha şiddetli tedbirler almak lâzım gelir. Bu tedbirler meyanında Profesör neşriyat noktasına temas ettiler. 2 nisan 1941 Fransız kanununda almış olduğu tedbirler meyanında bunları dört noktada tesbit edebiliriz. Pröfesör bir noktasına temas ettiler. Neşriyatın ve boşanma dâvasının alenî olmaması taraftarlığını daha ziyade tuttular. Bu, bir tedbirdi İkinci tedbir şu şekilde alınmıştır. Şimdi, bazen gerçi bizde daha çok olacaktır. Çünkü yaş miktarını biz de endirmişizdir. Yani evlenmeğe müsaade veren yaş şifresi bizde indirilmiştir. Binaenaleyh bu, bir çok yolsuzluklara meydan verebilir, gençlerin kaprislerine meydan verebilir. Avrupada bu yaştan daha yüksek had oldugu halde yine meselâ 21 yaştan daha üst için dahi, Avrupa mevzuatında 25 yaşına kadar Peder ve Validenin, onlar olmadığı takdirde diğer akrabalarının müsaadesini şart koşmaktadır. Yani onlar bu vaş işinde çok tedbirli olmaktadırlar. Bizde ise taraflar kaprisleri dolayısile yerleşmiş olabilirler Yani bilâhare evlenmeyi ve boşanmeyı hoş bir şey görürsek yahut onların şartlarını kolaylaştıracak olursak bunu yapmakta herkes mahzur görmiyecektir Bunun için Fansız kanunu şöyle bir tedbir almıştır. Evlenmeyi takip eden ilk üç sene zarfında hâkim boşanma dâvasını kabul etmez. Çünkü olabilir ki kaprisi dolayısile 15 yaşındaki bir kız 17 yaşındaki bir gençle evlenir. Bunlar evlenirken sonradan boşanacaklarını tahmin ederek evlenirler. Binaenaleyh hiç olmasa bu haddi kızda 18, erkekte de 21 yaşa kadar uzatalım. Belki o zaman vaziyeti tetkik eder ve evlenmek için hisse kapılmazlar.

Sonra boşanma şartlarının ağırlaştırılması kanaatindeyim. Ve boşanmada haksız olan tarafa mânevi bir tazminat hükmolunmasına taraftarım. Bunları da aynen kabul etmek lâzımdır. Bu da aynı kanunun almış olduğu tedbirler meyanındadır.

Meseleyi müsbet olarak bir kaç madde içinde hulâsa ettim Bir kaç mesele boşanmağa mâni olmaktadır. Çünkü boşanma fena bir müessesedir.

Bu müesseseye mâmi olmak lâzımdır. Bunun esbabını bir parça da filozofik bakımdan tetkik edelim. Bu filozofik bakımdan şöyledir: Hiç bir kimse melek değildir, insandır. İcabederse boşanır. Fakat bunu kabul etmemek lâzımdır. Aslında vaziyeti bu şekilde görmek doğrudur. Naden? çünkü bunu vaktiyle dinî hukuk şöyle ifade ediyordu. Allahın istediği nesli ortaya koymak. Bu gün ise devletin bizden bekliyeceği nesli ortaya koymak mecburiyetindeyiz. Onun için düşünmege mecbur olmadan evlenmeye imkân verir ve onun kolaylıkla husulüne müsaade edersek devletin beklediği nesli yetiştirmiş oluruz ve aile çözülmesine kolaylıkla müsaade edersek bu takdirde devletin bizden istemiş olduğu nesli yetiştirmiş olmayız.

Daha ziyade boşanmanın çocuk bakımından ne kadar feci olduğuna bu müzakerelerde temas edilmemiştir. Asıl bu noktadan meseleyi incelemek lâzımdır. Meselâ çok tanınmış olan bir profesör şöyle diyor: Tarafların birbiriyle evlenmesini tarafların göstermiş olacakları fedakârlıkta aramalıdır. Bu fedakârlıklar çocuklar namına yapılmalı. Binaenaleyh herne pahasına olursa olsun birleşecek olanlar boşanmayı kabul etmemeli ve boşanmayı güçleştirecek maddeler koymak lâzımdır. Çünki boşanmayı ümit ederse iyice anlaşmadan ve bunun sonunu düşünmeden evlenmeğe karar verirler. Maruzatım budur.

(Alkışlar)

Sıtkı TUNÇEL — Sayın dinleyicilerim; Muhterem konfransçı evlenme ve boşanma hakkında fikirlerini söyledi. Ben tamamen bunlara iştirak ediyorum. Yalnız başkaca söyleyeceğim şeyler var. Onun için huzurunuza çıktım. Evlenme denince ilk önce hatıra gelen bizim memleketimiz için maalesef imam nikâhıdır. Bilhassa Fıratın öte tarafında imam nikâhı daha üstün bir şekilde hüküm sürmektedir. Bunu önlemek için fiilî bir takım tedbirler almak lâzımdır. Yalnız kanun yapmakla bu iş önlenemez. Bunun için müeyyideler vazetmek ve bilhassa konulan talimatı tatbik etmek icabetmektedir. İmam nikâhının sebeplerini muhterem hocan çok güzel söylediler. Bilhassa bir sebep de ben ilâve edeceğim: Ekseriya boşanma kolay olmadığı için imam nikâhı yapılmaktadır. Bunun için boşanmayı kolaylaştırm akicabettiği yolunda bir muhakeme ileri sürülebilir. Fakat ben bu boşanmayı kolaylaştırmanın daha ziyade usulî olması taraftarıyım. Yanı kanuna bir takım maddeler ilâve ederek boşanmayı kolaylaştırmaktansa mevcut maddeleri bilği ile tatbik etmek lâzımdır. Meselâ şimdiye kadar söylenen hiç bir sebep yoktur ki içine geçimsizlik karışmasın. Fakat usul bakımından bir güçlük vardır. evvelâ bu sebebin mevcudiyeti ispat edilecektir. Ve bunun şiddetli geçimsizlik âmili olduğu ispat edilecektir. Bunun için bir çokları geçimsizliği boşanma sebebi olarak zikretmek taraftarıdırlar.

115

Muhterem konferascının söylediği hastalıklara gelince; bir arkadaş dedi ki hıfzıssıhah kanunu zaten buna manidir. Belki bir türlü hastalıklar evlenmeden evvel yapılacak muayene ile anlaşılabilir. Bu türlü hastalıklardan muaf olarak evlenenler de bilâhare bu hastalığın meydana geldiğini düşüne biliriz O vakit buna birçare bulunmaz. Bunun için, bunu bir boşama sebebi olarak, bir geçimsizlik sebebi olarak kabul edilmesi lâzımdır.

Bir de ayrılığa temas etmek istiyorum: medeni kanunumuzun 135 inci maddesi, boşanma dâvasını açacak taraflara dilerse ayrılık, dilerse boşanma talep etmek hakkını vermektedir. Bu, tatbikatta maalesef pek çok sui'istimâllere sebebiyet vermektedir. Ayrılmak istemiyen kimseler işi sürüncemede bırakmak için ayrılık talep etmektedirler. Ayrılık talep edilse ve bu şekilde hüküm verilse bile bu gibi ailelerin sonu yine boşanmakla bitmektedir. Binaenaleyh, esasen maddeye geçen bu ayrılık hükümünün nazarî mevkii doğrudan doğruya tehevvürle mahkemeye gidip bir boşanma talep etmemeleri ve barışma ihtimâlleri varsa aile ocağının sönmemesi içindir. Şu halde biz ayrılık talebini dâvacıdan alıp ta bu vaziyetin izahını hâkime verirsek mesele halledilmiş olacaktır. Meselâ hâkim iyi tetkik ederek tarafların boşanmaması icabettiği takdirde ayrılığa kendisi karar versin. Sui istimallere yol açacak diğer şıklara yer verdirmiyelim. Esasen kadın ayrılmak istiyorsa medenî kanunumuzun maddesi mürakabası ciddi şekilde tehlikeye düşerse denmektedir. Bu suretle ayrılık talep edile bileceği söylenmektedir. Gerçi bunlar mahdut hallerdir. Fakat böylece bazı tehavvurî haller savuşturulmuş demektir. Bir de 95 inci madde deki bir kelimeye temas etmek istiyorum. Muhterem konferansçı da bu noktaya dokundular. Bu madde evliliği zeval bulan kadının tekrar evlenebilmesi için 300 günlük bir memnuiyet müddeti konulmaktadır. Sebebi boşanmadan dolayı değildir. Doğrudan doğruya doğması muhtemel çocuğun nesebinin sıhhatını tebyin içindir. Böyle bir tehlike mümkün olmadığı takdirde bunun da kaldırılması lâzımdır. Maddede bu müddet icabederse kısaltıla bilir demektedir. Ben kısaltılması fikrinde de değilim. Ya olduğu gibi bırakılır veya büsbütün bırakılır. Sonra imam nikâhının memleketimizde revaç bulmasının bir sebebini söylemek isterdim, fakat söylendi. Bu mühimdir Gerek iktisadî sebep, gerek bunların külfetsiz oluşu, bunlar tali sebeplerdir. Asıl sebep, imam nikâhı ile evlenenlerin evliliklerinde bir meşruiyet görmelerindedir. Sanki medeni nikâh ile evlenenler Allah nazarında iyi görülmüyormüş bu tabii nazarî bir şeydir. Fakat maalesef bu kanaat mevcuttur. Mevhum ve fiktif bir şey değildir. Bununla behemahâl ve ciddi bir surette mücadele etmek lâzımdır.

Kemal Turan (Isparta mebusu) — Mesele tamamen aydınlanmıştır. Bence temas edilmedik, konuşulmamış bir noktası kalmadı. Benim hatırım-

116

dan geçen bazı noktalar muhtelif arkadaşlar tarafından daha gözelce ifade edildi. Yalnız. tek bir noktayı söylemek isterim:

Büyük Millet Meclisinin müzakeresine başlayıp bitiremediği bir nahiye kanunu vardır. Bu nahiye kanunu bilhassa köylerin idarî ve adlî hüviyetlerini nahiyede topluyordu. İşte köyün idarî ve adlî bünyesini birleştirmek zorluğu kanunun çıkmasına adeta mâni oldu ve tekrar encümenlere gitti. Belki yeni Meclis çıkaracaktır. Bununla şunu demek istiyorum ki şimdiye kadar idare köydeki evlenmeyi bir nevi hukuk müessesesi saymıştır. Bunu kendi alâkası dışında tutmuştur. Halbuki Kasaba ve Şehirde olan adliyede köydeki kazaî muamelâta hiç temas etmemiştir. Mesele böylelikle kendi kendine yıkılmıştır. Eğer biz köydeki evlenme müessesesini yalnız kazaî iş olarak görmeyüp de bilhassa Nahiyelerin şahsında toplıyabilirsek ozaman sayın profesörün teklif ettiği gibi köye bir evlenme memuru gönderinceye kadar Nahiyeler bir taraftan Nahiyenin idarî işlerini görebilir. Bir yandan da köylerin gerek bu evlendirme işlerini ve gerekse cezaî hususlarda müeyyideleri tatbik etmek bakımından faydalı olabilir. Belki de Nahiye kanununun bu güne kadar çıkmamış olması bize bu evlenme mevzuunda bazı hükümler koymak fırsatını verecektir. Bendeniz yalnız bunu arzetmek isterim.

Reis — Buyurun Bay Vehbi Yekebaş.

Vehbi Yekebaş — Sarfınazar ediyorum.

Reis — Şimdi söz Profesör Hıfzı Veldetindir.

(Pr. Hıfzı Veldet alkışlar arasında kürsüye geldi)

Sayın Dinleyicilerim;

Bir buçuk saat süren konferansımdan sonra, ileri sürülen mütalâalara cevap vermek üzere ikincî defâ huzurunuza gelmiş bulunuyorum. Arkadaşlara sırasile eevap vereceğim:

1 — Sayın hâkim Dr. Fikret arık, evlenme ve boşanma (buhranı) tâbirime dokundular. Evlenme buhranı tâbirinden maksadım; bu gün memleketimizin bilhassa köylerinde halkın henüz medenî evlenmeye alışamaması yüzünden devam eden imam nikâhına işaret için kullanılmıştır. Yani kanun dışı münasebetlerin böylece çok oluşunu biz buhran tâbirile ifade etmek istedik. (Boşanma buhranı) ise, yurdun bilhassa şehirlerinde hüküm süren sık boşanma hadiselerine işaret etmektedir.

Nüfus meselerinde bizimle hem fikir olduklarını görmekle memnunum. Sıhhı rapor işindeki müşkülâta işaret buyurdular. Ben (Sıhhı muayene muamelesini basitleştirelim) dedim. Bunun nasıl mümkün olacağını hukukçular değil, ait olduğu daire düşünecektir.

Her köyde bir (köy memuru) bulundurulamıyacağına göre nahiyelerde (evlendirme memurları) bulunduralım dediler. Ben esasen kırk bin koyümüzün hepsinde köy memurları bulunduralım demedim. Buna bittâbi imkân olmadığı gibi, lüzum da yoktur. Her dört veya beş köyde bir böyle memur bulundurmak kâbildir ve bütçe mülâhazası da buna mani değildir ve olmamalıdır.

Boşanma hususundaki son Alman ve Fransız kanunlarından bahis buyurdular. Aynı hususta asisten Yusuf Kazancı da behsederek, son Fransız boşanma kanununda benim zikrettiğim tedbirlerden başkaca tedbirler de alındığı ve bunlardan benim bahsetmediğimi söyledi. Ben tekliflerimi, şu veya bu yabancı kanunu göz önüne alarak değil Türk realitesini, Türk cemiyetini göz önüne alarak yapdım. Burada yabancı kanunlardan uzun boylu bahsetmeyişimin bir sebebi de vaktin darlığıdır. Konferans zaten bir buçuk saat sürdü. Şayet bir de hukuk mukayesesine ve yabancı kanunlara geçseydik ne kadar süreceğini tasavvur buyurursunuz. Mamafi mademki temas ettiler bu hususta da kısaca malumat arzedeyim:

Fransız medeni kanunundaki boşanma sebepleri: (zina, haysiyet kırıcı bir suçtan dolayı mahkûmiyet, zulüm ve teaddi, fena muamele ve ağır tahkir) dir. İşte bu sonuncu sebebi ihtiva eden (231) inci madde geniş tefsir edildiğinden ve Fransada kolay boşanma temin ederek para kazanan idarehaneler çoğaldığından ve bunun lçin matbuat da alet edildiğinden, Fransanın bu harpten önceki devirlerinde orada geniş bir boşanma buhranı hüküm sürmüş ve aile mefumu zayıflamıştı. İste Maraşal Petenin çıkardığı 2 nisan 1941 tarihli evlenme ve ayrılık kanunu bu sui istimallerin önüne geçmek için çıkarılmıştır. Bunda Fransız medeni kanununun diğer boşanma sebeplerini ihtiva eden hükümler aynen muhafâza edilmiş, (fena muamele, zulüm ve ağır tahkir) sebebi (şayet bu muameleler evlenmeden doğan vazifeleri ağır ve mükerrer surette ihlâl etmişse) kaydile takyit edilmiştir. Kezalik aynı kanun, 233 üncü maddeyi değiştirerek (evlenmenin akdinden itibaren üç yıl geçmeden boşanma dâvasının dinlenmeyeceği) esasını koymuştur. Bu kanun, bütün bu güçleştirme kayıtlarından mada, boşanma dâvalarına gizli celsede bakılacağını usule dair bir esas olarak kabul etmiş ve boşanma dâvalarının gazetelere aksettirilmesini ceza tehdidi altında men eylemiştir.

Alman hukukuna gelince: Alman medeni kanununun boşanma sebepleri: (zina, cana kast, terk, aile mükellefiyetini ağır surette ihlâl, haysiyetsiz ve ahlâksız hayat sürme, üç yıl devam eden akıl hastalığı) dır. Bu sebeplerden yalnız sonuncusu kusursuz, diğerleri kusurludur.

1938 Tarihli yeni, Alman evlenme kanunu, medeni kanunun boşanmaya dair hükümlerini tadil etmiş ve 47 — 33 üncü maddelerinde boşanma

sebeplerini zikretmiştir. Bu yeni kanuna göre kusur sebebile boşanma (zina, nesil yetiştirmekten imtina ve bunun için kanuna aykırı vasılalar kullanma şerefsiz ve ahlâksız hareket dolayısile müşterek hayatın çekilmez bir hale gelmesi) dir. Diğer sebepler ise (bir tarafın ruhî muvazenesinin bozulması dolayısile müşterek hayatın çekilmez hale gelmesi, akıl hastalığı sari ve iğrendirici hastalıklar, bazı kayıt ve şartla kısırlık) dır. şayet bu dört sebepten birile boşanma diğer taraf için fevkalâde elim ve ağır olacaksa boşanmaya hükmedilemiyeceğini aynı kanunun 54 üncü maddesi zikreder.

İngiliz hukukunda koca, boşanmayı ancak karının zinası dolayısiyle ve kadın ise kocanın zinası veya livata suçunu işlemesi halinde talep edebilir. 1923 tarihli (aile kanunu) nundan önce koca aleyhinde boşanma talebi daha mahdut hallere inhisar ettirilmişti. Yani kocanın zinası şayet zulüm ve taaddi, *kan zinası*, poligami, terk gibi ağırlaşıcı sebeplerle birlikde olursa karısı ancak o zaman boşanma talep edebilirdi.

Şimal Amerikası birleşik devletlerinde boşanma hukuku, federasyonu teşkil eden her devlette ayrı ayrıdır. Bazı devletlerde boşanma çok kolay bazılarında ise güçtür. Aile hukukunu birleştirmek için orada kuvvetli bir ceryan varsa da henüz bu, tahakkuk ettirilmemiştir. Sauth Carolina müstesna olmak üzere birleşik cumhuriyeti teşkil eden bütün devletlerde zina bir boşanma sebebidir. Bu devletlerin 2/3 ünde iktidarsızlık, çoğunda haysiyetsiz bir suçdan dolayı mahkûmiyet, müddetler farklı olmakla beraber terk, akıl hastalığı birer boşanma sebebidir. Yine bu devletlerden bazılarında mevcut ve dikkatı çeken boşanma sebebleri meyanında (ayyaşlık, kasdi ihmâl, bakım vazifesini ihmâl, cinsi münasebete müsaade etmiyen bir mesleğe sülûk) vardır. Boşanmadan sonra muayyen bir müddet evlenme memnuiyetine hükmetmek bazı devletlerde vardır, bazısında yokdur. Ayrılık müessesesi ekserisinde mevcuttur.

En yeni kanunlardan olmaları itibarile Yunan ve İtalyan kanunlarının hükümlerini de hulâsatan arzedeyim:

15 mart 1940 tarihli yeni Yunan medenî kanundaki boşanma sebebleri: (zina ve poligami, cana kast, iki yıl terk, evlilik hayatının kusurlu ihlâli, asgari dört yıl süren akıl hastalığı, cüzam, gaiplik kararı, üç yıl süren iktidarsızlık) dır.

16 mart 1942 tarihli yeni İtalyan medeni kanunu katolik ananasına sadık kalarak boşanmaya cevaz vermemiş ve bu kanunun 149 uncu maddesi: (evlenme ancak karı kocadan birinin ölümü ile sona erer) demiştir. Ancak evlenmeden önce mevcut iktidarsızlık ve bazı kayıt ve şartlarla kısırlık bir butlan sebebi teşkil etmektedir. Yeni İtalyan hukukunda da eskisi gibi sadece ayrılık müessesi mevcuttur. Ayrılık ancak (zina, terk, fena muamele, hay-

119

siyetsizlik, tehdit ve ağır hakaret)sebeb'erile talep o'unabilir. Ayrılık boşanma demek olmadığı için, ayrılıklarına karar verilen eşler başkası ile evlenemezler.

Bazı arkadaşların eksik bulduğu mukayeseli malûmatı böylece arzetmiş oldum.

Dr. Fikret arık, bizdeki (ayrılık müessesesi) nin bizde içtimaî bir menfaat temin etmediği için kaldırılmasını teklif ediyor. Elimizde istatistikler olmadığı için bendeniz bu hususta katî bir mütalâa beyan etmemişsim. Kendileri hakîmdir, şayet hususî müşahedelerine nazaren bu müessesenin faydalı olmadığı anlaşılmışsa ve bu müşahede bütün tatbikatçılar tarafından yapılmakta ise ayrılık müessesesinin kanundan kaldırılması fikrine biz de iştirâk ederiz.

Boşanmadan sonraki (memnuiyet müddeti) ne dokunmadığımı söylediler. Sayın dinleyicilerin hatırlarındadır ki ben bu memnuiyet müddetinin luzumsuz olduğunu ve kaldırılması lâzım geldiğini konferansımda söyledim. Şu esbabı mucibeyide tekrar arzedeyim ki bu müddetlere riayetsizlik evlilikte bir fesih sebebi teşkil etmediğine göre işini uydurup memnuiyet müddeti geçmeden evlenenlerin bu evlenmelerine kanun ses çıkarmıyor; yolunu bulamıyanları ise bekletiyor. Bu sebeble bu hüküm İsviçrede de itirazlara uğramaktadır. Bizde de kaldırılması tamamen muvafık olur. Ancak kadınların (iddet müddeti) konferansta arzettiğim mucip sebepler dolaysile kalmalıdır.

2— Sayın Bay Profesör Ahmet Esat Arsebük islâmda nikâhı dini yoktur dediler. Benim nikâhı dinden maksadım, imam huzurunda yapılan hususi evlenmedir. Ma'ûmdur ki eski geleneğimize göre evlenmeye mütedair rizaların imam huzurunda beyanı lâzımdı. Bir kadınla erkeğin sadece bir birine karşı beyanı rızada bulunması ile evlenme tamam sayılmazdı. Bu itibarladır ki biz buna (dinî nikâh) dedik.

Hıfzıssıhha kanunu cüzzamlı ve firengili olanların evlenmesine zaten mani olduğu için bu hastalıkların boşanma sebebi olarak kanuna konmasına lüzum yoktur buyurdular. Buna genç hukukçulardan Sıtkı Tuncer cevap verdi. Bendeniz aynî cevabı tekrar edeceğim: karı — kocadan biri bu hastalıklardan birine evlenmeden sonra yakalanmışsa ne olacak?

İşte bendeniz bu ihtimâlî göz önüne alarak o teklifte bulunmuştum Sayın profesör bir de askerlerin evlenme memnuiyetine dokundular. konferans mevzuundan hariç ve esasen konferansımız da uzun olduğu için biz bu mevzua hiç temas etmemiştik. Buyurdukları müşkilâtın mevcut olduğunda biz de kendilerile beraberiz, hatta bendeniz umumiyet itibarile bu memnuiyete riayet edilmediğini ve askerlerin, memnuiyet müddeti içinde dolanbaçlı

yollardan kolayını bularak evlendiklerini yakınen biliyorum. Bu itibarla açıkca arzedeyim ki bu hususta ki memnuiyetin tamamen kaldırılması taraftarıyım.

3 — Temyiz ikinci hukuk reisi çok muhterem ve fadıl Ali Himmet Berki, dini nikâhtan hasıl olan çocuklar meselesine temas buyurdular ve her on senede bir kanun çıkararak bunların durumunu kanunlaştıralım dediler. Bu mesele konferans mevzuundan hariçtir. Bununla beraber arzedeyim ki, bu günkü vaziyet devam ettikçe zaten her beş veya on senede bir kanun çıkararak bunu yapmaktan başka çare yoktur. Bununla beraber bunun peşinen bilinmesi ve bir kaideye raptı hukuk siyaseti bakımından doğru değildir. Zira beş veya on yıl sonra bir kanunun çıkarılacağının şimdiden tesbit ve tâyin edilmesi memlekette medeni evlenmenin yapılmasına ve halkın yeni usule alışmasına mâni olarak eski tarzın devamına sebep olur sanıyorum.

« Evlenmedn önceki ilâm tamamen kaldırılmalıdır, faidesizdir, itirazlar yedi sekiz binde bir oluyor» buyurdular Dikkat buyurulmuşsa, bendeniz ilâmın lüzumunu (itiraz) esbabı mucibesine değil, (psikolojik durum)esbabı mucibesine bağladım. Yani evli iken tekrar evlenmek isteyen kimsenin önünde (ilân) korkusu kalmazsa o adam daha pervasız hareket eder. Halbuki ilâni bildiği için, belki ilk evliliğim meydana çıkar diye bu hususta daha çekingen davranır. Hatta pendeniz ceza kanununa bir hüküm konularak (evli olduklarını halde tekrar evlenmeğe teşebbüs ederek evleudirme memuruna bu hususta beyanda bulunanlar cezalandırılmalıdır.

Çok sayın Ali Himmet Berki karşılıklı rıza ile boşanmaya taraftardırlar. bendeniz aksi fikirdeyim. Kanuna böyle bir hüküm konulmasının, yurdumuzda bir çok sui istimalleri mucip olacağını, bilhasa bir çok kocaların karılarını tehdit veya ıtmâ ile boşanmaya razı etmeğe kalkışacaklarını düşünerek bu usulü kabul etmiyorum. Mahzuru faydasından çoktur. Zaten karşılıklı rıza ile boşanmaya karar verenler bu gün azdır ve böyleleri başka yollardan gayelerine varıyorlar. Kanuna böyle bir hüküm ilâve olunursa şimdi nadir olan böyle haller yurtta çoğalır ve bir çok aile münasebetleri altüst olur, kanaatındayiz.

Şiddetli geçimsizliği mucip sebep ve hadiselere şehadet edilmesi hususundaki temyiz içtihadına gelince: lutfettikleri izahattan sonra aramızda fikir ayrılığı kalmamıştır. Bu izahattan anladığıma göre şahitler (geçimsizliği mucip sebep ve hadiselere) değil, (geçimsizliği gösteren sebep ve hadiselere) şehadet edeceklerdir. O zaman zaten mesele kalmamıştır.

4 — Sayın Bay avukat Emin Halim Ergunun tenkitlerine gelince: bendeniz halen köylerde bir aile halinde yaşayan kadın ve erkekle çocuklarının

121

durumlarının kanunileştirlmesi lâzım geleleceğini söylemiştim. Kendisi (çocukların durumunu bir kanunla kanunileştirelim. Ana, babalarına dokunmayalım) diyorlar. Biz ilk fikirimizde ısrar ediyoruz. Zira mahkeme kararı ile bu gibi çiftlerin durumlarının kanunileştirilmesine kolaylık göstermek bu gün için faydalı olur, sanıyoruz.

Evlenme yapıldığı günler davul zurna çaldırımasının faydalı olacağını bazı idare adamlarımız Adli Vekâletinin anketine verdikleri cevaplarda söylüyorlar. Ben de halk psikolojisi bakımından fena bulamadığım için burada şöylece zikretmiştim. Bunu üzerinde sanki mühim bir mesele imiş gibi durmalarına doğrusu hayret ettim.

Boşanma sebebi teşkil edecek (akıl hastalığı) için teklif ettiğimiz bir senelik müddetin dahi çok olduğunu, bunun indirilmesi lâzım geldiğini söylediler Bizim fikrimizi daha çok kuvvetlendirdiler. Ancak şunu arzedeyim ki; bu günkü fen bir hastalığın şifası kabil almadığını katî surette tesbit edecek dereceye gelmiş midir? Hiç olmazsa bir yıl bekliyerek bu hususta müşahedeler yapmak lâzımdır. Meselâ Avrupada bir mecmuada okumuştum: meşhur bir Fransız doktoru kendisine mürcaat eden çok zayıf bir hastada bütün ârazile mide kanseri gördüğünü, bir haftalık ömrü kaldığını tahmin ettiği bu hastaya basıt bir ilâç verdiğini, iki yıl sonra aynı adama şişmanlamış olarak rast geldiğini ve muayene hanesine çagırıp muayene edince hastalığın geçmiş olduğunu görerek hayrete düşdüğünü ve ilk teşhisinde bütün arazın kendisini aldatmiş olduğunu hikâye ederek bir hastalığın gayrı kabili tedavi olduğuna hemen hükmetmeğe bu günkü fennin müsait olmadığı neticesine varıyor. Aynı şey akıl hastalığında da mümkündür. Bu itibarla bendeniz bir sene kaydının konulmasını daha uygun görüyorum.

Cüzzam ve frengi hastalıkları nisbi butlan sebebidir. Bunların boşanma sebebi olarak kanuna konulması doğru değildir buyurdular. Evlenmeden sonra alınan böyle hastalıkların boşanma sebebi addedilmesinde içtimaî menfaat gördüğümüz için biz fikrimizde ısrar ediyoruz.

Karşılıklı rıza ile boşanmayı kabul etmek zaruridir, dediler. Biraz önce çok mnhterem Bay Ali Hikmet Berkiye cevap verirken bu husnstaki mütalâamı arzetmiştim, tekrar etmiyeceğim.

Boşanmada sulh teşebbüsünün lüzumsuz olduğunu söylediler ki bu, bizim fikrimizi ve daha doğrusu umumî fikri teyit etmektedir.

Bendeniz köylere köy memurları tayin edilmesini nüfus evlenme ve köy kâtipliği işlerinin bu memurlara verilmesini söyledikten sonra, köylünün medenî nikâha alıştırılması için bu köy memurlarının medeni nikâktan sonra istiyenlere birde düa okunmasının da bir adet olarak tesisi iyi olur de-

122

miştim. Bunu söylerken bu gün yasak olmayan bir şeyin köylerde umumileşmesinden ve insanların dinî hislerinden istifade ederek, her yıl binlerce evlilik dışı çocuk doğmasını intaç eden imam nikâhiyle evlenmelerin önünü almayı düşünmüştüm. Bay avukat Emin Halim (profesör, evlenme memuruna dua yaptırmak istiyor. Bu lâyık bir devletin yapacağı işlerden değildir, evlendirme memuruna bunu bir vazife olarak vermemelidir.) dediler. Sayın avukat benim bu hususta söylediklerimi ya anlamamışlardır, yahut da samimi değillerdir Ben (evlendirme memurunu dua okumakla tavzif edelim)demedim. Benim sözlerimi burada heyeti umumiye dinlemiş ve duymuştur. Lâyiklik demek dinin devlet işlerinde rol oynamaması, sadece Allahla ferd arasında mevcut vicdanî bir rabıta olarak kalması demektir. Türk inkilâbı bu esası benimsemekle dine lâyık olduğu en kudsi yeri vermiştir. Bu gün her hangi bir evlendirme memurunun evlenme akdini yaptıktan sonra tarafların ricası üzerine birde dua okuması yasak olmadığı için köylerde bu usul taammüm ederse, halkın medenî nikâha rağbeti çoğalarak evlilik dışı çocuklar derdi gitigide azalır diye mütalâa ettik.Bu iş bir medenî kanun işi değildir. Şayet bu samimi düşüncemizde devletimizin lâyıklık prensibine dokunan en küçük bir nokta mülâhaza etseydik, bunu zikretmek söyle dursun, hatırımızdan dahi geçirmezdik. Sayın bay avukat Emin, eski sınıf ve daire arkadaşının en az kendileri kadar inkilapcı olduğundan emin olsunlar!

5) Avukat Refik Gür bilhassa iki noktaya dokundular. Evvelâ. muayyen bir zaman devam eden evlilik dışı birleşmelerin mutlaka cezalandırılmasını istediler. Biz buna taraftar olmadık, zira bir çok sui istimâllere ve mahallede ev basmalarına ve rezaletlere sebebiyet verir. Fakat bu gibi birleşmeleri tamamen başıboş bırakmayı da doğru bulmayarak, muayyen bir ihtar müddetinden sonra ceza cihetine gidilmesini uygun görmüştük.

Sayın avukatın dokunduğu ikinci nokta ilânın mutlaka kaldırılması hususudur. Tekrar edeyim ki evlenmeden evvel yapılan ilânın psikolojik tesir ve ehemmiyeti vardır. Karışıklık ve uzamalar ilândan değil, nufus işlerinin bozukluğundan ileri gelmektedir.

6) Bay Rağıb Kaya, evlenenler için asğarî yaş haddi konduğu gibi, evlenecekler arasında azamî yaş farkının da kanunen tesbitine taraftardır. Bu da bir fikirdir, üzerinde düşünülebilir. Fakat hayatta zaten herkes yaşına göre eşini bulur. Kendinden çok genç veya çok yaşlı birisile evlenenler esasen pek nadidir. Bu itibarla böyle azâmî bir yaş haddi tesbitini içtimaî bakımdan lüzumlu ve faydalı bulmuyoruz.

Bir de kurulmasını teklif ettiğimiz Nufus Vekâletinden bahis buyurdular. Yeni bir Vekâlet kurulmasını teklif etmek haddimiz değildir. Söyle-

123

diğimiz şey bir memleket çocuğu sıfatiyle yapılan naçiz bir temennîden başka bir şey ifade etmez. Böyle büyük memleket işlerini gerek tekîf etmek ve gerek başarmak yalnız vazıı kanuna ait bir keyfiyettir.

Kısırlık ve ikdidarsızlık geçimsizlik sebebidir. Ayrıca boşanma sebebi olarak konulmasına lüzum yoktur, dediler. İktidarsızlık için biz de aynı şeyi söyledik. Fakat kısırlığın müstakil boşanma sebebi olarak kanuna konulması uygun olur. Bu keyfiyet Türkiyenin nufus siyaseti bakımından da lâzımdır.

Boşanma sebebi olarak bulaşıcı ve iğrendirici hastalıkların isim tasrih edilmeksizin, umumî bir ifade ile zikrini teklif ediyorlar. Bu, çok nazık bir meseledir. Hâkimin takdirine bırakılamaz. Binaenaleyh bulaşıcı ve iğrendirici hastalıklardan hangileri boşanma sebebi olarak kabul edilecekse onları behemmeh l ismen tasrih edilmeleri lâzımdır.

Bay Rağıb, ayrılık müessesesinde müddeti azaltmak taraftaridır. Bizce bu müessesenin muhafaza edilip edilmemesi veya müddetin kısaltılıp kısaltılmaması, evvelce de arzettiğim gibi, istatistiklere dayanan incelemeler sonunda halledilecek meselelerdendir.

Genç arkadaşlarımızın,yıllık hukuk kongreleri yapılması, umumî bir hukuk mecmuası çıkarılması ve hukuka dair popüler eserler neşredilmesi hakkındaki temennîlerine iştirâk ederim.

7) Asistan Bay Yusuf Kazancı, boşanmanın felsefesinden ve umumî izahından bahsetmediğimizi ileri sürdü. Konferansımız zaten bir bucuk saat sürdü. Şâyet bir de boşanmanın felsefesinden bahse kalksaydık o zaman belki üç saat de yetmezdi. Şâyet Bay Yusuf Kazancı bizim bundan dört yıl önce yazdığımız (Boşanma sebeblerinin hukuk tarihi, kilise hukuku ve hukuk poltikası bakımından umumî surette tetkiki) adlı etüdümüzü mütalâa buyururlarsa,işaret ettikleri hususlarda az çok tatmin edilmiş olurlar.

Yeni çikan 2 Nisan 1941 tarîhli Fıransız kanununun kabul ettiği tedbirlerden yalnız bazılarını zikrettiğime ve hepisini söylemediğime işaret etmek istediler. Yukarıda da arzettiğim gibi, bendeniz meseleyi yalnız Türkiyenin içtimaî bünyesi bakımından ele aldığım için, konferansta yabancı kanunlara yer vermedim. Mamafih yalnız yeni Fransız kanununun değil, diğer yeni kanunların ve Anglo - Sakson âleminin boşanmaya dair hükümlerini biraz önce hülâsa ettim. Böylece tecessüslerini izaleye çalışmış olduğumu zannederim.

Boşanmada mânevî taziminata hükmedilmesi icap ettiğini ileri sürdüler. Neyi kastettiklerini iyi anlayamadım. Zira Medenî kanun bazı hallerde bu ciheti zaten derpiş etmiştir. Binaenaleyh yeniden kanuna böyle bir hüküm konulmasına lüzum yoktur.

124

Boşanma bu günküne nazaran güçleştirilmelidir, dediler. Müsaadeleriyle söyliyeyim ki genç arkadaşımız biraz fazla nazarî konuşuyor. Düşünsünler ki bugün bütün itirazlar, boşanmanın güçlüğü üzerinde toplanıyor. Şayet kanûnda boşanmayı biraz daha güçleştirirsek bu itirazlar kalkmaz, bilâkis daha ziyade şiddetlenir ve çoğalır. Binaenaleyh, tekrar arzedeyim ki kanunumuzda ki boşanma sebepleri umumiyetle iyi ve makuldür. Bunları kolaylaştırmağa veya güçleştirmeye lüzum yoktur. Sadece kısırlık ve hastalık gibi bazı sebeplerin ilâvesi derpiş olunabilir. Boşanmanın güçleştirilmesi için Medenî kanunumuzun tadil edilmesi asla doğru olmaz, kanaatındayım.

8) Bay Sıtkı Tunçer, boşanmanın kolaylaştırılması usulî olmalıdır, diyerek bizim fikrimizi teyit ettiler.

(Frengi ve cüzzam hastalığına musap olanların evlenmelerine Hıfzıssıhha kanunu zaten mâni olduğu cihetle bu hastalıkların boşanma sebebi olarak bahis mevzuu edilemiyeceğini) söyliyen Profesör Bay Esat Arsebük'e cevap veren Bay Sıtkı Tuncer, bu hastalıklara evlenmeden sonra tutulmakta mümkün olduğu cihetle bunların boşanma sebebi olarak mevzuubahis edilebileceğini söylediler ki bu noktaya ilâve edilecek bir cihet yoktur. Boşanma dâvası açılınca hâkim ayrılığa hükmedebilmelidir, dediler. Kanun esasen sarihtir: hâkim dilerse boşanmayı, dilerse ayrılığa hükmeder.

300 günlük iddet müddeti bazı hallerde kaldırılabilmelidir, dediler. Buyurdukları hallerde bu müddetin kısaltılabileceğini kanun zaten derpiş etmiştir. Binaenaleyh hâkim bu müddeti o derece kısalta bilir ki artık bir iddet müddetinden bahis bile edilemez. Binaenaleyh bu hususta bir tadile lüzum olmadığı kanaatindeyim.

İmam nikâhının halk arasında yaşamasının asıl sebebi, böyle nikâhla yaşayanların müşterek hayatlarının halk nazarında meşru addedilmesidir, dediler zaten bizim kanaatimiz da bu merkezdedir. Bu itibarladır ki medenî evlenmeyi memlekette yerleştirmek için halkın itikatlarından ve dinî hislerinden faydalanmak lâzım geleceği mütalâasını arzettim.

9) Sayın Isparta Mebusu Bay Kemal Turan, her köye bir (Köy memuru) tâyinine imkân olamıyacağını zikrederek Büyük Millet Meclisi Encümenlerinde bulunan Nahiye kanun lâyıhasından bahis buyurdular. Bendeniz köy memurlarından bahsederken Türkiyenin kırk bin köyünden her birine bir memur tâyinini düşünmedim. Buna imkân olmadığı gidi lüzumda yoktur. Fakat her üç ilâ dört köye bir memur tâyin edilebilir. Şayet Nahiye kanunu lâyıhasında bu hususların derpişi için vazı kanun olan Türkiye Büyük Millet Meclisinde müessir olurlarsa kendilerine cidden minnettar oluruz.

§§§

Sayın dinleyicilerim; itirazlara cevap vermek için bir miktar vaktinizi daha almiş oldum. Şayet cevaplarımla itirazcıları tatmin edememişsem veya başkaca sual istiyenler varsa emirlerinize âmadeyim. Elimden geldiği kadar cevap vermeğe çalışırım.

(Kimse tarafından sual sorulmadığından şiddetli ve sürekli alkışlar arasında konferansçı kürsüden inmiştir)

Türk Hukuk Kurumu Reisi Refik İnce – bize bir buçuk saatlik ilmî bir ziyafet veren pr Hıfzı Veldet'e ve konferansımıza gelmek lûtfunda bulunan büyüklerimize ve diğer zevata teşekkür ederek konferansa nihayet veriyorum. (Kapanma saatı. 19.00)

126

Türk Hukuk Kurumunun

Fakülte ve Yüksek Okulları Mensupları Arasında Açtığı 4 üncü Talebe Müsabakası

1 — Türk Hukuk Kurumu, fakülte ve yüksek okullar talebesi arasında ilmî araştırmayı teşvik etmek ve bu yoldaki çalışmaları inkişaf ettirmek maksadiyle dördüncü talebe müsabakasını açmıştır.

2 — Dördüncü müsabakanın soruları şunlardır:

BİRİNCİ SORU: Ceza hukukunda ve hususî hukukta ferdin müdafaa hakkının mahiyet ve hususiyetleri

İKİNCİ SORU: Mesuliyetin mahiyeti ve şümulü (medenî hukukta, ticaret hukukunda, ceza hukukunda)

ÜÇÜNCÜ SORU: Devletin hukuka tabi oluşunun seyri ve bugünkü durum (mukayeseli tetkik)

3 — Müsabakaya 1944 takvim yılı başında fakülteler veya yüksek okullarda lisans veya doktora sınıflarında kayıtlı bulunanlar girebilirler.

4 — Bir talebenin bir tek soru üzerinde çalışması şart degildir. Dileyenler bütün konularla ilgilenebilirler.

5 — Türk Hukuk Kurumu, bu müsabaka ile gençleri sistemli araştırma yapmağa alıştırmak maksadını güttüğünden incelemelerde şu şartlar aranacaktır.

a) Etüt, ilmî araştırma metoduna uygun olacak,

b) Çalışma geniş bir bibliyoğrafyaya dayanacak ve istifade edilen eserlerle müelliflerinin adları, hangi sayfadaki bilgiden faydalanıldığı ve sayfa No. su gösterilecek.

c) Araştırma bir plâna göre yapılacak ve bu plân etüdün başında bulunacak.

6 — Tezler yazı makinesiyle yazılmış iki nüsha olarak bir Eylül 1944 tarihine kadar (Ankarada Türk Hukuk Kurumu) na elden verilmeli veya posta kutusu 44 adresine gönderilmelidir.

7 — Tezler salâhiyetli hukukçulardan teşekkül edecek bir juri heyeti, tarafından tetkik edilecektir.

a) Her konuda birinci gelene yüz lira, ikinci gelene elli lira.

127

b) Her konuda birinciden beşinciye kadar (beşinci dahil) muvaffak olanlara kurum neşriyatından şu eserler parasız ve ilecektir:

1 — İlim halinde siyaset: Prof Hüsezin Avni Göktürk, 2 — Hukuku esasiyede yeni temayüller Ali Rıza Türel (Adliye Vekili), 3 – Dünya devletleri esas teşkilât kanunları (cilt 1,2,3,4), 4 — İngilterenin harici siyaseti: Şinasi Devrin (Zonguldak mebusu), 5 – Tabii hukuk nazariyesi: Prof Dr. Nihat Erim, 6 — Mânevî zarar ve tazmini sureti: Doçent Ferit Saymen, 7 – Ceza kukuku önünde suçlu çocuklar; Doçent Dr. Faruk Erem, 8 — Türkiye'de ticaret şirketlerinin mahiyeti: Doçent Dr. Halıl Arsalanlı, 9 — İki cihan harbi arasında Fransa idare hukukunun tekâmülü: Prof Tahsin Adam, 10 — Kriminoloji: M. Ali Sebük, 11 — Türkiye'de icra uzvunun tanzim salâhiyeti: Doçent Dr. Ragıp Sarıca, 12 — Evlilik dışı çocukların hukuki durumları: Asistan Muammer Aksu, 13 — Ceza hukukunda af: Seha Meray (S. B. O. son sınıf talebesinden). "Bu kitap Kurumun üçüncü talebe müsabakasında birinciliği kazanmıştır."

8 — İki veya üç konuda yukarıki derecelerden bir kaçını birden kazananlara her derecenin parası ayrı, ayrı ve kitaplar bir takım olarak verilir.

9 – Kazananların adları Ankara ve İstanbul gazetelerinde ilân edilecek ve ayrıca yazı ile de kendilerine bildirilecektir. Jüri heyetince kararlaştırılan mükâfat Ankara ve İstanbul'da ayrıca ilân edilecek günlerde merasimle dağıtılacaktır.

10 — Müsabakaya girenler, tetkiklerinin sonuna birer kısa hâl tercümesi ile sarih adreslerini, okullarının adını, bulundukları sınıfı ve taşıdıkları numarayı koyacaklardır. Bunların tevsikine hacet yoktur.

128

Terfilerine halen kazaî ve inzibati engel olmıyan muavin, hâkim ve müddeiumumilerle hâkim sınıfından sayılanların birincikânun 943 sonuna kadar terfi müddetlerini bitirenlerin sicil sıra numarası itibarile isimlerini gösterir liste hâkimler kanununun 29 uncu maddesi gereğince her meslek sınıfları için ayrı ayrı hazırlanarak aşağıda göster lmistir:

Bu liste, resmi gazetenin 20/12/943, 11/1/944 ve 8/2/944 günleri 5582, 5600 ve 5624 sayılarında yayınlanmıştır.

Hâkimlik Sınıfı

4 üncü Derece hâkimlik Sınıfına ait Liste

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
1	1697	S Faik Uras	Adliye Başmüfettişi
2	2076	Ekrem Saylam	Bursa Ağırceza Reisi

5. inci Derece Hâkimlik Sınıfına ait Liste

1	8	Şevki Yalım	Birinci Sınıf Adliye Müfettişi
2	68	Ruhi Tece	Ankara Kadastro hâkimi
3	444	Cemal Aksu	Erzurum hâkimi
4	661	Mehmet Ali Aktan	Malatya Hukuk hâkimi
5	737	Kadri Turan	Muğla hâkimi
6	783	Kâzım Ünal	Malatya Ağır ceza reisi
7	1354	Ali Rıza Balaban	Denizli Ağır ceza reisi
8	1488	Ahmet Remzi Özel	Elmalı hâkimi
9	2024	Hakkı Kırgız	Mersin Ceza hâkimi
10	3347	Kâzım Haraççı	Birinci Sınıf Adliye Müfettişi

6. ıncı Derece Hâkimlik Sınıfına ait Liste

1	375	Mustafa Sezer	Mersin Kadastro hâkimi
2	405	Ömer Lütfi Erdem	Develi Ceza hâkimi
3	452	Mehmet Güngör	Kalecik Ceza hâkimi
4	793	Asım Güven	Marmaris hâkimi
5	1482	Hıfzı Akıncı	Akdağmadeni hâkimi
6	1703	Fehmi Eğmen	Bilecik Hukuk hâkimi
7	2128	Edip Berkit	Emet hâkimi

Sıra No:	Sicil No:	Adı	Memuriyeti
8	3527	İbrahim Ethem Apaydın	Kozan Ceza hâkimi
9	3661	Lütfi Tanverdi	Çarşamba Hukuk hâkimi

7. inci Derece Hâkimlik Sınıfına ait Liste

1	293	İlyas Oğuz	Gümüşhane Sulh hâkimi
2	384	Mesut Demir	Çal Hukuk hâkimi
3	631	Abdüllâtif Akalın	Ordu Asliye ceza hâkimi
4	656	Remzi Öğüt	Mardin âzası
5	896	Osman İlhami Türel	Tirebolu ceza hâkimi
6	1934	Behçet Barbarosoğlu	İstanbul Sulh hâkimi
7	2214	Nazım Buğraya	Elâzığ Hukuk hâkimi
8	2781	Fevzi Altıok	Suşehri hâkimi
9	3148	Hamdi Sözer	Amasya Asliye Hukuk hâkimi
10	3360	Hasan Yalçın	İnegöl Hukuk hâkimi
11	4625	Hasan Ünal	Tarsus Ceza hâkimi
12	4960	Hüsamettin Yenier	İstanbul Sulh hâkimi
13	5233	Hüsnü Özerdem	Adana Sulh hâkimi
14	6677	Suat Bertan	İstanbul Asliye Hukuk hâkimi

8. inci Derece Hâkimlik Sınıfına ait Liste

1	436	Nusret Tekin	Kastamonu Azası
2	492	Kamer Gerçek	Erzurum Sulh Hâkimi
3	679	Arif Hikmet Turhan	Silifke Sulh Hâkimi
4	1025	Ali Rıza Bahadır	Kemâliye Hâkimi
5	1092	Bahri Demir	Çorum Âzası
6	5415	Naci Nuri Aykun	Edremit Ceza Hâhimi
7	5796	Nezih Kandemir	Zara Hâkimi
8	5799	Adnan Sözmen	İstanbul Sulh Hâkimi
9	5936	Rifat korkut	Bergama Ceza Hâkimi
10	5964	Abdulkadir Baytüre	Beypazarı Ceza Hâkimi
11	6025	Kemâl Kınoğlu	Tarsus Sulh Hâkimi
12	6144	Nazmi Baytok	Zonguldak Millî Korunma Hâkimi
13	6185	Hâmit Aytunca	Yenişehir Hukuk Hâkimi
14	6199	Tayyar Yasa	Samsun Asliye Hukuk Hâkimi

9. uncu Derece Hâkimlik Sınıfına ait Liste

1	2516	Hamdi Kantürk	Kastanmonu Sorgu Hâkimi
2	3493	Suphi Ödemiş	Tunceli Âzası

139

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
3	3725	Ali Riza Bayazıt	Bursa Sorgu Hâkimi
4	5448	Salim Kocaoğlu	Mardin Sulh Hâkimi
5	5974	Münir Pilâvoğlu	İzmir Sulh Hâkimi
6	6289	Ekrem güven	Manisa Azâsı
7	6336	Nazım Akgüz	Göynük Sorgu Hâkimi
8	6531	Ahmet Batur	Devrek Ceza Hâkimi
9	6563	Reşat Soysal	İncesu Hâkimi
10	6598	Nurettin Gürsel	Ankara sulh Hâkimi
11	6604	Naime Özevren	İzmir Sulh Hâkimi
12	6629	Fahri Erenkuş	Kilis Hukuk Hâkimi
13	6644	Ziya Davutoğlu	Alaşehir Hukuk Hâkimi
14	6693	Hüseyin Hüsnü Erdem	Tefenni Hukuk Hâkimi
15	6749	Hilmi Soyaslan	Menemen Hukuk Hâkimi
16	8431	Ali Zahit Candarlı	Ankara Hâkim muavini

Onuncu derece hâkim muavinliği sınıfına ait liste

1	1089	Behçet Akbay	Kadirli Sorgu Hâkimi
2	2830	Kudret Cıvgın	Hopa Sorgu Hâkimi
3	2890	Hasan Hulûsi Trak	Kocaeli Sorgu Hâkimi
4	2961	Hayati Bingöl	Bayburt Sorgu Hâkimi
5	3227	Muammer Bayal	Ermenek Sorgu Hâkimi
6	3605	İsmail Hakkı Levent	Ankara Sorgu Hâkimi
7	3748	Suphi Akın	Çeşme Sorgu Hâkimi
8	3873	Azmi Yanıkömeroğlu	Samsun Sorgu Hâkimi
9	3878	Sabri Oran	Arapkir Sorgu Hakimi
10	3945	Rıza Sembol	Ürgüp Sorgu Hâkimi
11	3963	Abdulbaki Saltuk	Bolvadın Sorgu Hâkimi
12	3965	Hakkı Erözkan	Ödemiş Sorgu Hâkimi
13	4448	İhsan Tamer	Burhaniye sorgu hâkimi
14	4485	Ragıp Berk	Ezine Sorgu hâkimi
15	4786	Muhsin Özdener	Bayburt Surgu hâkimi
16	5059	Nazmi Kaya	Kemaliye sorgu hâkimi
17	5205	Remzi Uğur	Ayvalık sorgu hâkimi
18	5304	Celâl Gürgül	Silifke sorgu hâkimi
19	5611	Sami Bayraktaroğlu	Uluborlu sorgu hâkimi
20	5613	Şerif Kurtuluş	Tekırdağ sorgu hâkimi

131

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
21	5624	Sabri İmer	Şebinkarahisar sorgu hâkimi
22	6149	Salâhattin Güven	Elâzığ sorgu hâkimi
23	6151	Ziya Hanhanoğlu	Konya Ereğlisi sorgu hâkimi
24	6215	Nuri Bayer	Derik sorgu hakimi
25	6517	Sabahattin Baybura	Ankara İcra memuru
26	6964	Sabiha Erdem	Tekirdağ hâkim muavini
27	7114	Hıfzı Benli	Fenike hâkim muavini
28	7138	Ali Rıza Türkmen	Tosya hâkim muavini
29	7235	Esat Özbayraktar	Bozkır hâkim muavini
30	7295	İbrahim Özengicioğlu	Bayramiç hâkim muavini
31	7510	Emine Sabiha Oflaz	İstanbul icra memuru
32	7519	Muammer Sinal	Karadeniz ereylisi hâkim muavini
33	7602	Ali Rıza Kunutku	Söke hâkim muavini
34	7874	Muammer Olgaç	Birecik hâkim muavini
35	7877	Tahsin Çelik	Beytüşşebap sulh hâkim muavini
36	7878	Cevdet Sümer	Muradiye hâkim muavini
37	7884	Bekir Giray	İdil sulh hâkim muavini
38	7885	Talât Gürpınar	Yüksekova sulh hâkim muavini
39	7886	Necati Ersoy	İspir kâkim muavini
40	7889	Ali Gençeroğlu	Bartın hâkim muavini
41	7893	Mehmet İlhan	İsparta hâkim muavini
42	7896	Nizamettin Tacer	Reyhanlı hâkim muavini
43	7897	Sabri Erdem	Balancak hâkim muavini
44	7898	Ahmet Akan	Vize hâkim muavini
45	7899	Ahmet Coşkun	Palu hâkim muavini
46	7902	Mehmet Bilgin	Diyadin sulh hâkim muavini
47	7907	Sabri Yılmaz	Emet hâkim muavini
48	7908	Memduh Alptekin	Baskil sulh hâkim muavini
49	7909	Ali Rıza Yılmaz	Yeşilova hâkim mavini
50	7915	Şevki Ecevit	Divriği hâkim muavini
51	7921	Faruk Toğcu	Sivas hâkim muavini
52	7922	Hilmi Alanya	Datça Sulh hâkim muavini
53	7930	Ömer Anrın	Osmancık hâkim muavini
54	7937	Hüseyin Aksakal	Karapınar hâkim muavini
55	7942	Emin Ersoy	Poshof hâkim muavini
56	7974	Nihal Doğu	Kırıklareli hâkim mnavini
57	7976	Hüseyin Atalay	Hassa hâkim muavini
58	7979	Haydar Ocakcıoğlu	Sorgun hâkim muavini
59	7995	Şerefettin Aytulun	Tuzluca hâkim muavini

132

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memureti
60	8000	Hikmet Aksu	Kilis hâkim muavini
61	8017	Ferit Alpiskender	Tunceli Sorgu hâkimi
62	8065	Edip Asya	Balıkesir hâkim muavini
63	8070	Kevni Sızan	Çankırı âza muavini
64	8156	Sıtkı Elçe	Punarbaşı hâkimi muavini
65	8158	Ekrem Vasfi Alko	Kırkağaç hâkim muavini
66	8165	Süleyman Gençer	Reyhanlı hâkim muavini
67	8169	Ülvi Türkmen	İpsala hâkim muavini
68	8179	Tevfik kuzucu	Tavas hâkim muavini
69	8185	Rasim Gürkan	Çorlu hâkim muavini
70	8186	Sedat Aksoy	Eskişehir hâkim muavini
71	8187	Orhan Demir	Of hâkim muavini
72	8189	Rıza Gökçe	Mardin hâkim muavini
73	8190	Ziya Ergüven	Siirt hâkim muavini
74	8196	Necdet Kalelioğlu	Terme hâkim muavini
75	8201	Lebip Erkoç	Oltu hâkim muavini
76	8202	Ömer Altundağ	Fethiye Sorgu hâkimi
77	8203	Hasan Kütükoğlu	Palu hâkim muavini
78	8208	Kemal Çimen	Yıldızeli hâkim muavini
79	8209	Hayati Şener	Pazarcık hâkim muavini
80	8213	Lütfü Bozcalı	Edremit hâkim muaviui
81	8222	Nuri Erkan	Keskin sorgu hâkimi
82	8223	Cevdet Can	Biga hâkim muavini
83	8224	Şefik Seren	Ceyhan hâkim muavini
84	8229	Mehmet Taylan	Bolu hâkim muavini
85	8231	Celâl Ogan	Yayladağ hâkim muavini
86	8232	Besalet Demirel	Mazıdağ hâkim muavini
87	8236	Osman Tokcan	Siirt hâkim muavini
88	8253	Abdülmennan Akçalı	Kâhta hâkim muavini
89	8258	Şefik Simav	Hayrebolu hâkim muavini
90	8265	Kemâlettin Bulut	Iliç hâkim muavini
91	8266	Hüseyin Amcaoğlu	Hadim hâkim muavini
92	8267	Ali Sezel	Mesudiye hâkim muavini
93	8268	Muammer Yazar	Kars hâkim muavini
94	8270	İhsan İncekara	Haymana hâkim muavini
95	8279	Yusuf Binatlı	Erzincan hâkim muavini
96	8289	Ali Göktürk	İmroz hâkim muavini
97	8291	Tevfik Ataman	Dinar hâkim muavini
98	8292	H. Tahsin Sarıgil	Bor sorgu hâkimi
99	8295	Abdurrahman Tanyeri	Vakfıkebir hâkim muavini

133

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
100	8296	Ahmet Başıbüyük	Mersin hâkim muavini
101	8297	Muzaffer İnal	Kırıkhan hâkim muavini
102	8299	Şevket Sancakoğlu	Akdağmadeni hâkim muavini
103	8300	Abdullah Tolga	Taşköprü hâkim muavini
104	8301	Nihat Bilikser	Erzincan sorgu hâkimi
105	8302	Hicret Abışka	Babaeski hâkim muavini
106	8303	Abdullah Tanyel	Kadınhan hâkim muavini
107	8304	Abdullah Sünnetçioğlu	Şarköy hâkim muavini
108	8306	Fahrettin Öztürk	Şebinkarahisar hâkim muavini
109	8307	Kâmil Tuncel	Fatsa hâkim muavini
110	8309	Hurşit Saydam	Reyhaniye hâkim muavini
111	8310	Mustafa Eriş	Pasinler hâkim muavini
112	8312	Hayri Aksoy	Korkuteli hâkim muavini
113	8313	Fikret İmre	Erzurum hâkim muavini
114	8322	Haydar Gür	Suruç hâkim muavini
115	8323	Rauf Denker	Cizre hâkim muavini
116	8327	Keşfi Aksakoğlu	Ordu hâkim muavini
117	8331	Hasan Ilgıner	Kars hâkim muavini
118	8334	Mahmut Özcan	Genç hâkim muavini
119	8337	Celâl Dincerler	Havza hâkim muavini
120	8341	Zihni Özger	Van hâkim muavini
121	8349	Avni Yurdabayrak	Siirt hâkim muavini
122	8350	Fevzi Palabıyık	Kars hâkim muavini
123	8353	Salâhaddin Taner	Ovacık hâkim muavini
124	8355	Mustafa Yargun	Göle hâkim muavini
125	8359	Celâl Çumralı	Silvan hâkim muavini
126	8360	Halil Uğur	Tutak hâkim muavini
127	8361	Mustafa Sülükcü	Pazar hâkim muavini
128	8362	Tarık Pepeyi	Nazilli hâkim muavini
129	8363	Saim Demirer	Şirvan hâkim muavini
130	8364	Kaya Alper	Tefenni hâkim muavini
131	8365	Behçet Baran	Adıyâman hâkim muavini
132	8367	Naim İnal	Ahlat hâkim muavini
133	8372	Nuri Güler	Varto hâkim muavini
134	8373	Reşat Sungur	Iğdır hâkim muavini
135	8374	Ruşen Genç	Kangal hâkim muavini
136	83[illegible]5	Rüstem Akınsu	Datvan sulh hâkim muavini
137	8377	İsmail Ege	Mazgirt hâkim muavini
138	8378	H. Mecit Perçin	Ilgaz hâkim muavini
139	8379	M. Nami Tezmen	Hendek sorgu hâkimi

136

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
140	8386	Ali Palalıoğlu	Nusaybin hâkim muavini
141	8391	Celâl Arıkan	Uşak hâkim muavini
142	8396	Hasan Terman	Kulp hâkim muavini
143	8397	Ahmet Lütfü Muslu	Oltu hâkim muavini
144	8411	Necati Turgay	Solhan hâkim muavini
145	8418	Macit Kollu	Gümüşhacıköy hâkim muavini
146	8436	Orhan Togar	Kulp hâkim muavini
147	8437	Rasim Türker	Pervari sulh hâkim muavini
148	8438	M. Fevzi Peşkircioğlu	Tirebolu hâkim muavini
149	8441	Mehmet Okay	Savur hâkim muavini
150	8442	H. Nurettin İstemi	Aksaray hâkim muavini
151	8449	Hasan Kangal	Bayazit hâkim muavini
152	8450	M. Sabri Çınar	Maden hâhim muavini
153	8453	Hadi Katı	Çumra hâkim muavini
154	8454	Kemalettin Kazuk	Trabzon âza muavini
155	8465	Muzaffer Aktan	Iğdır hâkim muavini
156	8467	İ. Hakkı Egesel	Hilvan sulh hâkim muavini
157	8469	İbrahim Yamaner	Mardin âza muavini
158	8470	Saffet Barlas	Siirt hâkim muavini
159	8473	İ. Muzaffer Sarana	Arpaçay hâkim muavini
160	8474	Sabit Özsoy	Bergama hâkim muavini
161	8530	Lütfü Dalamanlı	Eruh sulh hâkim muavini
162	8547	A. Nüzhet Ergin	Siverek hâkim muavini
163	8614	A. Cahit Özdem	İslâhiye hâkim muavini
164	8624	Ahmet Öztekin	Pasinler hâkim muavini
165	8625	M. Refik Danış	Hafik hâkim muavini
166	8626	M. Kılıç Kundakçıoğlu	Çal hâkim muavini
167	8628	Sıtkı Karabel	Devrek hâkim muavini
168	8632	M. Halûk Kayı	Ordu hâkim muavini
169	8643	Salâhattin Dinçer	Şereflikoçhisar hâkim muavini
170	8645	Sabahattin Ayvaz	Bayındır hâkim muavini
171	8646	Şevket Arbak	Alanya hâkim muavini
172	8650	Mehmet Hayri Batur	Çermik hâkim muavini
173	8651	Şevket Özgür	Garzan hâkim muavini
174	8652	M. Rauf Esen	Ilgın hâkim muavini
175	8660	Ferzan Aras	İstanbul hâkim muavini
176	8662	Ethem Kırgıl	Hizan sulh hâkim muavini
177	8663	A. Rıza Aksoy	Zonguldak sorgu hâkimi
178	8666	Zeki Tokuç	Bulanık hâkim muavini
179	8668	Teyfik Barlas	Eğil sulh hâkim muavini
180	8669	Cemal Ergüven	Beşiri sulh hâkim muavini
181	8671	Mustafa Altunay	Baykan sulh hâkim muavini

135

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
182	8672	M. Şevket Gökyar	Şarkışla hâkim muavini
183	8673	A. Fahri Yücel	Nazimiye hâkim muavini
184	8678	Zekeriya Eroğlu	Eceabat sulh hâkim muavini
185	8679	Salih Ferruh Öğüç	Kula hâkim muavini
186	8680	A. Kemal Önen	Elmalı hâkim muavini
187	8681	Celâlettin Özülgen	Bitlis hâkim muavini
188	8683	Fahrettin Ar	Vezirköprü hâkim muavini
189	8684	Şefik Şakrak	Akseki hâkim muavini
190	8685	Necip Özügür	Bitlis hâkim muavini
191	8687	Necati Karlıkaya	Bünyan hâkim muavini
192	8691	Turgut Kayacan	Gölköy sulh hâkim muavini
193	8692	Ali Kemal Erdem	Mardin hâkim muavini
194	8696	Abdulkavi Beşer	Biga hâkim muavini
195	8707	Cahit Güzel	Petürge hâkim muavini
196	8710	Nedin Seylân	İstanbul hâkim muavini
197	8736	Şahabettin Sayın	Seydişehir hâkim muavini
198	8738	Sadık Perinçek	Diyarbakır hâkim muavini

Onbirinci derece sorgu hâkimlerine ait liste

1	333	Feridun Öner	Gümüşhane sorgu hâkimi
2	4842	Rıza Derebay	Bozkır sorgu hâkimi
3	4866	Vefik Baygül	Develi sorgu hâkimi
4	5001	Basri Evrengün	Erbaa sorgu hâkimi
5	5531	Necip Şenel	Ayaş sorgu hâkimi
6	5645	Hikmet Sümer	Tokat sorgu hâkimi
7	5912	Kemal Baruksal	Sivrihisar sorgu hâkimi

136

Müddeiumumilik Sınıfı

6. ıncı Derece Müddeiumumilik Sınıfına ait liste

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
1	2571	Abdullah Necati Simer	Erzurum C. Müddeiumumisi

7. inci Derece Müddeiumumilik sınıfına ait liste

1	4626	Hamdi İyigün	Artvin C. Müddeiumumisi
2	4862	İsmail Hakkı Çağırankaya	Mardin C. Müddeiumumisi
3	5029	Hilmi Uluca	Zile C. Müddeiumumisi
4	5193	İsmail Zeybekoğlu	Niğde C. Müddeiumumisi
5	5252	Hikmet Sonel	Trabzon C. Müddeiumumisi

8. inci Derece Müddeiumumilik sınıfına ait liste

1	5472	Hakkı Talimcioğlu	Yalova C. Müddeiumumisi
2	6014	Tahsin Ceyhan	Of C. Müddeiumumisi
3	6322	Mustafa Sümer	Bozöyük C. Müddeiumumisi
4	7477	Hadi Tan	Ankara C. Müddeiumumi Muavini

9. uncu Derece Müddiumumilik sınıfına ait liste

1	3503	Abdullah Azmi Altan	Gemlik C. Müddeiumumisi
2	5755	Hulûsi Arıman	Burhaniye C. Müddeiumumi muavini
3	6331	Emine Hikmet Bingöllü	Sivas C. Müddeiumumi Muavini
4	6371	Arif Sönmez	Kırklareli C. Müddeiumumi Muavini
5	6577	Sabri Atamaner	İzmir C. Müddeiumumi Muavini
6	6597	Cemil Köne	Kırşehir C. Müddeiumumi Muavini
7	6626	Şahin Şahinler	Karadeniz Ereğlisi C. M. U. si
8	6627	Kâzim Altan	Birecik C. Müddeiumumisi
9	6634	İbrahim Tali Parla	C. Baş Müddeiumumi muavini
10	6710	Kemalettin Ergün	C. Baş Müddeiumumi muavini
11	6777	Mustafa Gültekin	Elbistan C. Müddeiumumi muavini
12	6847	Fevzi Boran	Yayladağ C. Müddeiumumisi
13	6849	Zihni Kutlar	Cebelibereket C. M. U. muavini
14	6871	Nejat Özoğuz	C. Baş Müddeiumumi muavini
15	6881	Adviye Özdeniz	Ankara Millî Korunma müddeiumumi muavini
16	8345	Orhan Karaköse	İstanbul C. M. U. Muavini

Müddeiumumilerin muavinlik sınıfına ait liste

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
1	6874	Muammer Çakalos	İspir Müddeiumumi muavini
2	6942	Fuat Bilge	Zonguldak M. Umumi muavini
3	6943	Mustafa Ceyhan	Tavas C. M. U. muavini
4	6960	Süleyman Önder	Ayancık C. M. U. muavini
5	7033	Adil Güllapoğlu	Mardin C. M. U. muavini
6	7135	Reşat Akdeniz	Muğla C. M. Umumi muavini
7	7198	Akif Salman	Bafra C. Müddeiumumi muavini
8	7296	Muammer Köprülü	Kadirli C. Müddeiumumi muavini
9	7301	Safa Ağlarcı	Bodrum C. Müddeiumumi muavini
10	7372	Sabahattin Eryurt	Pazarcık C. Müddeiumumi muavini
11	7429	Esat Cankar	Yıldızeli C. M. Umumi muavini
12	7513	Şahap Gürsel	İzmir C. M. Umumi muavini
13	7625	İhsan Çandar	Akçadağ C.Muddeiumumi muavini
14	7633	Selâhattin Yücel	Tortum C. Müddeiumumi muavini
15	7873	H. Suha Hatunoğlu	Cizre C. Müddeiumumi muavini
16	7876	Cahit Ronay	Erganiosmaniye C. M. U. muavini
17	7879	Ömer Ülkü	Oltu C. Müddeiumumi muavini
18	7887	Mesut Albbas	Sarıkamış C. Muddeiumumi muavini
19	7891	Nasır Zeytunoğlu	Vakfıkebir C. Müddeiumumi muavini
20	7892	Salim Güney	İslâhiye C. Müddeiumumi muavini
21	7894	Sabri Ural	Ilgın C.Müddeiumumi muavini
22	7901	Ahmet Öget	Kemaliye C. Müddeiumumi muaviui
23	7903	Salih Pürselim	Şebinkarahisar C. M.umumi muavin
24	7904	Süleyman Öğüt	Cide C. Müddeiumumi muavini
25	7905	Ali Sunu	Palu C. Müddeiumumi muavini
26	7906	Yasin Çakmakoğlu	Hınıs C. Müddeiumumi muavini
27	7910	Fikret Güneş	Nazimiye C Müddeiumumi muavini
28	7911	Emin Ökten	Şarkışla C. Müddeiumumi muavini
29	7912	Niyazi Yertekin	Andırın C. Müddeiumumi Muavini
30	7913	Abdi Erdem Selenge	Şarkikaraağaç C. M.Umumi muavini
31	7920	Mustafa Haker	Tercan C. Müddeiumumi muavani
32	7924	Mustafa Özen	Muş C. Müddeiumumi muavini
33	7926	Emin Gökçal	Finike C. Müddeiumumi muavini
34	7927	Nusrat Tandoğan	Köyceğiz C. Müddeiumumi muavini
35	7928	Talât Barış	Çermik C. Müddeiumumi muavini
36	7929	Halit Taşdemir	Kürrei mühasC.Müddeiumumi muavini

138

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
37	7933	Mehmet Tolunay	Hozat C. Müdbeiumumi muavini
38	7938	Fevzi Olgun	Vezirköprü C.Müddeiumumi muavini
39	7947	Selim Öztan	Manavgat C.Müddeiumumi muavini
40	7949	Memduh Tunçer	Antakya C.Müddeiumumi muavini
41	7951	Talât Hıncal	Silifke C. Müddeiumumi muavini
42	7964	Reşat Aras	Zonguldak C.Müddeiumumi muavini
43	7965	Hayati Ülkün	Artvin C. Müddeumumi muavini
44	7967	AbdülmüminZafir	Eskişehir C. Müddeumumi muavini
45	7984	Tevfik Kendi	Kars C. Müddeiumumi muavini
46	8008	Muzaffer Alpugan	Lice C. Müddeiumumi muavini
47	8049	Celâl Çalgüner	Hopa C. Müddeiumumi muavini
48	8050	Mustafa Çalgüner	Samsun C. Müddeiumumi muavini
49	8076	Cevdet Kocaman	Arapkir C, Müddeiumumi muavini
50	8105	Musa Uzel	Nevşehir C. Muddeiumumi muavini
51	8113	Tarık Onan	İstanbul C. Muddeiumumi muavini
52	8115	Saffet Emre	Ardahan C. Muddeiumumi muavini
53	8153	İrfan Duyar	Siirt C. Muddeiumumi muavini
54	8154	Hayati Çubukçu	Mihaliççik C.Muddeiumumi muavini
55	8168	Esat Çıtıroğlu	Reşadiye C. Muddeiumumi muaini
56	8180	Ertuğrul Ayçin	Iğdır C. Müddeiumumi muvaini
57	8181	Lütfü Baysal	Adıyaman C. Müddeiumumi muavini
58	8182	Hayrı Elbaylı	Tefenni C. Muddeiumumi muvini
59	8191	Faik Biçen	Kelkit C. Müddeiumumi muavini
60	8197	Ömer Yüce	Kulp C. Müddeiumumi muavini
61	8198	Ahmet Adaman	Tunceli C. Müddeiumumi muavini
62	8199	Cemalettin Ulusoy	Maraşalçakmak C. M, U. Muavini
63	8200	Nadir Alpay	Tokat C. Müddeiumumi muavini
64	8210	Naci Oğuzer	Petürge C. Müddeiumumi muavini
65	8211	Şemsettin Güney	Acıpayam C. Müddeiumumi muavini
66	8212	Remzi Öner	Urfa C. Müddeiumumi muavini
67	8214	Yavuz Fındıkgil	Türgutlu C. Müddeiumumi muavini
68	8217	Emin Kutlay	Eğirdir C. Müddeiumumi muavini
69	8225	Hamdi Aytaç	Şavşat C. Müddeiumumi muavini
70	8227	Abdullah Ekmen	Akçakoca C. Müddeimumi muavini
71	8228	İzzettin Arıkan	Pasinlar C. Müddeiumumi muavini
72	8230	Ziya Önal	Ordu C. Müddeiumumi muavini
73	8233	Şakirettin Kazancı	Kâhta C, Müdeiumumi muavini
74	8250	Nuri Gökbalkan	Plümer C. Müdeiumumi muavini
75	8251	Salâhattin Köksal	Akşehir C. Müddeiumumi muavini
76	8252	Hilmi Kandilci	Siverek C. Müddeiumumi muavini

Sıra No.	Sicil No.	Adı	Memuriyeti
77	8269	Necati Bayraksoy	Mucur C. Müdeiumumi muavini
78	8283	Orhan Türe	Geyve C. Müddeiumumi muavini
79	8290	Selâhattin Ersöz	Emet C. Müddeiumumi muavini
80	8293	Mustafa Kumbar	Niksar C. Müddeiumumi muavini
81	8294	Reşat Coşkun	İmroz C. Müddeiumumi muavini
82	8305	Kâni Vrana	Gündoğmuş C. Müddeiumumi muavini
83	8308	Fikret Güner	Bozcaada C. Müddeiumumi muavini
84	8311	Adil Artun	Gediz C. Müddeiumumi muavini
85	8321	Fethi Özdural	Suruç C. Müddeiumumi muavini
86	8324	EsatYunatçı	Keşan C. Müddeiumumi muavini
87	8325	Rıza Sönmez	Beyşehir C. Müddeiumumi muavini
88	8328	Reşat Emek	Alucra C. Müddeiumumi muavini
89	8330	Hayrettin Sezik	Kayseri C. Müddeiumumi muavini
90	8332	Nihat Özker	Kağızman C. Müddeiumumi muavini
91	8336	Sadi Yücel	Poshof C. Müddeiumumi muavini
92	8340	Adil Kecik	Ilıç C. Müddeiumumi muavini
93	8352	Sami Çaylı	Niğde C. Müddeiumumi muavini
94	8354	Osman Nuri Deniz	Mazgirt C.Müddeiumumi muavini
95	8357	Cahit Türesoy	Pertek C.Müddeiumumi muavini
96	8369	Reşat Tesal	Üsküdar Millî Kerunma C.M.Muavini
97	8381	Abdülhamit Türkeri	Savur C.Müddeiumumi muavini
98	8382	Hamit Karayel	Van C.Müddeiumumi muavini
99	8422	Enver Elbasan	Midyat C.Müddeiumumi muavini
100	8435	Muammer Obuz	Seydişehir C.Müddeiumumi muavini
101	8448	Sadrettin Barutçu	Hakkâri C.Müddeiumumi muavini
102	8455	Affan Aksel	Ankara Millî Korunma M.U.Muavini
103	8476	Tevfik Niksarlıoğlu	Dörtyol C.Müddeiumumi muavini
104	8519	Bülent Ertan	Ermenak C.Müddeiumumi muavini
105	8541	Osman Yetkin	Doğubayazit C.Müddeiumumi muavini
106	8627	Sıtkı Yolsuzoğlu	Çemişkezek C.Müddeiumumi muavini
107	8629	Mustafa Güray	Kastamonu C.Müddeiumumi muavini
108	8630	Faruk Siret Değirmen	Saimbeyli C.Müddeiumumi muavini
109	8631	Cihat Gazioğlu	Tosya C.Müddeiumumi muavini
110	8634	Abdullah Erkan	Hekimkan C.Müddeiumumi muavini
111	8636	Mithat Tugay	Lüleburgaz C Müddeiumumi muavini
112	8638	İhsan Aşan	Mudurnu C.Müddeiumumi muavini
113	8639	Remzi Balkanlı	Akdağmedeni Müddeiumumi muavini
114	8641	Rahmi İnsel	Yenice C.Müddeiumumi muavini
115	8655	Tahsin Savalaş	Akseki C.Müddeiumumi muavini
116	8657	Bünyamin Pekdemir	İskilip C.Müddeiumumi muavini
117	8661	Sabri Çallı	Bulancak C.Müddeiumumi muavini
118	8695	Enver Dağdevir	Nusaybin C.Müddeiumumi muavini

140

Temyiz Kararları

(Ceza Kısmı)

1944

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

ANKARA
Yeni Cezaevi Matbaası

1944

(41)

KISALTMALAR

AsCK	Askeri Ceza Kanunu
AsMUK	Askeri Muhakeme Üsulü Kanunu
BK	Borçlar Kanunu
CK	Ceza Kanunu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
DTK	Deniz Ticareti Kanunu
Harç TK	Harç Tarifesi Kanunu
HMUK	Hukuk Muhakemeleri Usulü anunu
İİK	İcra ve iflâs Kanunu
MK	Medeni Kanun
MemMK	Memurin Muhakematı Kanunu
MeşSK	Meşhut Suç Kanunu
MKK	Millî Korunma Kanunu
TK	Ticaret Kanunu
TM.Ti.UH	Temyiz Mahkemesi Tevhidi İçtihat Umumi Heyeti
TM.C.UH	Temyiz Mahkemesi Ceza Umumi Heyeti
TM.H.UH	Temyiz Mahkemesi Hukuk Umumi Heyeti
TM.1.CD	Temyiz Mahkemesi 1. Ceza Dairesi
TM.2.HD	Temyiz Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi
TM.TD	Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi
TM.İİD	Temyiz Mahkemesi İcra ve İflâs Dairesi

ÖRNEKLER

8.	Sekizinci
TK 3	Ticaret Kanunu 3. Maddesi
TK 3,4	Ticaret Kanunu 3 ve 4. maddesi
BK 41/2	Borçlar Kanunu 2. fıkrası
BK 41/1,2	Boralar Kanunu 1 ve 2. fıkrası
CK 450:2	Ceza Kanunu 450. maddesinin 2. bendi
CK 450: 2,3	Ceza Kanununun 450. maddesinin 2 ve 3. bentleri
CK 279/2:1	Ceza Kanununun 279. maddesinin 2. fıkrasının 1. bendi

Temyiz Kararları

Nr. 1 **Ceza Kısmı**

UMUMÎ HEYET KARARLARI

Vazife İhtilâfı

Asker olmıyanların askerî eşyayı satmak suçlarının muhakemesi umumî mahkemelere aittir.

(CMUK 6, 7, ASMUK 3, Umumî muhakemelerle umumî ve hususî kaza salâhiyetini haiz makamlar arasındaki iltilâfların halli hakkında kanun 1)

Temyiz Mahkemesi Ceza Umumî Heyeti
Esas 173, karar 176

Askeriyeye ait olup fabrikasında öğüttüğü buğdaylardan hasıl olan 98 kilo kepeği satmaktan suçlu Ali Kemâl hakkında Tekirdağ ağır ceza mahkemesi ile askerî âmiri adliliği kararları arasında çıkan selbî vazife ihtilâfının halli için gönderilen bu babdaki evrak Baş Müddei umumiliğin 17/11/943 tarihli tebliğnamesi askerî temyiz Müddei umumiliğinin mütalâanamesiyle birlikte 27/11/943 tarihinde birinci riyaset dairesine gönderilmekle umum ceza heyetinde okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü.

Askerî ceza K.nun 131 ve 192 inci maddeleri sarahatına göre yerinde görülemiyen ağır ceza mahkemesi kararının tebliğname vəçhile kaldırılmasına 6/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Nisbî para cezaları—Takdire bağlı hafifletici sebepler.

Nisbî para cezalarından takdire bağlı hafifletici sebeplerle, bu cezalârın hapse çevrilmesinde nazara alınmak şartı ile, tenzilât yapılması lâzımdır.

(CK 19, 59)

Temyiz Mahkemesi Ceza Umumî Heyeti
Esas 3/97, karar 89

.....Hükmolunan nisbî para cezalarının hapse çevrilmesi halinde nazara alınmak şartil ceza K.nun 59 uncu maddesine tevfikan suçlu-

143

nun hapis cezasından yapılan indirmenin para cezasına teşmil edilmemesi yolsuz ve temyiz ilâmında bu cihete mütedair gösterilen bozma sebebi varit ve uymak icabederken bu cihetten de eski hüküm-de ısrar olunması yolsuz ve kanuna aykırı göründüğünden mezkûr ısrar kararının C. M. U. K.nun 326 ıncı maddesine tevfikan BOZULMASINA 20/12/943 tarihinde bozmada ittifak ve sebebinde ekseriyetle karar verildi.

Mesken Masuniyetini ihlâl

Bir apartman dairesinde odalarda ayrı ayrı kiracılar otursa bile bunlarla münasebeti olmayan kimselerin koridor gibi müşterek mahalle girmesi de mesken masuniyetini ihlâl suçunu teşkil eder.

(CK 193)

Temyiz Mahkemesi Ceza Umumi Heyeti
Esas 4/249, karar 231

.....Temyiz dördüncü ceza dairesince tetkik olunarak: mağdur ile diğer üç kişinin bir koridor üzerinde ayrı ayrı odalarda kiracı olarak oturdukları bir No: lu apartman dairesinin kilitsiz olan methalinden kiracılar arasında müşterek bulunan koridora suçlunun girdiği kabul edilmesine nazaran bu halin mağdurenin mesken masuniyetini ne suretle ihlâl etmiş olduğunun kanunî bir şekilde izah edilmemesi yolsuz olduğundan bahsile bozulup iade edilmekle yeniden yapılan duruşma neticesinde; hâdisenin mahiyeti, Karadeniz apartımanının birinci katında bir No: lu dairenin bir odasında müsteciren oturmakta bulunan mağdur Hikmet annesile beraber saat 23 de şehirden evlerine dönerlerken Ulus meydanında otobüse bindikleri zaman maznuna tesadüf etmişler sarhoş bulunan suçlu otobüsde dikkatli nazarlariyle mağdure Hikmete bakıp Kızılayda mağdur otobüsten inince arkadaşiyle arkasını takip ederek mağdurun apartmandaki bir No: lu dairedeki odasına gitmek üzere dairenin koridoruna girdiğinde maznunun da kendisini takip ile koridora ve mağdurun odası yanına kadar girmesinden ibarettir. Girilen mahal; apartmanın alt katında bütün müştemilâtı havi ve kapısı açık bulunan bir daire olup bu dairede beş oda mevcuttur ve ayrı ayrı kiraya verilmiştir. Mağdur ve anneside bu odalardan birinde oturmaktadırlar. Bu koridora ancak bu beş kiracı ile münasebeti olan kimselerin girebileceği ve koridor üzerinde halâ, mutbak, banyo gibi bütün müştemilâtın bulunması ve bu koridora girmenin burada ikamet etmekte

144

bulunanların harimine bir tecavüz teşkil edeceği ve suçlunun kasdide nazara alınarak hareketinin geceleyin mesken masuniyetini ihlâl cürmünü teşkil ettiği kanaatına varılmış olduğundan ve saireden bahisle eski hükümde israra mütedair....verilen....hükmün dahi temyizen tetkikı.... istida....edilerek bu baptaki evrak Baş müddei umumiliğin....; kararın tasdikı talebini nâtık 14/12/943 tarihli teliğnamesiyle Birinci Riyaset dairesine gönderilmekle umum ceza heyetinde okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü.

Dâva evrakı ve duruşma zabıtnamesi münderecatına ve müstenit olduğu esbabı mucibeye nazaran israr kararı usul ve kanuna uygun bulunmuş olmakla varit olmayan temyiz itirazlarının reddile mezkûr hükmün tebliğname veçhile tasdikine....20/12/943 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

Millî korunma suçları—Vazifeyi ihmal—Vazifeyi suiistimal

Yerli mallar pazarı memurunun mal varken yok demesi vazifeyi ihmal veya suiistimal suçunu değil, satıştan imtina suçunu teşkil eder.

(Ck 230,240, M k k 32)

Temyiz Mahkemesi Ceza Umumî Heyeti
Esas 4/197, Karar 234

Vazifelerini suiistimal ve ihmal etmekten suçlu yerli mallar müessesesinde satış şefi Turgut Kaynak ve yünlü kumaş memuru Rifatın yapılan duruşmaları sonunda: suçlulardan Turgutun T.C.K.-un 240 ve 230 uncu maddelerine tevfikan....mahkûmiyetine ve Rifatın beraetine dair verilen hüküm.... temyiz dördüncü ceza dairesince tetkik olunarak:....Rifat hakkındaki hükmün tasdikine ve Turguta ait hükme gelince; 1– Sıfatına ve hâdiselerin mahiyetine göre suçlunun suiistimal ve ihmal ettiği vazifelerinin nelerden ibaret olduğunun izah olunmaması,2–Kabul bakımından ve tasvir ve tavsife göre vazife cihetinin düşünülmemesi yolsuz olduğundan bahsiyle bozulup iade edilmekle eski hükümde ısrarı mutazammın....hükmün dahi temyizen tetkikı....istida ve şartı ifa edilerek....ceza umum heyetinde okunup aşanlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü:

Hâdise satıştan imtina mahiyetinde ve millî korunma kanununun dairei şümulünde bulunmasına göre bozma kararı bu itibarla varit olduğundan mahalli hükmün bu noktadan bozulmasına 27/12/943 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

145

Hırsızlık

Sefere hazır bir vaziyette işletme binası önünde bırakılan otobüs umumun tekâfülü altındadır.

(Ck. 491 2)

Temyiz Mahkemesi Ceza Umumî Heyeti

Esas: 228/15 Karar: 1

Trakya'daki kasabalara sefer yapmak üzere sabahleyin şoförler binası önünde yola çıkmağa müheyya bir vaziyette bırakılmış olan otobüsün mihverini çalmaktan maznun Ali oğlu Recep Güner hakkında..... verilen hüküm Temyiz ikinci ceza dairesince tetkik olunarak: Hâdisenin mahiyetine göre Türk ceza kanununun 491 inci maddesinin ilk fıkrasının tatbikı icabederken 491 inci maddenin ikinci fıkrasının tatbiki suretiyle fazla ceza tâyini ve tertibedilmesi yolsuz olduğundan bahsile bozulup iade edilmekle yeniden yapılan duruşma sonunda: işletme binasının önünde ve sefere hazır bir vaziyette bırakılmış olan bir araba umnmun tekâfülü altında bulunması hasebiyle mezkûr arabada ayrıca bekçi bırakılması hakkında bir âdet teamül mevcut bulunmamış ve yüksek İkinci ceza dairesinin mümasil bir hâdise hakkındaki 6/2/943 tarih ve 572 esas sayılı bir kararı da mahkemenin bu yoldaki noktai nazarını teyit eder mahiyette bulunmuş ve binaenaleyh; hâdisede mezkûr maddenin ikinci fıkrasının tatbikı kanuna uygun görülmüş olduğundan ve saireden bahsile eski hükümde ısrarı mutazammın... verilen ...hükmün dahi temyizen tetkikı... istida edilerek bu baptaki evrak Baş M.U liğin.... kararın tasdıkı talebini nâtık.... tebliğnamesiyle Birinci riyaset dairesine gönderilmekle Umum ceza heyetinde okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü:

Dâva evrakı ve duruşma zabıtnamesi münderecatına ve müstenit olduğu esbabı mucibeye nazaran ısrar kararı usul ve kanuna uygun bulunmuş olmakla varit olmıyan temyiz itirazlarının reddiyle mezkûr hükmün tebliğname veçhile Tasdikine 3/1/944 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

146

DAİRE KARARLARI

Hırsızlık — Şikâyetten vazgeçme

Ağaçtan yemiş çalma suçuna ait dâvanın şikâyetten vazgeçme ile düşmesi ağacın meyvesinin toplanmış olmasına bağlı olup kalanlarının çalınması haline münhasırdır.

(Ck 99.494)

Temyiz Mahkemesi 2. Ceza Dairesi
Esas 8359 Karar 8604

Eminin bahçesinden kiraz çaldıkları ve koruculari tehdit eyledikleri iddiasından maznun Hamdi ve Abdullah Özkan haklarında yapılan duruşma sonunda hâdise 494.maddeye temas etmekte olup müşteki de bir şikâyeti mevcut olmadığını beyan edilmesine binaen ceza kanunun 99 uncu maddesi mucibince bu husustaki âmme dâvasının sukutuna ve tehdit fiili ise keza takibi şikâyete bağlı suçlardan olmakla bu hususta dâva açıldığı takdirde icabına bakılmak üzere bu husustaki duruşmanın da muvakkaten tatiline dair Tekirdağı sulh ceza mahkemesinden verilen 16/9/943 tarihli kararın temyizen tetkiki ..... istida edilerek..... icabı düşünüldü.

Sirkatten düşme kararı verilmiş olmasına göre temyiz kabiliyeti bulunduğu kararlaştırıldıktan sonra esas hakkında temyiz tetkikatı icra ve icabı müzakere olundu:

Suç, meyvesi toplanmamış ağaçtan kiraz çalmaktan ibaret olmasına ve suçun ikaı tarihine göre sübutu halinde 491. maddenin ilk fıkrasına temas edeceği düşünülmeksizin yazılı şekilde düşme kararı verilmesi yolsuz olduğundan tebliğname münderecatının reddiyle hükmün bu sebepten dolayı bozulmasına 3/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Emniyeti suiistimal

Meslek ve sanat sebebile mevsuf emniyeti suiistimâl den maznun kimsenin hareketinin sanat ve mesleği ile alâkalı olması, şahsi bulunmaması gerektir.

(CK 508, 510)

Temyiz Mahkemesi 4. Ceza Dairesi
Esas 8214 Karar 6999

147

Esma tarafından Çanakkaledeki damadı Rüsteme gönderilmek üzere teslim olunan Hububatı vermemek suretile mezburenin emniyetini suistimal ekmekten suçlu otobüs idare kâtibi Recebin bilmuhakeme: T. C. K. nun 510, 522 ci maddeleri mucibince — 4 — ay hapsine dair.....verilen hükmün temyizen tetkikı.....istida.....edilerek..... icabı düşünüldü:

1 — Maznunun sanatı otobüs idaresi kâtibi isede, bu sıfatla eşya kabul etmesi ücret verilmesine bağlı olmasına ve ücretsiz kabul ancak şahsen otobüslere verebilmek mülâhazasına müstenit olmakla vazifesile ilgili bulunmamasına göre, hâdisede 508 ci maddenin tatbikı kabil olup olmadığının teemmül ve münakaşa edilmemesi.

Bozmayı mucip ve temyiz itirazları bu itibarla varit olduğundan tebliğnamdeki tasdik mütalâasının reddile hükmün Bozulmasına .....4—12—43 T. ittifakla karar verildi.

Millî korunma suçu

Hükûmetçe tevzi olunan maddelerin satılması veya devri ancak bunların elkonulan maddelerden olması halinde suç teşkil eder.

(MKK 14, 21)

Temyiz Mahkemesi 2. Ceza Dairesi
Esas 5144 — Karar 5060

412 Sayılı koordinasyon heyeti kararına muhalif olarak çimento satmaktan suçlu ve mevkuf Ardaş'ın.....bilmuhakeme..... mahkûmiyetine.....dair.....verilen 8/11/943 tarihli hükmün temyizen tetkikı.....istida ve şartı ifa edilerek.....icabı düşünüldü:

.....Hükûmetçe tevzi olunan maddelerin ahara satılması veya her ne suretle olursa olsun devredilmesinin suç teşkil edebilmesi M.K. K. nun 14.maddesi mucibince hükûmetçe el konularak tevzi edilmiş olmasına bağlı olup çimentonun tevziine ait 412 sayılı koordinasyon heyeti kararı ise bu K. nun 21. maddesine müsteniden tanzim olunduğuna göre Ardaşın hareketinin ne suretle suç teşkil ettiği izah olunmaksızın mahkûmiyeti cihetine gidilmesi yolsuz.....olduğundan tebliğnamedeki tasdik talebinin reddiyle.....hükmün bozulmasına .....7/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

148

Kaçakçılık — nisbî para cezaları

1 — Tütün kaçakçılığından eski mahkûmiyet tütün kaçakçılığından yeniden verilen para cezası hakkında da tekerrüre esas olur.

2 — Kanunî sebeple para cezası indirilen kaçakçı diğer şeriklerinin cezalarin dan o nisbette indirme yapıldıktan sonra kalan mikdarında müteselsilen mesuldur.

3 — Kaçakçıyı kaçak eşya ile bilerek eve almak da kaçakçılıktır.

(1918 sayılı K 46, 1 Ck 19)

Temyiz Mahkemesi 3. Ceza Dairesi
Esas 9819 — Karar 10129

Müştereken tütün kaçakçılığı yapmaktan maznun ve Mevkuf..... haklarında bozma üzerine yapılan duruşma sonunda:....verilen9/11/943 günlü hüküm.....temyiz olunmasından dolayi.....gereği düşünülüp görüşüldü:

Suçlulardan Ali Durmazın Tütün kaçakçılığından dolayi mahkûm olduğu hapis cezasının infazı dolayisile hapis cezasında tekerrür hükmü tatbik olunduğu halde para cezasından tekerrür sebebile artırma yapılmaması ve Bekir Özdemirın 1918 sayılı kanunun 49 uncu maddesinin 2 inci fıkrası mucibince cezasının yarısı indirilerek geri kalan para cezasının yarısında müteselsilen mes'ul tutulması icap ederken bu miktarda teselsülün nazara alınmaması yolsuz isede C. Müddeiumumisinin temyizi lehe olduğundan bu cihetten aleyhe bozma sebebi sayılmamıştır. Ve subuta müteallik C. Müddeiumumisi ve suçluların temyiz itirazları uyulan bozma kararına ve yapılan duruşma zabıtname münderecatına ve kaçakcıyı kaçak emvali ile birlikte bilerek kabul ve evine misafir etmekte kaçakçılık suçunu teşkil edeceğine ve kararın dayandığı mucip sebeplere ve mahkemenin takdir hakkında taallûk eylemesine göre varit bulunmamıştır. Ancak,.... sebeplerden dolayı tebliğname mucibince bozulmasına.... 16/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

149

Memuriyetten mahrumiyet — kanuna bağlı ağırlatıcı sebepler — müessir fiil—müktesep hak.

1 — Vazife esnasında cürüm işliyen memurun 251 ile cazası artırılır ken feri cezanında artırılması lâzımdır.

2 — Kolun % 35 nisbetinde devamlı zaafını mucip olacak şekilde döven memur hakkında 456/2 deki cezanın 245 ile üçde bir artırılması icap eder.

3 — Müktesep hak kül halinde nazara alınacağından netice de muayyen ceza tâyin edilmesi lâzım gelenden az olduğu için suçlu aleyhine bozulmıyor karar 251 inci tatbiki cihetinden de maznun lehine bozulamaz.

(CK 245, 251,456)

Temyiz Mahkemesi 4. Ceza Dairesi
Esas 7140 — Karar 7387

Vazife sırasında Kasap Aliyi kolunun % 35 nisbetinde devamlı zafını mucip olacak derecede döğmekten suçlu Jandarma karakol komutanı Mehmet onbaşının bilmuhakeme; T. C. Kanununun 245—1, 20, 251 in- ci maddelerine tevfikan bir ay on gün hapisine ve üç ay memuriyetten mahrumiyetine ve 500 kuruş duruşma harcının tahsiline dair Salihli asliye ceza mahkemesinden verilen 2/4/941 Tarihli hükmün temyizen tetkiki suçlu tarafından müddetine istid'a ve şartı ifa edilerek dâva evrakı tebliğname ile daireye gönderilmekle icabı düşünüldü:

Kabul ve tetbik bakımından 251 inci maddenin fer'i cezaya teşmil edilmemesi ve tasvir va kabule göre 456 - 2 inci madde ile 245 inci maddenin son fıkrası yerine 245 ve 251 inci maddelerle noksan ceza tâyini aleyhe bozma sebebi yapılmamış ve duruşma zabıtnamesine, toplanan delillere ve hâkimin takdir ve kanaatına göre subuta ait itiraz yerinde görülmemiş olduğundan reddile hüküm tasdıkına.... 16/12/943 Tarihinde ittifakla karar verildi.

Ölüme sebebiyet—müstakil failin belli olmayışı.

Müstakil failin belli olmadığı hallerde faillerin cezasının indirilmesi kaidesi ölüme sebebiyet suçunda tatbik edilemez.

(CK 455,463)

Temiz Mahkemesi 4. Ceza Dairesi
Esas 9183 — Karar 7393

Tedbirsizlik ve dikkatsizlik ve faili müstekilli belli olmıyacak surette Şefikanın ölümüne sebebiyet vermekten suçlu Veysel Top-

159

rak ve farık ve mümeyyiz Mehmet Ali çalışırın yapılan dürüşmaları sonunda....mahkûmiyetlerine..dair... verilen 16 7/943 tarihli hükmün temyizen tetkiki.... istida edilirek... icabı düşünüldü.]

1—463 üçüncü maddenin 455 inci maddeye şumulü olmadığının düşünülmemesi... yolsuz olduğundan hükmün bozulmasına....17/12/943 tarininde ittifakla karar verildi.

Millî Korunma Suçu

İstihlâki men ve tahdit edilen maddelerin yalnız imali ve ticaret kasdile satışı suç teşkil eder.

(MKK 21, 55: 2)

Temyiz Mahkesi 2. Ceza Dairesi
Esas 5038—5135

....Millî kornuma kanununun tatbik edilen 55 inci maddenin ikinci bendinde 21 inci madde mucibince istihlâki men ve tahdit edilen maddeleri imal edenler veya ticaret kastiyle satanlar hakkında ceza müeyyidesi mevzuu bulunmuş ve suçlu ise bunları İstanbulda hastahanede bulunan kiracısına hediye olarak götüreceğini müdafaatan beyan etmiş bulunmasına göre hadisede suc mahiyetinin bulunmadığı teemmül edilmemesi ve tatbik olunan 55 inci maddede müsadere hükmü bulunmadığının düşünülmemesi yolsuz...olduğundan hükmün Bozulmasına 17/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Mesken masuniyetini ihlâl

Kocası askerde bulunan kadın evin müstakil sahibidir. Muvafakatile eve girmek mesken masuniyetini ihlâl suçunu teşkil etmez.

(CK 193)

Temyiz Mahkemesi .4. Ceza Dairesi
Esas 8980 — Karar 7484

Geceleyin Rasimin mesken masuniyetini ihlâl etmekten suçlu Bekirin bilmuhakeme T. Ceza kanununun 193—2 inci maddesine tev-

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

fikan Altı ay hapsine dair....verilen....hükmün temyizen tetkikı.... istida edilerek ... icabı düşünüldü.

I — Kocanın Askerde bulunması ve Evdede başka kimse olmaması hasabile müstakillen evin sahibi bulunan karının muvafakatı ile eve girmiş olan maznunun hareketinde mesken masuniyetinin ne suretle ihlâl edildiğinin izah edilmemesi.

Nakzi mucip....olduğundan tebliğnamedeki tasdika dair mütalâanın reddile hükmün bozulmasına....18/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Kanun yolları — müracaattan vazgeçme

Müddeiumumiler temyiz talebini geri alamazlar.

(C M U K 163, 295)

Temyiz Mahkemesi 4. Ceza Dairesi
Esas 8904 — Karar 7466

Haticeyi silâhla tehdit etmekten maznun....Yunusun bilmuhakeme mahkûmiyetine....dair....verilen....hükmün temyizen tetkikı mahkûm ve mahalli C. M. U. liğinden müddetinde istida ve şartı ifa edilerek mahalli M.U. liğinin temyizi dâvadan vaz geçildiğini mutaammın temyiz istidasının zahrına verdiği meşruhatı ihtiva eden yazısı ile dâva ev- rakı tebliğname ile daireye gönder ilmekle icabı düşünüldü.

Dâva açmak icab edüp etmiyeceğinin takdir hakları olmakla beraber C. M. U. leri açılmış ve âmme nam ve hesabına kaydedilmiş bir dâvayı ve dolayısile temyiz talebini geri almak hakkını haiz olmadıklarından tebliğnamenin birinci bendindeki mütalâa varid değilsede,

....Bozmayı mucip ve temyiz itirazları ve tebliğname bu itibarla varid olduğundan hükmün bozulmasına....18/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

152

Çiftçi malını koruma kanununa muhalefet—Vazife

Koruma meclisleri tarafından verilen kararlara karşı itirazlar sulh hukuk hâkimi tarafından tetkik edilir.

(Çiftçi mallarının korunması hak. K.26)

Temyiz Mahkemesi 3. Ceza Dairesi
Esas 3135—Karar 10269

Çiftçi mallarını koruma kanununa muhalif olarak dikici Mustafa ve 6 arkadaşının bahçelerine hayvanlarını başıboş salıvererek zarar ikaına sebebiyet veren Murat Pekçalışkandan 5 lira para cezası ve beşer liradan 35 lira tazminatın tahsilile zarar gören şahıslara verilmesine dair Bursa Çiftçi mallarını koruma meclisince verilen 5/12/942 günlü kararnameye karşı maznun vekilleri tarafından itiraz edilmekle yapılan tetkikat sonunda:... kararnamenin tasdikına dair Bursa ikinci S.C.H.den verilen 16/1/943 günlü hüküm: suçlu vekili tarafından temyiz olunmasından dolayı... gereği düşünülüp görüşüldü:

Çiftçi mallarının korunması hakkındaki 4081 No.lı kanunun 26 ıncı maddesi sarahatına göre vazife ciheti düşünülmeksizin yazılı olduğu üzere karar verilmesi yolsuz olduğundan... bozulmasına ve bozma sebebine göre temyiz harcı alınmasına mahal olmadığına 20/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Tehdit

Silâhla tehdit silâhın mağdura karşı çekilmesini veya çıkarılmasını tazammun eder. Gıyapta silâhla tehdit olamaz.

(CK. 188,191)

Temyiz Mahkemesi 4. Ceza Dairesi
Esas 8973 — Karar 7614

Pembeyi silâhla tehdit etmekten suçlu Mehmet Alinin bilmuhakeme T. Ceza kanununun 191—2 inci maddesine tevfikan altı ay hapsine dair.... hükmün temyizen tetkiki... istida ve şartı ifa edilerek... icabı düşünüldü.

1— Penbenin şehadetine göre maznunun Penbe ile karşılaşarak vicahında onu tehdit ettiğini subuta isal eden delillerin gösterilmemesi ve hadisenin oluşuna nazaran Penbeye isal pek tabii olmakla gıyapta söylenilen sözler tehdit teşkil ediyorsada silâhla tehditten

silâhın mağdure karşı çekilme veya çıkarılması maksud olmasına göre gıyapta söylenilen sözlerin adiyen tehdit olmayup ta silâhla tehdit olarak kabulü veçhinin izah edilmemesi.

Bozmayı mucib... olduğundan hükmün bozulmasına... 23/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Kaçırma

Kardeşinin evine kaçan karısını kocanın ordan zorla almasında kaçırma unsurları yoktur.

[CK 429]

Temyiz Mahkemesi. 4. Ceza Dairesi
Esas 9409 — Karar 7628

....Mağdur Haticenin geçinmediği cihetle kocasının yanından kaçtığını ve kocasının diğer maznunlarla birlikte gelüp kendisini zorla ağası evinden götürdüklerini söylemesine ve kaçırma suçlarında unsur olan şehvet hissi veya evlenme maksadının karı koca olan tarafeyn için mevzuu bahis olamamasına nazaran... hükmün tasdikina 23/12/943 tarihinde itifakla karar verildi.

Ceza mesuliyeti olmıyan küçükler — Hüküm

Ceza mesuliyeti olmıyan küçük hakkında duruşma yapılmış olması verilen beraet hükmünün temyizi için C. Müddeiumumisine hak vermez.

[Ck 53, CMUk 253]

Temyiz Mahkemesi 4. Ceza Dairesi
Esas 8768 — Karar 7679

....53 üncü madde mucibince (takibat yapılmaması) küçükler hakkında duruşmadan mukaddem nazara alınması lâzım gelen bir himaye tabiri olup bu hukukî kaideye riayet edilmemesi beraet eden küçük aleyhine temyizi dâva için C. M. U. liğine hak bahşedemiyeceğine ve bir def'a yapılmış olan duruşmanın ortadan kaldırılması gayrı mümkün olduğundan sarfınazar ittiba hakkında karar verilebilmek için küçüğü bir def'a daha duruşmaya dâvet neticesini vermekle nakızdan faide değil zarar tevellüt edeceğine binaen buna ait temyiz itirazları ve tebliğnamenin üçüncü bendi varit olmadığından reddile Dâvut hakkındaki beraet hükmünün tasdikına..... 24/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

154

Sahtekârlık — Vazifeyi suiistimal

Hatır için ilmühaber tanzimi suretile tecelli eden vazifeyi suiistimal 355. madde ile cezalandırılır.

[Ck 240, 355]

Temyiz Mahkemesi 4. Ceza Dairesi
Esas 8906 — Karar 7731

Dört çocuklu bulunan Hüseyin Şalcıyı yol mükellefyetinden kurtarmak maksadile beş çocuğu olduğu hakkında hilâfi hakıkat ilmühaber tanziminden maznun.....muhtar Salimin Ceza Kanununun 355 inci maddesine tevfikan.....mahkûmiyetine.....dair.....verilen..... hükmün temyizen tetkiki.....istida edilerek.....icabı düşünüldü.

355 inci maddede hatır için ilmühaber tanzimi suretile vazifesini suiistimal eden memurlara ayrıca ceza tâyin edilmiş olmasına göre tebliğnamedeki mütalâa.....yerinde olmadığından reddile hükmün tasdikına 25/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Millî Korunma Suçu — İçtima

1 — Bir malı fazla fiyatla satmak için vesika tanzim eden suçlu hakkında daha ağır ceza ihtiva eden ceza kanunu hükümleri tatbik edilir.

2 — Bir mal muhik sebep olmaksızın fazla fiyatla satmak ve fazla fiyatla satmak için fatura tanzim etmek ve bilerek kullanmak iki ağır suçtur.

(Ck 345 MKK 32: a, j, 61, CMUK 258)

Temyiz Mahkemesi 3. Ceza Dairesi.
Esas 6611 Karar 10682

.....Suçlunun fazla fiyatla Zeytin danesi sattığı ve fazla fiatla satmak için Fatura tanzim ve bilerek istimâl ettiği sabit olduğundan.....

Marmaris asliye ceza hâkimliğinden verilen 17/8/943 günlü hüküm mahkûm tarafından temyiz olunmasından dolayı.....gereği düşünülüp görüşüldü:

Millî korunma kanununun 61 inci mandesi göz önünde bulundurularak sahte fatura tanzim cihetinden Türk ceza kanunun 343 üncü maddesinin tatbik edilmmeesi yolsuz ise de bu cihet aleyhe bozma sebebi sayılmamış ve sahte olarak tanzim edilen Fatura fiat almak için belediye reisliğine ibraz edilmiş bulunmasına ve bu fiili

175

müstakil bir suç teşkil etmesine ve Millî korunma kanunun 32 inci maddesinin A. ve J. Bendeleri ayrı ayrı hükümleri ihtiva etmekte bulunmasına göre tebliğnamenin birinci bendindeki mutalâa yerinde görülmemiştir ancak:

Sahte fatura tanzimi cihetinden dâva olmadığı ve bu cihetten maznunun sorgusu yapılmadığı halde bu cihetten ayrıca mahkûmiyeti cihetine gidilmesi yolsuz.....olduğundan hükümün mezkûr se bepten dolayı Bozulmasına....28/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Dâvaların Birleştirilmesi

Kaçakçılık suçu ile millî korunma suçlarına birlikte bakılamaz.

(CMUK 2, Kaçaçılk K 58, MKK 67)

Temyiz Mahkemesi 3 Ceza Dairesi
Esas 10153 — Karar 10824.

....Suçlunun devlet inhisarı altında bulunan kaçak İngiliz kapsülleri mezun ve salâhiyeti olmaksızın memleket içinde fazla fiatla sattığı sabit olduğundan...T.C.K. nun 69 cu madesi nazara alınarak neticeden... mahkûmiyetine... dair... hüküm mahkûm tarafından temyiz olunmasından dolayı gereği düşünülüp görüşüldü:

1918 No. lı ka. nun 58 inci ve millî korunma ka. nun 67 inci maddeleri sarahatine göre kaçakcılık suçunun millî korunma kanununa muhalefet suçuna ait dâva ile birlikte bakılmasına cevaz olmadığı düşünülmeksizin yazılı olduğu üzere karara bağlanması yolsuz olduğundan sair cihetlerin tetkikine mahal olmaksızın hükmün mezkûr sebepten dolayı tepliğname mucibince bozulmasına ve bozma sebebine göre temyiz harcı alınmasına mahal olmadığına 28/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

156

Temyiz Kararları

(Hukuk Kısmı)

1944

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

ANKARA
Yeni Cezaevi Matbaası
1944

157

KISALTMALAR

AsCK	Askeri Ceza Kanunu
AsMUK	Askeri Muhakeme Usulü Kanunu
BK	Borçlar Kanunu
CK	Ceza Kanunu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
DTK	Deniz Ticareti Kanunu
Harç TK	Harç Tarifesi Kanunu
HMUK	Hukuk Muhakemeleri Usulü kanunu
İİK	İcra ve iflâs Kanunu
MK	Medeni Kanun
MemMK	Memurin Muhakematı Kanunu
MeşSK	Meşhut Suç Kanunu
MKK	Millî Korunma Kanunu
TK	Ticaret Kanunu
TM.Ti.UH	Temyiz Mahkemesi Tevhidi İçtihat Umumi Heyeti
TM.C.UH	Temyiz Mahkemesi Ceza Umumi Heyeti
TM.H.UH	Temyiz Mahkemesi Hukuk Umumi Heyeti
TM.1.CD	Temyiz Mahkemesi 1. Ceza Dairesi
TM.2.HD	Temyiz Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi
TM.TD	Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi
TM.İİD	Temyiz Mahkemesi İcra ve İflâs Dairesi

ÖRNEKLER

8.	Sekizinci
TK 3	Ticaret Kanunu 3. Maddesi
TK 3,4	Ticaret Kanunu 3 ve 4. maddesi
BK 41/2	Borçlar Kanunu 2. fıkrası
BK 41/1,2	Borçlar Kanunu 1 ve 2. fıkrası
CK 450:2	Ceza Kanunu 450. maddesinin 2. bendi
CK 450: 2,3	Ceza Kanunun 450. maddesinin 2 ve 3. bentleri
CK 279/2:1	Ceza Kanununun 279. maddesinin 2. fıkrasının 1. bendi

Temyiz Kararları

Nr. 1 **Hukuk Kısmı**

UMUMÎ HEYET KARARLARI

Vekâlet Ücreti

Vekâlet ücreti muhakeme masrafları cümlesindedir.

Temyiz Mahkemesi Hukuk Umumî Heyeti
Es. 3/8 kr. 83

Hüküm : Satılarak şüyuun izalesine dair verilen hüküm indettemyiz:Dâva mahiyetine ve netic-i hükme göre iki taraf vekillerine vekâlet ücreti takdir ve hükmedilmesi lâzım gelirken yalnız müddei vekiline vekâlet ücreti takdir ve tâyin edilerek müddeinin haksız çıkmamış olduğundan bahsile müddealeyhler vekillerine ücreti vekâlet takdir ve hükmedilmemesi yolsuz olduğundan dolayı bozularak mahalline iade kılınmakla yeniden yapılan muhakeme sonunda bazı mütalâat serdiyle evvelki hükümde ısrara karar verilmiştir.

Temyiz Kararı: Dâvanın mahiyetine ve *ücreti vekâlet de masarıfı muhakeme cümlesinden bulunmuş olmasına* ve zabıtname münderecatına nazaran hususi dairenin bozma kararı varit ve uymak lâzım gelirken ilâmda yazılı sebep ve mütalâlarla ısrara karar verilmesi yolsuz olduğundan temyiz olunan son hükmün dahi BOZULMA S/NA 22/Birinci kânun/943 tarihinde çoğunlukla karar verildi.

Vakıf

İcareteyn ile tasarruf olunan vakıf mallar mutasarrıflarının fırsat ve teseyyüpleri halinde uhdelerindeki gayri menkuller vakfı ricat eder.

Temyiz Mahkemesi Hukuk Umumî Heyeti
Es. 1/56,Kr. 42

Dâva : Müvekkili vakıflar müdürlüğünün Hace Saliha hatun vakfından Fatihde pirinçci Sinan mahallesinde yeni çeşme ceddesinde kâin malûmülhudud eski $^{41}_{42}$ ve 446 ve 46 ve 70 ve 74 ve 74 Numaralı bir kıta bostan mahalli emvali metrukeden addiyle gayri mübadiller ko-

misyonu tarafından açık artırma ile Hüseyin Uz uhdesinde (3000) lira mukabilinde ferağ ve tescil edilmiş olduğundan bahsile mezkûr ferağ ve tescilin ibtalile vakıf namına kaydının tashihi ve mezkûr gayrimenkulün ahara ferağının men'i için neticei muhakemeye kadar tedbiri ihtiyâtî suretile tapuya müzekkere yazılması ve bu babta vukua gelecek zarar ve ziyanın tazmini tâlebine dairdir.

HÜKÜM : İlâmda yazılı esbabı mucibeye binaen derecei sübutta görülemiyen evkaf dairesinin mahlûliyet iddiasının reddile ihtiyatî tedbir kararının ref'ine dair verilen hüküm indettemyiz; Dâva olunan gayrı mekul vakıf olmasına göre mutasarrıfları firari oldukları taktirde dahi mezkûr gayri menkulün vakfa avdet etmesi lâzım geldiği halde bu cihet nazara alınmayarak mahlüliyet idddiası sabit olmadığından bahsile dâvanın reddine karar verilmesi kanuna muhalif ve bozma tâlebi bu itibarla varit olduğundan bahsile bozulup mahalline iade edilmekle; Yeniden yapılan muhakeme sonunda: Bazı mütalâat beyaniyle evelki hükümde ısrara karar verilmişti.

Temyız kararı : Münazaunfih bostanın Saliha hatun vakfından icareteyn ile tasarruf olunur mahal olduğu evrak arasında mevcut tapu kaydından anlaşılmış ve bu gibi vakıf mahaller mutasarrıflarının firar ve tegayyüpleri halinde uhdelerindeki gayrimenkulâtın vakfına ric'at edeceği kanun icabından bulunmuş olduğundan temyiz olnnan son hüknün dahi Bozulmasına 29/12/943 Tarihinde Çoğunlukla karar verildi.

Husumet

Malmüdürlüğünün muamelesinden dolayı mensup olduğu defterdalık aleyhine dahi dâva açılabilir. 2296 no.lu maliye Vekâletinin teşkilât ve vazifesi hakkında kanun 20

Temyiz Mahkemesi Hukuk Umumî Heyeti
Es. 4 /43, kr. 83)

Dâva : Müvekkili Şadi Karagözoğlu Kırıkkalede kâin sinemanın kiracısı olduğunu ve mezkûr mahal köy kanununa tabî olması itibariyle 3702 sayılı kanun mucibince sinama ve tiyatro resmine tabi olmadığı halde mahalli maliyesince kendisinden 3894 lira resim tahsil edimiş olduğundan meblağı mezkûrun faiz, masarıfı muhakeme ve vekâlet ücretile birlikte tahsili talebinden ibarettir.

160

Hüküm: dâva, icabsız olarak ödenen ve damga resmi mahiyetini haiz meblağın hazinece haksız iktisabdan mütevellit istirdat iddiasına müncer olmakta ve bu itibarla husumet hazine mümesiline ve binaenaleyh Maliye Vekâletine müteveccih olup müddeaeleyh Ankara deftardarlığına husumet tevehcüh ctmemesine mebni dâvanın bu noktadan reddine dair verilen hüküm indettemyiz: bozulup iade edilmekle yeniden yapılan muhakeme sonunda bazı mütalâat beyanile evvelki hükümde ısrara karar verilmiştir.

Temyiz kararı: Tasvir olunan dâva şekil ve mahiyetine ve 2996 No: lu Maliye Vekâleti teşkilâtı ve vazifeleri hakkındaki kanunun 20 inci maddesi hükmünce mülhak kazalar teşkilâtının âmiri olan defterdarlık aleyhine dahi dâva açılabileceğine göre hususi dairenin bozma kararı doğru ve ittibaa şayan bulunduğu halde bozulan kararda ısrar olunması yolsuz olduğundan son ısrar kararının dahi bozulmasına 1/1. nci kânun/ 943 tarihinde çoğunlukla karar verildi.

DAİRE KARARLARI

Mütemmim Cüz'ün Satılması

Mütemmim cüz'ün fekkine bayi icbar olunmaz.

MK 619

Temyiz Mahkemesi 1.Hukuk Dairesi
E. 3417, Kr. 4056

Karar: M. Ö vekili avukat A. R. U. un O. B: aleyhine müvekkilinin müddealeyhten 450 lira mukabilinde satın aldığı maa müştemilât bir bab hane enkazının yıkılıp götürülmesine muhalefet etmekte olduğundan bu suretle vâki müdahalesinin men'ine ve şayet müddealeyh enkazı istihlâk etmiş ise rayice göre bedelinin tahsiline karar verilmesi talebiyle ikame eylediği dâvadan dolayı ceryan eden mahkeme sonunda müddealeyhin dâvacıya müddeabih evin ankazını sattığı ve satış bedeli olan 450 lirayi tamamen aldığı istima kılınan şuhudun şehadati ve müddealeyhin ikrariyle sabit olduğundan müddealeyhin dâvacıya satmış olduğu bina enkazını almasına vâki müdahalesinin men'ine ve enkazın müddealeyh tarafından istihlâk edildiği isbat edilmemiş ve cereyanı muhakemeden enkazın mevcut olduğu anlaşılmış bulunduğundan müddeinin enkaz bedeline müteallik talebenin reddine karar verilmiştir.

161

Temyiz kararı: Dâvaya göre dâvacıya sıtıldığı beyan olunan bina arzın mütemmim cüzü olup mülkiyette arza tâbi olacağına ve binanın yersiz ayrıca satılması caiz olmadığından yıkıldıktan ve enkazı menkul eşya hükmüne girdikten sonra satılabileceğine ve dâva sırasında bina halen yıkılmamış bulunduğu, tarafların ifadelerinden anlaşılmakta olmasına ve gerçi enkaz olarak bir binanın satılması hakkında mukavele yapmak caiz ise de; mütemmim cüz'ün fekkine bâyi icbar olunamıyacağına ve ancak bu mukavele hükmünün icradan imtina olduğu halde müşterinin zarar ve ziyan dâvası ikame edebileceğine ve bunun hilâfına satılan binaya mn'i müdahele dâvası mesmu olmıyacağına binaen tazminat ve istirdadı semen dâvası açmakta muhtar olmak üzere dâvanın reddine ve semenin talep edildiği veçhile iadesine karar verilmesi iktiza ederken ilâmda yazılı olduğu üzere men'i müdahaleye karar verilmesi yolsuz ve kanun hükümlerine aykırıdır. Bu itibarla nakzına 2/İlkkânun/ 943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Beyyine Külfeti

Beyyine külfeti mülkiyet iddialarında zahiri halin hilâfını beyyine ikame edilmemiş olması halinde yeminin zahiriiddia edene tahmili gerekir.

M K 6, H M U K 344 vd

Temyiz Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi
Esas 3606, Karar 5171

Dâva: bilâ sebep kendisini döğerek evinden koğmuş olan kocası müddeaaleyh nezdinde kalan cins ve kıymetleri arzuhalde muharrer zati ve şahsi eşyalarını mumaileyh vermemekte olduğundan bahisle mezkûr eşya ve emvalinin aynen veya bedelleri olan ceman (720) liranın tansiline karar verilmesi istenilmiştir.

Hüküm: ikame olunan ve niyabeten dinlenilen dâva şahitleri müddeaabin eşyaların dâvacının şahsi malı olduğuna dair bir güna kanaat mahkemeyi temin eder mahiyette şehadette bulunamamış olmularına ve müddeaaleyh ise bu eşyalardan 35 lira kıymetinde bulunan bir bakır sahan ve bir bakır tabak ve bir masa örtüsü ile yorgandan mâda eşyaların kendisine aidiyetini beyanla bu bapta teklif olunan yemini kabul ve eda eylemiş bulunmasına mebni bu surette dâvacının sabit olmıyan fıkrai hükmiyede muharrer bir gelin

ve dört adet muhtelif cinsden mâmul kadın entarisi vesair kadın ve ev eşyasına ait iddiasını reddine ve yukarıda müfredatı yazılı mukırrınbih eşyanın mevcutsa aynen değilse bedelleri olan 35 liranın müddeaaleyhden tahsiline karar verilmiştir.

Temyiz kararı: kaide olarak beyyine külfeti müddeiye ve yemin diğer tarafa aittir. Bu külfetin mülkiyet iddialarında zahiri halin bilâfını ve beyyine ikame edilmemiş olması halinde yeminin zahiri iddia edene tahmil ve tevcihi iktiza eder. Binaenaleyh hadisede kadın eşyası hakkında dâvacı ve diğerlerinde müddeaaleyh tahlif olunarak neticeye göre karar verilmek icap ederken kadın eşyası hakkındada yeminin müddeaaleyhe tevcihi ile yazılı olduğu üzere karar verilmesi usule muhalif olduğundan hükmün (Nakzına) 17/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Evliliğin isbatı

Eski hükümlere göre yapılan nikâhin sübutu için mutlaka Şahitlerin akit meclisinde bulunmaları şart değildir.

MK. meriyet K. 9

Temyiz Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi
ES. 3609 K, 5056

Dâva: 938 senesinde vefat eden karısı Medinenin veraseti kendisile müddeaaleyhlere münhasır olduğu ve bu yolda veraset senedi aldığı halde mumaileyhima evvelce kendisini ketmetmek suretile istihsal ettikleri veraset senedine istinaden karısı Medinenin müntekil malumulhudut bin lira değerindeki bir bab hanenin tamamını tapuca namlarına intikal ettirmiş olduklarından mezkûr hanedki hissesine ait tapu kaydının iptaline karar verilmesi istenimiştir.

Hüküm: Müddeaaleyhler dâvacı Bedirin murisleri Medinenin kocası olmadığını beyanla verasetini inkâr etmekte iselerde;mumaileyhin sabık hükümler dairesinde müteveffat medeniye ile evlenerek 15 sene kadar bir arada yaşadıkları ve müddeaaleyhlerde dâvacının yanında beslenip büyüdükleri şahadet ve dâvacı tarafından istihsâl olunan 25/2/942 tarihli veraset ilâmı münderecatile tahakkûk etmiş ve miras hisseleri bermucibi veraset sekiz sehim itibarile iki sehim dâvacıya ve üçerden altı sehimde müddeaaleyhlere münhasır bulunduğu görülmüş olmasına mebni müddeaaleyhler tarafından ev-

velce istihsal olunan 14/1/942 tarihli veraset ilâmına istinaden mumaileyhima namına yapıldığı tapudan mevrut cevapdan anlaşılan intikal muamelesinin iptalile mezkûr haneye ait tapu kaydının olsuretle tashîhine karar verilmştir.

Temyiz kararı:Dâvacı ile Medinenin medeni kanunun meriyetinden evvel evlenip karı koca olduları istima olunan şahitlerin şahadetlerile tahakkuk eylemiş ve eski hükümlere göre akdedilen nikâhın subutu için mutlaka şahitlerin akit meclisinde bulunmaları ve tafsilen akdın vukuuna şahadet eylemeleri şart bulunmamış olmasına mebni hükmün (TASDİKİNA) 3/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Mirasın reddi:

Terekenin borcu müstağrak olması hasebile mirasın reddedilmiş sayılması müddete tabi değildir.

M K 545

Temiz Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi
Es 3604, Kr. 5113.

— Tamyiz kararı— Tereke müstağrak biddeyin olmak hasebiyle mirasın reddedilmiş sayılması müddete tabi değilsede dâva ait olduğu mahkemede muarazada bulunan alacaklı aleyhine açılıp onun muvacehesinde tetkik edilmek muktezi olmasına göre red kararı netice itibariyle muvafık ve temyiz itirazları gayri varittir reddile mezkûr hükmün (TASDİKİNA) 14/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Memurun ikametgâhı:

yerleşmek niyeti olmaksızın mücerret memuriyet dolayısiyle oturulan mahall ikametgâh sayılmaz.

M K 19 H M U K 20, 225

Temiz Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi
Es. 4325, Kr. 5364.

Temyiz kararı: M. Kanunun 19 uncu maddesinde bir kimsenin ikametgâhı yerleşmek niyetiyle oturduğu yerdir denilmektedir. Hu-

164

kuk usul muhakemeleri kanununun 20 inci maddesi sarahat ve delâletinden de anlaşıldığı üzere yerleşmek niyeti olmaksızın mücerret memuriyet dolayısiyle oturulan mahal ikametgâh ad edilemiyeceği halde dâvacı memuriyetle Hopada olduğu beyanile müddeaaleyha tarafından ileri sürülen salâhiyet itirazının reddine karar verilmesi yolsuz olduğu gibi bu kararın mezkür kanunun 225 inci maddesine tevfikan mumaileyhaya tebliğ edilmemeside usule muhalif olduğundan hükümün (NAKZINA) 30/12/943 tarihinde karar ittifakla verildi.

Evli iken evlenme

Kanunen muteber bir evlilik mevcut iken yapılan ikinci evlenme bâtıldır.

Mk. 93, 112: 1, 113, 114/3

Temyiz mahkemesi 2. Hukuk Dairesi
Es: 3627; Kr: 5054

Dâva: müddeaaleyhlerden Süleyman'la 15 sene evvel evlenüp nüfusçada olsuretle mukayyet bulunduğu halde mumaileyh ahiren diğer müddeaaleyha Fatma ilede evlenmiş olduğundan bilmuhakeme vaki ikinci nikâhın butlanına karar verilmesi istenilmiştir.

Hüküm: dâvacı Şerife'nin mukaddema yine Süleyman aleyhine açtığı evliliğin tescili dâvası neticesinde: bunların on bir sene evvel nikâhları kıyılarak o zamandanberi karı koca oldukları şahadet ve ve müddeaaleyh Süleymanın ikrariyle sabit olmuş olduğundan keyfiyetin olveçhile nüfusa tesciline 3/6/930 tarihinde karar verildiği sureti musaddakası dosyada mevcut Balıkesir asliye hukuk hâkimliği ilâmının tetkikinden ve müddeaaleyh Süleyman'ın kayıtlı olduğu Yenice köyü evlenme memurluğunun nikâh ilmühaberine müsteniden; diğer müddeaaleyha Fatma ile 9/5/932 tarihinde evlenmiş olduklarının kayde geçirildiği ve mütaakiben dâvacı Şerife tarafından Balıkesir asliye hukuk mahkemesinden istihsal edilmiş olan salifüzzir ilâm mucebincede bu Şerife ile Süleyman'ın Teşrini evvel 335 tarihindenberi evli bulunduklarının kaydedildiği nüfustan mevrut cevap münderecatından anlaşılmış ve şu hale nazaran mumaileyh Süleyman'ın dâvacı Şerife ile on beş senedenberi evli olduğu mezkûr ilâmla müsbet bulunmuş iken mumaileyhin bu ilâmın vaktında alınıp nüfusa götürülmediğinden bilistifade diğer müddeaaleyha Fatma ile de ikinci def'a evlendiği tahakkuk etmiş ve bu gibi evlenmenin bâtıl oldu-

165

ğu ahkâmı kanuniye iktizasından bulunmuş olmasına mebni müddeaaleyhler arasında vaki ikinci evlenmenin butlanına ve olbaptaki nüfus kaydının ref ve iptaline karar verilmiştir.

Temyiz eden: müddeaaleyha Fatma ve diğer müddeaaleyh Süleyman çocukları.

Temyiz kararı: müddeaaleyh Süleyman'ın dâvacı Şerife ile evli iken muahharan diğer müddeaaleyha Fatma ile evlendiği tahkikatı vakıadan anlaşılmış ve hâdisede mururu zaman ceryan etmiyeceği gibi Fatma'nın evvelki nikâhtan haberdar olmayup hüsnüniyet sahibi bulunması butlan hükmünde haizi tesir bulunmamış olmasına mebni varit görülemiyen mümeyyizlerin temyiz itirazlarının reddiyle hükmün (Tastikına) 13/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Tahliye—Vazife.

Millî korunma hükümlerine göre tahliye dâvası akdin feshi mahiyetindedir.

MKK 30; İİK 272; HMUK 8,8:4.

Temiz Mahkemesi 3. Hukuk Dairesi
Es. 13085

— (Temyiz Kararı) — Millî korunma kanununun 30 uncu maddesinin üçüncü bendi mukavelede yazılı müddet ne olursa olsun bu kanun mer'iyet mevkiinde kaldıkça ve kiracılarda mukavele hükümlerine riayet ettikçe aleyhlerine tahliye dâvasını istimaından hâkimleri men etmekte bulunmuştur. Bu sarahata göre müddetin bitmesi mevzuu bahis olmayınca hukuk usulü muhakemeleri kanununun 8 inci maddesinin dördüncü bendi ve icra iflâs kanununun 272 inci maddesi hükümlerinin de tatbikına imkân bulunamaz. Bu bendin ikinci ve üçüncü fıkralarında bahsolunan müddetler kiracı ile kiralıyan lehine istisnaen vazolunan hükümlerin tatbiki halinde nazara alınarak kiracı en az mukavelenamede yazılı müddetin hitamından 15 günevvel tahliye edeceğini yazı ile bildirir de mecuru tahliye etmezse veya mukavelenamedeki müddetin hitamında mal sahibi gayri menkulü kendisi için mesken olarak kullanmak mecburiyetinde kalırsa birinci fıkradaki kanunun uzattığı müddete rağmen tahliye dâvası mesmu olur ve bu dâva alelade ahvalde müddeti biten tahliye dâvalarına kıyasen hukuk usulü muhakemeleri kanununun 507 inci maddesine tevfikan ve basit usulü muhakemeye tâbi tutularak rüyet edilemez.

166

Akdın şartlarını ihlâl eden kiracılar aleyhine açılacak dâvaların tâbi olduğu usulü muhakeme tatbik olunur. Yani bu kabil hallerde mezkûr otuzuncu madde ile müddetleri uzatılmış akitlerin feshi bahis mevzuu olmakla hukuk usulü muhakemeleri kanununun 8 inci maddesinin birinci bendinin nazara alınması icabeder. Şöyleki : icar karşılığı 300 lirayı geçmiyen dâvaların sulh mahkemelerinde ve 300 lirayı geçenlerin de asliye mahkemesinde görülmesi lâzımgelir. Bu dâvada ise bir senelik kira karşılığının 300 liradan fazla olmasına göre rüyeti sulh mahkemesinin vazifesi haricinde iken bu cihet nazara alınmaksızın rüyeti ve karara bağlanması yolsuz olduğundan hükmün nakzına 12/11/943 tarihinde ekseriyyetle karar verildi.

Tahliye.

yeni malik tarafından tahliye dâvası ancak Millî korunma K. dairesinde açılabilir.

B K 254; MMK 30

Temyiz mahkemesi 3. Hukuk dairesi
Es 14042, K. 11827

Dâva : Mesken edinmek üzere satın aldığı bir bap hanede müstecir olarak oturmakta olan müddeialeyhe gerek sahibi evveli ve gerekse tarafından şifahi ve tahriri olarak müddeabihin tahliyesi için ihbar yapıldığı halde tahliye etmediğinden dâvalının çıkarılması talebinden ibarettir.

— (Temyiz kararı) — Millî korunma kanunun 30 uncu maddesinin üçüncü bendi kira mukavelelerinin bütün hükümlerine riayet ettikleri müddetçe bu kanunun meriyet mevkiinden kalkmasından üç ay sonraya kadar kiracılar aleyhine tahliye dâvasının istimaını menetmektedir. Burada (kiracılar) tâbiri mutlak olarak irad edilmiş olması itibarile kanunun cari olduğu yerlerdeki gayri menkulde kiracı olanların cümlesine şamil olduğuna şüphe edilemez. Gayri menkûl sahibinin değişmesi borçlar kanunun 254 üncü maddesi hükmünce de kiracının kiracılık sıfatına halel getirmeyüp ahvali adiyede dahi yeni malike bu akdi ancak malum olan kayıt ve şart dahilinde fesih etmek salâhiyetini vermektedir. Millî korunma K. 30 uncu maddesi fevkalâde ahval münasebetiyle kiracılar lehine borçlar kanunun bahşettiği haklar mahfuz olmak kayıt ve şartiyle istisnaen ve tevsi-

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA
169

an bazı ahkam ilâve etmiş ve mücerret kira müddetinin bitmiş olması hasebiyle aleyhlerine tahliye dâvalarının istımamı da meneylemiştir. Binaenaleyh müstecir yeni malike karşı dahi kiracı sıfatını muhafaza etmekte bulunması itibariyle ancak tahliye dâvası millî korunma kanunun mezkûr 30 uncu maddesi hükümleri dairesinde açılabilecğinden ve müstecirin fuzuli şağil addiyle gayrı menkûlün kıymeti nazara alınarak vazifesizlik kararı verilemiyeceğinden hükmün NAKZINA 4/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

İstimlâk—Mülkiyetin İntikali

İstimlâk bedeli verilmedikçe istimlâki istenilen gayrı menkulün tasarrufu İntikâl etmez.

MK 624

Temyiz Mahkemesi 3. Hukuk Dairesi
Es: 13640

(Temyiz kararı): istimlâk bedeli verilmedikçe istimlâki istenilen gayri menkûlün tasarrufu intikal edemeyeceğinden ve istimlâk tamam olamayacağından istimlâk bedelinin hangi tarihde bankaya yatırıldığı tahkik edilerek bu tarihden evvel orman idaresi tarafından vaki haksız müdahale dolayısiyle dâvacının mahrum kaldığı menfaat mevcut ise onun tahsiline hüküm edilmek lâzım gelirken noksan tahkikata müstenideen yazılı şekilde karar verilmesi yolsuzdur. NAKZİNA 3/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Taksim— Müşterek Mülk.

İzalei şuyuu istenen tarlanın aynen taksimi kabil olup olmadığı araştırılmalıdır.

MK 628/2

Temyiz Mahkemesi 3. Hukuk Dairesi
Es 13873.

—(Temyiz kararı)— Şuyuun izalesi talep olunan tarlanın mıkdarına ve müddeinin üçte bir hisseye ve müddeaaleyhin üçde iki hisseye

168

malik bulunmalarına nazaran medenî kanunun 628 inci maddesinin son fıkrası mucibince aynen taksimde kuvvei inbatiye itibariyle hisselerin teadülü temin edilemediği takdirde ivaz ilâvesiyle taadülün temini kabil olup olmadığı düşünülmeksizin satış suretiyle şuyuun izalesine karar verilmesi yolsusdur. Nakzına 17/12/ 943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Taksim — Müşterek Mülk

İvaz ilâvesi suretile teadülün temini hissedarların rızasına bağlı değildir.

MK 628

Temyiz mahkemesi 3 hukuk dairesi
Es. 13970.

—(Temyiz kararı)— Ehli vukuflar tarlanın inbat kuvveti daha az olan kısmından hisse alacak olana inbat kuvveti çok olan kısma nisbeten fazla verilmesi suretile taksimin kabil olacağını bildirdikleri ve medenî kanunun 628 inci maddesinin son fıkrası mucibince ivaz ilâvesi ile teadülün temini hissedarların rızasına bağlı bulunmadığı halde bu şekilde taksimin rızaya bağlı olduğu mütalaası ile müşaın yazılı şekilde satılmasına karar verilmesi yolsuzdur hükmün Nakzına 17/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Müruru Zaman [1] —Karz.

Karz olarak verilen paranın iadesi talebi on yıllık müruru zamana tâbidir.

BK. 309, 125

Temyiz mahkemesi 3. hukuk dairesi
Es. 13462

Temyiz kararı: Borçlar kanunun 309 ncu maddesinde bahsolunan altı aylık müruru zaman; karzan verilmesi taahhüt edilen şeyin ödünç vermeği kabul eden kimse tarafından verilmemesi veya ödünç

[1] 4 HD. 3749—3649 nolu ve 30/12/943 tarihli karar da ayni maaldedir.

169

alacak kimsenin verilecek şeyi istememesi halinde tatbik olunur. Karz akdine müsteniden para veya mislî bir şey vermiş olan kimsenin geriye verilmesi için açdığı dâva on senelik müruru zamana tabidir. Dâva; karz olarak verilen paranın geriye verilmesi talebinden ibaret olduğuna göre bu dâvaya 309 ncu madde tatbik edilemez. Bu itibarla 309 uncu maddeye yanlış mâna verilerek müruru zamandan bahisle dâvanın rededilmesi yolsuz olmakla hükmün nakzına 2/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Tahliye

Yeni malik mesken ihtiyacını isbat etmek ve kira müddeti de bitmiş olmak şartile tahliye isteyebilir,

Bk 254; M K K 30

Temyiz mahkemesi 3. hukuk dairesi
ES:14075

Temyiz kararı: Milli korunma kanunun 30 uncu maddesinin 3 ncü bendi; kira mukavelelerinin bütün hükümlerine riayet ettikleri müddetçe bu kanunun meriyet mevkiinden kalkmasından üç ay sonraya kadar kiracılar aleyhine tahliye dâvasının istimaını menetmektedir. Burada (kiracılar) tabiri mutlak olarak irad edilmiş olması itibarile bu kanunun cari olduğu yerlerdeki gayri menkulde kiracı olanların cümlesine şâmil olduğuna şüphe edilemez. Gayri menkul sahibinin değişmesi borçlar kanunun 254 maddesi hükmüncede kiracının kiracılık sıfatına halel getirmeyüp ahvali âdiyede dahi yeni malike bu akdi ancak malûm olan kayıt ve şart dahilinde fesih etmek salâhiyetini vermektedir. Millî korunma kanunun 30 ncu maddesi fevkalâde ahval münasibetiyle kiracılar lehine borçlar kanunun bahşettiği haklar mahfuz olmak kayıt ve şartiyle istisnaen ve tevsian bazı ahkâm ilâve etmiş ve mücerret kira müddetinin bitmiş olması hasebile aleyhlerine tahliye dâvalarının istimaımıda meneylemiştir. Bundan dolayıdırki bir yerde kiracı olan kimsenin mecurun satılması dolaysiyle mucirinin değişmesi halinde dahi yeni malik meskene ihtiyacını isbat etmek ve kira müddeti de bitmiş olmak şartiyle tahliye talebinde bulunabilir. Yoksa kira müddeti bitmeden ve meskene de ihtiyacı bulnmadan borçlar kanunun 254 ncü maddesinde yazılı hü-

170

kümler dairesinde ihtar etmek suretiyle akdi fesih edemez. Ve tahliye dâvası da açamaz. Millî korunma kanunun 30 uncu maddesinin tadilinden sonraki metnine nazaran temyiz dairelerinin muttarıt içtihadı da bu merkezdedir, Mahkeme kararında 30 ncu maddenin tadilinden evvelki şekli yazılarak ve kanunun ruhuna ve metnine uymayan sebeplere dayanılarak tahliyeye karar verilmesi yolsuz olmakla hükmün nakzına 2/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Tahliye

yeni malikin tahliye talebi millî korunma hükümleri maksadına uygun olması lazımdır.

. M M K 30

Temyiz mahkemesi 3. hukuk dairesi
Es, 14569

Dâva: Oturmak maksadiyle satın aldıkları mecur haneden şifahi ihbara rağmen çıkmamakta olduğundan tahliyesi talebinden ibarettir.

Karar : Evi satın almış olanlardan Mustafanın başka mülkü olarak evi olmadığı tapu cevabile ve kirada oturduğu evin müddeti de hitam bulduğu mübrez mukaveleden anlaşılmış olduğundan evin tahliyesiyle dâvacılara teslimine mütedairdir.

Temyiz kararı Dâvacılardan Mustafanın hâlen kira ile oturduğu evden çıkmak ve müddeabih evi mesken ittihaz etmek mecburiyetinde kaldığı hakkındaki deliller millî korunma kanunun 30 uncu maddesinin maksadı dairesinde ve ahvali hazıranın tevlit ettiği mesken buhranıda nazara alınarak o suretle tetkik ve izah edilmek ve diğer dâvacı Mevlüdün hâlen oturduğu evi meyva doldurmuş olduğu hakkında duruşmada sepkeden beyanı ile müddeabih eve meyva koymak istendiği hakkındaki dâva arzuhalı münderacatı da nazara alınarak keyfiyet ona göre takdir olunmak lâzım gelirken bu cihetler nazara alınmaksızın yazılı şekilde karar verilmesi yolsuzdur. NAKZINA 20/12/ 943 tarihinde ittifakla karar verildi.

121

Icar — Müşterek Mülk

Müşterek mülk, hisse ve hissedar adedi itibarile ekseriyeti teşkil eden hissedarlara kiraya verilmemişse akit feshedilebilir.

MK 624

Temyiz Mahkemesi 4. Hukuk Dairesi
Es. 14223. K. 12270

Temyiz Kararı; müddeaaleyhlerden Hayri yalnız bir hissedar Fehimeden gayri menkûlü isticar etmiş olması hasebiyle bu icarın diger hissedarların hisse ve hissedar adedi itibarile ekseriyeti teşkil edenler tarafından tecviz ve kabul edilmiş olmadıkça müddei hissedarı ilzam etmiyeceği ve bu suretle müddei hissedar münferiden bu akdin feshine salâhiyettar bulunduğu düşünülmeksizin medenî kanununun 624 üncü maddesine yanlış mâna verilerek yazılı olduğu üzere karar verilmesi yolsuzdur hükmün NAKZINA 23/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Mesuliyet — Maden kazaları

Maden Kazalarında maddi ve mânevî mesuliyet mutlaktır;kardaşlar aile mefhumuna girer.

Maadin Nizamnamesi 78 4268 No. lu K. 11

Temyiz Mahkemesi 4. Hukuk Dairesi
Es. 4142, K. 3330

Müvekkillerinin kardaşları ve murisleri Bekir müddeaaleyh şirketin Fethiyedeki madenlerinde işçi olup çalışmakta iken şirketin lâzımgelen fenni tedabiri almaması yüzünden sukut eden maden kütlesinin altında kalarak ezilip ölmüş olduğundan bilbahis zararı maddi olarak 7000 ve zarari mânevî için de 3000 lira ki cem'an on bin liranın faiz, ve masarifı muhakeme ile birlikte müddeaaleyhten tahsiline karar verilmesini müddeiler vekili istemiş, müddeaaleyh vekili dahi cevap lâyıhasında: müruru zamandan ve sâireden bahsile dâvanın reddini talep eylemiştir.

Tafsilâtı zabıtname ve ilâmında yazılı olduğu üzere; şahadete nazaran müteveffanın ölümile kardaşlarının yardımından mahrum

kaldıkları tezahür etmemekte bulunmuş ve hâdise 6/10/936 tarihinde vuku bulmasına ve maden nizamnamesinin 78 inci maddesi mucibince tazminatın müteveffanın ailesine verilmesi lâzımgelmekte bulunmuş ve kardaşlar ise aile mefhumuna dahil bulunmamış ve gerçi 4268 No. lu kanunun 11 inci maddesinde bu kabil kazalarda tazminatın ölenlerin mirasçılarına verileceği yazılı ise de, mezkûr kanun neşri tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş olup mukabiline teşmili caiz görülmemiş olduğundan esbabı kanuniyeye iktiran edemiyen dâvayı vakıanın reddine karar verildiğini mutazammındır.

Temyiz kararı: maden nizamnamesinin 78 inci maddesinde, madenlerde vuku bulan kazalardan dolayı ölünün ailesine tazminat verileceği yazılı olmasına göre bu gibi kazalarda mutlak surette yani dâvacıların, ölünün yardımından mahrum kalıp kalmadıkları aranmaksızın maddî tazminat lâzımgeleceği gibi elem ve teessür mukabili olan mânevî tazminatın lüzumunda da muavenetten mahrumiyet şart olmadığına ve 78 inci maddedeki «aile» mefhumunda ölünün kardaşları da dahil bulunmasına binaen dâvaya bakılmak lâzımgelirken hilâfına mütalâa beyanile reddine karar verilmesi yolsuz olmakla hükmün (BOZULMASINA) ve aşağıda yazılı temyiz masrafının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 29/11/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Tetbir Kararları—Temyiz Kabiliyeti

Tedbir kabilinden olan kararların temyiz kabiliyeti yoktur.

BK 90 id: HMUK 101 id.

Temyiz Mahkemesi 4. hukuk dairesi
Es. 4483, K. 3408

Temyiz kararı: Alacaklının alcağını almakta temerrüd etmesi hasebile alacağın hâkimin tâyin ettiği mahalle tevdiine dair verilen karar tedbir kabilinden olup kat'i ve nihai mukarrerattan olmaması hasebile temyiz kabiliyeti olmadığından temyiz arzuhalini (REDDİNE) 4/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

173

Kadastro—Mürürü Zaman

Kanununa göre sahibi bulunmayan gayrı mengullerde müruru zaman tescil tarihinden başlar.

Kadastro ve Tapu tahriri k. 22/H

Temyiz Mahkemesi 4. Hukuk Dairesi
Es. 3453, K. 3346

Temyiz Kararı: Dâva arzuhalının tanzimi şekline matuf itirazın mahkemece mucib sebepleri gösterilerek reddedilmiş olduğu gibi 2613 No. lu kadastro ve tapu tahriri kanununun 22 inci maddesinin (H) fıkrasında» Yapılacak ilânlar ve tahkik üzerine sahibi bulunmıyan gayrı menkullerin Devlet namına kayıt olunacağı ve bu malların on seneye kadar müstehikki çıktığı taktirde namına kaydının tashih edileceği ve satılmış ise bedeli verileceği yazılı bulunmasına göre müruru zamanın ilân tarihinden değil gayrı menkulün hazine tescili tarihinden başlıyacağına ve bu tarihten dâva tarihine kadar geçmiş olan müddetin müruru zaman haddine baliğ bulunmadığına binaen hükmün (ISDİKINA): 29/11/913 tarihinde ittifakla karar verildi.

Define

Başkası nam ve hesabına defineyi meydana çıkaran kimse hakkında defineyi keşfeden kimse hakkındaki hüküm tatbik edilmez.

MK 696

Temyiz mahkemesi 4. hukuk dairesi
Es. 3790, K. 3680

Temyiz karari: . . . Dâvacı; mülkiyeti müddeialeyh belediye dairesine ait olan arsada define olduğunu belediyeye ve vilâyete ihbar etmekle beraber ücretini vererek tuttuğu amele vastasiyle hafriyat icra ve defineyi keşif ve zahire ihraç ettiğini iddia etmiş ve müddialeyh belediye vekili dahi amele vesaire müekkili belediye dairesi tarafından tedarik edilerek yapılan hafriyat neticesinde, definenin meydana çıkarıldığı dermeyan eylemiş olmasına ve dâvacı keşfedilecek olan definenin yüzde yetmişi kendisine ve yüzde otuzu belediyeye ait olmak üzere şifahi mukavele yapıldığınıda isbat edeme-

124

mesine ve davacının müdeaaleyh belediye nam ve hesabina çalışdığı takdirde defineyi keşf etmiş sayılamıyacağından medenî kanunun 696 ıncı maddesi mucibince ikramiye istemeğe hakkı olmayup ancak sebkeden hizmeti için münasip bir ücret isteyebileceğine binaen hafriyatın kimin namü hesabına yapıldığı ve amele ücretlerini taraflardan hangisinin verdiği tahkık olunarak tebeyyün edecek hale göre bir karar verilmek lâzım gelirken bu cihetler tahkîk ve tetkik edilmeksizin yazılı olduğu üzere karar verilmesi yolsuz olmakla hükmün bu sebebden (Bozulmasına) ve aşağıda yazılı temyiz masrafının ileride haksız çıkacak tarafdan alınmasına 31/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Salâhiyet—Selbî ihtilaf.

Nafaka ve velâyet gibi dâvalarda selâhiyet meselesi âmme intizamına müstenittir.

MK: HMUK

Temyiz mahkemesi 4, hukuk dairesi
Es. 4600, K. 3678

Temyiz Kararı:Her ne kadar nafakanın kat'ına ve velâyetin nez'ine dair olan dâva: Kadı köyünde Asliye mahkemesi teşkil olunmazdan evvel Üskidar Asliye mahkemesine ikame olunmuş ise de; bilâhara kadıköyünde Mustakil Asliye mahkemesi teşkil edilmiş ve nafaka ve velâyet gibi dâvalarda salâhiyet meselesi intizamı âmmeye müstenid ve binaenaleyh dâvanın hüryeti mükellefin ikametkahı olan kadıköy asliye mahkemesine ait bulunmuş olduğundan mezkûr mahkemenin merci tâyinine ve 200 kuruş damga resminin ilerde haksız çıkacak tarafdan alınmasına 31/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

175

Vekâletten Azil

Vekil, Vekâletten azledildiği taktirde müvekkile tebliğat lâzımdır.

Hmuk 68

Temyiz mahkemesi 4. hukuk dairesi
Es. 48 43 k. 3379

Temyiz kararı: Müddeaaleyhin vekili sıfatiyle aleyhine dâva ikâme edilmiş olan avukat Talât Sözen cevab lâyihasında, bu dâvayı takib için müvkkilinden icazet almadığını ve muhakeme esnasında da; tahriri izni olmadıkça gerek doğrudan doğruya gerek mensup olduğu şirketlere aid olarak açılmış ve açılack olan bütün iş erde hiç bir dâva ve husumet kabul etmemesini müvekkilinin emretmiş. olduğunu ve bu sebeble vekâletten memnu bulunduğunu bildirmiştir. Her ne kadar vekilin; dâvayı takip için müvekkilinden icazet alması meşrut bulunmamış ise de, müvekkili tarafından dâvayı takib etmekten men'edilmiş olduğunu mahkeme huzurunda ve hasım müvacehesinde sarahaten beyan ile dâva zabtına kayıt ettirmiş olan vekilin bu muamelesi usulün 68 inci maddesi mucibince vekâletten azil mahiyetinde olduğuna mebni müvekkile tebliğat yapılmak lâzımgelirken vekile tebliğat yapılarak gıyabında muhakemeye bakılması ve yazılı şekilde hüküm verilmesi yolsuz olmakla mezkûr hükmün bu sebebden (bozulmasına) 2/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Müruru Zaman - Vekâlet Ücreti

Vekilin ücret talebine salâhiyeti dâvanın hüküm bulmasile yahut vekâleten azil edildiğinin kendisine ihbarile başlar.

BK 126, 128

Temyiz mahkemesi 4. hukuk dairesi
Es. 1634, K. 3488

TEMYİZ KARARI. Borçlar kanununun 126 ncı maddesinde; avukatların ve vekillerin meslekî hizmetlerinden doğan dâvaların beş senelik müruru zamana tabi olduğu yazılı olmasına binaen avukatın gerek vekâlet ücretinden gerek müvekkili namü hesabına yaptığı mas-

126

raftan tevellüt eden alacağı beş senelik müruru zamana tabi bulunmuş olduğundan bu hususa matuf itiraz varit değilse de, dâvacının deruhte ettiği dâvanın temyizen nakzedilmesi üzerine belediye tarafından dâvanın başka bir vekil marifetile takib ettirildiği anlaşılmasına ve vekilin ücret talebine salâhiyeti hilâfına mukavele yoksa dâvanın hitam bulmasile yahut vekâletten azil ve menedildiğinin kendisine ihbar edilmesile tahakkuk edeceğine binaen vekâletten azil ve menedildiği kendisine ne vakıt ihbar edilmiş olduğu tahkik olunarak müruru zamanın bu tarihten hesab edilmesi lâzım gelirken bu lüzuma riayet edilmemiş olduğu gibi Terliksiz dâvası da başka bir vekile verilmiş ve binaenaleyh dâvacının dâvayı takib salâhiyeti nezedilmiş olduğuna göre dâvanın ehemmiyeti ve mesbuk mesai derecesi nazara alınarak ecri misil takdir ettirilmek lâzım gelirken ve mahkemece keyfiyet ehli vukufa havale edilerek rapor dahi istihsal edilmişken bazı mutalâa beyanile bu kısım talebin reddedilmesi de yolsuz olduğundan hükmün (BOZULMASINA) ve aşağıda yazılı temyiz masrafının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 17/12/943 tarihinde ittfakla karar verildi.

Emvali Metruke

Muhtelit mübadele komisyonu kararında tesbit edilen bir sene müddet, gayri menkûle vaz'iyet eden banka vesair idarî müesseselerin red ve iade hususunda yapacakları muameleye münhasırdır. Mülk sahiplerinin mahkemeye müracaat haklarını takyid edemez.

..... **K: Ankara İtilâfnamesi 12, 5**

Temyiz mahkemesi 4. hukuk dairesi
Es 3677, K 3687

KARAR: Tafsilâtı zabıtname ve ilâmında yazılı olduğu üzere; Tapudan ve defterdarlıktan gelen cevaplara nazaran bu mahallin Yuvan oğlu Kostantin ve Yorgi oğlu Yuvan namlarına mukayyet iken her ikisinin de firari şahıstan bulundukları cihetle muhtelit mübadele komisyonunun kararile hazineye devredildiğini ve hazinece de tamamının 1730 lira bedel ile Hasan Demirdene satıldığı an-

177

laşılmış ve her ne kadar müddeaalehy hazine vekili tarafından muhtelit mübadele komsiyonunun 19/10/934 tarih ve 109 No lu kararı mucibince müddeinin bir sene zarfında müracaatla muamelenin tashihi talebinde bulunmadığı cihetle müddetin mürurundan sonra ikame olunan işbu dâvanın istima edilmiyeceğini def'an dermeyan edilmiş ise de; muhtelit mubadele homisyonunun bu kararında tesbit edilen müddet, gayri menkûle vaz'iyet eden banka ve sair idarî müesseselerin red ve iade hususunda yapacakları muameleye münhasır bulunmakta ve mülk sahiplerini mahkemeye müracaat haklarını taykit eylememekte olduğundan gayri varit bulunan mezkûr def' in reddine ve dâvacı ile ailesi efradının Etabli vesikalarına müsteniden nüfus sicilline kayıtlarının icra kılındığı sübut bulmuş ve bu itibarla müddeabih tarlanın dâvacıya ait bulunan yarı hissesine vaz'iyet olunması ***Ankara itilâfnamesinin 12 ve 25 inci maddeleri*** hükümlerine muhallif bulunmuş ve mezkûr hissenin şahsi ahara bilmüzayede satılması hasebile dâvacı dâvasını bedelle hasreylemiş olmakla satış bedelinin yarısı olan 865 liranın dâva tarihinden itibaren maafaiz ve masarifi muhakeme ve ücreti vekâlet müdddeyalyhden tahsilile müddeiye verilmesine karar verildiğini mutazammındır.

Temyiz eden: Maliye hazinesine izafetle muhakemat müdürlüğü vekillerinden İsmail Riza.

Temyiz kararı: Temyiz talebenin müddeti içinde olduğu anlaşıldıktansonra dosyadaki bütün kâgıtlar okunup esasa girişildi:

Temyiz olunan hüküm yerinde gösterilen maddi ve hukukî sebeblere göre itirazlar varid olmadığından reddile mezkûr hükmün (TASDİKINA) ve aşağıda yazılı temyiz masrafının temyiz edenden alınmasına 31/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Varlık Vergisi

Şerikin şirket haricinde yaptığı muamelelerden dolayı ancak bu şerikin tasfiyedeki hissesine haciz konabilir.

Varlık vergisi kanunu

Temyiz Mahkemesi 4. hukuk dairesi

Es 3416, Kr. 3430

Dâvacılarla Muharrem Hilmi arasında, sermaye Muharrem Hilmiden ve sâyü amel dâvacılardan olmak ve kâr ve zarardan yüzde

178

altmışı Muharrem Hilmiye ve yüzde kırkı dâvacılara ait bulunmak üzere, bir şirket yapıldığı 20/12/941 tarihli ve noterden tasdikli mukavelenameden anlaşılmasına ve bu şirketin muamelesinden dolayı varlık vergisi tarhedilmiş ise şirkete ait bilcümle emvali ve nukudun haczedilebileceği derkâr bulunmuş ise de; Muharrem Hilminin bu şirket haricinde yaptığı muamelelerden dolayı varlık vergisi tarhedilmiş ise alacaklı hazine; ancak Muharrem Hilminin tasfiyedeki hissesi üzerinde haciz hakkını kullanabileceğine binaen verginin zikrolunan şirket muamelesi için tarholunup olunmadığı tahkik olunarak tebeyyün edecek hale göre bir karar verilmek lâzımgelirken bu cihet tahkik ve tetkik edilmeksizin dâvanın reddine karar verilmesi yolsuz olmakla hükmün (BOZULMASINA) ve aşağıda yazılı temyiz masrafının ilerde haksız çıkacak tarafdan alınmasına 6/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Müruru Zaman

Müşterek alacaklardan birisi tarafından katedilmiş müruru zamandan öteki alacaklılar faydalanamaz.

Müteselsil alacaklılardan biri tarafından ikame olunan dâva ile katedilmiş olan müruru zamanda diğer alacaklılarında istifade edip edemiyecekleri.

BK 134 ; MK 581, 582

Temyiz Mahkemesi 4. Hukuk Dairesi
Es. 3783, K 3619

Dâva : Mukavelenin murisi Hilmi Çayırlının müddealeyhlerin murisi Abbas zade Ali zimmetinde 31/10/ 931 tarihli bir kıt'a senetle alacağı olan 19805 lira alacaklı Hilmi Çayırlının hali hayatında tahsil edilmemiş ve alacaklı verese namına vereseden Hadi tarafından yapılan icra takibi ile müruru zaman ceryanı katedildiği gibi mezkûr senet muhteviyatından 415 sehimini temellük eden ziraat bankası tarafından borçlu veresesi aleyhine ikame olunan dâva sonunda, borçlu veresesinin müruru zaman itirazları ve senedin bedelsizliği hakkındaki müdafaâları redederek müddeabihin tahsiline karar verilmiş ve bu karar temyiz mahkemesince de tasdik edilmiş olduğundan bahsile mezkûr senet muhteviyatından müvekkilinin 460 da 112 buçuk hissesine isabet eden 3481 lira 63 kuruşun maafaiz müddealeyhlerden tahsiline karar verilmesi talebinden ibarettir.

179

Karar : dâvada istinat olunan senet 31 10/ 927 tarihli olup alacaklı veresenin umumu namına bilvekâle veresedan Hadi tarafından yapılan icra takibine karşı borçlu veresenin 6/10/931 tarihinde borcu inkâr ettikleri ve icra takibinin bu tarihte terk olunduğu tebeyyün etmiş ve müruru zaman cereyanının bu tarihte katedilmiş olmasına göre ziraat bankası tarafından açılan zikri geçen dâva sırasında müruru zamanın icraen katedildiği tarih ile dâva tarihi arasında müruru zaman haddına baliğ on seneden fazla bir müddet geçmediği beyaniyle müruru zaman itirazının reddedildiği mezkûr dâva dosyası münderecatile anlaşılmış ve mezkûr dâva ile müruru zaman ceryanı tekrar katedilmiş ise de, ziraat bankası tarafından açılan dâvaya iştirak etmiyen dâvacı Nuriyenin bu suretle müruru zamanın katından istifade etmiyeceği derkâr olup müşterek alacaklılardan birisinin veya bir kaçının müruru zamanı kesmesiyle bu kat'dan diğer müşterek alacaklıların da istifade edebileceklerine dair kanunî hüküm mevcut bulunmamış ve binaenaleyh bahsolunan icra takibi ile müruru zamanın katedildiği tarih ile işbu dâvanın ikame edildiği tarih arasında müruru zaman haddına baliğ on seneden fazla bir müddet geçmiş ve müddeaaleyhler vekilinin müruru zaman itirazı bu sebeple varit bulunmuş olmasına mebni dâvanın müruru zaman noktasından reddine karar verildiğini mutazammındır.

Temyiz kararı : Müteselsil alacaklılardan biri tarafından ikame olunan dâva ile kat'edilmiş olunan müruru zamandan diğer alacaklılarında istifade edüp edemiyeceklerine gelince, her nekadar bunun hakkında kanunda bir sarahat yoksa da müteselsil borcun hükümlerine kıyasen buna müsbet cevap verilmek lâzımgelir. Ancak, hadisede alacaklılık ve borçluluk sıfatları; mirasdan doğmuş olmasına göre medeni kanunun 562 inci maddesi mucibince borçlular arasında kanuni teselsül var isede alacaklılar arasında bir teselsül mevcut değildir. Çünkü borçlular arasında olduğu gibi alacaklılar arasında teselsül dahi ya mukaveleden yahud kanundan neşet eder. Borçlunun veya mirasçılarının„ Borcun tamamını istemek hakkını alacaklıya yahud mirasçılardan her birine bahşettiklerini beyan etmemiş olmalarına göre alacaklılar arasında mukaveleden doğmuş bir teselsül mevcut olduğu iddia edilemez" kanunî teselsüle gelince, Mümeyyiz vekilinin dediği gibi mirasdan doğan alacak ; medenî kanunun 581 inci maddesi mucibince, mirasçılar arasında iştirak halinde bir alacaktır. Fakat müşterek alacaklarla müteselsil alacakları yekdiğerine karıştırmamak icabeder. Mirasdan doğan;alacak iştirak

180

halinde müşterek bir alacak olup müteselsil alacak değildir. Zira alacaklar arasında kaununî teselsül vardırki denilebilmek için alacaklılardan her birinin alacağının tamamını istemek hakkına malik olması lâzımdır. Halbuki mirasçılardan bazısı, alacağın tamamını taleb hakkını haiz olmayıb bütün mirasçıların birlikte yahut hâkim tarafından miras şirketine tâyin olunacak bir mümessil marifetiyle bu haklarını kullanabilirler. Müşterek alacaklılardan biri tarafından ikame olunan dâva ile kat' olunan müruru zamandan diğer alacaklıların istifade edemiyecekleri tabiidir. kaldı ki gerek alacaklılar gerek borçlular arasında teselsül mevcut olan hallerde de müteselsil alacaklılardan biri tarafından müteselsil borçlulardan biri veya cümlesi hakkında ikame olunan dâva kat'edilmiş olan müruru zamandan diğer alacaklıların istifade edebilmesi için alacağın; tamamı hakkında dâva edilmiş olmak şarttır. Aksi takdirde müruru zaman yalnız müddeabih olan mıkdar hakkında kat'edilmiş olur. Hadisede mirasçıların bazılarından alacağın bir kısmını temelük eden banka tarafından yalnız bu kısım hakkında dâva ikame ve hüküm istihsal olunup alacağın ve tamamı dâva edilmemiş olmasına mebni müruru zaman yalnız dâva olunan kısım hakkında katedilmiş olur. Dâvaya iştirak etmeyen dâvacı bundan istifade edemez. Bu sebeblere binaen dâvanın müruru zaman sebebiyle reddine dair verilen hüküm usul ve kanuna muvafık ve mucib sebeplere müstenid bulunmuş olduğundan itirazların reddile mezkûr hükmün (TASDIKINA) ve aşağıda yazılı temyiz masrafının temyiz edenden alınmasına 31/11/943 tarihinde ittifakle karar verildi.

Deniz Ticareti

Kiralıyan malın alınmasile teslim edilmesi edilmemesi arasındaki müddette ziyandan mesuldür.

DTK 1147

Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi
TD. Es. 43 895, K. 2358

Dâva : Dâvacı vekili, dâva olunan şirkete ait nakliye vasıtaları içinde şirket memurları tarafından ziyaa uğratılan 36 balyada 10368 adet boş şişenin bedeli olan 316 lira 22 kuruşun tahsilini istemiştir.

181

Temyiz kararı: Hâdisede dâvalı tasfiye halinde liman şirketinin mesuliyeti malların gemi bordasından alınıp Paşabahçe gümrüğüne teslimi inhisar yoliyle mezkûr şirketçe yapılmak lâzım gelmesine ve dâva *deniz ticareti kanununun 1147* inci maddesinin sarih hükmüne istinadettiği ve liman idaresi tarafından vapurdan tahliye edilip gümrüğe teslimi taahhüdedilen ve bu arada ziyyaa uğradığı, malın gümrük idaresine teslim edilmediği yolundaki gümrük idaresinin işarından anlaşılan müddeabihi tazmin etmesi lâzımgeldiği halde vapurun dâvacı inhisar idaresi tarafından vapur bordasında tesellüm edildiğinden ve liman idaresi müstahdemlerinin hâdisede bir kusurları ispat edilmediğinden bahsile, yazılı olduğu üzere dâvanın reddine karar verilmesi hâdiseye ve mezkûr 1147 inci maddenin sarahatına muhalif ve bozma talebi vârit olduğundan temyiz edilen son hükmün de hukuk usulü muhakemeleri kanununun 428 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve aşağıda yazılı 905 kuruş temyiz masrafının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 18/12/943 tarihinde Oy çoğunluğiyle karar verildi.

Ticari Mahiyet

Kollektif şerikierini bir birlerine karşı şirket umurunda tasarrufa ait muamelelerinden çıkan ihtilâf mahiyeti haizdir.

TK 2, K 155 vd. 170 vd.

Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi
Es. 43/2524, K. 2338

DÂVA: Dâvacı vekili, müekkilinin de ortak bulunduğu Hamiyet Hulûsi ve şürekâsı kontrplak ve ağaç mamulâtı kollektif şirketinin malını dâva olunanlar haksız olarak endüstri Türk anonim şirketine devir ve ferağ etmiş olduklarından, Eyupta Bahriyede kâin 46-32 numaralı fabrikaya ait satışın iptaliyle kaydın Hamiyet Hulûsi ve şürekâsı kollektif şirketi namına tashihine karar verilmesini istemiştir.

HÜKÜM: Dâvanın vazife noktasından reddiyle evrakın 10 uncu asliye mahkemesine tevdine karar verildiğini natıktır.

— (Temyiz kararı) — Temyiz isteğinin süresi içinde olduğu görüldükten ve dosya içindeki bütün kâğıtlar okunduktan sonra işin gereği hakkında görüşülüp oylaşıldı :

182

Dâvacı ile dâvalılardan İbrahim ve Ahmet arasındaki şirkete mütaallik mukavelenamenin ikinci maddesinde şirketin gayesi ağaç mamulâtı fabrikası tesis edip işletmek olmak üzere tarif edilmiş ve satılan fabrikanın bu maksatla tesis edildiği ve salâhiyetsiz satıldığı iddia edilmekte bulunmuş ve ***kollektif şeriklerin birbirine karşı şirket umurunda tasarrufa mütaallik muamelelerden dolayı çıkan ihtilâflar ticari*** mahiyeti haiz ve diğer dâvalı endüstri Türk anonim şirketinin fabrika satın alması ve ticari muamelelerden madut bulunmuş iken satışının iptali istenen şeyin gayrimenkul olması sebebine istinadedilerek ve yukarıda zikredilen dâvanın mevzu ve mahiyeti ticari olduğuna bakılmıyarak yazılı olduğu üzere vaz fesizlik kararı verilmesi usul ve kanuna uygun olmadığından hükmün Hukuk usulü muhakemeleri kanununun 428 inci maddesi gereğince BOZULMASIMA 16/12/943 tarihinde Oy birliğiyle karar verildi.

İstihkak Dâvası

İstihkak dâvası, haczin vaz olunduğu mahaldeki icra tetkik mercinde de açılabilir.

HMUK. 502 İİK. 360

Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi
Es. 2973.K.3650

Temyiz edilen karar: Hâdisede müddeaaleyhin ikametgâhı Eğirdirde olup Burdur icra dairesi haciz hususunda istinabe edilmiş ve icra ve iflâs kanunun 360 ıncı maddesi sarahatına nazaran istihkak iddiasının esas dâvayı rüyet eden Eğirdir icra tetkik merciince icap etmekte bulunmuş olmasına mebni dâvanın bu noktadan reddine karar verildiği beyanından ibarettir.

Temyiz eden: Şükrü Gülcü vekili avukat Behçet Erginay.

Temyiz kararı: İstihkak dâvasının haczin vazolunduğu mahal mahkemesinde de açılabileceği H. U. M. kanununun 512 inci maddesinde açıkça gösterilmiş iken mezkûr madde hükmü nazara alınmıyarak mercice vazifesizlik kararı verilmesinde kanunî isabet olmadığından ve dâvacının temyiz itirazları bu bakımdan yerinde olduğundan mümeyyezünbih kararın bu sebepten icra ve iflâs kanununun 366 ve H. U. M. kanununun 428 inci maddeleri gereğince (bozulmasına) ve aşağıda yazılı masrafın ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 25/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

183

Müstecirin Müstecir

Mucirin muvafakatile icra mukavelesinin birinci müstecir tarafından başkasına devredilmesi halinde dahi asıl müstecirin mucire karşı hukukan mes'ul mevkide bulunduğu nazara alınmak icabeder.

B K. 284

Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi
E s. 3644. K. 3594

Temyiz kararı: Alacaklının muvafaktile müsteciri evvel Cemil icar mukavelesini borçluya devretmiş olup mucirin işbu devre muvafakatı müsteciri evvelin hukukî vecibelerinin müsteciri saniye intikalini müstelzim olmayıp asıl müstecir kemakân muciri evvel alacaklıya karşı hukukan mesul mevkide bulunduğu halde mercice bazı mütalâa beyanile yazılı olduğu üzere karar verilmesi kanun hükümlerine muhalif olduğundan mümeyyezünbih kararın bu sebepten İcra ve İflâs kanununun 366 ve H. U. M. Kanununun 428 inci maddeleri gereğince (BOZULMASINA) ve aşağıda yazılı masrafın ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 20/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Nafaka

Babalığa ve çocuğa nafaka takdirine mütedair olan ilâmın babalığa ait fıkrasının temyizen bozulması nafaka kısmının icrasına mâni teşkil etmez.

MK: 306 ; İ. İ. K. 33

Temyiz Mahkemesi İcra ve İflas Dairesi
Es.3394 Kr. 3491

Karar: Alacaklı Hüsniye Türker, 9/3/942 tarihli şikâyet istidasında; Mahkemece ayda 20 lira nafakanın tahsili ile kendisine teslimine karar verildiğini ve işbu kararın bir noktadan nakzedilmiş olması icranın devamına mâni olmadığını beyanla nafaka hakkında icranın yürütülmesini istemekte ise de takibe mesned olan ilâm mündericatına nazaran nafaka, tanıma neticesi takdir edilmiş olmasına ve işbu ilâm Temyiz Mahkemesince nakzen iade edilmesine ve aile ve şahsın huhukuna mütedair ilâmlar katileşmeden infaz

184

edilemiyeceğine göre vaki talep ve şikâyet yerinde görülemediğinden reddine karar verildiği beyanından ibarettir.

Temyiz kararı: Babalığa ve çocuğa nafaka takdirine müteallik olup nafaka kısmının icrası talep olunan ilâmın babalığa ait fıkrasının Temyiz Mahkemesince bozulmuş olması gayri meşru bir çocuğun infak ve iaşesi tabii babasına ait olduğu cihetle işbu nakzın nafakaya sirayet ve şumulü bulunmadığı ve binaenaleyh nafaka kısmının icrası lâzımgeldiği halde mezkûr ilâmın menkuz olduğundan bahisle icranın geri bırakılmasını tazammun eder surette karar verilmesi kanuna muhalif olduğundan mümeyyezünbih kararın bozulmasına 13/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Haczi Caiz Mal

Borçlu karının mücerret kocası tarafından iaşe edilmekte olması tarlasının haczi için kâfi bir sebep teşkil etmeyip bütün aile efradının araziye olan ihtiyaçları derecesi borçlu karıya ait arazinin de inzimamı suretile ve ehli vukuf marifetile tahkik ve tesbit olunmak lâzımgelir.

İİK 82

Temyiz Mahkemesi İcra ve İflas Dairesi
Es. 3884, K. 3506

Karar: . Borçlunun borçlanma tarihinden sonra bir kısım gayrimenkullerini bedelsiz olarak kocası uhdesine geçirmiş olduğu tapu kaydından anlaşılmasına ve koca, Medenî kanunun 152 inci maddesi mucibince karısını ve çocuklarını infak ve iaşe ile mükellef olmasısına ve hadisede müştekinin kacasının bu durumda olduğu köy muhtarının ifadesiyle teeyyüt etmesine ve karının mükellefiyeti, gelir ve kazanç sahibi olduğu takdirde, gelir ve kazancı nisbetinde çocuklarının iaşesine yardım etmekten ibaret olup hadisede borçlu, bir kısım gayrimenkullerini kocası uhdesine geçirmekle ona yardım etmiş bulunmasına göre mezburenin maişet iddiasile hacze karşı vaki olan şikâyeti kabule şâyan olmadığından reddine karar verildiği beyanından ibarettir.

Temyiz Kararı: Kocanın geliri aile efradının idare ve maişetlerini temine kâfi gelmediği surette karının da münasip derecede aile masrafına iştiraki icap etmesi bakımından hadisede borçlunun arazisinin de inzimamı suretile aile efradının ziraat ve maişetleri için

185

araziye ihtiyaçları olup olmadığı usulen müntehap vukuf ehli marifetile tahkik ve tesbit edildikten sonra hasıl olacak neticeye göre bir karar verilmesi iktiza ederken Mercice yazılı olduğu üzere verilenin (Bozulmasına)14/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Çifçti Malları

Çiftçi Mallarını Koruma Heyetleri tarafından tazminata mütaallik olarak verilen ve kat'ileşmiş bulunan kararlar icra dairelerince icra olunur.

Çiftçi Mallarını Koruma K.

Temyiz Mahkemesi İcra ve İflas Dairesi
Es. 2716, K. 3503

Karar: Ulukışla asfalt yolu taş müteahhidi Cemale ait kamyonun mezrû arazî dahilinden geçerek zarar iras etmiş olmasından dolayı 50 lira tazminatın mumaileyh Cemalden tahsiline dair Çiftçi Mallarını Koruma Heyetince müttehaz karara müsteniden takipte bulunan mezkûr heyet reisinin, işbu tazminatın tesviyesi lüzumuna dair adı geçen müteahhide tebliğ ettirdiği icra emrine karşı bunun vekili tarafından serdolunan itirazın ref'ini istemesi üzerine, yapılan duruşma ve tetkikat neticesinde: Muteriz vekilinin gerek istidasında gerek mürafaa sırasında dermeyan ettiği hususlar katiyet kesbeden ve infaz halinde bulunan mezkûr heyet kararının ref'ini mucip kanunî sebeplerden görülemediğinden vaki itirazın reddile icranın devâmına karar verildiği beyanından ibarettir.

Temyiz Kararı: Takip çiftçi mallarını koruma meclisinin itiraz olunmıyan katî kararına müstenit olup icrası lâzımgelen işbu karar hükmünün geri bırakılmasını mucip kanunî bir sebep dermeyan olunmamasına binaen yerinde olmıyan itirazın reddile kanun hükümlerine uygun görülen mümeyyezünbih kararın (Tasdikına) 14/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

Tahliye

Millî Korunma Kanununun kiranın yenilenmesine ait hükümleri, resen nazara alınmak icabeder.

MKK

İcra İflâs Dairesi
Es. 3283, K. 3507

Karar: Takipte bulunan Emin Furuncunun kiralama müddeti hitam bulan mecur hane ve bahçe hakkında müstecir Süleyman Acar'a tebliğ ettirdiği tahliye emrine karşı bunun tarafından ileriye sürülen itirazın kaldırılmasını istemesi üzerine yapılan duruşma ve tetkikat neticesinde: Borçlu, tahliyesi istenen hanenin mülkiyeti kendisine ait olup alacaklıya (370) lira mukabilinde ipotek edildiğini ve bu parayı tediyeye amâde bulunduğu cihetle evden çıkarılması caiz olmadığını ve Asliye mahkemesine müracaatla mülkiyet hakkında dâva ikame eylemiş bulunduğundan mezkûr dâva neticesine de intizar lâzımgeldiğini beyan ve iddia etmekte ise de tapudan gelen 15/5/943 tarihli cevaba nazaran mezkûr hane ve bahçe Teşrinievvel 1940 tarih ve 36 tapu numarasiyle 370 lira bedel mukabilinde borçlu tarafından alacaklıya hiç bir kayda tâbi olmaksızın katiyen ferağ edilmiş ve halen takipte bulunan Emin Furuncu namına müseccel bulunmuş olmasına ve mülkiyet hakkında açılmış olan dâvanın işbu takibe tesiri olamıyacağına ve müddeti hitam bulan kira aktinin yenilendiğine veya uzatıldığına dair bir vesika da ibraz edilmemesine göre borçlunun vaki itirazı yerinde olmadığından ref'ine ve mecur hane ve bahçenin tahliyesiyle alacaklıya teslimine karar verildiği beyanından ibarettir.

Temyiz kararı: Mecurun mülkiyeti hakkında açılan dâva icranın tehiri hakkında bir karar istihsal ve ibraz olunmadıkça icranın devamına mâni teşkil etmiyeceğine göre bu hususa mütaallik itiraz yerinde değildir. Ancak hâdisenin Millî korunma kanununun 30 uncu maddesi şümulüne dahil olup olmadığının esbabı mucibe beyaniyle zikir ve tasrihi iktiza ederken kanunun âmir hükümlerinden olup resen nazara alınması lâzımgelen bu hususun meskût bırakılması kanuna muhalif olduğundan temyiz edilen kararın (Bozulmasına) 14/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

187

Askerî Şahıslar H. İcra

Askerî şahıslar hakkında yapılan icra takiplerinde borcun taksite bağlanabilmesi için muayyen şartların vücudu tahkik olunmak lâzımgelir.

Askeri şahıslar H. icra Tet. H. Ka .3

Temyiz Mahkemesi İcra ve İflâs Dairesi
Es. 3066.K. 3530

Temyiz edilen karar: Borçlu Hamdi Yüce tarafından verilen şikâyet istidasında; ahvali fevkalâde münasebetiyle idare ve maişetini teminde güçlük çektiğinden bahsiyle borcun taksite raptı suretiyle tahsili ve menkul eşyası üzerine konan haczin de kaldırılması istenmiş olmasına ve 4308 numaralı kanunun 3 üncü maddesi mucibince seferberlik veya fevkalâde hallerde askerî şahıslar hakkında yapılacak icra takiplerinde bir seneyi geçmemek üzere borcun taksite raptı caiz bulunmasına mebni, borçlunun yerinde görülen talebi veçhile mevcut borcun bir seneye taksim ve olsuretle tahsiline ve emvali menkule üzerine konan haczin kaldırılmasına karar verildiği beyanından ibarettir.

Temyiz kararı: Favkalâde halin mevcut olmadığına müteallik temyiz itirazı varid değilsede 4308 numaralı kanunun 3 üncü maddesi mucibince borcun taksitle ödenmesinin bağlı olduğu diğer kayıt ve şartların vücudu tahkik ve tesbit olunmaksızın yazılı olduğu üzere borcun bir seneye taksim suretiyle tahsiline ve borçlunun menkul malları üzerine konan haczin kadırılmasına karar verilmesi yolsuz olduğundan temyiz olunan kararın (BOZULMASINA) 16/12/943 tarihinde ittifakla karar verildi.

188

T. C. K.

(29.6.938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 258 — Bir memura veya ona yardım edenlere memuriyetine ait vazifeleri ifa sırasında cebir ve şiddet veya tehdid ile mukavemet eden kimse üç aydan bir seneye kadar hapis cezasile cezalandırılır.

Eğer fiil silâhla işlenmişse hapis cezası bir seneden üç seneye kadar ve eğer beş kişiden fazla silâhlı veya on veya daha fazla silâhsız kimseler tarafından birlikte işlenmiş ise aralarında evvelce ittifak olmasa bile iki seneden beş seneye kadar hapis cezası verilir.

Eğer fiil kendisini veya akrabasını hapis ve tevkiften kurtarmak maksadile vâki olmuşsa birinci fıkradaki hal için bir aydan altı aya ve ikinci fıkrada yazılı hal için üç aydan bir seneye ve üçüncü fıkradaki hal için altı aydan üç seneye kadar hapis cezası verilir.

Eğer memur haiz olduğu salâhiyet hududunu tecavüz ederek veya keyfî hareketlerile bu muameleye sebebiyet vermişse fâil hakkında geçen maddelerdeki ceza dörtte bire kadar indirileceği gibi icabına göre ceza büsbütün de kaldırılabilir.

254,255,256 ve 257 inci maddelerle yukarıki fıkralarda yazılı fiiller İcra Vekilleri hey'etinden bir vekil aleyhinde işlenirse tayin edilecek ceza yarı nisbetinde arttırılarak hükmolunur.

Hâkimler K.

(27-6-1938 Tarih ve 3501 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Muvakkat Madde — A) Hâkimler Kanununun muvakkat maddesinin II sayılı bendinde yazılı sorgu hâkimlerinden aynı bendin 2 inci fıkrasına göre imtihan verenler 10 uncu dereceyi geçmemek üzere bulundukları derecenin iki derece yukarısındaki sorgu hâkimliklerine tayin edilebilirler.

B) Bu kanunun tatbikı dolayısile 2556 sayılı kanuna bağlı I ve II sayılı cetvellere göre yapılması lâzım gelen kadro ve değişiklikleri bu kanunun neşri tarihinden itibaren beş sene zarfında icra ve ikmal olunur.

Birinci fıkrada yazılı tarihe kadar 11 inci derece muavinlik ve stajyerlik; 10 uncu derece muavinlik sınıflarile üçüncü sınıf hâkimliğin ilk derecelerini ihtiva etmiş sayılırlar. Bu derecelerin birinde bulunanlar onun üstündeki maaş derecesine terfi edebilmek için 2556 sayılı kanuna tevfikan ayırma meclisinin tatbikatına tâbi tutulurlar.

C) 74 üncü maddenin, ayırma meclisinin tedkikine tâbi olanların ikinci sınıfa ayrılabilmeleri için beş sene müddetle bilfiil hâkimlik veya müddeiumumilik etmiş olmaları lüzumuna dair hükmünün tatbikını beş sene müddetle tehire Adliye Vekili salâhiyetlidir.

(29-6 938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 118 — Bu kanunun ikinci kitabının birinci babında yazılı ölüm veya müebbet yahud muvakkat ağır hapis cezalarını müstelzim cürümlerin yurd dışında işlenmesi halinde ceza müruru zamanı yoktur.

(29-6- 938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 516 — Bir kimse her ne suretle olursa olsun aharın menkul veya gayri menkul malını tahrip veya imha eder veya bozar yahud bunlara zarar verirse mutazarrır. olan tarafın şikâyeti üzerine bir seneye kadar hapis ve yirmi liradan elli liraya kadar ağır para cezasile cezalandırılır.

Eğer cürüm:

1 - Vazifei memuresinden dolayı öç almak kasdile bir memur aleyhinde,

2 - Şahıslara karşı şiddet kullananlar veya 493 üncü maddenin birinci ve ikinci fıkralarında beyan olunan vasıtalardan biri ile,

3 - Âmmeye aid veya âmme hizmetine veya bir mezhebin âyin ve ibadetine mahsus binalar yahud 378 inci maddede gösterilen envaa dahil askerî binalar ve debboy ve tersaneler ve harb gemileri yahud âbideler veya heykeller veyahud mezarlık ve müştemilâtı,

4 - Sedler yahud musibetlere karşı âmmenin muhafazası maksadile inşa olunan müdafaa vasıtaları ve sair inşaat yahud bir âmme hizmetine mahsus aletler ve işaretler,

5 - Kanal veya sulamağa mahsus nehir ve cetvel ve ark ve bu kabilden sair inşaat,

6 - Dikilmiş bağ çubukları ve meyveli ağaç ve fidanlar ile seyir ve meydan yerlerindeki ağaçlar.

Üzerinde işlenirse fâiilin göreceği ceza üç aydan iki seneye kadar hapis ve 250 liraya kadar ağır para cezasıdır.

Bu fiiller hakkında şikâyetname itasına hacet kalmaksızın dâva takib olunur.

T. C. K.

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 161 — Harp esnasında âmmenin telâş ve heyacanını mucip olacak veya halkın maneviyatını kıracak veya düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız, mübalâgalı veya maksadı mahsusa müstenid havadis veya haberler yayan veya nakleden veya millî menfaatlere zarar vererek her hangi bir faaliyette bulunan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasile cezalandırılır.

Eğer fiil:

1 - Propaganda ile veya askerlere tevcih olunarak işlenmişse,

2 - Suçlu tarafından bir yapancı ile anlaşma neticesi yapılmışsa verilecek ceza on beş seneden eksik olmamak üzere ağır hapistir.

Eğer fiil, düşmanla anlaşma neticesi işlenmiş ise cezası müebbed ağır hapistir.

Harp zamanında düşman karşısında milletin mukavemetini tehlikeye mâruz kılacak şekilde kambiyoların tedavül kıymetini düşürmeğe veya resmî veya hususî kıymetli evrakın piyasası üzerinde bir tesir yapmağa mâtuf hareketlerde bulunan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis ve üç bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasile cezalandırılır.

Eğer fiil suçlu tarafından bir yabancı ile anlaşma neticesi yapılmışsa ağır hapis cezası on seneden ve düşmanla anlaşma neticesi işlenmişse on beş seneden aşağı olamaz.

Bu maddede yazılı fiiller sulh zamanında işlenmiş olursa failleri hakkında tertib edilecek cezanın yarısından dörtte üçe kadarı indirilmek suretile hükmolunur.

T. C. K.

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 141 — Memleket dahilinde içtimaî bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmeğe veya içtimaî bir zümreyi ortadan kaldırmağa veya memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadî veya içtimaî nizamları devirmeğe mâtuf cemiyetleri tesis eden, teşkil eden, tanzim eden veya sevk ve idare eden kimse iki seneden beş seneye kadar ağır hapis cezasile cezalandırılır.

Memleket dahilinde cemiyetin siyasî ve hukukî her hangi bir nizamını ortadan kaldırmak gayesile cemiyetler tesis eden, teşkil eden, tanzim eden veya sevk ve idare eden kimseye de aynı ceza verilir.

Bu cemiyetlere iştirak eden altı aydan iki seneye kadar hapis cezasiyle cezalandırılır.

Maksada vüsul için şiddet kullanmak da istihdaf edilmiş ise verilecek ceza birinci ve ikinci fıkralarda gösterilen hallerde beş seneden on iki seneye kadar, üçüncü fıkrada yazılı halde ise bir seneden üç seneye kadar ağır hapistir.

Gayesi, Devletin Teşkilâtı Esasiye kanunu ile muayyen olan ana vasıflarına muhalif veya millî hissiyatı sarsmağa veya zayıflatmağa mâtuf bulunan cemiyetleri tesis eden, teşkil eden, tanzim eden veya sevkü idare eden kimse bir seneden üç seneye kadar ağır hapis cezasile cezalandırılır.

Mezkûr cemiyetlere iştirak eden kimseye altı aydan iki seneye kadar hapis cezası verilir.

Dağılmaları emredilmiş olan yukarıda yazılı cemiyetleri sahte nam altında veya muvazaa şeklinde olsa dahi yeniden teşkil edenler hakkında verilecek cezalar üçte birden eksik olmamak üzere arttırılır.

T. C K

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde)

Madde 102 — Kanunda başka türlü yazılmış olan ahvalin maadasında hukuku âmme davası:

1 — Ölüm ve müebbed ağır hapis cezalarını müstelzim cürümlerde yirmi sene,

2 — Yirmi seneden aşağı olmamak üzere muvakkat ağır hapis cezasını müstelzim cürümlerde on beş sene,

3 — Beş seneden ziyade ve yirmi seneden az ağır hapis veya beş seneden ziyade hapis yahud hidematı âmmeden müebbeden mahrumiyet cezalarından birini müstelzim cürümlerde on sene,

4 — Beş seneden ziyade olmamak üzere ağır hapis veya hapis yahud sürgün veya hidematı âmmeden muvakkaten mahrumiyet cezalarını ve ağır para cezasını müstelzim cürümlerde beş sene,

5 — Bir aydan ziyade hafif hapis veya otuz liradan ziyade hafif para cezasını müstelzim fiillerde iki sene,

6 — Bundan evvelki bendlerde beyan olunan mikdardan aşağı cezaları müstelzim kabahatlerde altı ay geçmesile ortadan kalkar.

Bu kanunun ikinci kitabının birinci babında yazılı ölüm veya müebbed yahud muvakkat ağır hapis cezalarını müstelzim cürümlerin yurd dışında işlenmesi halinde dava müruru zamanı yoktur.

T. C. K.

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 133 — Devletin emniyeti veya dahilî veya beynelmilel siyasî menfaatleri icabından olarak gizli kalması lâzım gelen malûmatı siyasî veya askerî casusluk maksadile istihsal eden kimse 15 seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasile cezalandırılır.

Aşağıdaki hallerde ölüm cezası verilir:

1 — Fiil, Türkiye ile harp halinde bulunan bir devletin menfaati namına işlenmişse,

2 — Fiil, devletin harp hazırlıklarını veya harp kudret veya kabiliyetini veya askerî hareketlerini tehlikeye koymuşsa.

Salâhiyetli makamların neşir veya işaasını menettikleri malûmatı siyasî veya askerî casusluk maksadile istihsal eden kimse 10 seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasile cezalandırılır.

Yukarıki fıkrada yazılı fiil, Türkiye ile harp halinde bulunan bir devletin menfatine işlenmişse müebbet ağır hapis cezası hükmolunur.

yukarıki iki fıkrada yazılı fiil, Devletin harp hazırlıklarını veya harp kudret veya kabiliyetini veya askerî hareketlerini tehlikeye koymuşsa ölüm cezası verilir.

Yabancı bir devletin emniyeti veya dahilî veya beynelmilel siyasî menfaatleri icabından olarak gizli kalması lâzım gelen malûmatı diğer bir ecnebi Devlet lehine siyasî veya askerî casusluk maksadile istihsal eden kimse beş seneye kadar ağır hapis cezasile cezalandırılır.

T. C. K.

(*29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde*).

Madde 159 — Türklüğü, Büyük Millet Meclisini, Cumhuriyeti, Hükûmetin manevî şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenler bir seneden altı seneye kadar ağır hapis cezasile cezalandırılır.

Devletin askerî veya emniyet veya muhafaza kuvvetlerini veya adliyenin manevî şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenlere de aynı ceza verilir.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına alenen sövenler, altı ayı geçmemek üzere hapis ve 30 liradan 100 liraya kadar ağır para cezasile cezalandırılırlar.

Türklüğü tahkir ve tezyif, yabancı memlekette bir Türk tarafından işlenirse verilecek ceza üçte birden eksik olmamak üzere arttırılır.

(29-6-938 tarih ve 3531 sagılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 160 — 157 inci maddede yazılı suçu işleyenlerle Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına alenen sövenler hakkında takibat yapmak salâhiyeti doğrudan doğruya Cumhuriyet müddeiumumilerine aiddir.

158 inci maddede yazılı hal ile 159 uncu maddenin birinci ve ikinci fıkralarında yazılı Hükûmetin veya adliyenin manevî şahsiyetini veya Cumhuriyeti ve 159 uncu madedenin birinci fıkrasında yazılı Türklüğü veya Büyük Millet Meclisini veya Devletin askerî veya emniyet veya muhafaza kuvvetlerini tahkir ve tezyif edenler hakkıdda takibat yapılması Adliye Vekâletinin iznine bağlıdır.

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 154 — Geçen maddelerde yazılı olan cürümleri işlemeğe halkı teşvik etmek üzere basılmış veya basılmamış evrak ve risaleleri fesad kasdile veya münderecatını bilerek neşretmek üzere iken ele geçirilen kimse bir seneden üç seneye kadar hapsolunur.

(29 6 938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 490 — Bu fasılda beyan olunan cürümlerden dolayı açılacak dava altı ay geçmesile ortadan kalkar.

T. C. K.

(*29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde*).

Madde 142 — Memleket dahilinde içtimaî bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya içtimaî bir zümreyi ortadan kaldırmak yahud memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadî veya içtimî nizamları devirmek yahud memleketin siyasî veya hukukî bir nizamını yıkmak için propaganda yapan kimse altı aydan iki seneye kadar hapis cezasile cezalandırılır.

Propaganda, yukarıki fıkrada yazılı hareketleri şiddet kullanarak elde etmeğe mâtuf bulunduğu takdirde verilecek ceza beş seneye kadar ağır hapistir.

Devletin Teşkilâtı Esasiye kanunile muayyen olan ana vasıflarını veya millî hissiyatı sarsmak veya zayıflatmak için bunlar aleyhinde ve yabancı rejimler lehinde propaganda yapanlar altı aydan iki seneye kadar hapis cezasile cezalandırılırlar.

Yukarıki fıkralarda yazılı fiilleri medh ve istihsan eden kimse de aynı cezaya mahkûm olur.

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 149 — Her kim Hükûmet aleyhine halkı silâh veya uyuşturucu yahud boğucu veya yakıcı gazlar veya patlayıcı maddeler kullanmak suretile isyan veya Türkiye ahalisini birbiri aleyhine silâhlandırarak mukateleye teşvik eylerse yirmi seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasile cezalandırılır.

Eğer bu teşvik neticesi olarak isyan veya kıtal zuhur etmişse buna sebebiyet veren veya âsilere kumanda eden kimseler hakkında ölüm cezası verilir.

Bu cürümlere yalnız iştirâk etmiş olanlar altı seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasile cezalandırılırlar.

Birinci fıkrada yazılı silâhlar ve diğer maddeler yalnız bir yere depo edilmiş olsa dahi isyan silâhlı sayılır.

(29-6-638 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde)

Madde 151 — Bundan evvelki maddelerde yazılı cürümlerden birine muttali olan her ferd, bunu derhal Hükûmete haber vermeğe mecburdur. Bu mecburiyeti makbul bir mazerete müstenid olmaksızın yapmayanlar, fesad fiile çıkarsa bir seneden ve fiile çıkamazsa altı aydan aşağı olmamak üzere hapsolunur.

Fesatçıları bilerek muayyen mevkilerin gayri yerlerden sokan ve memleket içinde bir yerden diğer bir yere nakledenler muvakkat ağır hapis cezasile cezalandırılırlar.

T.C. K.

(29-6- 938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 261 — Kanun ve nizamlara aykırı olarak mektep veya dershane açanlar açılan mektep veya dershane kapatılmakla beraber elli liradan beş yüz liraya ve ruhsatsız öğretmenlik edenlerle bunları istihdam eyleyenler 30 liradan 100 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Mükerrirler hakkında para cezası ile beraber bir aydan üç aya kadar hapis cezası hükmolunur.

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 105 — Kanunun bir seneden aşağı müruru zazaman tayin ettiği hallerde her türlü usulî muamele müruru zamanı keser.

Ancak 103 üncü maddeye göre müruru zaman işlemeğe başladığı günden itibaren bir seneden aşağı müruru zamana tâbi kabahat nevinden suçlarda bir sene içinde mahkûmiyet kararı verilmemiş olursa hukuku âmme davası müruru zamana uğrar.

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 462 — Yukarıda geçen iki fasılda beyan olunan fiiller zinayı icra halinde meşhuden yaklanan veya zinayı irtikâp etmek üzere yahud henüz irtikâp edildiğinde zevahire göre şüphe edilmiyecek surette görünen bir koca veya karı yahud kız kardeş veya furudan biri yahud bunların müşterek fâili veya her ikisi aleyhinde karı veya koca yahud usulden biri veya erkek yahud kız kardeş tarafından işlenmiş olursa fiilin muayyen olan cezası sekizde bire indirilir ve ağır hapis cezası hapis cezasına tahvil olunur.

Ölüm cezası yerine üç seneden beş seneye kadar hapis cezası verilir.

(29-6-938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde).

Madde 173 — 127 inci maddenin 3 ve 4 üncü fıkralarile 138 inci maddenin 4 üncü fıkrasında ve 128, 140, 143 ve 161 inci maddelerde yazılı cürümler hakkında takibat yapılması Adliye Vekâletinden izin verilmesine bağlıdır.

Ceca kanununa göre harp zamanı tâbirinde harp ilân edilmeksizin filî muhasama dahil olduğu gibi eğer harp vukua gelmişse seferberlik zamanı da dahildir.

Birinci babda yazılı cürümler için hükmolunacak ağır hapis cezalarına, tertib edilen ceza müddetinin üçte birinden aşağı ve o müddeti geçmemek üzere tayin olunacak bir mıntakada ikametle emniyeti umumiye nezareti altına alınmak cezası da ilâve olunur.

T. C. K

(29-6 938 tarih ve 3531 sayılı kanunla değiştirilen madde)

Madde 459 — Her kim tedbirsizlik veya dikkatsizlik yahud meslek ve sanatta acemilik veya nizam, talimat ve emirlere riayetsizlik neticesi olarak bir şahsa cismen ceza verecek veya sıhhatini ihlâl edecek bir zarar irâs eder yahud aklî melekelerinde teşevvüş husulüne sebebiyet verirse:

1 - 456 ıncı maddenin birinci ve dördüncü fıkralarındaki hallerde takibat icrası şikâyete bağlı olmak şartile üç aya kadar hapis veya elli liraya kadar ağır para cezası,

2 - 456 ıncı maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarındaki hallerde üç aydan yirmi aya kadar hapis ve 100 lirdan 500 liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

3 - Bir kaç kişi cürümden mutazarır olmuş ise bir numaralı bendde hapis cezası altı ay ve ağır para cezası iki yüz liraya kadar, iki numaralı bendde hapis altı aydan otuz aya kadar ve ağır para cezası 150 liradan aşağı olmamak üzere hükmolunur.

[1] edilmişti. O sırada muhafazakârların ileri gelenlerinden Bonarlaw Yunanlıların Anadoludaki harekâtındaki İngilizlerin takip ettiği politikaya şiddetle muârız idiler. Partinin umumî reisi M. austen Chemberlain meb'usları Carlton Clyf te topladı. Uzun müzakerelerden sonra şöyle bir beyannamen neşretti.

« Muhafazakâr perti Liberal parti ile bir coalition vücuda getirmiştir. Bundan sonra «partimiz kendi lideri ve kendi proğramile intihabatta müstakil bir parti olarak mücadele » edecektir.

Bunun üzerine derhal kabine istifa etmiş ve Bonarlaw yeni kabineyi kurmuştur. (23 Teşrinievvel 1922 de) İngilterede bazı kere parti lideri ile parti herhangi bir mesele etrafında aynı fikirde olmıyabilir. O zaman parti liderinin derhal çekilmesi icap eder. M. Salsbury işte bu suretle çekilmiştir.

Partinin görüşüne uygun olmıyarak hareket eden liderler İngiliz siyasî tarihinde çok azdır. Yalnız Mac donald bir kere birdenbire meclisin feshini istedi. Halbuki parti meclisin feshi tarafdarı değildi. Parti Başvekili parti reisliğinden düşürdüğünü ilân etti. Mac donald da buna mukabil kabineden amele partisi mümessillerini attı Ve sonra amele partiside Hindersonu şef yaptı. Muhafazakâr ve liberal partilerde lider tarafından parti daima kontrol edilir. Amele partisinde böyle değildir. Burada bilakis trodıdyanların büyük ehemmiyeti vardır. Bütün partilerin umumî idare heyetlerinin bilhassa intihaplarda parti namzedi göstermesi bakımından büyük ehemmiyetleri vardır. Muhafazakârlarda 1911 de parti işlerini tanzim etmek için bir reislik makamı vücüde getirdiler. Chairman of party organez atiou bu zat umumiyetle partiye karşı mes'uldür. Bu zatın vazifesi meclis dışında parti işlerini tanzim etmektir. Liberallerde teşkilât reisi idare komitasına karşı mes'uldür.

Amele partisinde :

25 kişiden mürekkep bir idare komitası vaziyete hâkimdir. Bu 25 kişi partinin senelik kongrasına karşı mes'uldür. Bu teşkilât meclis grubu tarafından kontrol edilir.

Vaziyetin buhranlı olduğu zamanlarda parti reisinin otoritesi çabuk tesis olunur.

1924 te Mac donald kabinesi teşekkül ettiği vakit, amele partisi 12 meb'us 3 vekilden ibaret olmak üzere bir kontrol heyeti vücude getirmesine karar verdi. Bunun tatbiki imkânı yoktu. İngiliz parlemantarizmi gayet hatalı bir yola gidebilirdi. 1931 de Mac donald'ın millî hükûmet şefi olarak iktidar mevkiine gelmesi partide derin bir infial ve in'ikâs bıraktı. Bunun üzerine Başvekil olan şefin partisine

[1] 1 ve 2 Sayılı Adliye ceridesinde çıkan (İngilterede Baş vekil) ünvanlı yazı devamıdır.

205

karşı böyle bir emri vaki yapmak imkânını tamamile bertaraf etmek için sol cenah şeflerinden sir Stoffot Crips şöyle bir teklifte bulundu « parti iktidar mevkiine geldiği vakit partinin noktai nazarını başvekile impose etmek ve partinin emelleri içinde yürütmek ve bunu takip ve kontrol etmek üzere parti tarafından bir kaç âzanın seçilmesi » İngiliz teamülüne çok aykırı olan bu tez tabiatiyle kabul edilmedi. Bundan sonra amele partisi yine kendi tecrübelerinde devam etti. 1933 te amele partisinin Hastings konferansında Başvekilin salâhiyetini kısaltmak ve kendi arkadaşlarını seçmek hususndaki mutlak serbestisini kullanmakla beraber parti icra heyeti tarafından karar verilen hususları hükûmetin tahakkuk ettirmesi takarrür etti. Bunun için intihabın yapılmasını müteakip hükûmet teşekkül edince hükûmetin takip edeceği hareket tarzı meclis grupiyle ve meclis parti grubundan ayrılan National Jant Concille de müzakere edildikten sonra kararlaştırılır. icra mevkiinde olmıyan eşhasın bu tarzdeki müdahaleleri bir çok itirazları celp etmiştir. Yine bu karar mucibince hükûmet âzasının intihabı hükûmet reisine bırakılmıştır.

Fakat hükûmet reisi bu işte tamamiyle serbest değildir. Hükûmet reisi fırka gurubundan seçilmiş üç arkadaşla müzakere etmek mecburiyetindedir. Kongranın verdiği kararların bu son kısmı bütün İngiliz teşkilatının ruhuna tesir eder. Bunun orada ne dereceye kadar tatbik edileceğini amele partisi iktidar mevkiine geldiği vakıt görülecektir

Bu konferansda başvekilin salâhiyetini kısaltmak bakımından daha başka türlü tedbirler alınmıştır.

Bir vekil parti gurubu namına başvekil ile daimi temasda bulunacak, ve başvekili daimi nezaret altında tutacaktır. Başvekil kabine ekseriyetine tâbi olacaktır. Başvekil parti gurubiyle görüşüp onun muvafakatını aldıktan ve heyeti vekilede de ekseriyetle karar kazandıktan sonradırki meclisi feshetmek hakkına malik olacaktir.

Bütün bu kararların İngilterenin esas teşkilat bünyesinde ne dereceye kadar tatbik kabiliyeti olacağını zaman gösterecektir.

HÜLÂSA

Halihazırda demokratik devletlerde en müşkil nokta, ferdi hürriyeti zaafa uğratmadan muhtelif devlet kuvvetleri tarafından muvazeneyi kurmaktır. Bir zamanlar meclis hâkimiyeti bir ideal gibidi. Yirmiyıllık tecrübe teşkilatı esasiyelerde yeni ufuklar açmaktadır. Bir tarafdan hemen her tarafda parlemento hükûmetleri kurmakla bera-

206

ber diğer tarafdanda bir çok sebeplerin icbarı ile hükûmetlerin serbestii harekâtı çoğalmıştır. İcra kuvveti parlementoya karşı daha hâkim dir vaziyette bulunmaktadir.

Bu mesele İngilterede tedrici bir tekâmül ile kendi memleketlerinin bünyesine uygun olarak en güzel şekilde hal edilmiştir. İngilterede bizim bugünkü telâkkimizle parlemento rejimi 1832 de meclisin tefevvuku üzerine kurulmuştu, Otuz iki yıl zarfında vaki olan tekâmül ve rey hakkının bütün vatandaşlara artık tamamiyle teşmili, meclis tefevvuku yerine halk tefevvukunu ikame etti. Bu hal hükûmeti daha ziyade aksi bir darbe ile takviye etmiş bulundu. Ve Bu suretle hükûmette hem kuvveti oldu ve hemde demokratik pren sipler mahfuz kaldı. İngiliz başvekili salâhiyetlerini muhtelif sahalarda kullanır. O muhtelif devlet kuvvetleri arasında bir bağdır. O majestenin en şayanı itimat adamı, hükûmet reisi, partinin lideri dir. Kıral istediğini başvekil yapmak hakkına malik isede başvekillik için daima ekseriyet partisinin reisine müracaat eder.

Başvekil kendi arkadaşlarını seçmekte muhtardır. Vekâletleri tevzi eder. Vekiller şeklen kıral tarafından tayin edilir. Başvekillerin azli kırala ait bir haktır. Fakat birbuçuk asırdanberi kullanılmamıştır. Bil, akis başvekiller, kıral tarafından çıkartılmış olan birini yanına alabilirler.

Birleşik kırallığın umumî poltikası mes'uliyeti kabinededir, Fakat başvekil vaziyete hâkimdir. Devlet mekinesinin nasıl ve ne şekilde işlediğini uzaktan ve yakından nezaret etmek hakkına maliktir. Bunun için başvekil vekâlet almaz. Gerçi hazine birinci lordudur amma onun idari vazifesi yoktur. Başvekil harici siyasete büyük ehemmiyet verir. O daima hariciye nazıriyle temasda bulunur, İngilterede partilerin adedi çok azdır. ve pek disiplinlidir. Bütün intihabat devrinde hükûmet ona dayanır. Muhalefet tarafından yapılan hücumlar kabineden ziyade millete hitap eder.

parlementonun taşkınlıklarını icabında tutmak için hükûmetin elinde tek bir silâh vardır (Fesih) bu hakkı başvekil kabine ile konuşmadan halledebilir. İngilterede hühûmet reisinin kuvveti gittikçe ziyadeleşmektedir. Bütün demokratik memleketlerde muhalefetin büyük rolü vardır. Fakat büyük beritanyada resmî bir yeri vardır. 1937 denberi muhalefet lideri devlet bütçesinden tahsisat almaktadır. Muhalefet lideri hükûmete daima sual sormak ve bazı ahvalde onlarla teşriki mesai etmek mecburiyetindedir.

İngiliz rejimi tamamiyle demokratik bir sistem olduğu halde diger demokratik rejimlerden çok farklıdır. Zaten İngiltere bütün hüriyeti ite continenen dan başka olan bir memleketti. Monteskiyonun

207

ebediyyetini muhafaza decek bir sözüne göre her memleket ancak o memleketin umumî vasıflarına uygun kanunlarla idare edilir. İngiltere idaresi ihtimalki başka memleketlerde bu kadar feyyaz netice vermez ve belki tatbikatta büyük müşkilata tesadüf edilebilir. İngiliz rejimi İngiliz hususiyetlerinin bir ifadesidir. Orada kıral ve başvekil bir çok hak ve salâhiyetlere malik olduğu halde büyük bir basiret ve soğuk kanlılıkla her şeyin derecesi bulunmuş takdir edilmiş ve yapılan hareketler buna göre hesap olunmuştur.

BİBLİYOĞRAFYA

1 — Conference prononcé Le 28 Feurierc 1935 sonsles auspices du Temps par
Sir Je H N Simon
2 — İngilterenin Hükûmeti
A. Lavrense Lo wall
Tercüme
Hüseyin Cahit
3 — premier ministre a grand - Britagne
Maurice Balteci
Revu histaire politique et constitutionelle.

208

(27-6-38 Tarih ve 3498 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 4 — Ağır cezalı cürümler dışında meşhud bir suç işlendiği zaman zabıta, yakalanan şahsı tanzim edeceği zabıt varakası ve elde edeceği maddî sübut delillerile birlikte vakit geçirmeksizin aynı günde Cumhuriyet Müddeiumumiliğine teslim eder.

Zabıt varakası yakalanan şahsın kim olduğunu, sübut delili olacak maddelerin ve izlerin nelerden ibaret bulunduğunu ve şahidlerin hüviyetlerini ihtiva eder.

Şikâyet veya şahsî dava yolile takibedilen suçlarda şikâyet edildiğinin zabıt varakasına yazılması ve şikâyet edenin bu varakayı imzalaması lâzımdır.

Bundan evvelki fıkralarda, delillerin tesbitine müteallik olmak üzere zabıtaya verilmiş olan vazife, ağır ceza mahkemesinin vazifesine giren meşhud cürümler de münhasıran Cumhuriyet Müddeiumumisine aiddir.

Cumhuriyet Müddeiumumisi ağır ceza mahkemesinin vazifesine giren meşhud cürümlerde şahidlerin ifadelerini zabtettikten ve yakalanan şahsı da sorguya çektikten ve lüzum göreceği diğer tahkikatı da yaptıktan sonra âmme davası açmaya lüzum görür ve umumî hükümlere tevfikan takibat yapılmasını zarurî kılacak sebepler mevcut bulunmazsa duruşma yapılmak üzere maznunu iddianame ile vazifeli mahkemeye gönderir. Cumhuriyet Müddeiumumisinin tahkikatı fasılasız yapması, ve işi azamî üç gün içinde mahkemeye tevdi etmesi lâzımdır.

Meşhut Suçlar K.

(27-6-38 Tarih ve 3498 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 9 — Vazifeli mahkeme, Cumhuriyet Müddeiumumisi tarafından sevkedilir edilmez başka işlere tecrih ederek maznunun duruşmasına başlar.

Mahkemece duruşmanın bir celsede bitirilmesi lâzımdır. Şu kadar ki kanunî zaruretler dolayısile işin bir celsede karara bağlanması mümkün olmazsa, duruşma, bu imkânsızlığı doğuran noksanların en çabuk vasıtalarla ikmali için lâzım gelen müddet göz önünde tutularak ona göre başka bir güne tehir edilebilir.

Ağır ceza mahkemesinin vazifesine giren meşhud cürümlerde mahkeme, umumî hükümlere göre takibat yapılması lüzumuna kanaat getirirse bu dairede takib edilmek üzere evrakın Cumhuriyet Müddeiumumiliğine tevdiine resen dahi karar verebilir. Bu karar kat'îdir.

C. Muhakemeleri usulü K.

(28-6-1938 tarih ve 3515 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 423 — Ceza işlerini gören makam ve mahkemeler her sene Temmuzun 20 sinden Eylûlün beşine kadar tatil olunur.

Hazırlık tahkikatı ve ilk tahkikat ile mevkuflu işlere aid duruşmaların vesair acele sayılacak hususların tatile tesadüf eden zamanda ne suretle ifa edileceği Adliye Vekâleti tarafından tayin olunur.

Tatil zamanında Temyiz Mahkemesi yalnız mevkuflu ve meşhud suçların muhakeme usulüne dair kanuna göre görülen işlerin tetkikatını icra eder.

Tatil zamanına tesadüf eden mühletler işlemez. Bu mühletler tatilin bittiği günden itibaren üç gün uzatılmış sayılır.

Meşhut Suçlar K.

(27-6-38 Tarih ve 3498 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 1 — Faili suçu işlediği sırada veya pek az sonra yakalanan:

A) Ağır ceza mahkemesinin vazife gördüğü yerlerdeki belediye sınırları içinde işlenen ağır cezalı meşhud cürümler;

B) Asliye teşkilâtı olan yerlerdeki belediye sınırları içinde ve panayırlarda işlenen ağır ceza mahkemelerinin vazifeleri dışındaki meşhud cürümlerle Türk ceza kanununun 529,534,539,545,547,548,551,565,567,568,571,572,573,574, 575 ve 576 ıncı maddelerile 540 ıncı maddenin ikinci fıkrasında yazılı meşhud olarak işlenen kabahatler hakkında takib ve duruşma bu kanun hükümlerine tâbidir.

C. Muhakemeleri usulü K.

(28-6-1938 tarih ve 3515 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 200 — Sorgu hâkimi tarafından son tahkikatın açılmasına dair verilecek kararda maznuna isnad olunan suçun neden ibaret olduğu ve bu suçun kanunî unsurları ve tatbiki icabeden kanun maddesi ve duruşmanın hangi mahkemede yapılacağı gösterilir. Sorgu hâkimi maznunun tevkifine ve evvelce mevkuf ise mevkufiyet halinin devamına mahal olup olmadığına resen karar verir.

Şu kadar ki Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babında yazılı ölüm veya ağır hapis cezasını müstelzim suçlarla maznun olanlar hakkında sorgu hâkimi son tahkikatın açılması kararile beraber her halde tevkif kararı verir ve duruşma mevkufen yapılır.

C. Muhakemeleri usulü K.

(28-6-1938 tarih ve 3515 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 283 — Aleyhinde hukuku âmme davası açılmış olan gaip, tevkif müzekkeresi kesilmesini icab ettirecek kuvvetli şübheler altında ise Türkiye dahilindeki malları asliye mahkemesi reis veya hâkimi tarafından verilecek kararla haczolunabilir.

Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babında yazılı ölüm veya ağır hapis cezalarını müstelzim cürümlerden maznun olanların kaybolması halinde yukarıki fıkraya göre mallarının haczine karar verilmesi mecburidir.

C. Muhakemeleri usulü K.

(28-6-1938 tarih ve 3515 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 66 — Ehli hibrenin intihabı ve adedinin tayini hâkime aiddir.

Hazırlık tahkikatında tehirinde mazarrat bulunan yerlerde Cumhuriyet müddeiumumisi de bu hakkı haizdir.

Muayyen hususlar hakkında rey ve mütalâalarını beyan ile tavzif edilmiş resmî ehli hibre mevcud ise hususî sebebler olmadıkça başkası tayin edilemez.

Hazırlık tahkikatında muayeneleri icabeden kimselerin muayeneleri, Cumhuriyet müddeiumumilerinin talebile yapılır.

Türk Ceza Kanununun 133 üncü maddesinde yazılı suçların hazırlık ve ilk ve son tahkikleri sırasında emniyet teşkilâtı mütehassıs memurlarının ehli vukuf olarak dinlenmeleri mecburidir.

C. Muhakemeleri usulü K.

(28 6-1938 tarih ve 3515 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 117 — 104 üncü maddenin ilk fıkrasının ikinci bendi hükmü haricindeki sebeblerden dolayı tevkifine karar verilen maznunun kefalet vermesi şartile tevkifinden vaz geçilebilir.

200 üncü maddenin son fıkrasına göre haklarında tevkif kararı verilenlerle mükerrirler bu madde hükmünden istifade edemezler.

(27-6-1938 Tarih ve 3501 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 95—İnzibat meclisi kararlarına, alâkadar hâkime tebliğinden itibaren otuz gün içinde itiraz olunabilir. İtiraz, Temyiz birinci ve ikinci reislerinden müteşekkil hey,et tarafından tetkik edilir. Hey'etin teşekkül edilmesi için en az dokuz kişnin bulunması şarttır. Kararlar yedi kişinin bir reyde toplanmasile verilir.

Meslekten çıkarılmayı istilzam eden işlerin itirazen tedkikinde müddeiumumilik vazifesi başmüddeiumumi tarafından yapılır. Muteriz isterse müdafaasını bizzat hazır bulunarak veya vekil göndererek yapar.

Adliye Vekili, İnzibat meclisi kararını birinci fıkrada yazılı müddet içinde umumî hey'ete tetkik ettirebilir.

Meslekten çıkarma kararına itiraz, kararın infazını durdurmaz.

Hâkimler K.

(27-6-1938 Tarih ve 3501 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 2 — Hâkimler Kanununun 17 inci maddesinde yazılı 1 ve 2 numaralı cedveller yerine bu kanuna bağlı 1 ve 2 numaralı cetveller ikame edilmiştir.

Madde 3 — Bu kanun meyzuuna dahil olan hususlarda kanunun neşri tarihine kadar iktisab edilmiş olan haklar mahfuzdur.

(27-6-1938 Tarih ve 3501 sayılı kanunla değiştirilen madde:)

Madde 74 — Hâkimlik ve müddeiumumilik meslekinden veya bu meslekten sayılan vazifelerden vekâlet hizmetlerine, ceza ve tevkif evleri müdürlüklerine alınanların bu memuriyetlerde geçirecekleri müddetler hâkimlikte geçmiş sayılır.

Neşriyat, evrak ve levazım müdür ve memurlarile kâtip sınıfından olanlar birinci fıkra hükmünden istifade edemezler.

Birinci fıkrada yazılı olanlardan müsteşar, teftiş hey'eti reisi ve üçüncü derecede maaş alan umum müdürlerden maadası derece ve sınıf terfilerinde ikinci babın ikinci ve üçüncü fasıllarında yazılı hükümlere tevfikan ayırma meclisi tedkikine tâbi tutulurlar. Şu kadar ki ayırma meclisinin tedkikine tâbi olanların ikinci sınıfa ayrılabilmeleri için beş sene müddetle bilfiil hâkimlik veya müddeiumumilik etmiş olmaları lâzımdır.

Ayırma meclisinin tedkikine tâbi olmayanların Hâkimler Kanununun 1 ve 2 numaralı cetvellerinde yazılı vazifelerden birine tayinleri halinde vekâlet hizmetlerinde iktisab eyledikldri haklar nazara alınır.

Hâkimler K.

(27-6-1938 Tarih ve 3501 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 94 — İnzibat meclisi; Temyiz Mahkemesi ikinci reislerinden üç ve Temyiz âzasından iki zat ile Teftiş Hey'eti Reisi ve Ceza İşleri Umum Müdüründen teşekkül eder. Bundan başka, lüzumu halinde hey'eti tamamlamak üzere Temyiz hâkimlerinden iki ihtiyat âza da bulunur.

İnzibat meclisine dahil olan temyiz hâkimleri iki senede bir Adliye Vekili tarafından intihab olunur. Müddetini dolduran âzanın yeniden intihabı caizdir.

Meclise, Temyiz reislerinden en kıdemlisi reislik eder.

İnzibat meclisi, beş kişinin toplanmasile karar verebilir. İttifak hasıl olmayan işler meclisin bütün âzasile müzakere olunur ve ekseriyetle karara bağlanır.

92 inci maddede gösterilen haller haricinde 86 ıncı maddenin B, C, D, E bentlerinde gösterilen cezalardan her hangi biri derece gözetilmeksizin tatbik olunabilir.

(27-6-1938 Tarih ve 3501 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 22 — 16 ıncı maddenin ikinci fıkrasında yazılı şartları haiz olanlar muavinlik sınıflarında amelî vukuf ve kabiliyet bakımından ehliyet göstermiş oldukları takdirde o sınıflarda bir sene hizmetten sonra üçüncü sınıfların sekizinci derecesine ayrılabilirler.

Bir Türk Hukuk Fakültesinden çıkmakla beraber ingiliz, alman, fransız veya italyan lisanlarından birile ders okutulan bir memleket Hukuk Fakültesinde lisans tahsilini ikmal ve ayrıca bunların birinde hukukî bir mevzu üzerine doktor diploma ve ünvanını da almış olanlar muavinlik sınıflarında amelî vukuf ve kabiliyet bakımından ehliyet göstermiş oldukları takdirde o sınıflarda bir sene hizmetten sonra üçüncü sınıfların yedinci derecesine ayrılabilirler.

Hâkimler K.

(27-6-1938 Tarih ve 3501 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 43 — Ayırma tedkikatı neticesinde tercihan terfie lâyik görülenlerden 22 inci maddenin ikinci fıkrasında beyan olunan şartları haiz olanlar mümtaz olarak terfie lâyık defterine geçirilirler.

16 ve 22 inci maddelerin ikinci fıkralarında yazılı şartları haiz bulunanlardan meslekî vaziyetleri itibarile mezkûr maddeler hükümlerinden istifade edememiş olanların yabancı memleket Hukuk Fakültesinde geçirmiş oldukları mûtad ve muayyen tahsil müddeti vazifede geçmiş sayılarak kıdemlerine zammolunur. Şu kadar ki 47 inci maddenin ikinci fıkrasının tatbikında bu müddetin yalnız dört senesi nazara alınır.

T . K . Medenisi

(15-6-38 Tarih ve 3453 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 88 —Erkek on yedi, kadın on beş yaşını ikmal etmedikçe evlenemez.

Şu kadar ki hâkim fevkalâde hallerde ve pek mühim bir sebebe mebni on beş yaşını ikmal etmiş olan bir erkeğin veya on dört yaşını bitirmiş olan bir kadının evlenmesine müsaade edebilir. Karardan önce ana, baba veya vasinin dinlenmesi şarttır.

(27-6-1938 Tarih ve 3501 sayılı kanunla değiştirilen madde.)

Madde 16 — Türkiye Hukuk Fakültelerinin birinden doktora diploması alanların namzedlikte geçirecekleri müddet bir senedir.

Bir Türk Hukuk Fakültesinden çıkmakla beraber ingiliz, alman, fransız veya italyan lisanlarından biri ile ders okutulan bir memleket Hukuk Fakültesinden lisans veya doktora tahsilini ikmal etmiş olanlar bir sene namzedlik yaptıktan sonra muavinlik sınıflarına 13 üncü maddenin hükümleri dairesinde ve yalnız şifahî imtihanları yapılarak kabul olunurlar.

Bu maddede yazılı şartları haiz olan namzedlere 1452 sayılı kanunda yazılı derecelerden 9 uncu dereceye, 22 inci maddenin ikinci fıkrasında beyan olunan şartlar dairesinde doktor diploması almış olanlara bir senelik namzed müddetinde 8 inci dereceye tahsis olunan maaş verilir.

T. C.
ADLİYE VEKÂLETİ
Neşriyat Müdürlüğü

ADLİYE DERGİSİ

Mahmut Esat Bozkurt Nüshası

944 yılı 1 sayılı Adliye Dergisine eklir

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

ANKARA
Yeni Cezaevi Matbaası
1944

225

228

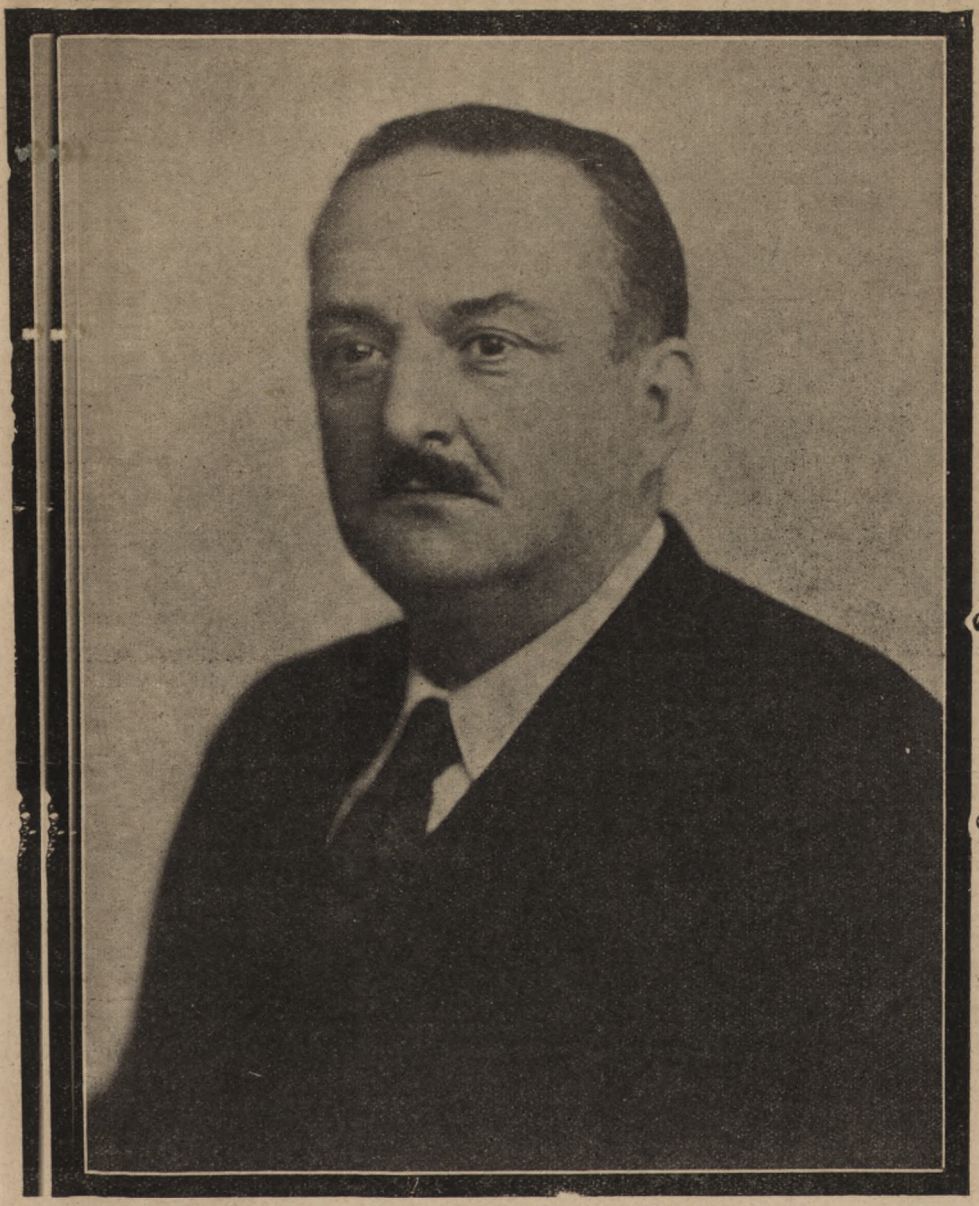

Mahmut Esat Bozkurt

222

228

İnkılâp Adliyesi ve Mahmut Esat Bozkurt

İnkılâp adliyesinin ilk kurucusu Mahmut Esat Bozkurt,henüz çok genç sayılacak bir yaşta aramızdan ayrıldı, gitti, yoktur. Bütün adliye ailesi, onun ölümile, derin bir matem içine girmiş bulunuyor.

Bu ölüm karşısında yurdun her bucağından kopup gelen acıklı sesler, yeni cemiyetin, ileri fikirli yeni insana karşı beslediği derin sevginin çok mânalı akisleridir.

Mahmut Esat Bozkurt'un bütün ömrü boyunca arkasından koştuğu ideali, hep millet ve memleket sevgisi olmuştur. Onun hayatının bütün safhalarında, memleket içinde ve dışındaki bütün çalışmalarında ihtiras haline gelmiş olan bu sevginin çok canlı tezahürünü görüyoruz.

Onun gerçek ve samimî inkılâpçılığı da bu sevginin bir neticesidir. Memleket tarihinde, eski ve geri bir devri kapayıp, yeni ve ileri bir cemiyet kurmak kararı ile ileriye atılanların arkasından hızla, hamle ile koşan Mahmut Esat Bozkurt'un, kâh politika sahasında, kâh ilim vadisinde inkılâp prensiplerini müdafaa etmek ve onları gerçekleştirmek için büyük heyecanla, atılganlıkla çalışması, medenî bir insan cemiyeti yaratmanın tek çaresini, ileri milletlerde müşterek esaslara sarılmakta bulunmasından ileri gelmiştir.

O, adliye sahasında yapılan inkılâplarda oynadığı büyük rolle bu idealine doğru azimle, heyecanla ve yılmadan, sarsılmadan yürüdü; eski devrin ilk ve orta çağdan kalma iptidaî müesseselerini yıktı, modern ve ileri kanunlarla cihazlanmış yeni bir adliye binası kurdu.

Arkasından gelenler, bu binanın sağlamlaşması ve güzelleşmesi için çalıştılar.

Mamut Esat Bozkurt, arkasında her faniye nasip olmıyan zengin bir mânevi miras bırakarak gitti; bu kadar büyük başarılarla dolu geçen bir hayatın derin hazlarını da beraber götürdü.

Arkasında kalanlar için onun hayatından alınacak dersler ve kendilerine emanet edilen vazifeler vardır.

Cumhuriyet adliyesi, kendisine emanet edilen vazifeyi, her vakit, her işte Cumhuriyeti, inkılâp prensiplerini ve cemiyetin yüksek menfaatlerini korumağı hedef tutarak muvaffakiyetle başaracaktır.

Büyük ölünün aziz hâtırası önünde saygı ile eğilirim.

Adliye Vekili
A. Rıza Türel

229

Mahmut Esat Bozkurt

Fahrettin Karaoğlan

Cumhuriyet Baş Müddeiumumisi

Geçen birinci kânunun yirmi birinci günündenberi Mahmut Esat Bozkurdu kaybetmiş bulunuyoruz. Onun sönmesile Cumhuriyet adaleti bugünkü bünyesini vücude getirmiş olan ilk kurucusundan cüda düşmüş oluyor.

Bu ilk kuruculuk vasfı, öyle her ölenin ardından söylenen rahmetle anmalar kabilinden bir söz değil, gerçeğin ta kendisidir. Mahmut Esat Cumhuriyet adaletinin gerçekten ilk kurucusudur.

Görmüş olduğu işler içinde öyleleri varki sahibini kemikleri çürüdükten sonra da hayır ile andıracak değerdedir.

Türk camiasının, bunca yüz yıllardanberi şahıs ve aile hayatına sade düzen olmakla kalmayıp nesiller boyunca babadan evlâda geçsuretiyle mek tacan evine yerleşmiş gelenekleri kökünden söküp atarak yerine kendi hükümlerini koyan medenî kanun, esasda kutsal şeflerinden aldığı nur ve ilhama dayansa da icraat alanında onun müstesna himmetinin, müstesna enerjisinin, bir eseridir, yadigârıdır.

Bozkurt dâvasındaki başarısiyle memleketinin hak ve şerefini yabancı illerde yükselten odur.

Cumhuriyet müddeiumumilerinin adlariyle bugünkü canlı mevkilerini ona borçluyuz.

Ankara Hukuk mektebi, açıldığı zamanın gereklerine göre onun en yerinde ve zamanında yaptığı işlerden biridir.

Hele medenî kanun okadar onundur ki âdeta her ikisinin adı bir birinin müradifi iki mazmun gibidir. Medenî kanunun sözü geçtiği yerde Mahmut Esadı ve Mahmut Esadın anıldığı yerde medenî kanunu hatırlamamak mümkün olamaz ve olmıyacaktır.

Gerçi kurmak istediği yeni adalet binasının tam ve kâmil çeklini görmeğe zamanı yetmemiş, noksanlarını tamamlamak işi kendinden sonra gelenlere kalmıştır. Fakat yaptığı şeyin azameti, derinliği, gözönüne alınırsa o binaya asıl kemalini verdirecek olan âmilin kendisi, hattâ yakın halefleri değil, ancak zaman olacağını teslimde

tereddüt olunamaz. Nitekim öyle olmaktadır: Her geçen yıl, Mahmut Esadın ve yerine gelenlerin tamamlamayı amaç edindikleri o azîm binayı vehnü zevale değil, kuvvetü kemale doğru bir adım daha yaklaştırmakta, kuran ve çalışanların şerefli hâtıralarını ta uzaklara .. gelecek çağlara çeküp götürmek için lâzım olan himmetü hizmeti esirgememektedir.

İmdi Mahmut Esadın değerini, yaptığı işlerin çokluğunda veya bunları bizzat tamamlayabilmiş olup olmamasında değil, bunlar içinde en yapılamaz işi yapıp başarmaktaki azmü irade kuvvetinde görmek lâzımdır. Öyle bir iş, inanışta en üstün dereceye ve ülkü bağlılığında(Fenafil gaye)mertebesine varmış olmıyanların kârı olamaz.

İşte Mahmut Esat, memleket dâvasında bu mertebeye varmış olanların ön safında gelenlerindendi. En bariz vasfı, en inkâr olunamaz hasleti de şu: (Memleket dâvasında fenafil gaye) liğidi.

Bu hasleti pekleştiren ikinci büyük meziyyeti: görüş ve kavrayışının insana hayranlık veren genişliği ve derinliği idi: Yeni kuracağı adalet binasını eskisinin yerinde ve onun enkazile kurarken o yerin o binayı taşıyabilecek bir zemin olduğunu, o enkazın da o binayı kurmağa yeterliğini — Şefleri müstesna — herkesten iyi görüp kavrayan, kani olan, ikna eden ve o kanaat ve imanla işe başlayıp başaran o oldu.

Bu derin görgü meslekle daha ilk temas günlerinde hâkimlerin şahıs ve meslek bakımından muhtaç oldukları şeyleri, zaif v noksan taraflarını onun gözünde lüzumu gibi belirtmişti: Adliye vekilliğine geldiği zaman hâkimler ne kendilerine, ne mesleğe yarayacak esaslı bir sicil teşkilâtına bağlı değildiler. Gerçi İstanbul hükümetince 329 senesinden beri bu uğurda bazı esaslar kurmağa, bazı iyi şeyler yapmağa başlanmamış değildi. Fakat bir taraftan ilk dünya harbinin sebep olduğu durgunluklar bu işi başarmağa mâni olmuş, diğer taraftan Büyük Millet Meclisinin doğumundanberi bir çok kimseler peyderpey hâkimlik mesleğine alındığı halde bunlar içinde esaslı bir sicil kurmağa tabiatiyle meydan bulunamamış idi. Bu durum, meslek mensupları içinde kimin kime ne sebeple üstün olduğunu gereği gibi belirtmiye imkân vermediğinden terfi ve terakkiler döne dolaşa ya şahısları tanınmış olmağa veya tesadüfün lûtfuna bağlı kalıyor. Bu da tabiatile bir çok hak ve kıdem sahiplerinin vakti zamaniyle haklarını alamıyarak birer köşede mühmel ve metruk kalmalarına sebep oluyordu.

İşte daha ilk temasında bu hali gören Mahmut Esat, her şeyden önce hâkimi mesleğine bağlayacak çarelere başvurmak lüzumunu duyarak şahsî dosya esası üzerine mükemmel bir sicil teşkilâtı vü-

(3)

cude gertirmek gayesiyle işe başladı; bunun için eskidenberi sicil işlerinde bulunmuş olupta zaman ile her biri bir tarafta bulunan işe yarar nekadar adam varsa hepsini Ankaraya toplayarak o zaman Baş müfettiş bulunan, temyizimizin şimdiki Baş Reisi, Halil Özyörüğün emri altına verdi. Bu teşekkülün aylarca geceli gündüzlü çalışmsile meydana gelen semere gerçekten mükemmel ve feyizli bir eser oldu. Bu sayede her hâkimin ne idüğünü, birinin ötekine nisbetle üstünlük derecesini ilk bakımda görüp anlamak mümkün oldu.

Beriden Teftiş teşkilâtı daha kendi zamanından önce vücude getirilmişti. Vekâlete geldiği zaman bir reis idaresinde otuz müfettişin ya kendisi ya kadrosu mevcut bulunuyordu. Mahmut Esat Bozkurt bilhassa bu teşkilâtı kendi amacına vardıracak inanılır ve dayanılır bir vasıta haline koyabilmek için olanca himmetini sarf ederek mesleğin en dirayetli mensuplarından mürekkep gerçekten mükemmel bir teftiş heyeti vücude getirdi. Bunları memleketin her yerinde gruplar halinde faaliyete sevk etti, zaman, zaman bunların beşini onunu yanına alarak Van, Bitlis gibi en uzak yerlere en hücra köşelere kadar bizzat gitti gördü, hâkim ve müddeiumumilerin her birile ayrı, ayrı temas etti, tanıştı.

Bu yorgunluklar az zaman içinde semerelerini vermeye başlamış bulunuyardu. Bu sayede meslek içinde elinden tutulup iş başına geçirilecek adamların kimler olduğu inanılır vesikalar ve mesnetlerle bir bir tebarüz etmeye başladı.

Bu vesikalar ve mesnetlere göre kimin kime tercih suretiyle terfi etmesi lâzım geleceği işini de, bizzat üzerinde durarak hazırlamış olduğu 766 No. lu hâkimler kanunu ile, her altı ayda bir temyiz hâkimlerince kendi aralarından seçilerek Ankaraya gönderilen bir reis ve üç âzadan ve müsteşarla hukuk ceza ve zat işleri müdürlerinden toplanan bir heyete verdirdi.

Ayni zamanda yine o kanun ile, Temyiz dairelerince yapılan tetkiklerde bir sene içinde verdiği hükümlerin kanun ve usul bakımından mükemmellik veya noksanlık derecesine göre emsali arasında temayüz eden veya muvaffak olamayan hâkimlerin ayrı ayrı birer defterini de temyiz mahkemesinden alarak bu heyete veriyor, şu suretle hâkimlerin meslekî mukadderatını tâyinde yalnız teftiş sonuclarına değil, Temyizin delâlet ve şahadetine de dayanma usulünü kurmuş bulunuyordu.

Zaten teftiş - temyiz, kendisi için iki dayançtı. Hâkimlerin halü siretlerini ve ehliyet derecelerini anlamada teftişe ne kadar kuvvet vermişse temyiz mahkemesinin sade temyiz olunan işlere değil, bü-

ün adlî hâdiselere kanun dairesinde nâzım olabilmesini sağlamağa da o kadar önem vermişi. Tevhidi içtihat müessesesi bu önemin bir ifadesidir.

Nihayet, hâkimlerin maişet bakımından içinde bulundukları hal ile gördükleri işlerin mahiyeti ve önemi arasında imkân nisbetinde bir denkleme, bir uygunluk sağlamanın zarureti üzerinde de samimi bir inanla duran Bozkurt, o zamanki adliye bütçesinin– dişinden tırnağından arttırma tâbirine masadak bir didinme ile ayırabildiği paradan hâkim ve müddeiumumi maaşlarına makam zammı şeklinde bir para vermenin yolunu bularak hâkimlik sıfatının başka meslek mensupları karşısındaki hususilik ve istisnailiğini barem kanununa gelinceye kadar devam ettirebilmişti.

Meslek içinde bulup seçtiği kimseler arasında kendisine mesai arkadaşlığı yapmış olanların kendinden sonra da her sahada göstermiş oldukları kıymet ve kabiliyet, adam seçmedeki isabet ve kiyasetine de başlıca bir delildir; sayın reisimiz Halil Özyörük, Rahmetlinin bütün vekilliği devamınca her önemli işinde sağ kolu mesabesinde saydığı, verimli hizmetlerinden hattâ temyize geçtikten sonra da müstağni kalamamış olduğu bir yardımcısı idi.

HULÂSA: Mahmut Esat Bozkurt, medeni kanun ile Türkiye camiasının yeni hayat yolunu gösterecek fener binasını kurarken o fenerin çağlar sürümünce ilerisini aydınlatacak kuvvette olmasını sağlayacak çare ve tedbirleri de o ruh haletile, o candan inanışı, memleket dâvasında o pürüzsüz samimiliği, o sarsılmaz azmü iradesile böylece bulmuş ve kurup yürütmeğe çalışmıştı.

Yaptığı işler, şüphe yok bu zikrettiklerimizden ibaret değildir; meriyet kanuniyle birlikte ceza kanunu, temyiz teşkilât kanunu, hâkimler kanunu, hukuk ve ceza muhakeme usul kanunları, ilk icra kanunu bu cümledendir. Bunlar içinde ihtiyaca yeterlik veya uyarlık derecesi veya neticeleri üzerinde durulabilecek olanları bulunabilir. Nitekim bazıları zaman ile bazı değişmeler geçirmekten vareste kalamamış veya yerini daha mükemmeline bırakmıştır.

Fakat bunun böyle olması onun ilk yapıcılık sıfatiyle kazanmış olduğu hak ve şerefe bir zerre bile halel verecek değildir. Türk cumhuriyeti şanı şerefle dolu tarihini çağların ekleyeceği şanü şereflerle taşa taşa soydan soya göbekten göbeğe devredüp durdukça Mahmut Esat bozkurt'da Cumhuriyet Adliyesinin bir Bozkurtu olarak o tarih içinde ve onunla birlikte torunların yüreklerinde ve sağ duyularında yer tutup kalacaktır. 4/1/944

233

Kendi Sözlerile Mahmut Esat Bozkurt

Yazan: **Baha Arıkan**
Ceza İşleri Umum Müdürü

Şimdi, Selçuktaki çiftliğinde, çok sevdiği vatan toprağına bürünmüş ebedî uykusunu uyuyan Bozkurt, gök kubbe altında, yalnız «hoş» değil, «çok kuvvetli» sada bırakmış fanilerdendir.

Mahmut Esadın, portresini çizmek, onu, içindeki sönmeyen alevle canlandırabilmek için yalnız bir yönden kalem yürütmek, yalnız bir cepheden tetkiklerde bulunmak kifayet etmiyecektir. Volkanik bir bünye içerisinde, inkilâpçı Mahmut Esat, vatanperver Mahmut Esat, adliyeci Mahmut Esat, hattâ sanatkâr ve şair Mahmut Esat gibi muhtelif Mahmut Esatlar vardır ki, bütün bunların esas hatlarını çizmeden Mahmut Esadı anlamağa imkân yoktur. Biz burada, Adliye vekili Mahmut Esadı, kendi sözleriyle yaşatmağa çalışacağız. Zaten bu sözler, o kadar, sistemli, o kadar ateşli ve o kadar «Mahmut Esat» dırlarki bunları okurken, yukarıda bahsettiğimiz Mahmut Esatlar birer birer canlanacak, normal adam seviyesinin üstünde bir çap olan Mahmut Esat, kendi sözlerinin kalıbına bürünerek adliye Vekâletindeki inkilâpçı, meclis kürsüsündeki hatip, gazete sütunlarındaki muharrir, üniversite kürsüsündeki profesör şeklinde bütün şaşaası ile meydana çıkacaktır.

Mahmut Esadı, zerresini tutya gibi telâkki ettiği bu toprak, türk toprağı yetiştirdi. Kader, İsviçrede, tüyü bitmemiş bir talebe iken kendisini inkilâbın henüz yanmak üzere olan ateşine attı. Mahmut Esat bilâhere bir alev, bir yanardağ olan bu inkilâp ateşinin içersinde oldu, yetişti ve eridi. Onun içindir ki inkilâp şefleri, Atatürk ve İnönü, Mamut Esat için yarı ilâhlaşmış mukaddes mefhumlardır. Bütün ilham menbaı bunlardır. İnkilâbın temel taşı olan kanunları Meclise sunarken :

„Tarihe, yüksek ve vefakâr hatıranıza, bütün hakikatların, bütün çıplaklıklariyle mevzuu bahis olduğu bu kürsüden küçük bir nokta etrafında tavakkuf ederek bir hakikatı da tevdi etmek isterim . Bu kanunları inkılâbın büyük liderinin ilhamından aldığım feyiz ile düşünerek teklif ettim. " [1] diye haykırmaktadır.

Büyük başvekil, İnönüyü kendisine daima yardımcı bulmuştur : „Bu kanunları hazırlarken mâruz kaldığım müşkülat içinde yanıbaşımda daima büyük başvekili buldum. " [2]

[1] 17. 2. 926 Tarihli Meclis zabıt ceridesi.
[2] 17. 2. 926 „ „ „

Gaziyi her fırsatla se mlamayı vazife bilmektedir :

"Yaşamak kabiliyetini kayıp eden bir medeniyetin kapılarını bir daha açmamak üzere kapayarak, yeni ve feyizli diğer bir medeniyetin içerlerine girmiş ve merhalelerini zaferle katetmekte olduğumuz şu anlarda, inkilâbın büyük reisi Gazi Mustafa Kemali Türk Adliyesi namına hürmetle selâmlıyorum." [1]

Gazi Mustafa Kemâ , Mahmut Esat için yarı ilâhtan da başka bir şeydir : " Gazi her zaman söylediğim gibi Türkün elinde zafer sancağıdır. Onunla hayatın her müşkülâtını geçer ve aşarız. " [2]

Onun için Gazi, inkılâbın ve Cumhuriyetin en yüksek menfaaterini en beliğ bir surette ifham ve ifaza eden Türkün büyük reisidir:

„Milletimizin, inkilâbın, ve cumhuriyetin en yüksek menfaatlarını en beliğ bir surette ifham ve ifaza eden Türkün büyük reisinden feyiz ve ilham alarak yürüyeceğiz. Gazi elimizde zafer bayrağıdır . Mutlaka ve behemehal muvaffak olacağız . " [3]

Şefler, Mahmut Esadın ruhunda, inkılâbın, bir sembolü halini almıştır. İnklâp için yapılan her yenilik onların ilhamı iledir. En büyük İnkilâp hamlesi olan Ankara Hukuk mektebinin açılışında inkılâp sembollerini mektebin başında görmek ona heyecan veriyor:

„Ankaramızın Adliye hukuk mektebi Türkün şanlı ve çok şerefli halâskârını büyük reisicumhurunu tedris heyetinin başında ve yanında görmekle şu anda en derin ve fakat ifadesi çok müşkül heyecanla, sevinçlerle meşbudur. Mektebimizin Türk hukuk tarihi fahrî müderrisliğini lütfen kabul buyuran Büyük Baş Vekil İsmet Paşa hazretlerine de taktimi teşekkürat eylemeyi bir vazife ve bir vecibe telâkki derim. " [4]

Türk, türkçülük, Mahmut Esatta aşk derecesini geçmiş, iptilâ halini almıştır . Türk kelimesi geçtimi, türklükten bahis olundumu, yüreğinin başının sızladığını hisseder. Türkten, türklükten bahis ederken irtiaşlar geçirir. Yapılan her şey, mücadeleler, inkılâplar , yenilikler, Türk içindir. O kadar ki, güneşin nurunu türkten gayrılarına ne için verdiğini, yağmurun rahmetini Türkiyeden başka mahallere neden ibzal eylediğini dahi anlayamaz. Her hadisede esas, Türk milletinin menfaatleridir:

1] 1 Teşrinsani 1926. Halki Palastaki nutkundan.

[2] 1 Teşrin ani 1926. „ „ „

[3] 5 Teşrinsani 1925 Hukuk Mektebinin açılış nutkundan.

[4] 5 Tesrinsani 1925. „ „ „

285

„Bu gün heyeti, celilenizin huzuruna Türk milletinin büyük menfaatlerini ifade etmekte olduklarına kanaat getirdiğim bu kanunlarla çıkıyorum. „ [1]

«Türk milletinin medeni tesisler önündeki yüksek istidadına ve Türk hâkimlerinin kuvvetli zekâlarına ve liyakatlerine güvenerek bu kanun lâyıhasının tatbikatında muvaffak olunacağından şüphe etmiyoruz." [2]
«Arkasında mazinin geniş ve engin medeniyetini taşıyan, halde yüksek bir kabiliyetle, keskin bir zekâ ile mücehhez olan Türk milleti. ....[3]»
«Ortada muvaffak bir eser varsa—her zaman söylediğim gibi–bu, Mahmut Esadın degil, Türk milletinindır.„ [4]

İnkılâba da yine Türkülük dolayısiyle âşıktır. İnkılâbı,Türk Milletinin vücude getirdiği için, Türk Milletinin kanı bahasına elde edilidiğinden dolayı öğmektedir. O kadar ki, bu inkılâba dokunmanın en basit cezası, hayatı ile ödemektir:

„Türk milletinin büyük fedakârlığı ile vücut bulan inkılâba en ufak bir taarruz behemahal hayat ister.» [5

İnkılâba, kezalik feyizlerinden Türk milletinin istifade etmesi için âşıktır:

« İnkılâbın mâna ve mefhumunu tesbit eden bu kanunların intişarı iledir ki Türk halkı İnkılâbın feyizlerinden istifade edecektir: İnkılâp yolunda can veren ve henüz topraklar altında gözleri kapanmayan inkılâp şehitlerini bu eserler tatmin edecektir.»[6]

Bozkurt, İnkılâp aşkını ifade ederken bu aşkın benliğinde yarattığı heyacan sebeplerini izah ediyor. İnkılâbın Türkiye için yükselme ve yaşama vasıtası olduğunu, iman dolu bir sesle bir ruh hamlesi gibi anlatıyor ve bunun müeyyidesinin Türk adliyesi olacağına inanıyor:

«Türk adliyesi, İnkılâbın hiç bir mânia önünde dönmeyen ve yılmayan irade ve azmi ile mazinin riya, intikam, felç ve ölüm müessesatını yıkarak yerine medeniyetin yükselme ve yaşama vasıtalarını ikame etmiş bulunuyor.»[7]

Bu imanın, sebebi şudur:

«Bilirizki inkılâp öksüz, dul, erkek, kadın genç, ihtiyar bütün bir Türklüğün ilâhi mesaisi mahsulüdür.» [8]

Bozkurt için inkılâpların gayesi çok ulvidir. İnkılâp mefhumu karşısında hiç bir şeyin ehemmiyeti yoktur. İnkılâbın büyük menfaatleri

[1] 17. 2, 926 Zabıt Ceridesi.
[2] 18. 4. 926. zabıt ceridesi
[3] 15 Teşrin evvel 929. Belvüdeki nutkundan.
[4] Adliye ceridesi 64, 65, sene 1927,
[5] 1,3. 926 zabıt ceridesi.
[6] 17. 2. 926 zabıt ceridesi
[7] 1 1. teşrin 926 Halki palas nutkundan
[8] Ayni nutuktan;

236

bahis mevzuu olunca ferdî haklar, şahsî hürriyetler, her şey durur ve susar. Böyle olunca da,bu gayeyi temin bakımından adliye kuvvetinin hâkimiyeti lâzımdır.

Çünkü İnkılâbı, zor, ve ceberut değil, adliye kuvveti elinde tutacak ve ilerlemesine,kökleşmesine adliye kuvveti âmil olacaktır:«Bir memelekette adlî kuvvetin her kuvvete tefevvuku o memlekette adaletin hâkimiyetini ifade eder. Beşeriyeti muzlim safahatı hayatından kurtararak saadete ve hürriyete götüren inkılâpların, en son inkilâpların gayesi de budur.Adaletin ilk istikameti, millî kudretin bir tecellisi olan inkilâbın bütün eserleriyle, netayiç ve zaruretleriyle her ne bahasına olursa olsun siyaneti olmalıdır. İnkilâbın büyük menfaatları, gayeleri, idealleri mevzubahis olunca şahsi hüriyetlerin, ferdî hakların, ve endişelerin susması ve durması lâzımgelir.» [1]

Mahmut Esat, İnkılâp için, inkılâbın selâmeti yolunda icap ederse kendisinin de bir uzvu bulunduğu, hükümete dahi hücum edecektir:

«Eğer vaziyet yalnız sual ve istizah meselesi olmaktan ibaret olsaydı, yalnız bir hükümeti tenkit ve yahut ıskat gibi bir meseleden ibaret olsa idi, inkılâp namına, inkılâbı ileri götürmek namına iskat kelimesinden ibaret olsaydı, ben müşteki arkadaşlarımdan burada daha çok büyük savletle hükümete hücum edecektim.» [2]

İnkılâp için demagojiye, şahsî menfaatlari için, halkın dinî hislerinden istifade etmek, suyu bulandırarak, şahsi emel ve ihtirası fiile çıkarmak isteyeceklerin kaşısında Mahmut Esat, Demokles'in kılıcı gibidir. Bu gibi bozucu fikirler daima, onun bir bomba tarrakasiyle infilâk eden gür sesini bulmaktadır:

« Türk inkılâbı yükseliyor, yürüyor ve yaşıyor ve yaşayacaktır. Türk Milleti ortada demokrasi namına çekilmiş bir kılıç gibi bun beklemektedir.» [3]

İnkılâp, Türk milleti için yalnız yaşama ve yükselme vasıtası değildir. Aynı zamanda garp medeniyetine açılmış bir kapı vazifesini görmektedir. Türk milleti bu kapıdan behemahal girecek, o medeniyete bürünecek ve onun tekmil icaplarına ayak uyduracaktır:

„İnkılâbın bükülmez kolu bizi eski bir medeniyetin içinden alarak büyük ve ilâhî bir savletle yeni medeniyetin kapılarından içeri soktu. Şimdi önümüzde ufukları vâsî bir cidal sahası var. Bunda sırrı muvaffakiyet onun tekmil icabatına ayak uydurmaktan iba-

[1] 1 Birinci teşrin 1926 Halki palastaki nutkundan.
[2] 1 kânun evvel 1340 Adliye ceridesi,
[3] 1 kânun evvel 1340 Adliye ceridesi,

237

rettir. Bunun güzel çehresini çok yakın bir günde tekmil vuzuhu ile iraeye adliyemiz namzettir.» [1]

Yürümesini adliyenin belli başlı ödevi meyanına koyan, genç adliye vekili bunu temin için, kanunlarla uğraşmak vazifesini üzerine alıyor ve bu kanunların vasıflarının ne olması lâzımgeleceğini tesbit ederek:

«Yeni kanunlarımız, milletin, memleketin, âlî menfaatlerinin, inkılâbın yüksek prensiplerinin bilâ kaydüşart ifadasinden başka bir şey olmıyacak.» [2] diyor.

Bunun sebebini, mensur bir şiir denecek kadar güzel bir ifade ile şöyle anlatıyor:

„İnkılâp, tacı fertlerin, hanedanların başından alarak Türke, Türk camiasına giydirdi, Türk inkilâbı tacı, fertlere, hanedanlara değil, camiaya lâyık gördü. Camiayı tacidar kıldı. Kanunlarımız bu büyük hakikatın müeyyidesi olacaktır.» [3]

İnkılabı kıskanacak, koruyacak, muhafaza edecek olan cumhuriyet adliyesidir. Bunun için, elde bulundurulacak olan terazide zaif ve kavi yoktur. İnkılâba yanbakan göz kimin olursa söndürülmesi, inkılâba dil uzatacak ağız kimin olursa susturulması; inkılâbı yolundan çevirecek dimağ kimin olursa körletilmesi lâzımdır. Genç Cumhuriyetin inkılâp adliyesi yalnız mâsumların hâmisidir:

„İnkılâbın cumhuriyet adliyesinin kabul ettiği şiar şudur: nazarımızda haksız olan en kavi zaif, haklı olan en zaif en kavidir. Hâkimlerimiz ve mahkemelerimizin huzuruna çıkacak bir mücrim, behemehal cezasını çekeceğini bilmelidir. Türk Cumhuriyeti adliyesinden ve kanunlarından yakayı kurtarmak için tek bir yol vardır: Mâsum olmak." [4]

Bu sebepledir ki, Türk adliyesinin uyanık ve hazır bulunması, assasiyetinin âzami gayaretini göstermesi gerekmektedir:

«İnkılâplar, beşeri saadete götüren vasıtalardır. Karşı koyanların akibeti behemehal bir husranı mutlaktır. İnkılâp için hazır olmak ve onu müdafaa etmek rolü Türk adliyesinin yegâne medarı iftiharıdır.» [5

Hakikatleri saklamayı, korkuya ve zafa hamlederek:

[1] 24 Haziran 1341 Perapalastaki nutkundan.

[2] 24 Haziran 1341 Perapalastaki nutkundan.

[3] 24 Haziran 1341 „ „

[4] 24 Haziran 1341 „ „

[5] 5 Teşrinisani 1925 Hukuk mektebinin açılış nutkundan.

235

«Hakikatleri, bunlar aleyhimizde de olsa olduğu gibi ortaya koymak bizim belli başlı kuvvetimizdir. Saklamak, korkmak, yalnız zaifin huyudur.» [1]

diyen Bozkurt, hürriyetin ezelî bir âşıkıdır. Ancak, bu hürriyet, demagojiye dayanan, hududu olmıyan, disiplinsiz bir hürriyet değildir. Bu hürriyet, anarşinin düşmanı, hudutları mütekâmil vatandaşların haklariyle çevrili, içtimai tesanüdü koruyan, mütearrız, mütecaviz olmıyan bir hürriyettir:

«Hürriyet, milletin varlığını ifade eden devlet otoritesine, vatandaşların hakkına karşı şunun bunun elinde kullanılan bir terör aleti değildir. Hürriyet camianın bir malıdır, ki hudutları, kanunların, hattâ kâmil insanlar için, aklıselimin «Dur» dediği yerde biter. Bu hudutları geçenler hürriyet çapulcularıdır, ki bunların yok oluncaya kadar takiplerini, soluk vermeksizin koşturulmalarını cumhuriyet hukuku emrediyor.»

«Hürriyet milletlerin bir malı ise halin emniyeti onun siyanetine bağlıdır. Siyaneti hakkın müeyyidesi devlet otoritesidir. Devlet nüfuzunu korurken bileceğiz ki hürriyetleri müdafaa ediyoruz. İnkılâbın prensiplerini, cumhuriyet rejimini bilerek, zafa düşüren her hareket Türk milletinin haklarına, hürriyetine tecavüzdür.» [2]

Mahmut Esat, inkılâpta olduğu gibi, hürriyet fikirlerinde de lâubaliliğe mütehammil değildir. Osmanlı tarihinin, bu yönden geçirdiği faciaları iyi bilmekte, ve garbin hürriyet münakaşalariyle hürriyetsizliğe nasıl düştüğünü, güzel idrak etmektedir. Onun içindir ki, genç cumhuriyetin hürriyet münakaşalariyle, hürriyet nazariyeleriyle demagojiye düşmemesine çalışmaktadır. Hürriyeti hürriyetin öldürmemesi için sesinin en gür tonu ile haykırmaktadır:

«Milletler avamfiribliğe, demagojiye müncer olan nazariyat ve hürriyet teranelerinden bizar ve yorgundurlar. Türk milleti ve onun kanunları kurunu ulâ ve vustada şunun bunun bir vasıtai tahakküm ve ihtirası olan mukaddes dinler gibi hürriyetin de zamanımızın bazı entirikacılarının elinde bir vasıtai tegallüp ve menfaat olmasına müsaade edemez. Hürriyet Türk milletinin ve onun umumî menfaatlerinin hayatı mânasını ifade etmektedir.» [3]

Fert olarak birbirine bağlı ve mütesanit olan Türk kütlesinde, şahsî hürriyetlere mutlak surette yer verildiği takdirde felâkete müncer olacağını kabul eden Mahmut Esat:

[1] 15 Teşrinevvel 1929 Belvü Palastaki nutkundan.
[2] 22 İkincikânun 930 Müddeiumumiler kursunu açış nutku.
[3] 24 Haziran 1341 Perapalastaki nutkundan.

239
MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

«Şahsî hürriyeti anarşi derecesine kadar götürmek, memleketlerin baisi felâketi olur. Şahsi hürriyetlerin yanında tesanüdü içtimai vardır. On milyon Türkten herbiri yekdigerine bir takım menfaatlerle bağlıdır ki, şahsi hürriyeti mutlak bir surette kabul ettiğimiz takdirde, bu tesanüdü içtimai kalmaz, ve memleket bu hürriyet uğruna kurban gider» [1]

demektedir. Ebediyet uykusuna dahi, son makalesini yazarken gazete idarehanesinin bir odasında hazırlanan Mahmut Esat Bozkurt, Matbuat hayatının sayılı ileri gelenlerindendir. Matbuat hürriyeti,kendisinin de esaslı prensiplerinden, esaslı ideallerinden bulunmakta, hürriyetsiz matbuatın olamıyacağı, yaşayamıyacağı fikrinde bulunanlardandır.

Ancak burada da,disiplinli bir hüriyet taraftarıdır.Hiç bir zaman bu hüriyetin vatandaş hüriyetinin fevkine geçmesini, hiç bir zaman bu hüriyet dolayısiyle mümtaz bir sınıfın meydana gelmesini arzu etmediği gibi her hangi bir vatandaş gibi matbuatın da bir hesap muvacehesinde bulunması kanaatını izhar etmektedir.

Mahmut Esat için her fikir, inkilâp uğruna kullanılan bir silâh haline gelmelidir. Matbuat hüriyeti de inkilâbın korucusu, inkilâbın kökleştiricisi, inkilâbın bizzat kendisi olmalıdır. İnkilâbı koruyacak, kökleştirecek vasıtalardan belli başlı bir tanesi adliye makanizması ise, onun yanı başında bu vazifeyi ifa edecek diğer unsur, matbuat unsuru da vardır:

« Bu hususta Türk adliyesinin bilgisine ve derinliğine güvendiğimiz kadar Cumhuriyetin yeni ve güzide matbuatının, Cumhuryet matbuatı olmak hususundaki hassasiyetine ve kabiliyetine de inanıyoruz. » [2]

diyen, bu unsurun kudret ve kuvvetine inanan Bozkurt inkılâbın mukaddes bir armağanı olan matbuat hüriyetinin, şantajcıların melcei olmasına asla müsaade etmemektedir:

«Matbuat hüriyeti vatandaşlar hüriyetinin fevkinde değildir. Hervatandaş ef'alinden kanun huzurunda nasıl hesap vermek mecburiyetinde ise matbuat ta aynı vaziyettedir; bilhassa demokratik cumhuriyette.....Aksi halde inkilâpların mukaddes bir armağanı olan hüriyeti matbuat mütecavizlerin, şantajcıların melcei olurdu.

«Matbuatın Hüriyeti, tecavüz hakkı mı demektir? Harimi vatanda ef'ali müsamaha olunur, hesap vermez, mümtaz bir sınıf mı kabul edilmeli? Hürriyeti matbuat böylelerin ellerinde şantaj silâhı olarak mı bırakılmalı? Cumhuriyet,fazilet olduğuna göre Türk vatanında hesapsız bırakılabilecek bir fert, bir teşkil yoktur. Fazilet ve

[1] 2/1/926 Meclis zaptı.
[2] 15 Birinciteşrin 1929. Belvüdeki nutkundan.

410

Hürriyet yalanla, nahak tearruzlarla, tacavüzlerle birleşemez. Hesabını vermek şartiyledır ki matbuat her şeyi yazabilir. Cumhuriyet kanun ve mahkemeleri millet namına hakkı ve fazileti beklemektedir.» [1]

İnkilâp âşıkı, hürriyet sever Bozkurt, bütün bunların tabiî bir neticesi olarak layıkdır. Çok genç yaşında Adliye Vekâleti sandalyesini işgal ettiği vakit, hava o kadar duru ve berrak değildir. Yukarıda da bilvesile söğlediğimiz gibi, bulanık suda, ihtiras dalgaları kaynatmak tsteyen dedi kodu havası yaratarak sinsi emeller yaratan kimseler vardır. Bunlar, laikliği, dini atmak, milleti dinsizlik uçurumuna sürüklemek suretiyle telâkki ederek telkinler yapmakta, mutaassıp kütlenin zaafından istifade etmek istemektedir. Bunun içindir ki genç inkilâpçının lâyikliği pürüzsüz, tereddütsüz bir şekilde izah etmesi, tereddütlere yer vermemesi lâzımdır.

« Layik devlet, lâyik kanununlar mefhumu, bilerek bilmeyerek ena izah ve tefsir olundu. Bazıları buna kasden mâna verdiler. Ve propoganda yaptılar. İnkilâbın lâyik devlet, layik kanun mefhumu ile dinsizliği gaye edindiğini söylediler. Bütün bunlar Türklüğü, memleketi karanlıklarda bırakmak isteyenlerin bühtan ve iftiralarıdır.» [2]

Lâyiklik Dinsizlik demek değildir. Din, fertlerin vicdanları içerisinde meknuz, tamamen manevi tamamen vicdanî bir hadisedir. Bu vicdanî ve manevî, hadisenin, «vasitayı tagallüp ve tahakküm» olması vicdan denilen mefhumun ayaklar altına alınması, kutsiyetinin payimâl olunmasıdır:

«Dünya işlerini dinle idare edenler, onu akibet hunriz tacidarların ayaklarını bastığı tahtlara sererek sernigûn kıldılar. Bütün bir beşeriyeti asırlarca din namına zulüm ve tahakküm altında ezerek geçindiler. Dini dünya işlerinden ayıran inkilâp, dini bir vasıtai tagallüp ve tahakküm olmamktan kurtararak ona müebbet bir taç olan vicdanı verdi. O, ancak bütün asırların ve bütün Neronların almağa muvaffak olamadığı bu mukaddes kale içinde taarruuzdan masun kalacaktır.»[3]

Din, tamamen vicdani olduğuna, Allâhla kul arasına kimsenin girmeye hakkı bulunmadığına göre, eski telâkkilerden, kurunu vusta

[1] Adliye Ceridesi 1927. Sayı 64. Matbuat hürriyeti hakkındaki beyanatından.

[2] 1 Teşrinisani 1926 Halki palastaki nutkundan.

[3 1 Teşrinsani 1926 Halki palastaki nutkundan.

24

akidelerinden kurtulmak, ölü nazariyelerin yerlerini yaşayan prensiplere terk etmesi lâzımdır:

« Kurunu vustai prensiplerin yerlerini lâik sistemlere terk eylemesi katî ve zaruridir. Bu hakikat ölülerin dirilere terki mevki etmesi kadar sarih ve vazıhtır. » [1]

İnkılâpçı, hürriyetçi, lâik fikirlerin muhassalası, cumhuriyetçiliği doğurmaktadır. İtilâ devri, durma devri, ve inhitat devirlerinin canlı bir tablosunu çizen osmanlı tarihi, mutlakiyet devrib artık sona ermiştir. Milletler, içlerinde yaşadıkları devirlerin icaplarına ayak uydurmak, yaşadıkları zamanın dünya prensiplerini kabul etmek mecburiyetindedirler. Dünya, şahsî saltanatları çoktan yıkmış, demokrasi prensiplerine bürünerek kitle hâkimiyetini, millet hâkimiyetini benimsemiştir. Taçlara, lâyenfek bir unsur gibi bağlı kalmış olan milletler dahi,hükümdarın saltanat süreceğini, fakat devlet işlerine karışmıyacağı nazariyesini yıllarca evvel ortaya atmış, icabına dört elle sarılmışlardır. Böyle âlemşümul bir fikir dünyası içinde Cumhuriyetten başka bir idarenin, esasen fıtratı itibarile, hür doğmuş, hür yaşamış bir milletin, Türk milletinin başında bulunmasına imkân kalmamıştır.

Esasen, büyük lider, istiklâl savaşı devam ederken, yeni devletin bünyesini, halkçı, milliyetçi diye ifade etmiştir. Binaenaleyh, Bozkurt'un cumhuriyetçiliği, inkılâpçılığı, hürriyet severliği, hadiselerin tabiî bir neticesidir. Esasen cumhuriyetçilik ona göre:

«Hakiki milliyetçiliğin, hakiki halkçılığın hukukan ifadesinden başka bir şey değildir.» [2]

Ancak, «Hakimiyeti milliye» ile cumhuriyeti birbirine karıştırmamak lâzımdır. Birisi şekle ait bir mesele, diğeri asıl özü, ruhu teşkil etmektedir:

«Hakimiyeti milliye başka bir meseledir, cumhuriyet, meşrutiyet, mutlakiyet idare, istibdat yine başka bir meseledir. Bir kısmı eşkâli hükûmettir, diğeri milletin iradesinin infaz ve tatbikidir. Bu dört şekil içinde muhtelif şekilde hakimiyeti milliyenin tatbik edildiğini görmekteyiz. Hatta istibdatta bile bir parça vardır. Meşrutiyette biraz daha fazla, cumhuriyette daha fazla... Binaenaleyh, bu noktadan, bu iki şeyi karıştırmamak lâzımdır. Hâkimiyeti milliye cumhuriyetin tekâmülü demek değildir. Çünkü, hakimiyeti milliye şekil değil ruh ve esas meselesidir.» [3]

[1] Adliye Ceridesi 1 temmuz 1341 tadili kavanın komisyonundaki nutkundan.

[2] 24 Haziran 1341 Perapalas nutkundan.

[3] Adliye ceridesi 1 Kânunuevvel 1340

242

Cumhuriyet idaresinin bir çok faideleri, iyilikleri, millet için saadet veren halleri vardır. Çünkü, bu idare, tenkitlerin, fikirlerin mahsulüdür. Riyadan, müdaheneden hoşlanmıyan, mutlakiyet gibi sükûtu esas ittihaz eden bir idare değildir:

«Zannedilmesin, ki demokrasilerin cumhuriyet rejimlerinin tenkitlerden, fikirlerden korkusu vardır. Cumhuriyetler, tenkitlerin fikirlerin mahsulüdür. Bunlardan doğdular, bunlarla yaşıyabilirler. Riyadan, müdaheneden, yalnız ahmaklık lezzet bulur, sükûttan yalnız zulüm ve istibdat hoşlanır.» [1]

Tenkitlerin, fikirlerin mahsulü olan cumhuriyet; herkesin elinde istediği şekilde oynıyacağı bir oyuncak, herkesin şahsi ihtiraslarını tatmin edecek bir vasıta değildir. Her vasıta gibi cumhuriyet idaresi de bu vatanın yüksek menfaatlerini elinde tutacak bir vasıtadan ibarettir. Esas memleketin, Türk milletinin âli menfaatleridir. Bu âli menfaatlerin husule gelmesi için bir vasıta olan cumhuriyete yan bakmak ne büyük bir cürüm ise, onu menfaatların, ihtirasların bir basamağı haline koymak da o nisbette büyük bir cürümdür. Bozkurt bu zanda bulunacak gafillerin aldanacaklarına kanidir:

«Hususi emellerini tatmin için devlet otoritesini zafa salacak kastî tenkitleri, propagandaları, hareketleri bu vatanın yüksek menfaatları ile oynıyan fikirleri, herhangi bir sui kastı takip eder gibi yok edinceye kadar koşturmakta aciz göstereceğimizi umanlar, aldanacaklardır.» [2]

Bozkurt'un, adliye vekâleti makamına gelmesi, Necati merhumun adliyedeki 1340 adlî inkilâbını takip eden günlere rastlar. Necati merhumun, adlî inkilâbı, ruhtan ziyade şekle ait idi. Şer'iye mahmeleri tarihe karışmış, istinaflar kaldırılmış, sarıklı kadılar, mahkeme âzası, mahkeme reisi unvanını almışlardı. Necati merhum, şekle ait bu inkilâbını tâkip edecek olan esas inkilâbını, ruh inkılâbını icraya vakit bulmadan nöbet değiştirmiş, yerini Bozkut'a bırakmıştı. Türk hukukuna mecelle, ahkâmünlnikâh hâkimdi. «Türk tarihinin en hazin siması » olan «şimdiye kadar istenildiği zaman kolundan tutularak bir esir gibi yerden yere vurulan, fakat ta ezelden hanım olan Türk annesi», [3] «boş ol» «denildimi boş oluyor, sokaklara atılıyor, sefil kalıyordu. Mahkeme reisi, âza unvanını alan eski kadı, yine kitabülnikâh hükünmlerini tatbik ediyor, yine «mihrimüec-

[1] 15 Teşrinievvel 926 Belvüdeki nutuktan.

[2] 15 Teşrinievvel 926 Belvüdeki nutkundan.

[3] Zabıt ceridesi 17 Şubat 926

Ch 3

cel» «mihrimuaccel» münakaşalarile vakti geçiriyordu. İnkılâp, büyük hamleler istiyordu.

Âlemşümul medeniyetin kapısını kendisine açan Türk milleti, bu medeniyetin ilmine, hukukuna, kanunlarına susamış vaziyette idi. Mahmut Esat Bozkurt bütün bunları yapacak, medenî ilimlerin icabettirdiği kanunları inkilâba, Türk milletine hediye edecekti. Onun islâm hukuku, Türk hukuku için ayrı ayrı tebellür etmiş, kesinleşmiş fikirleri vardı.

İslâm hukukunu şöyle düşünüyordu:

«İslâm hukukunun zamanı-mıza kadar sürüklene sürüklene gelen esaslı, fakat en sakat ve en aksak bir mesnedi vardır, ki ona arapca tâbirile «kale» derler. Güzeltürkçemizde «dedi ki» suretinde tercüme edilen bu esas asırlarca ve asırlarca Türk milletinin mukadderatını kurunuvustaya bağladı. Onu, kurunuvusta da verilen kararla idare etmeğe âmil oldu. İslâm medeniyetine mensup hukukşinaslar çok yazık, ki zehinlerini bu esastan kurtaramadılar. Bizdeki mecelle ve buna mümasil bazı kanunla- rımız, bu zehniyetin en sarih enmuzcidir.

«Dedi ki» tâbiri «kale» nin kelime türkçesidir. Fakat «kale» nin hakiki mânası, şûursuz ve idrâksizim, kurunuvusta ulularının fikirlerinden başka bir şey düşünemem. Ölülerin kararile yürürüm. Ve düşünmekten âcizim demektir. Bunun yirminci asırda fasih mânası ben yoğum, ben ölüyüm demektir. [1]

Bu hukuk, Türk milletinin, şûurdan, idrâkten mahrum olduğunu gösteren hukuktur, böyle bir tarihi yakmak ve kül etmek lâzımdır:

«Mukadderatını, arap müçtehidinin kavillerine bağlı görecek kadar Türk milletinin şûurdan, idrâkten, düşünceden mahrum olduğunu kim söyliyebilir. Türkü böyle bir ağır töhmet altında bırakmağa kimin hak ve salâhiyeti vardır. Böyle bir tarih, mevcut ise, ki vardır, onun yanması, kül olması lâzımdır. [2]

Mahmut Esada göre, hukuk mektebinin açılmasındaki gaye, işte budur. Bu mektepdir, ki maziden müdevver esasları tarihe tevdi edecek, şûurla, idrâkin doğurduğu Türk hukuku prensibini şiar ittihaz edecektir:

«Bugün büyük inkilâp liderimizin işaret ettiği yerlere yörümeği, çok şerefli ve çok feyizli bir esas olarak kabul eden Ankara hukuk mektebi, maziden müdevver esasları tarihe tevdi etti. «Dedi ki» «dediler ki» ile değil, «diyorum ki» bilhassa «Türk olarak, bir insan

[1] 5 Teşrinsani 1925 Hukuk mektebinin açılış nutkundan
[2] 5 Teşrınsani 1925 Hukuk mektebinin açılış nutkundan

olarak,şûurla, idrâkle diyorum ve düşünüyorum ki» prensibini kendisine şiar edinmiş bulunuyor.» [1]

Saltanatın, inkilâba bıraktığı kanun mirasları arap ve firenk kokusu içindedir:

«Fakat unutmayınız, ki kanunlarımız, on üç asır evvel Bağdat çöllerinde yazılmış ve on üç asırdanberi Türkün mukadderatını idare etmiştir. Bunların bir kısmı yüz senelik veyahut yüz on senelik Fransız kanunlarıdır ki onlar da, firenk kokmaktadır. Şu halde kanunlarımızın bir kısmı arap, bir kısmı firenk kokmaktadır.» [2]

Yeni Türk hukuku bu kokuyu izale edecek, Türkün mali olacak ve milletin âli menfaatlerini, bilhassa yirminci asır medeniyetinin hayat ufuklarını açacaktır:

«Türk Cumhuriyeti hukukiyatını tetkik ve tetebbu edecek olan Ankara hukuk mektebi sahai faaliyetinde hiç bir menbala,hiç bir mehazla mukayyed değildir. Onun en büyük kitabı, bilâkaydışart Türk milletinin âli menfaatleri, ve yirminci asır hayat ve medeniyet desatirinin mahzeni olan muasır ilimlerdir.» [3]

Garb medeniyetine, garb hukukiyatına açılmış bir kapu olan Ankara hukuk mektebinin küşadile iş bitmiş olmıyordu. Şimdi ele kanunları almak, tıpkı deli Petronun cetvel tahtasile şimendüfer güzergâhını çizdiği gibi, münakaşalara, müşatemelere, daha doğrusu «mantık» oyunlarına işi dökmeden yeni mevzuatı ortaya atmak lâzımgeliyordu. Bunun için hummalı bir faaliyet başladı.

Medeni kanun, Ceza kanunu, Borçlar kanunu, İcra kanunu, Mahkemeler teşkilâtı kanunu birbiri ardınca, meclis ruznamelerinde görünmeğe başladı. Genç vekil, yorulmak bilmiyen bir gayretle, tezini müdafaa ediyor, sorulara cevaplar veriyor, tükenmez bir kaynak olan içinin hamlesiyle, bütün bu kanunları, tek bir madde halinde, kül olarak meclisin tasvibinden çıkarıyordu.

Medeni kanunun mehazi, İsviçre kanunu idi. İnkılâbın her yeniliğinde olduğu gibi, bu kanunun da baş döndürücü bir süratle çıkması, ilmî dedikodulara mevzu olmuş, Türk camiasına uymadığından, benligimize aykırı düştüğünden, Türk harsını doyuramadığından ba-

[1] 5 Teşrinisani 1925 Hukuk mektebinin açılış nutkundan

[2] 1 Kânunevvel 1340 Adliye ceridesi.

[3] 5 Teşrinisani 1925 Hukuk mektebinin açılış nutkundan

245

hisler açılmıştı. Genç vekil, hitabet kudreti kadar ateşli olan kalemiyle, kanunun mucip sebepler lâyıhasında bütün bunlara şöyle cevap veriyordu:

«Prensiplerini yabancı bir memlektten iktibas edilmiş olan Türk kanunu medeni lâyıhasının mevkii meriyete vaz'ından sonra memleketimizin ihtiyacatiyle kabili telif olmaması müddeası varid görülmemiştir. Bahusus İsviçre devletinin muhtelif tarih ve ananata mensup Alman, Fransız ve İtalyan ırklarını ihtiva etmekte olduğu malûmdur. Bu kadar hattâ hars itibariyle dahi yekdiğerinden farklı bir muhitte tatbik elastikiyetini gösteren bir kanunun Türkiye Cumhuriyeti gibi yüzde doksanı itibariyle mütecanis bir ırkı ihtiva eden bir devlette tatbik kabiliyeti bulabilmesi şüphesiz görülmüştür».

Bundan başka müteceddit bir milletin mütekâmil bir kanununun Türkiye Cumhuriyetinde cayı tatbik bulamıyacağı noktayı nazarı sakat görülmüştür. Bu tez, türk Milletinin medeni kabiliyeti haiz olmadığını ifade eden bir mantık silsilesine müncer olabilir. Halbuki hâdiselerin hakikati, hal ve tarih bu müddeanın tamamen zıddınadır. Türk teceddüt tarihi şahit tutularak denebilir ki,Türk milleti asrı hazırın mukteziyatına mutabık olarak vücude getirilen makul ve salim ve akıl ve zekâ ile müterafik yeniliklerden hiç birisine muarız kalmamıştır. Bütün bir teceddüt tarihimizin seyrinde âmmenin menafii mülâhazasiyle vücude getirilen yeniliklere yalnız, menfaatleri muhtel olan zümreler mücadil vaziyette kalmışlar ve halkı din namına, sakim ve bâtıl itikadat namına izlâl ve ifsat eylemişlerdir. Unutmamak lâzımdır ki Türk milletinin kararı, muasır medeniyeti bilâkaydü şart tekmil prensipleri ile kabul etmektir. Bunun en bariz ve canlı delili inkılâbımızın kendisidir. Muasır medeniyetin Türk camiasiyle kabili telif olmıyan noktaları görülüyorsa bu, Türk milletinin kabiliyet ve istidadındaki noksandan değil, onu fuzuli bir surette ihata eden kurunu vustaî teşkilât ve dinî müdevvenat ve müessesattandır.

Şu ciheti de işaret etmek lâzımdır ki, muasır medeniyeti almak ve benimsemek karariyle yürüyen Türk milleti, muasır medeniyeti kendisine değil, kendisini muasır medeniyetin icabatına her ne pahasına olursa olsun uydurmak mecburiyetindedir [1].

Görüliyor ki, mesele kanunun, Türk camiasına uymaması keyfiyeti değil, belki maziden müdevver müessesatın kanunu tatbik edememeleri hususudur. Eğer kanun—muhal bir faraziye olarak—muvaffak olmıyacak olursa kabahati İsviçre kanunun mehaz bulunmasında aramamak,

[1] Kanunu Medeni esbabı mucibesinden.

246

belki tatbik şeklindeki muvaffakkiyetsizliğe hamletmak iktiza edecektir.

Fakat buna da mahal kalmıyacaktır. Genç inkılâpçının ruhundadır, inkılâbın yanar dağı bürkânlar fışkırmaktadır. Her şey inkılâp için. Binaenaleyh inkılâp için olan, inkılâp için yaratılan bir eserin muvaffak olmamasına imkân yoktur:

«Türk Milletini medenî kabiliyetlerden azade görenler, bu kanunun camiamız için de nasıl tatbik edilmekte olduğunu gördükleri gün, düşüncelerinde ve iftira alût fikirlerinde nekadar aldandıklarını ve sür'atle yürüyen Türk inkılâbı önünde kendilerinin nekadar geri kaldıklarını görecekler ve umarım ki ebedî bir hicap içinde kalacaklardır. [1]

Yukarıda da bir vesile ile söylediğimiz gibi, lâyikliği, dinsizlik telâkki eden zümre aynı noktai nazarı, medeni kanunda da izhar etmekte, kitabünnikâhı, bırakmanın küfre kadar yol alabileceğini iddia eylemektedir. Fakat Türk inkılâbının bu husustaki kararı kat'i ve pürüssüzdür. İnkılâp, dini Allâh ile fert arasında bir vasıta talâkki etmekte, ve vicdan kanaatlerini müdahaleden azade kılmaktadır:

«Dinlerle, ahkâmı diniye ile bir milletin siyasi mukadderatı, dünya işlerini devlet eliyle idare dâvası bütün bir tarihimizde, tekmil dünya tarihinde tahakküm, tagallüp ve tasalun daiyesi yaşıyanların ulûhiyet dâvasında bulunacak kadar ceberut ve zulümlerine müntehi olmuştur. Türk inkılâbının bu baptaki kararı, dini yalnız Allah ile fert arasında mukaddes bir vasıtai telâkî tanımaktan ve her ferdin bu baptaki vicdanî kanaatlerini her türlü müdahaleden azade bulundurmaktan ibarettir. Bu kararı millet ve inkılâp ne bahaya olursa olsun müdafaaya hazırdır. [2]

Esasen Bozkurt bu kanunun genç Cümhuriyetin bir hücceti, bir teminatı olduğuna inanmaktadır.

«Türk Kanunu Medenisi lâyik ve demokratik Türk devletinin bir hücceti, teminatı ve muasır demokratlar medeniyetinin en zengin ve en süslü bir tacıdır» [3]

Bütün bu iyilikleri içindir ki, bu kanunun kabulü marazında kalkacak Millet vekili tarih elleri, muvacehesindeki vazifelerini, gönül huzuru ile yapmış olacaklardır:

«Kanunu Medeniyi tasvip ve tasdik buyurduğunuz anda inkılâba ve Türk tarihine, Türk hayatına yeni bir seyir bahşetmiş olacaksınız.

[1] 17 Şubat 926. Zabıt Ceridesi.

[2] Adliye Ceridesi. 1 Temmuz 1341. Tadili Kavanin komisyonundaki nutkundan.

[3] 1 Teşrinsani 19 26 Halki Palastaki nutkundan.

247

Bu kanunu kabul marazında ellerinizi kaldırdığınız zaman geçen onüç asır duracak ve Türk milletine, Türk camiasına yeni, feyizli medeni bir hayat açılacaktır». [1]

«Türk Milletinin iradesile vücut bulan bu büyük eserin ceza kanunile teçhiz ve teslih edilmiş olması" [2] lâzımdır. Zira, ceza kanunumuz eskidir. İnkılâbı koruyacak, inkılâbı yaşatacak müeyyidelerden mahrum bulunmaktadır:

«İnkılâbın ve cumhuriyetin vazettiği esaslar, prensipler, vücude getirdiği eserler,başka bir tâbirle,inkılâbın dâvası Türk milletinin hakkı dâvası, halihazırdaki ceza kanunumuzla, kâfi derecede müeyyidelerle takviye edilmiş değildir" [3].

Yeni ceza kanunu, İtalyan ceza kanunundan alınmıştır. Inkılâbı koruması için lâzım gelen yerler ilâve edilmiş, ilmî bir eser mahiyetini iktisabetmiştir. Serttir. Çünkü inkılâba kıskançtır. inkılâbın ve milletin âli menfaatlerini koruyacaktır:

«Ceza kanunumuz çok serttir. Çünkü inkılâba çok kıskançtır. Fakat şunu heyeti celilenize temin edebilirim ki sertliği ile beraber ilmî bir eserdir. Bundan korkacak olanlar ve korkmaları lâzımgelenler, Türk milletinin menfaatlerine, Türk milletinin hukukuna ve inkılâba karşı tekin olmıyanlardır ve bunların korkmaları lâzımdır» [4]

Ceza kanununun müzakeresi sırasında en fazla itiraz hedefi, kanunda idam cezasının bulunması keyfiyetidir. Fakat idam, tıpkı rafta saklanan bir ilâç gibi, icabı halinde kullanılmak, tedaviye ihtiyaç gösteren bir uzuvda ameliyat yapmak gibi lâzımdır. İdamı kaldıran memleketler dahi, buna ihtiyaç görmüş ve zaman zaman, başka başka vesilelerle tekrar idam fikrine rücu etmişlerdir. Bu ilâç Türk inkılâbının korunması, Türk milletinin âli menfaatleri için kullanılacaktır:

«Ceza kanunu lâyihasına vazedilen idam cezasının hedefi, doğrudan doğruya memleket ve Türk milletinin büyük ve âli menfaatlerini kurtarmaktan başka bir şey değildir. Bilmek lâzımdır ki, Türk milletinin ve inkılâbın menfaatlerine kastedenler bunu behemehal hayatlarile öderler" [5]

Ceza usulü muhakemeleri kanunu, Alman kanunu mehaz ittihaz olunarak yapılmıştır. Bu kanunun müzakeresi sırasında, gar-

[1] 17 Şubat 1926. Zabıt Ceridesi.
[2] 1 Mart 1926. Zabıt Ceridesi
[3] 1 Mart 1926. Zabıt Ceridesi
[4] 1 Mart 1926. Zabıt Ceridesi
[5] 1 Mart 1926. Zabıt Ceridesi

bın medenî kanunlarının kabul ettiği, jüri üzerinde durulmuştur. Jüri bizde de lâzımmıdır? Jüri'nin memleketimizde ifade edeceği mâna, tatbik şekli nasıl olmalıdır. Genç vekil, garbın bugün, bir takım ülkelerinde tarihe karışan jüri'yi inkılâp adliyesine lâyık görmemekte, hak ve adalet mefhumunu her önümüze gelen bir gayrimesulün anlayışına bırakmağa taraftar görünmemektedir:

«Kısaca şunu arzetmeliyim ki, jüri bize göre hukuk ilminin adalet esaslarının ayrılık kabul etmez prensiplerinden birisi değildir. Eğer yanılmıyorsak tarihî mânası kurunu vustadaki içtimaî sınıflarla, bunların o vakitki varlıklarile ifade olunabilir. Tamamen kurunu vustaî bir müessesedir. Eğer hukuk bir ilim ise—ki bizce bunda şüphe yoktur— milletin büyük murakabesi altında onun tatbikini, onun sanatkârlarına, hukukçularına bırakmak lâzımdır. Yoksa hakkın ve adaletin mukadderatı her önümüze gelen bir gayri mesulün anlayışına bırakılırsa hak ve adalet namına neler yapılabileceğini önceden kestirmek zor olmaz sanırım.» [1]

İcra ve iflâs kanununun gayesi genç vekile göre,vatandaşları adalet önünde bekletmek değil, sür'atle istedikleri hakka kavuşturmak olmuştur:

«İcra ve İflâs kanunu lâyihamızın, bir tek cümle içinde ruhu ve esasını tesbit etmek lâzımgelirse, denebilir ki, işleri mahkemeye düşürmeden çarçabuk bitirmek,hakkı yerine getirmektir.Türk adalet sistemleri adalet önünde bekliyen ve sürünen değil, fakat hakka kavuşan ve daima yükselen insanları ve vatandaşları görmek istemektedir. [2]

Bizce,İcra kanununun ruhu, sür'at temininden ziyade,mazinin kötü bir anane olarak, devirden devire miras bıraktığı borç için hapsi ortadan kaldırması olmuştur.

Adliyeci Mahmut Esat,bu hâdisenin üzerinde ısrarla, kesin bir kararla durmuş,bu esaslı prensipten hiç bir feragate rıza göstermemiştir. Kendisinin teftiş seyahatinde ceza evlerini gezerken, borçtan yatan, Türk çocuklarının, medyunu bulundukları parayı şahsi parasından vererek çıkarttığı, hürriyetlerine kavuşturduğu yerler az değildir. Mütegallibeliğin belli başlı silâhlarından birisi olan borç için hapis yatmayı maziye defneden inkılâpçı Mahmut Esat, bunun sebeplerini şöyle anlatıyor:

«Şu ciheti de hepinizin bilgisine arzetmek isterim ki kanun lâyihasının tatbikine başlanıldığı gün bütün medenî memleketlerde

[51] 4 Nisan 1929 Zabıt Ceridesi
[52] 18 Nisan 1929 Zabıt Ceridesi

249

olduğu gibi, şahsî borç için hapis, bu vatandan maziye geçen ölü teessüslerin arasına atılacaktır. Menşei Roma hukukunda bulunan kurunuulâ ve vustayı aştıktan sonra zamanımıza kadar yaşaya gelen bu sistem, bir bakıma göre memleketimizde mütegallibeliğin belli başlı ve son silâhlarından birisini teşkil etmektedir, [1]

İnkılâbın çocuğu Bozkurt bütün bu kanunları hazırlarken, içinden fışkıran bir iman ile, bütün bu mevzuatın tatbik sahasını bulacağını, muvaffak olunacağını biliyor ve buna iman ediyordu. Yeni kanunların tatbik sahasına konmasından beri geçen kısa zaman, bu imanın yerinde olduğunu göstermeğe kâfi gelmiştir.

Mahmut Esat Bozkurt yalnız tatbik olunacak kanunları hazırlamağa nefsini hasretmekle kalmamış, tatbik ediciler için de fikirlerini, duygu ve düşüncelerini tasbit ederek kanunlaştırmıştır.

Hâkimlik vasfı,Bozkurt için,istiklâl şeref ve bilgiden ibarettir.Bu üç şart birbirini tamamlayıcı ve koruyucudur. Bilgisiz veyahut şerefsiz istiklâl, faide yerine zarar verir. Türk hâkimi ancak, küçük Türk milletinin kanı bahasına elde ettiği inkılâbın nigâhbanı olduğunu bilerek istiklâlini kullanabildiği takdirde faideli olabilir. Aksi takdirde, irticaa, zülme ve fenalığa alet olması her zaman için varittir. Bunun içindir ki bir Türk hâkiminin. Bozkurt'un idealinde yaşıyan şekilde olması lâzımdır:

«Türk hâkimleri, sizler Türk inkılâbının, demir elile kurulan yeni medeniyetin kıskanç bekçileri olmak mecburiyetindesiniz. Vazife Ve mecburiyetiniz, mazinin dirilmesine, yeniliğin ıstırap çekmesine zaman ve imkân vermiyecektir» [2]

Cumhuriyet müddeiumumisi, genç inkılâp vekilinin ideal ve gaye edindiği bir kimsedir. Bu vazifenin adetâ âşıkıdır. Cumhuriyet müddeiumumliği vazifesini gıpta ile karşılamaktadır.

«Yüce vazifenizin büyük aşkına gıpta edenlerin arasında benim de bulunduğumu, iştiyakla beyan etmek isterim» [3]

Bu vazife çok şereflidir. Çünkü inkılâbı, ilk safta beklemek vazifesi müddeiumumilerin omuzlarına yüklenmiş kudsi bir vazifedir:

«Her gün yüksek kalan Türk milletinin, her gün yüksek kalması için inkılâbın yok ettiği eskiliklerin yerini alan yenilikler, kanı damarlarımızda vuran ırkımızın ve her avuç toprağında bir inkılâp şehidinin mübarek kanı kokan Türk vatanının yücelme şartlarıdır.»

[1] 18 Nisan 1929 Zabıt Ceridesi

[2] 1 Teşirinisani 1926 Halk palas nutkundan.

[3] 22 Kânunusani 1930. Müddeiumumiler kursunu açılış nutkundan.

250

«Bütün bu mukaddesatı ilk safta beklemek gibi her kula nasip olmıyan şerefli vazifeyi tarihin tecelliyatı sizlere yüklemiş bulunuyor.» [1]

«Mensubiyetile müftehir olduğumuz milletin, Türk milleti azmini ve iradesi tecelliyatından olan inkılâbın ve onun en büyük eseri cumhuriyetin, lâyık cumhuriyetin zamini adliyemiz ve çok kıskanç harisı olmak vazifesile mükelleftir.» [2]

Diyen Mahmut Esat, Cumhuriyet Müddeiumumisini şöyle görmek istiyor:

«Rütbelerimizin büyüklüğü, salâhiyetlerimizin genişliği ne olursa olsun, ilim rütbesini, daha türkçe söyliyeyim bilgi rütbesini, bilgi salâhiyetini her şeyden üstün ve geniş gören ve görmekle yükselen bir neslin mensuplarıyız» [3]

Inkılâp adliyesinin âşıkı Mahmut Esat da, «Berlin de hâkimler var»sözü gibi "«Türkiye Cumhuriyetinde hâkimler var" sözünün dillerde dolaşması en büyük gayeleri arasında bulunmaktadır:

«Dilerim ki sizlerin liyakatınızla, bilginizle, doğan inanmadan bu vatanda yaşıyanlar kim olursa olsun, hattâ haklarını uzaklardan bu vatanda arıyanlar kim olursa olsun, «Türk Cumhuriyetinde Müddeiumumi var, Hâkim var kimsesiz değilim" vecizesini kendilerine iman edinsinler» [4]

Türk'lüğün aşkıyle bağrından, alevler fışkıran Bozkurt, müddeiumumilere Türkün ne olduğunu öğretiyor:

«Cumhuriyet Müddeiumumileri! Türk Milleti ve onun tarihi yüksek bir felsefe kitabına benzer ki onu anlamak ve seze bilmek için oldukça hususi bir kabiliyetle mücehhez bulunmak ve önce Türk olmak lâzımdır [5].»

Ve anlattığı bu Türkün bütün elem ve ıstırabından kendilerinin mesul bulunduğunu anlatıyor:

«Meriç kıyılarında çalışan küçuk Türk köylüsünün, kaybolan sapanından tutunuz da bu vatanda yaşıyanların ğrayacağı en ufak bir haksızlıktan, hatât Bingöl dağlarının ıssız kuytularında bekliyen öksüzlerin göz yaşlarından siz mesulsünüz». [6]

---

[1] 22 Kânunusani 1930. Müddeiumumiler kursunun açılış nutkundan.
[2] 24 Haziran 1341. Perapalas nutkundan.
[3] 24 Haziran 1341. Peralas nutkundan.
[4] 22 Kânunusani 930 . Müddeiumumiler kursunun açılış nutkundan.
[5] 15 Teşrinievvel 1929. Belvudeki nutkundan.
[6] 15 Teşrinievvel 1929. Belvudeki nutkundan.

251

Bu kadar kudsî vazifeleri omuzlarına yüklenmiş olan müddeiumumiler, gurura kapılmıyacak gururun, pençesi altında, vazifelerini yapamamak tehlikesine düşmiyeceklerdir:

«Sizler, gurura tenezzül etmiyeceksiniz. Gurur, aldanma demektir. Aldanan mutlaka düşer». [1]

Bozkurt, sulh âşıkıdır. Sulhu beşeriyetin tabiî bir hakkı olarak talâkki eder:

«Ancak sulhdur ki beşeriyetin tabiî hakkıdır. Muasır medeniyette hukuku düvelin rolü, harbin önünü alacak esbabı mâniayı ve sulhu idame ettirecek tesisatı izhar ve korumak olmalıdır». [2]

Bu fikirle, bu idealle yoğrulmuş olan Mahmut Esat için, Lotüs dâvası bir şeref hâlesi teşkil etmiştir. Bütün ömrünce, yalnız Lotüs işini yapmış olsaydı, Mahmut Esat Bozkurt, yine muzaffer bir fanînin saadetini duyacaktı. Ne yazık ki, bu büyük eseri burada tahlil için imkân bulamıyoruz. Çünkü bu eserin tahlili aşağı yukarı, büyük bir kitap teşkil edecektir.

Bozkurt, Lotüs işine:

«Harp infilâk ettikten sonra hukuku düvelin« muhariplerin vazifeleri »diye bağırıp çağırdığı şeylere—mukavele olmasına rağmen—maalesef bazı defalar kimsenin kulak asmadığı, hattâ güldüğü basit mev'ızeler olmaktan ileri geçmiyen lâflar oluyor. O zaman veyl mağluplara! bu, tarihin böylece tesbit edüp getirdiği bir hakikattir. Bu hakikatin biz Türkler sesimizi duyuracak kadar yakın olan bir mazide şahidi olduk. Bakınız halâ hür ve müstakil Türk vatanının dört bucağında mağlup ve münhezim düşman eliyle konulan kundakların yangınlarından harap olan yurtların dumanları tütüyor. Halâ düşman süngüsünden geçirilen binlerce ve binlerce silâhsızların öksüzleri gözlerimizin önünde dolaşıyor. Mütecavüz düşmanlara karşı, Türk istiklâl müdafaalarını tarih ve hukuku düvel, hakkın zulme, Türk zulmüne galebesi diye yazacaktır. [3]

Düşüncesi mevcut iken girişmiş ve hakkın galebesine karşı olan büyük iman ile dâvayı kazanmıştır. Bu imandır ki, kendisini beynelmilel hukuk şöhretleri muvacehesinde, muzaffer ederek, hemen hemen ilk defa denilebilecek bir şekilde Türk medeniyet tarihine ilmî bir zafer hâlesi tetviç etmiştir.

Medeni Kanunu, Medeni kanununun Tatbikat kanunu, üç ciltlik Rossel şerhi,iki ciltlik Kürti şerhi, Martin'in Borçlar kanunu şerhi,

[1] 15 Teşrinievvel 1929.Belvudeki nutkundan.

[2] Adliye Ceridesi 1927. No. 64.

[3] Lotüs dâvası münasebetiyle söylenen nutkundan.Adliye Ceridesi 1927 No 64

252

Rossel'in Borçlar kanunu şerhi, Kara ve deniz Ticaret Kanunları, Ceza Hukuk ve Usulü Muhakemeleri kanunları, Ceza kanunu, dört ciltlik Ceza kanunu şerhi, İcra ve İflâs kanunu,V.Overbeck'den İcra ve İflâs kanunu şerhi,Hâkimler kisve kanunu, gibi âbideler, Mahmut Esat Bozkurt'un az zamanda,inkılâp adliyesine armağan ettiği hediyelerdir. İnkılâp Adliyesi bu eserlerle her zaman için öğünecektir.

Ne yazık ki, genç denilebilecek bir yaşta, kara toprağı başına çekmiş bulunuyor. İnkılâp çocuğu Mahmut Esad'ı, bu yaşta, eserlerinden ördüğü büyük âbidenin altında, bir avuç kara toprağa bürünmüş görmek, insana acı geliyor.

253

Profesör Mahmut Esat Bozkurt Ve Bir yabancı güzü ile Türk hukuk inkılâbı

Yazan:
Dr. K. Fikret Arık

Cumhuriyet adliyesinin büyük kurucusu, ana kanunlarımızın inkılâkçı vazıı, LOTUS, — hayır, Türk hukuk dâvasının inanlı ve bilgili müdafii MAHMUT ESAT BOZKURT'un vücudu Türk panteonun da yer aldı. Ettiği büyük hizmetlerin efsanevî ve haklı şöhret hâlesile şimdiden süslenen hatırası önünde saygı ve huşu ile eğiliyoruz.

* * *

Rahmetli MAHMUT ESAT BOZKURT'u ilk defa Ankara hukuk fakültesinde mukayesile esasiye hukuku ve devletler hukuku profesörü olarak tanımıştık. Yalnız dimağı değil, kalbi de doyuran dersleri yıllarca ve yıllarca, Ankara hukuk fakültesi ve inkılâp dersleri gençliği tarafından en büyük dikkatle, heyecanla, bazen göz yaşları ile takip edildi.

Nefeslerimizi tutarak dinlediğimiz, bilgi ile Türk milliyet perverliğinin tarif edilmez bir sıcaklık ve aydınlık içinde dile geldiği ve birleştiği her dersin sonunda, talebeleri kendilerini değişmiş, saf Türklüğün şuuruna erme yolunda kendilerini biraz daha ilerlemiş hissederlerdi. Tarih içinde Türk mukadderatının tâyin edileceği o karanlık ve ümitsiz günlerde millî kuvvetler safını bırakarak Yunan hatlarını aşmak üzere bulunan yakın silah arkadaşı Çerkez Edhem'e «Biz devlet ile darıldı isek bunda milletin ne kusuru var? Ben Türkün düşmanı ile birleşemem.» diye haykıran Türk yiğitinin menkibesini anlattıktan sonra.

«Daima Türke, yalnız ve ancak TÜRK'e inanınız, çocuklar! Türke yalnız Türk'ten fayda vardır.» diyen heyecanlı sesini tekrar duyuyor gibiyiz.

Pek büyük bir bünye ve medeniyet inkılâbı geçiren Türkiyede yüksek mektep hocalığının yalnız kuru bilgi aktaran bir sifon veya transitçi işi olmadığını çok eyi takdir ediyordu. Bunun için her fır

sattâ, talebelerinin ruhunu yükseltmeğe, şuurunu bilemeğe, bir kelime ile onları yetiştirmeğe çalışmıştı.

Devletler arası münasebetlerin ve devletler hukukunun asıl mânasını realist ve nafiz bir görüşle kavrayordu. «KUVVETSİZ ADALET ZAYIFTIR, FAKAT ADALETSİZ KUVVET ZALİMDİR.» sözünün en çok devletler hukukuna yakıştığını, anlıyor ve anlatmağa çalışıyordu.

Milletler cemiyeti ülküsünün kurnaz ve emperyalist siyasiler elinde nasıl asıl gayesinden uzaklaştığını görüyor, devletler hukukunun gayrı kabili içtinap *ultima catio*'su olan harbin yaklaştığını hissediyor, sulhçu ütopilerden uzak kalarak «Hazır ol cenge istersen sulhu selâh»düsturunu aşılıyor, izah ediyordu [1].

«Âlimin vatanı yoktur sözü çok yanlıştır, bilâkis her âlimin bir vatanı vardır» diyen *Duguit*'nin düşüncesini tamamen benimsemiş gibi idi. Bir Türk hocası sıfatı ile, devletler hukuku tarihinde Türk milletine ve Türk devletine hıristiyan ve hasım bir âlem tarafından bütün bir tarih boyunca reva görülen haksızlıkları ve yanlışlıkları, isyan eden kalbi ve şuuru ile yeniden gözden geçiriyor, ve bu mesainin zarurî bulunduğunu kendisine mahsus enerjik sözleri ile ve kuvvetle tekrar ediyordu. Bu bakımdan, genç ve değerli bir profesörümüzün dediği gibi, devletler arası kukuk tedrisatına yeni feyizli bir renk aşıladığı söylenebilir, sanıyoruz.

*
* *

Fakat, Türk adliyesi MAHMUT ESAT BOZKURT'u her şeyden önce ana kanunlarımızın hazırlayıcısı ve hazırlatıcısı olarak anacaktır.

[1] 1929 yılında tercüme ve neşrettirdiği KARL STRUPP'un "Avrupa ve Amerika umumi hukuku düvel mebdeleri„ adlı eserde yazdığı ön sözde şunları ifade ediyordu: «Devletlerin hukuku düvel prensiplerine müracaatları, menfaatlarını o prensip çerçivesi içinde aramaları, halletmeleri dünya sulhunun büyük çarelerinden birisi olacaktır. Menfaatları uzlaştıracak; sulhu tutacak, harpleri kitalleri uzlaştıracak tedbirleri bulup çıkarmak, bana göre, hukuku düvelin hal ve müstakbeldeki en kıymetli mesaisi olacaktır. Bütün zevahire rağmen milletlerin her asırdan fazla döğüşmeğe hazırlandıkları böyle bir günde harplerin, kitallerin bir gün yer yüzünden silinip gideceği hakkında kendime kanaat verici bir fikir edinmiş değilim. Hukuku düvelin bu günkü rolü sulhu tutarak kitali uzaklaştırmak olmalıdır.„

Başka bir yerde de bilginin rolünü şöyle anlatır:"J. westlake, Osmanlı imparatorluğu kapitülasyonlarının 1856 Paris muahedesi ile lâğvedilmiş olduğunu kabul eder. Fakat, tatbikattaki musamahalar yüzünden muahede hükmünün tecelli edemediğini de, mer'yete girmeleri nasip olmayan muahedeler sırasında misal olarak anlatır. Bu bir hadisedir ki kazanılan hakların bilgisizlik yüzünden nasıl kaybolup gideceğini acı ve pek aşikâr bir surette gösterir.„

255

Bu kanunlar nasıl hazırlandı? Değerleri, boşlukları nedir? Bir çok bilginlerimizin yazılarında bu suallerin karşılığı çoktan verilmiş bulunuyor. Fakat, başkalarının gözü ile bu meseleler nasıl görülmüştür? Türk adlî inkılâbının ilk safhalarına adlî müşavir sıfatı ile şahit olan bir İsviçreli profesör [1] bu husustaki düşüncelerini uzun bir makalesinde tesbit etmiş bulunuyor. MAHMUT ESAT BOZKURT' un inkılâpçı hatırasına tahsis edilen bu sahifelerde, onun tarihî bir cesaretle başardığı teşrîî hareketin mâna ve şümulünü belirten bu yazıdan bazı parçaları nakletmeyi faydalı buluyoruz:

1926 Ankarası ve MAHMUT ESAT BOZKURT ile ilk tanışması hakkındaki intibalarını İsviçreli Profesör şu suretle alatıyor.

«... Bir avuç ateşli adam bu fakirler diyarını bir hükümet merkezi haline yükseltmeğe muvaffak oldular. Bir kaç yılda başarılan işler hayret verecek kadar büyüktür. Bu netice pahalıya mal olmuştur. Ankaranın inşa masrafı takriben 150 milyon Türk lirası tahmin olunmaktadır. Fakat Türk milleti tehlikelere mâruz bir hükümet merkezini terk ederek yeni bir hükümet merkezi kurmak icap ettiğine kanaat edince bir çok masraflara katlanmak zarurî idi. Eski mektep binalarında yerleşmiş muhtetif vekâletler şimdi geniş binalara sahip olmuştur: meclis binası, adliye sarayı, hukuk mektebi, müze, Le Corbisier üslübunda cumhurreisi sarayı, pek lüks bir şekilde tanzim edilmiş bir tiyatro binası . . bunlar arasındadır. Yeni Türkiyenin bütün bânileri, sultanların boğaz içindeki muhteşem saraylarını terk ederek eski rejimin ihmal ve teseyyübü yüzünden harap olmağa yüz tutmuş bir Anadolu kasabasında ilk kuruluş devrinin güç hayat şartlarını tahammül ve metanetle kabul ettiler. Benim gibi, Ankarada mesken yokluğundan dolayı kenara çekilmiş ve iyice ısınmamış bir vagonda sıfırın altında 15 derece soğukta derslerini hazırlamak zorunda kalan mükemmel bir ceza hukuku hocasını görenler bunun ne demek olduğunu takdir ederler.

Memleketin düşman istilâsından kurtarılması için yapılan ve askerî bir zaferle bitmekle beraber Anadolunun daha çok harap olmasına sebep olan son mücadele müstesna, on dört yıl süren muvaffakiyetsiz harplerle harap olan memleket, büyük şehirler bir tarafa bırakılırsa pek büyük çokluğu cahil, demokrasi ananelerinden habersiz,son derece dindar bir halk;kaderci bir tevekkül ile kabul edilen adaletsizlik ve haksızlığa alışkanlık; Çok nazik, çok namuskâr — Bismark, Türk milletine Balkanların centilmeni demeyor muydu? — ahlâk ve âdetleri çok sade, fakat değişmez gelenekler içinde mah-

[1] Sausei Halle — Reception des codes curopiens cu Enguni.

bus, modern hayatta tam denecek kadar tecrübesiz bir millet. Hulâsa, Dante'nin İlâhi Komedyasında tasvir edilen maziye dönük çehre.

Nasıl oldu da müslüman âleminin geleneklerine doğrudan doğruya zıt geleneklerle yaşayan kitleleri idare eden avrupa kanunları ve bilhassa İsviçre medeni kanunun, yeni Türkiyenin idare adamları tarafından kabul ve neşredildiler ve bu kanunlar bu tecrübeye nasıl tahammül edeceklerdi.

Harikül'âde bir faaliyetle Türk mevzuatının tamamen yenileştirilmesi işine teşebbüs eden genç adliye vekili MAHMUT ESAT BEY'i 12 yıl önce Ankarada adliye vekilliğinin eski binalarından birinde tanımak şerefine nail olmuştum. Genç vekil, demokrası aşkını ve Türkiyeyi batıya yöneltmek arzu ve iradesini, muhakkak ki, Lozan ve Fribourg hukuk fakültelerinin eski talebesi sıfatı ile İsviçrede iktisap etmişti.

Kısa boylu, tıknazca, uzlaşma bilmez bir irade taşıyan, 1922 de yunan istilâsı esnasında çete başı olarak cesaretle çarpışmış olan genç vekil beni büyük bir nezaketle kabul etti. Ve konuşma derhal İsviçredeki eski hocaları ve gerçekleştirilecek kanun islâhatı bahsine intikal etti.

«Takriben bir ay önce memleketinizin medenî kanununu kabul ettik. Kanun bir kaç gün sonra neşredilecek ve altı ay sonra yani bu son baharda yürülüge girecektir» dedi.

Türk adliyesinin yep yeni bir kanun tanıyup kavrayabilmesi için bu müddetin çok az geleceğini, İsviçre de dört yıllık bir intikal devresi bırakıldığını söylememe müsaadelerini rica ettiğim zaman, kısmen millî bir his, kısmen desiysi bir kanaat mahsulü olan bir kat'iyetle cevap verdi:

«Biz, Türk hukukçularına altı ay veriyoruz. Bu kâfidir. Esasen, çok karı almak usulünü derhal kaldırmak istiyoruz. Eğer daha dört yıl bekleseydik çok karı almak istiyenler intikal devresinde alelacele evlenirler ve cumhuriyetin gerçekleştirmek istediği başlıca reformlardan birisi gecikmiş olurdu.»

«Fakat, dedim, aile hukukunu derhal neşre ve kanunun diğer kısımlarını daha sonra tedricen yürürlüğe koyabilirdiniz.»

«Fikriniz fena değil. Fakat olan olmuştur. Millî Meclis kararını vermiştir. altı ay sonra Türk milletinin bütün sivil hayatı İsviçre hukukuna göre düzenlenecektir. İsviçre medeni kanunu sade, açıktır. Bu kanunun hukukçularımız muhitinde iyi karşilanacağından emi-

272

nim. Ve bu kanunun zamanla Türk milletinin ahlâkı ve adetleri üzerinde devamlı ve derin bir tesir yapacağına itimadım vardır.»

Türkiye'nin nasıl radikal ve ani bir şekilde hukuki an'analeriyle münasebetini kesdiğine eyice canlandırmak için bu konuşmayı aynen naklettim. Vaktiyle Abdülhamidin hukuk müşavirliğini yapmış olan kont Ostrorog,un belirttiği gibi, Türkiye cumhuriyeti tarafından Avrupa hukukunun ikibaşı şark tarihinin on dört asırdan yani islâmlığın kuruluşundan beri en mühim hadiselerinden birisini teşkil etmektedir. Danténin Divine Bomédie'sinde, ezeli olarak mazinin temaşasına dalmış gösterilen çehre birden bire geleceğe doğru dönmüştür.

Kanun inkılâbından önce Türkiyede mer'i hukuk sistemini anlattıktan sonra profesör niçin bu derece köklü bir hareket yapmağa mecbur kaldığımızı şu suretle izah ediyor.

«İslâm hukukunun tefsir ve içtihat yolu ile islâhi kabil değildi, çünkü» içtihat kapısı kapanmıştı. Mutlak, mukaddes ve el sürülmez Kur'an esaslarına dayandığı için bu hukukun tedvin yolu ile de islâhi mümkün değildi.

Bu müşkül durum karşısında, bir kılıç darbesiyle Gordiyom düğümünü çözen Büyük İskender gibi hareket etmek Millî hükümetin işine pek elveriyordu. Filhakika, alınması düşünülen tedbirlerin Kur-an veya Sünnet hükümlerine uygun olup olmadığı hakkında uzun uzun konuşulmaması, bilhassa bu kanunların, istenen islâhatın yapılmasını geçiktirecek surette, şarklılara has zekâ inceliğiyle münakaşa edilmemesi lâzımdır. Bu sebepten Millî Hükümet, iyi yapılmış, asrı ve hemen tercüme edilmeğe hazır avrupa kanunlarına müracaat etti.

Ankara hükümetinin tuttuğu yol belki de tutulacak tek yoldu. Gerçekten, tarih öğretiyor ki yeni bir kanun yapmak pek uzun bir iştir. Bir çeyrek asırdan evvel hazırlanmış tek bir büyük kanun misali yoktur. Fransız medeni kanununun okadar sür'atle tanzimi, yazı ile tesbit edilmiş bulunan vilâyet örf ve adetlerinin olduğu gibi kanun'a alınmış olmasına izah edilebilir. Bu kadar uzun sürecek bir hukuki kararsızlık devri esnasında Türkiyede adalet nasıl tatbik ve tevzi edilecektir? Bundan başka, iyi yapılı bir kanun da kâfi değildir. İyi ve sağlam nazarî eserlerinde bulunması lâzımdır. Türklerin ne bunun için gereken zamanı, nede bu eserleri hazırlamak için modern hukuka kâfi derecede vakıf hukukçuları vardı. Hakikatte en siyasî ve en seri hal sureti yabancı kanunları kül halinde kabul ve neşretmek, bu kanunlar hakkında yazılan şeyleri tercüme ettir-

208

mekten ibaretti. bir kere esas hakkında karar verildikten sonra iş hayret vereni bir sür'atle başarıldı; bilhassa Şarkın ne kadar sabırlı bir memleket olduğu ve zamana nekadar az kıymet verdiği düşünülecek olursa. . .»

Bundan sonra İsviçre medeni kanunun kabulüne temas eden Profesör bu hadiseyi şu suretle izah ediyor:

«Türkiye üç yıl içinde hukuk armatürünü tamamile değiştiren sekiz büyük kanun kazandı. Tarihte bukadar kökten ve bu kadar seri bir tahavvülün emsali yoktur. Türk kanunun vazıını İsviçre medeni kanununun seçmeğe sevkeden sebepler nelerdir. Bunlardan başlıca üçü şunlardır:

Hiç şüphesiz en başta, umumiyetle Lozanlılar diye anılan ve Cihan harbi esnasında hukuk tahsillerini İsviçrenin Fransızca konuşulan kısmında ekserisi Lozan bir kaçı Fribourg ve Cenevre üniversitesinde yapmış olan bu münevverler zümresinin Ankarada yapdığı tesir gelir. Adı çözülmez bir şekilde Türkiyede hukuk ronesansın merbut bulunan Adliye vekili MAHMUT ESAT BEY bunlardan biridir. İsviçre müesseselerinin büyük hayranları bulunan bu münevverler bu müesseseleri Türk mevzuatına ithale ve nihayet iktidar mevkine gelince bu arzularınada muvaffak oldular. MAHMUT ESAT kendisinin ve Lozandaki tahsil arkadaşlarının ki daha sonra vekil ve sonra meb'us olmuşlardır—Vaud'lı mükemmel bir bayanda emekl bir muâllime— hem Fransızca ,hemde demokratik siyaset dersi aldıklarını bizzat anlatır.»

Bununla beraber İsviçre medeni kanununun teknik mahiyette kat'i faydaları olmasaydı bu cumhuriyetçi fikirler İsviçre medeni kanununun seçilmesine kâfi gelmezdi. İsviçre medeni kanunu mantikî tertibi ve bilhassa sade, açık ve kat'i metni ile Türk hukukşinaslarını cezb etmişti. Bundan başka, Fransızca Türk hukukçuları arasında en çok yayılmış bir dildir. İsviçre kanununun Fransızca yazılmış resmi bir metninin, keza Fransızca yazılmış doktirin eserlerinin ve içtihatlar dergisinin bulunması, bu suretle, tercüme işini sonderece kolaylaştırdı. Halbuki Alman medeni kanununun tercümesi daha zor ve daha çok zamana muhtaçtı.

Nihayet Türk kanun vazıı bilhassa İsviçre kanunun da aile hukukunun iyi tanzim edilmiş olmasının tesiri altında kaldı. Kanun vazıını suratle başarmak istediği başlıca islahattan birisi, aile müessesesini, kadınla erkek arasında tam hukuki müsavat ve aile birliğinde kuvvetli bir rabıta bu husus müteveffa Profesör Eugen Hube-

279

r'in İsviçre medeni kanununu tanzim ederken başlıca kaygılarından birisi olmuştu— esası üzerine bina etmekti.

Yeni medeni kanunun kabulü esnsında mazbata muharriri Şükrü Kaya Bey eski islâm mevzuatının meşum neticelerini kuvvetle ortaya koymuş «Mahkemelerimizin sicilleri öz babasını isbat edemeyen çocukların, kocasının haberi olmadan bilmem ne sebepten boş düşmüş olan kadınların henüz beşikte iken masumları kendisine yahut başkasına tezviç eden vasilerin ve bunlara taalluk eden dâvaların pür heyecan ve pürelem sergüzeştlerile malâmaldır.» diye haykırmıştı. Türkiyede kabul edilen yeni aile nizamı Türk cemiyetinin tamamen değişmesinde diğer bütün hukuk müesseselerinden daha çok âmil olmuştur.»

Bundan sonra İsviçreli profesör, yeni hukukun Türkiyede mazhar olduğu iyi kabul ve isabetli tatbikat için düşüncelerini şu suretle ifade ediyor:»

Yeni kanunlar ve bihassa İsviçre medeni kanunu ve Borçlar kanunu Türkiyede iş muhitleri ve hukukçular tarafından çok eyi karşılandı. Yeni hukukun büyük şehirlerde tatbikatı devamlı ilerleme halindedir. Adliyeciler umumiyetle hüsnü niyetlidirler, Üniversite talebeleri Batı mahkemeleri kararlarını bir nevi heyecanla takip ve tetkik etmektedirler. Hareketimden biraz evvel kendisi ile görüştüğüm Osmanlı bankasının İstanbuldaki müdürlerinden birisi Türk mahkemeleri hakkındaki intibalarını şu suretle ifade ediyordu: «Netice itibarile memnun olmamız lâzımdır; Kaybetmemiz icap eden dâvaları kaybediyor, kazanmamız icap; edenleri kazanıyoruz.» Vilayetlerde durum belki daha az memnunluk vericidir; buralarda, büyük şehirlere nazaran garp kültürüne sahip olan hâkimler daha az olduğundan, yeni hukuk daha güç hazım ve temsil edilmektedir.

Türkiyede başarılan ıslahatı bir kül halinde göz önüne alan bir kimsenin hayretten donmaması imkânsızdır. İslâm devletlerinin en kuvvetlisi bin yıldan çok süren islâm geleneklerini altı ay içinde yıkıyor; filhakika bu tahavvülün esası, yeni medeni kanunla yeni ceza kanunu ve yeni borçlar kanununun yürürlüğe girdiği 4 ilk teşrin 1926 tarihinden itibaren gerçekleşmiştir. Hazırlanmamış bir muhitte müslüman hukuku bu kadar az bir zamanda nasıl oldu da müthiş bir şekilde çöktü? Bu toptan değişmeyi anlamak için, hukukunun yeni fikirlere halkın yeni ahlâk ve adeta intibakı bahis mevzuu olmayup doğrudan doğruya bir inkılâp, yani fikirler ve adetlerin bundan böyle kendisine uymak zorunda kalacağı birtakım yeni müessesel erin zorla ithali keyfiyetinin bahis mevzuu olduğunu unutmamalıdır.Ta-

260

rih hiç bir milletin hayatında bu kadar kökten ve bu kadar seri bir tahavvül kaydetmemiştir. Fransa ihtilâli medeni hukuk alanında bu kadar derin bir tesir ve hareket yaratmamış, yalnız imtiyazları kaldırmakla iktifa etmiştir; SAVİGNY'nin yazdığı gibi (Fransız hukuk edebiyatı ihtilâlden evvelki hukuk edebiyatına o kadar merbuttur ki araya bir kanunun kabul ve neşri gibi büyük bir hâdisenin girdiğine inanmakta insan müşkilâta uğrar; devlet hayatının bütün cüzüleri içinde ihtilâlin en az sarstığı ve en az değiştirdiği belki de medeni hukuktur. «Rus inkilâbı bilhassa sosyal bir inkılâptır. Türk inkılâbının haiz olduğu derinliği haiz değildir.

Yeni hukuku temsil kiritik hassası zamanımızda devam etmektedir. Batının bütün hukuk telâkkilerinin milletin vicdanına nüfuz etmesi ve onu değiştirmesi icabedecektir. Türk halkı kendisine empoze dilen bütün fikirleri bu yirmi yıllık devrede temsil etmek zorundadır. Şimdiye kadar bir millet üzerinde yapılan en cesur tecrübelerden birisi hakkında ancak o zaman kat'i bir hüküm vermek mümkün olabilecektir.

Bununla beraber her şey bu yolda bir başarıyı tahmin ettirmektedir. Avrupa hukuk prensiplerinin kabulünde Türklerden daha ölçülü davranmış olmak ve 1808 tarihli medeni kanunun aile ve miras hukuku bahislerinde halk geleneklerine dayanmakla beraber, Japonların verdiği örnek bunu ispat etmektedir.

Türk milleti hukuk müesseselerini lâikleştirmekten daha çok hürriyet ve daha çok refaha kavuşacağını umuyor. Tecrübe henüz sona ermemiştir . . .

Bu milletin arasında yaşamak mazhariyetine eren ve onun büyük nezaketini, kendisine yapılan en küçük hizmetler için duyduğu minnet ve şükran duygusunu bilenler, bu milletin ancak tam bir başarıya ermesini dileyebilirler.»

Rahmetli MAHMUT ESAT BOZKURT'ın en faal bir şekilde idare ettiği hukuk inkılâbımız hakkında söylenen bu sözleri onun taze mezarı üstünde bir demet kadirşinaslık çiçeği olarak tevdi ediyoruz.

261

Ceza Mevzuatımız ve Mahmut Esat Bozkurt

Bugünkü ana kanunlarımız arasındaki ceza ve ceza muhakemeleri usulü kanunu. Türk adli inkılâbının en büyük yapıcısı ve işçisi olan Mahmut Esat Bozkurt'a borçluyuz.

Şüphesizki Mahmut Esat bir cezacı değildi. O her şeyden önce bir inkılâpçı idi. İsviçrede aldığı hukuk kültürü ona inkılâbın ve Cumhuriyetin vazettiği esasların, vücude getirdiği eserlerin, kısaca inkılâp dâvasının, Türk milletinin dâvasının eski devirden kalan ceza kanunile kâfi derecede takviye edilmediğini göstermişti. Ceza kanununun müzakeresine başlandığı 1 Mart 1926 tarihinde, Adliye Vekili ve İzmir Mebusu Mahmut Esat Büyük Millet Meclisi kürsüsünde şunları söylemişti:

«Vakıa milletimizin varlığı bu eserin en büyük müeyyidesidir; fakat Milletmizin yılmaz iradesinin bir kanun çevresi halinde tecelli etmesi de Cumhuriyetin ve hukuknâsın müdafaası için ihmali mümkün olmıyan bir zarurettir Bugün heyeti celilenizin nazarı tasvibine arzettiğim ceza kanunu bu maksatla hazırlanmıştır, bu maksadı takip etmektedir.»

Ozaman, yürürlükte bulunan 1274 (1858) tarihli ceza kanunu saltanat zamanında hazırlanmış, sonradan muhtelif ilâve ve tadiller görmüş, esası Fransız kanunu olan bu ceza kanunundaki hükümler birbirini tutmaz bir hale gelmişti. Yeni vakılar karşısında hâkimler ellerindeki kanunla pek müşkül vaziyette kalmakta idiler Memleketin; inkılâbın ve vatandaşların hukukuna tecavüz edenler ekseriya kanun noksanlığı yüzünden yakalarını adaletin pençesinden kurtara bilmekte idiler.

İnkılâbı ve Cumhuriyeti ifade ve onun menfaatlarını müdafaa ihtiyacını duyan Mahmut Esat mütehassıs komisyonlar kurdurarak bir taraftan ceza kanununu, diğer taraftan ceza muhakemeleri usulü kanununu hazırlattı. İnkılâptan inkılâba koşan Türk Milleti cezada inkılâp yapmakta gecikemezdi.

Temyiz Mahkemesi Birinci Reisinin başkanlığındaki komisyon tarafından ceza kanununun hazırlanmasında, bilindiği gibi, 1889 tarihli İtalyan kanunu nazara alınmıştır. Bu kanun tarih bakımından eski gözükmekte isede projenin hazırlandığı sene meri olan en yeni kanunlardan biri idi. Ondan daha yeni olarak ancak 1902 tarihli Bul-

662

gar ve 1905 tarihli Rus ceza kanunları vardı. İtalyan kanunu aynı zamanda en ileri kanunlardan biri idi. Mülhem olduğu esasların liberal bulunmasıda bu kanunun örnek olarak alınmasında en büyük âmillerden biri olmuştur.

Mehaz kanunun İtalyada bir çok tenkitlere maruz kaldığı doğrudır. Hattâ 1921 de Ferri projesi bile neşredilmiş bulunuyordu. Faşizmin iktidar mevkiğine geçmesi üzerine bir diğer projede hazırlanmak üzere idi. Yalnız inkılâba çok kıskanç olan Mahmut Esat müzakere ve münaşakaların neticesini bekliyemezdi. Bu sebeple mevcut kanun esas olarak alındı, fakat memleketimizin hususi şartlarıda ihmal emedi ve İtalyan kanununun boşlukları ve noksanları ikmal edilmeğe çalışıldı. Mahmut Esat'a kimse millî bir ceza kanunu hazırlatmadığı için muhaheze edemez. Başka milletlerin misalleride gösteriyorki millî bir kanun üç beş senede yapılamaz. Millî bir kanun uzun emek ve tecrübelerin mahsulüdür. Mahmut Esat'ın ise beklemeğe vakti yoktu ve Türk inkılâbını bir an evvel yeni bir ceza kanunu ile desteklemek zorunda idi.

Mahmut Esad'ın direktiflerile hazırlanan proje adliye encümeninde gözden geçirilmiş ve bazı yerlerinde hükümetle mutabık kalınarak bazı tâli tadiller yapılmıştır. Büyük Millet Meclisi, Türk milletinin iradesile vücut bulan inkılâbı, bu büyük eseri ceza kanunu ile teçhiz ve teslih etmekte tereddüt etmemiş ve kanun kül halinde alkışlarla, ittifakla kabul edilmiştir.

Ceza kanunun yeniliklerinden birisi infaz sahasında kabul ettiği prensiplerdir. Eski kanunda ceza yalnız suçluya azap vermek gayesini gütmekte idi. Halbuki suçluların terbiye ve ıslâhı modern ceza hukukunun artık kökleşmiş esaslarından biri olmuştur. Türk cemiyetinin her hangi bir sebeple arasından kaybettiği bu suçluları mümkün olan her çareye baş vurarak,tekrar Türk cemiyetine, tekrar namuslu vatandaşlar arasına iade etmeğe çalışmak.İşte 1926 ceza kanunu ilk defa olarak cezadaki bu asil ve yüksek hedefe işaret etti.

Ceza kanununu İtalyadan alınca usuldede yine İtalyan kanununun örnek alınması pek mantıki idi. Çalışmalarına başlayan mütehassıs komısyon İtalyan ceza usulü kanununun çok nazari olduğu, bir çok hükümlerinin gayet müphem ve karışık ve heyeti umumiyesi itibarile de tahkikat ve muhakemenin süratle bitirilmesi gayesini tamamen yok edecek derecede merasimi havi bulunduğu kanaatine vasıl oldu. Tetkikat ilerledikçe bu kanaat katileşti ve İtalyan müelliflerinin de pek haklı tenkidine uğrayan bu kanunun örnek alınmasının memleket ihtiyaçlarına uymayacağı görüldü.Bunun üzerine, adli teşkilâtı İtal-

263

yada da olduğu gibi bizimkine benzememekle beraber daha basit ve daha seri olduğu cihetle Alman ceza muhakemeleri usulü kanununun örnek tutulması kararlaştırıldı. Komisyon kanunu hazırlarken Alman kanununun ruh ve mânasına ve koyduğu yüksek prensiplere asla dokunmamak şartile memleketimiz teşkilâtını ve vasıtalarını da gözden uzak tutmayarak projeyi hazırladı. İstanbulda hukukçulardan mürekkep bir heyetin hazırladığı proje Ankarada Baş Müddeiumuminin Reisliğinde teşkil olunun ikinci bir heyet tarafından da tetkik olunduktan sonra Meclise sunuldu.

Ceza usulünden gaye yalnız çabukluk değil fakat ayni zamanda adalettir. Bu itibarla usül kanunlarında muayyen merasim ve formaliteler bulunması birazda zaruridir. Yalnız, teminat namı verilen bu usuli muameleler arasında hak sıkışıp kalmamalıdır.İşte, Mahmut Esad'ın Adliye Vekili sıfatile komisyonlara verdiği direktif bu olmuştur. Meclis kürsüsünde de teklif ettiği kanunu öğmesi bununla olmuştur.

Mahmut Esad'ın, yine ceza sahasında, minnetle anılacak faaliyetlerinden biriside ceza kanununun hemen akabinde İtalyan ceza kanununun bir şerhini tercüme ve neşrettirmesidir. Belki acele yüzünden eserin tâyininde,tercümede ve tabıda bazı hatalar olmuştur,fakat Majno'nun bu eserinin hâlâ, bu gün bile, elimizde Türkçe olarak mevcut yegâna ceza kaunu şerhi olduğunu düşünürsek, bu eserin bilhassa kanunun ilk tatbik senelerinde hâkimlere ne kadar faydalı olduğunu teslim etmekte tereddüt etmeyiz.

Medeni memleketlerde kanunları, onları hazırlamakta ön ayak olan nazırların isimlerile anmak adet olmuştur. Zanardelli kanunu, Rocco kanunu, Béranger kanunu gibi. Gönül arzu ederdiki Mahmut Esat yalnız ceza kanununu hazırlatmış olsun ve biz de ona Lotus kahramanının adını verelim ve kendisine karşı minnet borcumuzu böylece ifa edelim. Fakat, onun eseri bir değilki ... O, başka hiçbir adliye nazır veya vekiline nasip olmayan bir mazhariyete ermiş, Türkiye Cumhuriyetinin bütün ana kanunlarını hazırlatmıştır. Mahmut Esat kanunundan değil, Mahmut Esat Kanunlarından bahsedilse yeridir...

Dr. Nurullah Kunter.

264

Merhumun Son Yazısı

Yürekler Acısı

Değerli Türk evlâdı, mütefekkir, profesör, vatanperver, muharrir ve mebusumuz Mahmut Esat Bozkurt, Yeni Sabah gazetesinde, ölümü ile neticelenen krizden beş dakika evvel (Yürekler Acısı)başlıklı bir makale yazmıştır. Onun vatana yaptığı hizmet borcunun en sonuncusu olduğu için bu yazıyı, vaktiyle yine bizzat doldurduğu bu sütünlara alıyoruz.

Yazan: Mahmut Esat Bozkurt (Merhum)

Geçenlerde «kimsesizler» başlığı altında bir makale yazmıştım.Bunun üzerine iki mektup aldım. Anldım ki parmağı yaraya basmışım.

I

Mektupların birincisi, ince hastalığın pençesinde kıvranan bir vatandaşın iniltisidir. Çalışamıyor. Nereye gitse, herkes yanından kaçıyor.Kendisi de hastalığı başkalarına vermek korkusiyle kimseye sokulmak istemiyor. Hastahanelerde yer yok. Bir yerde barınamıyor. Ölmek istiyor. Ölmüyor. Yer sağır, Gök sağır!

Bütün bunlar yetmiyormış gibi, hastamız çok fakirdir. Geçinemiyor. İki büklüm sürünüyor. .

Fakat ben ne yapabilirim? Şu bir kaç, kırık dökük satırı karalamaktan başka ne yapabilirim?!

Düşkün bir tane olsa, kuşsüdüyle besliyeyim. . Ne yazık ki bir tane değil. Yüz değil, bin değil! . Binlercedir.

Mektubu bir zarfa koydum, ilgili makama gönderdim.

Hastanın bana bildirdiği bu vaziyet karşısında makam ne yapacak? Ne yapabilir?

Orasını Allah bilir!

Hasta ne olacak?

Onu da Allah bilir.

II

İkinci mektuba gelince, bu da, başlı başına bir yürekler acısıdır. Bunu, bir mahkûm vatandaş yazıyor. şimdi İstanbul hapishanesindedir.

Bana:

«Ne yapayım, diyor. Talihsizlik yüzünden buralara düştüm. Babamdan başka kimseden şikâyetim yok.. Bir gün buradan çıksam bile artık ne yapabilirim? Fakat bakılmağa muhtaç bir karımla üç çocuğum var. Bunlar sokak ortasında sürünür bir haldedirler. Oğlum mektebe gideceği yerde şimdi kahveci çırağı. Kızım da mektep çağındadır. Fakat şimdi şurda burda.. Anası dilenecek bir haldedir.

Çocuklarım yarını nasıl karşılayacaklar?

Bunlar, yarına nasıl girecekler?

Şüphe yok ki oğlum, kahve köşesi terbiyesini ala ala, azılı bir serseri olacak.

Kızım da kimbilir?»

Bu mektubu da, âdet üzere alâkalı makama gönderdim. Himayelerini rica ettim.

Bir şey olacak mı? Bir şey çıkacak mı?

Ne bileyim?!

Fakat bir şey çıkmazsa, makam ne yapsın?

Dertli bir olsa, Lokman hekimle tedavi edilir. Bir değil, bin değil. Binlerce..

III

Bana geliyor ki biz bu işlerin içinden şu (Kimsesizler) meselesinden, kuvvetli teşkiller kurmak yoliyle çıkabiliriz. Demek oluyor ki: «Ne yapabiliriz?» sorusunu ikide bir, ortaya atmak zorunda değiliz. Ve bunu her önümüze çıkana ileri sürmekle kendimizi haklı gösteremeyiz. Biz medenî bir milletiz. Bütün medenî milletler başardığı işleri başarmak zorunda ve borcundayız.

(Kimsesizler) i koruma teşkillerine vücut vermek zor bir şey değildir. Nerede kaldı ki bundan dolayı medeniyete borçlu kalalım!

Türk milletinin bütün bir tarih boyunca, başardığı insan üstü işler göz önünde tutulunca (Kimsesizler) i koruma işi, bir çocuk

266

oyuncağından başka bir şey değildir. Ve bu,bir çocuk muhakemesine sığacak kadar kolaydır. Yeter ki, buna karar verilsin..

Eğer hatırlıyorsam, (Şarljid), haylı eski bir kitabında (Asrımızın sosyal meseleleri) nde; «Medenî hayata, bir dersek, bunun yarısı teşkillerdir» diyordu.

Ne kadar doğru ve ne kadar yerinde bir hatırlatış..

İtiraf etmemiz lâzımdır ki bizim en eksik yanlarımızdan birisi, işte bu, sosyal müesseseler, daha Türkçe bir deyimle bu sosyal kurullardır. Bu kurulların başında kimsesizlerin, kimseli yapılması işi gelir. Bu «kimse», devlettir. Türk devletidir.

IV

Bana denebilir ki:

— Para lâzım .

Evet. Bunda şüphe yok. Bir milyarlık bütçeye sahip Türk milleti elbette bu iş için de bir kaç milyon bulabilir. Hem de zorluksuz.

Adam ister.

Evet. Bunda da şüphe yok. En güç işlerini başarmakta, adam bulan Türk milletinin, bu işte güçlük çekeceği akla gelebilir mi?

V

Artık sokaklarda dilenenler, çarpık çurpuk, yamru yumru sürünenler, yangın yerlerinde yalın ayak, başıaçık dolaşanlar görülmemelidirler. Okuma çağında çalışma yaşında sokak başlarında, arsa aralarında paçavralara bürünmüş koşanlar göze çarpmamalıdırlar. Bunlar memleketin neresinde olursa olsun toplamalı, okutmalı, iş güç sahibi yapılmalıdırlar.

Hele o köprü altındakiler, hele onlar!

Gönül istiyor ki:

Bundan on beş yıl sonra, yetişecek yeni nesiller, kendilerine (Kimsesiz) lerden bahsedildiği vakit, yüzlere hayretle baksınlar ve desinler ki:

« Ha, biliyoruz!... Vaktiyle (Kimsesizler) varmış değil mi?

Ben haber vereyim:

Böyle bir gün geliyor. Ve çok yakın..

262

Mahmut Esat Bozkurt

O, İnsan hafızasının aile ve millet ocağı derinliğine kök salmasını ve Türk olanın bu yönden bir şahsiyet yapmasını isteyenlerdendi.. Muhakkak ki müfrit milliyetçi idi. Bilmiyorum böyle mi doğdu, fakat böyle yaşadı, böyle öldü. Derin bir ocak ve veraset bağlantısı vardı.

— Nerelisiniz?

Diye sorardı. Sonra tekrar ikinci sualı açardı:

— Babanız kim, size kimler derler?..

Rahmetli, gazetemizin idarehanesine geldiği zaman, doğruca başmuharrir odasına girerdi. Şapkasını, mevsimine göre paltosunu çıkarır, ondan sonra yazı odasının kapısına gelir, birer birer hepimizle konuşup şakalaşmağa başlardı.

Bu ihtilâlci, ateşli, heyecanlı adam, bilhassa son beş, altı sene içinde mükemmel bir tolerans sahibi olmuştu. İtirazları dinler ve sayardı.. Bir gün ihtikâr meseleleri üzerinde bir yazı yazmıştı. Fikrimi sordu. Makaleyi mutedil bulmuştum. (kanun ötesi) mevzuuna geçtim ve galiba, çok ileri, çok cezrî konuştum.. Hiç unutmam:

Büyük bir zevkle, başı ile fikirlerimi teyid ede ede beni dinledi:

— Haklısın dedi. Haklısın delikanlı!...

— Yani dedim. bunları ancak biraz geç doğmuş olmaklığım zaviyesinden haklı gördüler . .

— Tamam dedi ve güldü.Tamam. . Ah siz gençler, ne güzel ataklar yapıyorsunuz?.. Yalnız o değil, her şey, bütün hayat, her iş böyle ateşli, heyecanlı, genç gitmelidir diye düşündüm de...

Harbin başlıyacağı sıralarda, Bozkurt, benim bazı görüşlerime dokunarak harp ihtimalinin uzak olduğunu yazmıştı. Kendisine cevap verdim, aksini iddia ettim. İdarehaneye geldi; biraz yorgun ve ağır sesle beni çağırdı:

— Orhan Bey.. Gel, seninle biraz konuşalım.. Güzel yazmışsın.. Nereliydin sen?. Baban kimlerdendi?.

Biraz sonra sordu:

— Sen Kuşadasına gittin mi?. Benim Babamın adını bilir misin Orhan bey?..

Ve heyecanlandı:

— Bana Kuşadalı Mahmut Esat derler.. Babamın adı da Kuşadalı Hasan bey..

Dikkat ediyor musunuz, Mahmut Esat hep, aileye, hep köke, hep doğulan toprağa, milliyetçilik zaviyesinden, nasıl sarılıyordu?..

***

Bir tabut, İzmire bir ceset getiriyor bugün.. Yarın Kuşadasında bir yere defnedilecek. Rahmetli sağ olsaydı, şöyle diyecekti:

«— Kuşadalı Hasan beyin oğlu Kuşadalı Mahmut Esat ölmüş..»

Ben eminim ki, arkasında hatıraları, eserleri, kitapları, Lotüs hâtıraları, Vekâlet, Mebusluk çalışmaları ve herşeyi ile ölen adam, her şeyden önce, yine kendi nazarında, işte bu adamdır. Ve biz onu kaybetmiş bulunuyoruz, bu da böyle!..

Orhan Rahmi Gökçe

Anadolu Gazetesi 25/12/943

M. E. Bozkurt

Yazan. Dr. S. Şükrü Pamirtan

Türkiyenin Bozkurdu, İzmirin asîl evlâdı Mahmut Esadı da kaybettik. Biliyoruz ki hayat:fâni,tarih ebedidir. Türkün kalbinde ve memleketin tarihinde iyi hâtıralar bırakarak ölenlere ne mutlu!..

Hayatını milletinin hürriyeti ve istiklâli uğrunda feda edenler arasında, Mahmut Esat gibi kıymetli hemşerilerimizi birer birer kaybetmek bize çok acı geliyor.

Fakat ne yapalımki mukadderatın önüne geçilemiyor.İnsanı vatanına bağlayan ve ölümü göze alacak kadar fedakâr yapan yalnız mefkûredir. Mahmut Esat Bozkurt, kendi kendini yaratmış ve başlı başına bir şahsiyet olarak aramızdan ayrılıp gitmiş imanlı, heyecanlı, coşkun bir hatip, okuyan ve yazan bir mütefekkirimizdi ve Türklüğü din olarak kabul etmiş koyu bir milliyetçi idi. Onun ölüm haberini duyduğumuz zaman büyük küçük hepimizin kalbi sızladı. Onunla İstiklâl harbinin kara günlerinde memleket hasretiyle ve hemşehrilik sevgisiyle cephede tanıştık. İzmir alındığı zaman iktisat vekili iken emrinde çalıştık. Memleketin okur ve yazarlarını arayıp soran

ve İzmirli hemşehrilerini bir kardeş gibi seven ve düşünen Mahmut Esadın insalık ve Türklük duyguları çok yüksekti. O tam mânasiyle idealist bir insandı.

Anadolu gazetesinde onun teşvikiyle yazmış olduğum (Paris mektupları)m için gönderdiği bir mektubunun sonunda(Cumhuriyette Türk münevverinin ilk vazifesi, milleti ve memleketi uğrunda çalışarak ölmektir.) demişti.

Onun büyük bir heyecan ve enerji kaynağı olan cesur ve imanlı benliğini artık yetiştirdiği Cumhuriyetçi ve milliyetçi gençlerimizde göreceğiz.

Mahmut Esadın hayatı ve eserleri bir menşur gibi karşımızda duruyor, biz bu menşuru yarın Selçuk harabelerinin bir kenarındaki çiftliğinin ortasına dikeceğiz.

Orada engin denizlere açılan fikir ve mefkûre yolcularının yolunu gösteren coşkun bir deniz feneri gibi yanıp sönecektir. Onun aziz ruhu şad olsun.

M. Esat Bozkurt'un cenazesi dün getirildi

İskelede bekleyen vali muavini Agâh Erman, belediye Reisi Reşad Leblebici oğlu, Polis müdürü, devair müdürleri, Adliye erkânı, Maarif, ziraat, belediye mensupları, idare Heyeti âzasi, basın mensupları, akraba ve taallûkatı ile dostlarının mühim bir kısmı, vapura çıkmışlar tabutun önünde ihtiramla bir lâhza durduktan sonra merhumun ailesine taziyette bulunmuşlardır.

Cenaze, müteakiben vapurdan alınarak memleket hastahanesine getirilmiştir.

Vilâyet ve belediyece tanzim olunan programa göre cenaze, bügün saat 13 de memleket hastahanesinden alınarak, önd eşehir bandosu matem marşını çalarak Kaymakam Nihat bey caddesinden geçirilecek ve birinci kordonu takiben Atatürk heykeli önüne kadar el üstünde götürülen bir Cenaze, burada otomobile konarak, Alsancağa götürülecek ve tirene bindirilecektir. Cenazeyi alacak olan tiren. saat 14, 45 de Alsancaktan hareket edecek ve gece Selçuğa varacaktır.

Mahmut Esat Bozkurt, dün yazdığımız veçhile yarın Selçuktaki çiftliğine defnedilecektir.

Anadolu Gazetesi 25/12/948

270

Mahmut Esat Bozkurt'un cenazesi

Aziz ölü bugün şehrimizden Selçuktaki ebedî istirahatgâhına kaldırılıyor

Haber Ankarada büyük teessür uyandırdı

Ölümünü dün elemle bildirdiğimiz İzmir mebusu ve eski Adliye Vekili, gazetemiz başmuharrirlerinden Mahmut Esat Bozkurt'un cenazesi bu sabah saat 9. 30 da, Cağaloğlu Sıhhat yurdundan kaldırılarak, Babıâli ve Ankara caddelerinden Galata rıhtımına götürülüp Tırhan vapuruna irkâp edilecektir.

Aziz ölünün sandukasına konmak üzere Ankaradan ve şehrimizden birçok çelenkler gönderildiği gibi kederli ailesinede her taraftan taziyet ve teselli telgrafları gelmektedir.

Ankaradaki teessür

Ankara, 22 (Telefonla) — İzmir mebusu Mahmut Esat Bozkurt'un vefatı dolayısile Hukuk fakültesile, Siyasal Bilgiler okulu sınıflarında, birer dakika ihtiram sükûtu yapılmış ve cenazeye iştirak etmek üzere Hukuktan üç profesörle her sınıftan ikişer talebeden mürekkep bir heyet İstanbula hareket etmiştir.

Topyekûn Türkçülük

Bütün cihan bir yana, milletim milliyetim bir yana.. ve bence milletim milliyetim bundan da ağır basar. Hiç değilse, müsavi.. Bana bütün dünyayı verseler ve karşılığı olarak, bir Türk gencinin burnunun kanamasını isteseler, rızamı vermem. Bence, bütün bir dünya, bir Türkün burnunun kanamasına değmez.

Yazan: Mahmut Esat Bozkurt

(İzmir Meb'usu ve eski Adliye Vekili)

Şu topyekûn klişesini biraz da Türklüğümüz, Türkçülüğümüz için kullanırsak, yersiz bir şey yapmış olmıyacağımızı sanıyorum.

(Topyekûn savaş), (topyekûn iktisat), topyekûn bilmem ne demek, bu yolda yazmak son yılların modası halini aldı. Güzel. Fakat biraz da topyekûn Türkçülük.. Şu kadar ki bu bir moda değil, her gün, her anıtemcit pilâvı gibi, anılması gereken bir (âmentü) olmalıdır.

221

(Kont Kavur), ikide bir, yerli yersiz İtalyan birliğinden söz açarmış.. Bu birliğin neler vâdettiğini, bu birliğin neler yapacağını, istikbalinin âzametini, anlata anlata bir türlü bitiremezmiş. Boyunca, ondan bahsedermiş. Her güzel şeyi ona benzetirmiş. Meselâ sofrasına güzel bir yemek konsa, «Ooo!.. İtalyan birliği kadar güzel. dermiş!...

Bir gün, dostlarından birisi: Ekselâns! demiş. Bu bahis artık kabak tadı vermeğe başladı! Ne olur, bu büyük işi, yerinde konuşsanız da yabana gitmese ve herkes tatlı tatlı, heyecanla dinlese!.."

I

(Kont Kavur), karşılık vermiş ve demiş ki:

«Hayır aziz dostum! Her münasebetle, yerli yersiz, bu birlikten bahsetmeliyiz ki, o daha tahakkuk etmeden, olmuş bilinsin. (Olurmu olmaz mı?) soruları hatırlara gelmesin. Ve ona mutlaka olacaktır, hattâ olmuştur diye inanılsın!"

İsterim ki, bizde de (topyekûn Türkçülük) bir inan olsun. Mutlâka bir inan haline gelsin. Frenkçe bir mesel vardır: (Şöyle, iz bırakır.) derler. Bizim bir atalar sözü de, (Birine kırk gün deli denirse, delirir.) der. Bunun gibi, bence, birine kırk gün iyidir denirse, iyi olmasa bile, herhalde iyiliğe yüz tutar. Biz de, durmadan, Yerli yersiz (topyekûn Türkçülük) ten bahsetmeliyiz ki bu olsun olmuş bilinsin. Başka türlü düşünülmesin.

II

Topyekûn Türkçülükten ne anlıyorum?

Bunu izah etmeliyim. Bu izah belki, bazı dostlarımın hoşlarına gitmiyecektir. Bana Şoven, müteassıp Türk, filân diyeceklerdir. Bu deyişlerin ehemmiyeti yoktur. Onlar ne derlerse desinler. Hepimiz işimize bakalım..

Biz yürüyoruz.

Onlar da yürür gibidirler: Bir gün gelecek, günün kendisi, kimin haklı olduğunu ve kimin yaya kaldığını gösterecektir.

III

Topyekûn Türkçülükten ne anlıyorum?.

Anladığım şudur: Türk ve Türklük her şeyden üstündür. Şimal Türklerinden rahmetli şair (Abdullah Tokaye!) in dedigi gibi:

«Milletimi, milliyetimi dünyalara değişmem.»

272

Bütün cihan bir yana, milletim milliyetim bir yana: Ve bence, milletim milliyetim, bundan da ağır basar. Hiç değilse, müsavi: O kadarki, bana bütün dünyayı verseler ve karşılığı olarak, bir Türk gencinin burnunun kanamasını isteseler, rızamı vermem. Bence, bütün bir dünya, bir Türkün burnunun kanamasına değmez.

İnsanlığı çok severim. Lâkin, Türklüğü daha çok: İnsanlığı duyarım. Lâkin Türklüğü daha çok fazla:

Almanların ihtilâlci büyük şairi (Şihir), milleti, milliyeti şöyle anlatıyordu:

«Bana, Fransızdan, İngilizden, Amerikalıdan, Rustan lâfın kısası, Alman olmıyanlardan bahsedildiği vakit, Almandan duyduğumu, bunların hiçbirisinden duymam!:»

Ne kadar doğru: Ne kadar ince bir görüş!

Milletini, milliyetini duyan bir Türk, (Şiller)in anladığından başka nasıl anlıyabilir?.

Bizim (Abülhak Hâmit),(Tezer) inde şöyle söylüyor:

«Kalbine girmemiş ise hissi vatan»
«Anı sen, kale alma bari utan»
«Kız köpekler bile vatanperver»
«Vatanı sevmiyen acep ne sever?»

Şüphe var mı ki, böylesi hiç bir şey sevemez: ve hiç bir şey duyamaz. Hattâ kendisini bile: Bu gibisi, bir insan, bir adam değil, bir lâşedir.

(Abdülhak Hâmit) imiz. burada milliyet kelimesini kullanmıyorsa da, şiirin yazıldığı zamanlada, (vatan) kelimesi içinde (milliyet)ie kastedilirdi. (Vatan) kelimesi, (milliyet) i de kavrardı.

Bana denmesin ki: «Sen ne yapıyorsun: Büyük filozoflarile, şairlerile, medeniyetle eski Yunanistanı, Romayı unutuyor musun? (Rasin) lerile (Korney) lerile vesairesile Fransızları hiçe mi sayıyorsun: (Göte) lerile, (Şiller) lerile (Mozar) ve (Vagner) lerile Almanyayı, bütün medenî dünyayı bir yana mı atıyorsun?» Hayır ve asla!.

Fakat, ne yalan söyliyeyim: Issız dağlar başında koyunlarını otlatan çarıklı, kepenekli Türk çobanın üfiediği kavalın yükselttiği yanık Türk havaları bana (Mozar) dan(Şopen) den de üstün geliyor. Duygularımı berikilerle kıyaslanmıyacak kadar okşayor. Gıcıklayor.

Türk her şeyden üstündür.

273

Başka milletlerle ilgili, başka milletlerin malı olan güzelliklere, büyüklüklere, iyi şeylere boykotaj açtığımız sanılmamalıdır. Biz Türkler, o milletiz ki, güzelliklerin, iyiliklerin, büyüklüklerin tapıcısıyız. Bunlar, kimin, hangi milletin olursa olsun alır, kendimizin yaparız. Bizim, beğenilen yerlerimizi taklit eden milletleri de, sevinçle karşılarız. Bu, yaşamanın, yaşatmanın şartlarındandır.

IV

Her şey Türk içindir.

Bana denmesin ki, Türk olmıyanı düşünmez misin? Düşünürüm. Amma Türkü; daha çok, daha pek çok ... Önce Türk, sonra insanlık, sonra başkaları..

Önce Türkü düşünmek, insanlığı düşünebilmek için esastır. Çünkü, kendisini düşünmiyen, kendisini toplamıyan bir adam, başkasını nasıl düşünebilir?! Yalnız, Türklük şahıstan da öncedir. Çünkü o, Türkün şahsını da düşünür. Başka milletlerden bunu beklememelidir.

Türkün en kötüsü, Türk olmıyanın en eyisinden iyidir. Bunun içindir ki, Türk ilinde, Türkler içinde her şey Türk içindir. Ve onun için olacaktır. Nasıl ki, diğer medenî milletlerde de prensip budur.

Her şey Türk içindir dediğim zaman, ne anlıyorum? Bunu da açıkça ifada etmeliyim:

Biliyorum ki, dostlarım, bu anlayışıma da muarız kalacaklardır. Sağ olsunlar da, döğüşe meydan versinler. Ne çıkar?!. Olsa olsa bu döğüşten Türklük kazanır. Kazanması dilenen varlık da, zaten o değil midir?

Lâfı uzatmıyalım. Her şey Türklük içindir, den anladığımı söyleyeyim:

Meselâ (Sanat sanat içindir) diyorlar. Bence hayır.. Sanat Türklük içindir. Tablolarımız, şiirlerimiz, romanlarımız, binalarımız yazılarımız, musikimiz.. lâfın kısası bütün güzel sanatlarımız. Türkü, söyliyecek onu ifade edeceklerdir. Kültür bakımından böyle.

Devlet idaresi, devlet işleri mutlaka, Türkün elinde olmalıdır.

İktısadî bakımdan, bu topraklarda zengin olmak, mesut olmak her şeye ve her şeye sahip olmak.. Efendiler, beyler gibi yaşamak yalnız ve sadece Türkün hakkıdır. En güzel mal Türk malıdır. Yalnız o satılır. Bu topraklarda geçer akçe odur.

276

Yabancılar sayın misafirlerimizdirler. Bizde, memleketlerinde tanıdıkları hak kadar, hak sahibidirler.

Türkten gözüküp de Türkün kuyusunu kazanların; kuyuları çoktan kazılmıştır. Ve orası kendilerini beklemektedir. Bu memlekette Türk kadar hak sahibi olabilmenin tek yolu samimî Türk olmaktır. Başka çare yoktur. Bunu dost da, düşman da böyle bilmelidir.

Aşmakta olduğumuz, aşacağımız yollar çok dikenli, çakıllıdır. Ayaklarımız, bağırlarımız kanıyacak, fakat, bir gün yol aşılmış olacaktır.

Ülkü güneşi doğmaktadır.

Mahmut Esat Bozkurt

Yeni Sabah Gazetesi 23/12/943

275

Günün Mevzuları

Heyecan, inan ve inkılâp adamı: Mahmut Esat

Yazan: Cemil Bilsel

Mahmut Esat Bozkurt ölmüş. Dün bunu öğrendiğim vakit duyduğum acı büyük oldu. Memleket onunla kudretli bir inkılâpçı, bir inan ve ve bir heyecan adamı kaybetti.

Mamut Esat tam bir inkılâpçı idi. Dilde, ve dirimde esaslı değişimler, devrimler isteklisi ve inkılâbın gönüllü bir bekçisi idi.

Dil dâvası bugün teşkilâtlanmış millî bir dâvadır. Mahmut Esat bu dâvanın öncülerinden biridir. 1925 te Medenî kanun hazırlanırken kanuna bir fazla Türkçe söz koymak, bir eksik yabancı kelime yazmak için çok çırpınmıştı. Öztürkçe bir söz onun için en güzel yabancı kelimeden güzeldi. Bugünkü dilimizi en güzel yazanlarımızdan biri idi. Kanuna bir çok kelimeleri kendi koydu. İki yıl önce Büyükada'da bana Esas Teşkilât Kanununun türkçeleştirilmesinden bahsederken yirmi yıl önceki kadar ateşli ve inkılâpçı idi.

Dirimde de esaslı değişiklik isteklisi idi. Dirim derken hukuk iktisat siyaset gibi yaşama yollarımızı nizamlıyan bütün esasları muradediyorum.

Türk Kanunu Medenisini aynen İsviçreden alışında yalnız kanun metnini değil ileri garp dirim şartlarını düşünürdü. İsviçre ileri demokrat bir memlekettir. Yaradılışı itibariyle çok ileri olan Türkü İsviçreli kadar ileri ve müreffeh yapmak. İşte onun ideali bu idi, ve bunun yapılabileceğine inanlı idi.

İnan adamı idi. İnanını kime karşı olursa olsun söylemekten, müdafaa etmekten çekinmezdi. En büyük inanı Türk milleti, Türk milletinin büyüklüğü idi. Ona bu uğurda yaptırılmıyacak iş, kabul ettirilmiyecek güçlük yoktu. Lotüs işini bu inanla üzerine almış, adalet mahkemesi ve bütün dünya önünde bu inanla müdafaa etmiş ve kazanmıştı. Gene büyük bir inanı Türk inkılâbı idi. O bu inkılâbın vekili iken ödevli, sonraları gönüllü bekçisii di.

Heyecan adamı idi. Sözlerinde, derslerinde yazılarında hep heyecan arar. Onun için yaşama heyecandadır. Heyecan vermiyen hareket, heye

can vermiyen söz, heyecan vermiyen ders veya nutuk cansızdır. Sözlerini, cümlelerini, hareketlerini hep buna göre seçer. İnkılâp derslerine hep bu heyecan hâkim olmuştur.

Mahmut Esat Bozkurt'u 1908 de talebe olarak tanıdım. Hukuka o yıl yazılmıştı. Sınıfın en küçük talebesi idi. Benden iki yıl devletler hukuku okudu ve iki yılda da iyi not aldı. Böyle olanlar nadir olduğu için bununla çok övünür ve hocasını da çok överdi. Talebe iken hocasına karşı ne kadar bağlı idise Adliye Vekili iken de o kadar saygılı idi.

Hususi işlerinde derbeder görünen Mahmut Esat resmî işlerde çok dikkatli ve duygulu idi. 1926 da Cenevre'ye gittiğimizde İsviçre Medenî kanununu yazan Prof. Hober'in mezarını ziyaret etmeyi ve bir çelenk koymayı kararlaştırdı. Bunu Türk milletinin İsviçre'ye karşı şükran gösterisi olarak düşünmüştü; sırf bunun için Bern'e gittik. Elçimiz de beraberdi. Hober'in nerede gömülü olduğunu o öğrenecekti. Üniversiteden aldığı malûmat üzerine mezarlığa gittik. Mezarlık bürosu bize Prof. Hober'in mezarı olmadığını cesedinin vasiyeti üzerine yakılmış ve külünün atılmış olduğunu söyledi. Mahmut Esat çok üzüldü. Çelengi külün atıldığı çam ağacı altına bırkmak meselesi konuşulurken bana dikkatının şu yeni delilini verdi: Hocam, Üniversitenin burada gönülü olduğunu söylediği prof. Hober belki başka bir Prof. Hoberdir. Hukukçu profesör yanmaya gömülmeyi tercih eder. Bir kere de biz araştıralım dedi. Tekrar sorduk. Orada yakılan Profesör Hober'in tabiyeci olduğunu bizim aradığımız hukukçu Hober'in şehrin öbür tarafındaki mezarlıkta gömülü bulunduğunu öğrendik ve oraya gidip çelengi koyduk.

Fransız ajanı Fromajo ile compromie'yi müzakere ederken Adalet Divanına sorulacak sual şekli üzerinde çok duruldu. Türkiye haksız hareket etmiş midir ? Haklı hareket etmişmidir? Fransız hukukçusu ikisini ileri sürmüştü. Birinci şekli ileri sürdük. Nihayet dediğimiz gibi yazıldı. Divanın bizi haklı çıkaran kararında suali bu yolda yazmış olmamızın yeri olmuştur. Bunu kendisinin dikkatine borçluyuz.

Ecnebi Adliye müşavirlerini toplanmaya çağırdığı günlerde de compromis konuşmalarında da Adalet Mahkemesi önünde de o hep üç tuğlu bir Türk veziri gibi vakarlı ve dikkatli idi.

Türk adliyesini bu toplanmaların her birinde de, Büyük Millet Melisinde de inanla müdafaa etti. Adliyemize Cumhuriyet ruhunu ve

272

cumhuriyet vakarını ve adliyenin istiklâlini asıl aşılıyan odur. İfratlarını dâvasına bağlılığın samimiliğinde aramalıdır.

Onun bütün zulmü kendinedir. Millet ve memleket işlerinde kararlı ve vakarlı ve dikkatli olan Mahmut Esat hususi hayatında nizamsız ve intizamsızdır. Çok kuvvetli bünyesine rağmen genç yaşta ölüşü bu yüzdendir.

İsviçre'de talebe iken Cenevredeki Başkonsolosumuz ondan belki bu sebeple şikâyet etmiştir. Çünkü o uslu, uysal, miskin bir talebe değildir, ihtilâlcidir. Nitekim Millî Sava başlayınca arkadaşı Başvekil Saracoğlu ile beraber bu uğurda çalışmak üzere hemen yola çıkmıştır. Venizelos, Mahmut Esat ile Saracoğlu'nun Millî Savaşta çalışmak üzere dönmekte olduklarından korku duymuş, bunun önüne geçilmesini telgrafla Romaya bildirmiştir. Venizelos'un bu talebine rağmen iki ateşli ve kararlı İzmirli memlekete dönmüşler, Kurtuluş Savaşında rol almışlardır.

Eğer hayatını intizama koymak kabil olsaydı bilgisinden, fikrinden ve kaleminden memleket uzun yıllar daha çok nisbette faydalanırdı.

Bununla beraber arkasında her faniye nasip olmıyan bir şöhret ve muvaffakıyet bırakıyor. Mahmut Esat adı inkılâp tarihimizde daima saygiyle anılacaktır. Çünkü Atatürk'ün ve İnönünün direktifleriyle adlî inkılâbımızı yapan odur; Ankara Hukuk Fakültesini kuran odur. Medenî Kanunu alan odur. Cumhuriyet adliyesini yücelten odur. Lotüs dâvasını kazanan odur. Cumhuriyet tarihinde onun hamleli hareketleri her vakit hatırlanacaktır.

Bir inkılâpçının ölümü

Falih Rıfkı Atay

Mahmut Esat Bozkurt'un ölümü ile, yalnız Büyük Millet Meclisinin faziletli bir âzasını kaybetmedik. kolu, kafası ve ruhu ile, vatana, halka ve rejime hizmet eden özden ve candan bir inkılâpçı aramızdan ayrılmıştır.

Mahmut Esat herşeyden önce Türke ve Türklüğe inanan, Devlet ve Millet hakkını ve haysiyetini her şeyin üstünde tutan, vefalı ve cesur bir dâva adamı idi. Kuvvayı milliye çeteleri arasında silâhı ile, Meclis kürsüsünde kuvvetli hatipliği ile, mesuliyet makamlarında prensipçi ve İslâhatçı kanunları ile, Üniversite kürsüsünde ilmi ile,

C78

maddî mânevi bütün varyoğunu Türk kurtuluşuna vakfetmiştir. Şahsî hayatı, herkes gibi, çıkışlar ve inişler gösterir: fakat fikrî ve siyasî hayatı, Cumhuriyet gençliklerine daima örnek olarak verilebilecek, şaşmaz bir dürüstlükte kalmıştır.

Mahmut Esat adı ilk duyuluşta hatıra medenî kanunu ve Bozkurt hâdisesini getirir. Yeniçağ Türk cemiyetinin temel taşlarından biri, medenî kanundur. Bozkurt, milletlerarası bir mahkemede, bir büyük Devlete karşı, Türkiye'nin hakkını müdafaa etmek ve kurtarmaktır.

Mahmut Esat, şeflerinin emrinde ve hizmetinde, onların hiçbir iyi niyetten, dürüst çalışmadan esirgemedikleri yardımları ile, fakat kendi zekâsının, bilgisinin ve inanışının mükâfatı olarak, Türk inkılâp tarihine geçmek şerefini kazanmıştır.

Doğrudan doğruya rejime ve şeflere yönelmek cüretini göstermiyen kinler, hınçlar ve garazlar, bir zamanlar, Mahmut Esat'ın üstüne yığıldı: o bütün hücumları açık ve içinde bir arslan yüreği çarpan göğsü ile kabul etti. Mahmut Esat, her fâni gibi, maddeten kalka düşe hayatını bitirdi. Fakat mânen daima yüceliğini tuttu. Öldükten sonra, büyümekte devam edecektir.

Bizler, Kuvvayı Milliye ve inkılâp devirlerinin büyük kurucuları yanındaki bir avuç aydın ve imanlı dâva arkadaşlarının hâtıralarını unutamayız. Örnek gösterilebilen bir hizmet ve fazilet ömrü, ahlâk ve medenî terbiye kitaplarının bin nasihatinden daha faydalıdır.

Büyük bir evlâdını kaybettiğinden dolayı Cumhuriyet halk partisine başsağlığı dileriz.

Ölümü dolayısiyle:

Mahmut Esat Bozkurt

Yazan: Fahri Ecevit

İnsan adamdı, erkek adamdı. Şimdi teessürle yanıp aydınlanan kafamın içinde onun mâna dolu portresi beliriyor: büyük ve muntazam bir baş, arkaya doğru taranmış seyrek saçlar, boz derili ve hafif çilli bir yüz, büyükçe, kemerli burun, ufak olmasına rağmen, hayat, ifade, ısrar dolu içe işliyen gözler, sarp ruhundan vuran ışıltı ile aydınlık gözler, parlak gözler: Bunların üzerinde neşeli veya kız-

279

gın da olsa; ağır şeyler düşünürken de, hafif işlere gülerken de çatık gibi duran; gözler kadar mânalı iki kaş... Mahmut Esat'ın geniş ve çıkıntılı alnının alt sınırından başlıyan bütün bu hayat ve ifade unsurları yüzün her köşesine müessir bir hâkimiyetle yayılırdı ve alın bu mükemmel dekor üstünde sağlam payandalı bir kubbe gibi parıldardı. Mahmut Esat'ın gülerken olduğu gibi ağır bir mevzu üzerinde düşünürcesine konuştuğu sıralarda dahi eli, ağzı hizasına yükselmiş ve dudakları biraz kapatmış bulunurdu.. Ağır konuşur, kelimeleri âdeta ruhunun örsünde döve döve konuşur, ve kısık sesinde muhatabını kendine çekip bağlıyan bükülmez ve tok bir ısrar sezilirdi. O konuşurken dinlememek mümkün değildir. Dinlerken de hissederdiniz ki size çarpan ve sizi alıp götüren kudret, kelime ve cümlelerinin maddi katılık veya yumuşaklığından ileri gelmiyor, onun ruhudur ki omuzunuza elini koymuş ve sizi fikirlerin, anut ve kuvvetli fikirlerin, fakat samimi ve ahenkli fikirlerin cazibesiyle kavramıştır. Mahmut Esat'a nadiren itiraz edilir, ekseriya fikirleri teslimiyetle benimsenir, fakat hemen daima ona hayran olunurdu. Fikirlerine ve ifadesine yayılmak değil, derinleşmek unsuru hâkimdi. Aynı düşünce üzerinde değişik tempolar ve nüanslarla döner ve o fikri sizin de kafanıza ve ruhunuza tamamen işlerdi.

Sözlerine, bu sözlerin ihtiva ettiği kelimelere — hiç istisnasız — ruhu ve heyecanı yapışık bulunuyordu.. Ağzı ile değil, ruhu ile; kelimeler kullanarak değil, ruhunu dile getirerek konuşurdu. Her fikir onda içe işlemiş, sabit vasıflı, ideal çeşnili bir kuvvet halinde, belirirdi. İnanmadığını söylemediğine yemin edebilirdiniz. Ne insan adamdı, ne erkek adamdı...

Onu mağrur sananlar çok aldanmıştır. Belki de bazıları fikir ve karakterinin hep ön plânda duruşu ve dimdik ayakta görünüşünü gurur diye tafsir ettiler. Tersine olarak Mahmut Esat pek mütevazıdı, gururlu değil, vakarlı idi, ve hiç bir zaman, hiç bir suretle vakarının zerresini kaybetmedi..

Ara sıra pek sevgili dostlarının bezminde zarif bir mizah şivesiyle espriler yapmağı severdi. Yıllarca ona pek yakın arkadaş oldum, kaba düşmüş bir nükte veya şaka yaptığını hatırlamıyorum. Sözlerde ifrata kaçmıyan hattâ sıkı bir itina ile kontrol edilerek damla damla sarfedilen mizah ve nükte ne güzel şey.. Mahmut Esat bu bakımdan zarafette, konuşma zarafetinde emsalsizdi diyebilirim. Hatip Mahmut Esat'ın, dost bezminde konuşan ve saatlerce dinlenilmesine doyulmıyan Mahmut Esat'tan tek farkı şu idi: heyecanın tonu biraz daha yükselmiş olur, kısık sesinin çarpışındaki kuvvet bi-

280

raz daha artmış bulunur, telkin sahasını küçük bir topluluk yerine, büyük bir cemaat üzerine kolaylıkla genişlettiği hissedilirdi..

Mahmut Esat'ın her fikir ve kanaatten önce tuttuğu ve bunların hepsinden üstün sayıp taptığı ide, Türklük fikri idi... «Türk» derken bağrının alev alev yandığı, sesinin bir karaterden gelir gibi asîl ve derin sesler gürültüsiyle sarsıldığı hissedilirdi... Memlekete bağlılık onda bir ihtirastı. Cengâver nesillerin epopesi hiç durmadan ruhunun temellerinden akar, ve mütevazı gönlünde yalnız Türk ırkının büyük gururu kabarıp taşardı...

Şiiri severdi. Türk klâsiklerinden, ve bilhassa Baki'den hoşlanırdı. Ruhii—Bağdadî'ye bayılırdı. Fakat yalnız Gazi Giray'ın söylediği:

Rayete meylederiz kamet'i dilcû yerine,
Tuğa dil bağlamışız zülf-ü semenbû yerine.

Beytini okuduğu sıradadır ki içinin hacmı artar, Türk'ün kahraman meziyetlerini öğen mısraları bir dindar saygısı ile, gözler yaşararak tekrar ederdi.

Mahmut Esat için dünyada meşru tek dâva, Türkün kendine malettiği herhangi bir dâva idi.. Tek hak Türkün hakkı idi, tek vazife Türke hizmetti. Hiç gençliğini tatmadı, yaşlanmadan da öldü, Türke hayran yaşadı.

***

Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin!

Lotüs–Bozkurt hâdisesi vesilesiyle Mahmut Esat öne atıldı. İnkılâpçı idealist, Türk Cumhuriyeti Adliye Vekilini La Haye'e kadar götürdü. Bütün dünyanın hayranlığını toplıyan ilmî heyecanı ve belâgatiyle Türkün hakkını ve dâvasını müdafaa etti, Türkün hakkını ve dâvasını kazandı, ve ilk defa tevazua aykırı hareket ederek «Bozkurt» soyadını kullandı..

Onun ruhunda asla ne şahsi, ne de millî bir aşağılık kompleksi yer tutmamıştır. Türkü en üstün değer ve şereflere lâyık gördüğü içindirki ona şarktan ve cenuptan gelip yapışan tesirleri silmek ister, garbın bütün kıymet ve imkânlarını bize getirmek ve bize maletmek iştiyakile yanardı.

Büyüklerine gösterdiği saygı da büyüktü. Atatürk ve İnönü'den bahsederken bu mert insanın yüzü kızarır, sesi heyecanla titrer, omuzları tevazu ve minnetle çöker, kalbinin tam bir bağlılıkla çarptığı hissedilirdi. Size yemin ederim ki karşısında bu büyük isimler ko-

281

nuşulurken veya kendisi şeflerinden bahsederken âdeta caketinin önünü ilikliyemediğinden sıkılıyor, utanıyor gibi dururdu.. Bu tertemiz vatan çocuğu inkılâbın emrine beli silâhlı girdi ve eli kalemli hizmet etti. İnkılâbın dokunulamaz kanunlarını büyüklerinin emriyle ve büyüklerinin devrinde Mahmut Esat hazırladı. Mahmut Esat; Şeflerinin büyük işler başarmaya memur ettiği bir kahraman tevazuiyle ve üreğinde sevgi ateşi, yüzünde saygı kırmızılığı parlıyarak, gördüğü bütün işlerin şerefini—kendisine en ufak bir pay dahi ayırmağı düşünmeden—o işin görülmesini buyuran şefleri için sakladı. Vazifesini yapmak için didindi, uğraştı, yoruldu ve biraz dünyamızın kıyısında dinlendikten sonra büyük istirahat âlemine doğru çekilip gitti..

* * *

Mahmut Esat, sadece çoluğunun çocuğunun sık sık hatırlıyacağı, yahut dostlarının güzel vesilelerle ara sıra faziletlerinden bahsedeceği basit ve iyi bir adam değildir, onu bir nesil de değil, bir çok nesiller saygı ile daima anacaklardır.

Türk inkılâbının hukuki temellerinde Mahmut Esat'ın damgası vardır, ve inkılâbın hiç sönmiyecek olan ateşinde Mahmut Esat'ın ruhu buram buram yanmaktadır.

Ulus Gazetesi 23-12-943

282

Mahmut Esat Bozkurt'un

Cenazesi Dün İzmire götürüldü

Şehrimizde yapılan hazin merasimde Vali, Adliye, Vilâyet ve Belediye erkânı ile Ankaradan gelen heyet hazır bulundu

Eski Adliye Vekili İzmir mebusu Mahmut Esat Bozkurdun cenazesi dün kendisini sevenlerin göz yaşları arasında kaldırılarak İzmire götürülmüştür.

Cenaze saat 10 da Coğaloğlu Sağlık Evinden alınmış, Şehir bandosunun çaldığı matemle eller üzerinde Ankara caddesine doğru götürülmiye başlanmıştır.

Bir polis ve bir jandarma müfrezesinin etrafını çevrelediği Türk bayrağına sarılmış olan merhumun tabudunu Vali ve Belediye Reisi doktor Lütfi Kırdar, Cumhuriyet Halk Partisi Vilâyet idare heyeti reisi doktor Behçet Uz, Üniveriste Rektörü profesör Tevfik Sağlam, Hâkimler, Müddeiumumiler, Adliye Müfettişleri, Vilâyet, Parti Belediye ve Matbuat erkânı, Emniyet Müdürü, Şehrimizde bulunan eski ve yeni bir çok mebuslar, İstanbul Baro heyeti, Ankaradan Hukuk Fakültesi namına gelmiş bulunan profesör Nihat Erim profesör Vasfi Raşit profesör Süheyil ve Hukuk Fakültesi dekanı Feyzi ile 8 talebeden mürekkep heyet, merhumun refikası ve ailesi erkânı takip ediyorla dı.

Cenazede ' Üniveriste gençliği de hazır bulunmakta idi. Mahmut Esadın refikası derin teessür içinde bitap ve yorgun görünüyor, hıçkırıklarını gizliyemiyordu.

Cenaze, Babıâli caddesini takiben adliyenin önüne getirilmiş, burada kısa bir müddet tevakkuf ettirilmiştir. Program mucibince buradan öteye otomobilerle gideceği halde cenazeyi taşıyanlar onu bırakmamışlar. Köprüye kadar eller üstünde taşımışlardır.

Burada bir otomobile konulan tabut Tophane rıhtımına götürülmüş ve Tırhan vapuruna yerleştirilmiştir.

Merhuma karşı son tâzim vazifesi ifa edildikten sonra cenaze, saat 11 05 de Tırhan vapuru ile İzmire müteveccihen yola cıkarılmıştır.

Büyük Millet Meclisi, Başvekil Şükrü Saracoğlu, Adliye Vekâleti, C. H. P. Genelsekreteri, İstanbul Parti Reisi Behçet Uz, İzmir Parti idare heyeti, İzmir mebusları İstanbul Belediyesi, İstanbul ve Ankara Ünversiteleri, Talebe Birliği, İstabul Barosu ve daha birçok teşekül ve şahsiyetler tarafından gönderilen çelenkler tabudu bir çiçek yığını haline getirilmişti.

Merhumun cenazesi, İzmirde Selçuktaki çiftliğinde aile makberesine defnedilecektir.

TEMYİZ MAHKEMESİNİN İHTİRAM SÜKÛTU.

Temyiz mahkemesi umumî heyeti toplu bubulunduğu sırada eski Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurdun ölümünü haber almış ve rahmetlinin aziz hatırasını saygı ile anmış, birinci reis B. Halil kıs ve veciz bir söylevden sonra merhumun hatırası için bir dakika ayakta susulmuştur.

Hatırasını Anarken

Mahmut Esat Bozkurt

Yazan: Prof. Nihat Erim Ankara Hukuk Fakültesi Devletler Arası Hukuku Profesörü

Millî Türk inkılâbının büyük işçilerinden birini daha kaybettik. Mahmut Esadı henüz tam olgunluk çağına erişmiş sayılacağı bir yaşta (elli bir yaşında) toprağa bırakıyoruz. O, normal insanların her bakımdan ümitsiz buldukları bir devirde, Türk milletinin müstakil varlığını kurtarmak imkânının kaybolmadığına inanan normal—üstü liderin açtığı bayrağın gölgesinde yürüyen ilk aydınlarımızdandır. Ben kendini tanıdığım zaman, kurtuluş savaşı başarılmış yurdumuz yeni hayatına kavuşmuş, saçılan tohumların feyizli verimleri vatanın dört bucağında devşirilmeye başlamıştı. Fakat o, Kuşadasında silâha sarılarak düşman karşısında dimdik duran 26 yaşındaki genç, taze, dip diri delikanlı heyecanını halâ kaybetmemişti. Türk milletinin yü-

celiği Mahmut Esat için sarsılmaz bir imandı. Şeflerine ve dâvaya bağlılığı her ülkü adamına nümune olarak gösterilecek kadar temiz ve kuvvetliydi. «Atatürk» adını her ağzına alışta, sesi titrer, gözleri yaşarırdı. Kendi benliğini harekete getiren, coşturan duyguyu aynen dinliyecilerine de naklederdi. Ankara Hukuk Fakültesindeki dersleri daima talebesinin büyük ilgisini çekerdi. Sınıfa girdiğimiz zaman, sıraları ve sıra aralarını tamamen dolmuş olarak bulur, kürsüye doğru ilerlemek için müşkülât çekerdik. Acemi ağızlarda ve kalemlerde bir nevi tozlu politizm propagandası halini kolayca alabilecek olan «Devletler arası hak» dersini, o, karşısına aldığı 18 ilâ 25 yaşındaki Türk çocuklarının millî duygularını kuvvetlendirmek, vatan aşkını herşeyin üstünde tutmanın kıymetine inançlarını artırmak için vesile yapardı. Ve bunu ne kadar ustalıkla, ne kadar incelikle yapardı. Bu gün olmuş gibi hatırımdadır: Bundan dört yıl önce, 1939—1940 ders yılında Türklerin din taassubu saikiyle hıristiyanlara insanlığa sığmayacak kadar kötü muamele ettiğini, Türklerin yüksek prensipleri hiçe saydıklarını iddia etmiş olan garpli müelliflere şöyle bir cevap verdi:

«—Hıristiyan profesörlerinden bazıları Türkleri taassupla itham ederler. Bakınız taassup kimdeymiş: Haçlı seferleri esnasında İznik kalesi elden ele geçiyordu. Kaleyi Türkler aldıkları zaman içerde bulunan kadınlara, rahiplere, çocuklara hiç dokunmadılar, gayet iyi muamele ettiler. Daha sonr akale Haçlıların eline düşünc eçoluk çocuk kadın erkek ayırmadan bütün Müslümanları kılıçtan geçirdiler. . gördünüz mü insanlığa aykırı muameleyi kim yapıyormuş, gördünüz mü taassup kimdeymiş?. Bu misalleri çoğaltabiliriz. İşte bir misal daha: Âşık paşa zade tarihinde okudum. Varna meydan muharebesi esnasında da, esir düşen prenslerden birine, Padişah soruyor:—Niçin verdiğiniz sözü tutmadınız (Macarlar Osmanlılarla yirmi yıllık bir ademi tecavüz muahedesi imzalamışlar, fakat Kardinal Çezarini'nin Müslümanlara verilen sözün kıymeti yoktur demesi üzerine muahedeyi çiğnemişlerdi)? Prens cevap veriyor:

— Çünkü Çezarini Müslümanlara verilen sözün kıymeti yoktur dedi Padişah:

— Hiç böyle şey olurmu? Söz sözdür. Kime verilirse verilsin tutulmak lâzımdır.

Modern devtletler arası hukukunun temel prensibi olan ahde vefa kaidesini işte Türkler bundan beş yüz yıl önce böyle anlıyorlardı.»

1941 yılında birinci cildini neşreylediği «Devletlerarası Hak» adlı kitabı, ilk defa olarak Devletlerarası Hukuku tarihi kendi millî

285

tarihimiz bakımından incelenmiş bir eserdir. Mahmut Esada gelinceye kadar, umumiyetle garp müelliflerinden birinin kitabı esas olarak alınıyor ve o adapte ediliyordu. Tâbiî her müellif dünya hadiselerini haklı çıkaracak bir tarzda tefsir ettiği için, bizim gençlerimizde hocalarının nümune ittihaz eyledikleri müellifin tesiri; altında bırakılıyordu. Bu ise millî kültür bakımından pek tehlikeli idi. Mahmut Esat, bu geleneği kökünden sarsacak bir adım atmıştır. Bundan sonra devletlerarası hukuku sahasında ders okutacak veya eser verecek profesörlerimizin aynı yo dan yürüyeceklerine hiç şüphe etmiyoruz. „Devletlerarası Hak kitabı neşredildiği sırada, bir tenkide cevap olarak yazdığımız iki yazıda, Mahmut Esat Bozkurt'un eserini hukukun bu dalında memleketimiz tedrisatı bakımından başlıyan bir inkılâbın öncüsü olarak selâmlamıştık. O zamandan beri Ankara Hukuk Fakültesinde ve Siyasal Bilgiler Okulunda bizde ayni yoldan yürüdük. Bu usulün talebemiz üzerinde pek hayırlı neticeler almamıza imkân verdiğini gördüğümüz için inkılâbın ödeviyatını yapmak ödevini omuzlarında taşıyanların dikkatlerini bu münasebetle bir kere daha bu nokta üzerine çekmek isteriz.

Mahmut Esat Bozkurt'un hocalık karakterini belirtmek arzusile karaladığımız yukarıdaki satırları hulâsa etmek istersek diyebilirizki o, sosyal ilimlerde millî kalmanın elzem olduğuna inanmış ve talebesini o tarzda yetişdirmeye muvaffak olmuş bir hocadır.

Mahmut Esadın siyasi hayatında, gençlerimize ibret teşkil edecek başarılarla tarihe malolacak kadar kıymetlidir. Burada onun siyasi faaliyetinin iki veçhesi üzerinde durmak istiyoruz: 1 — Adliye Vekilliği; 2 — Lotus-Bozkurt dâvası.

Adliye Vekilliği esnasında; şeflerinden aldığı ilhamla, Lozanda Milletlerarası medenî âlemde şerefli mevkiini almış olan yurdumuzu, modern bir devletin, bir „Hukuk devletinin" malik bulunması lâzım gelen mevzuata kavuşturmak hususunda emsalsiz bir muvaffakiyet göstermiştir. Türk kanunu medenisi ve onu takip eden diğer kanunlar, en ileri hukuk tekniğine göre garbin en medeni memleketlerinde kabul edilmiş ve yıllarca tatbik sahasında işlenmiş hukuk âbideleridir. 1926 yılında eski hukuk müntesiplerinin, eski alışkanlıklarına ne derecede kuvvetle sarılmış olduklarına Atatürk Ankara Hukuk Fakültesini açış nutuklarında keskin çizgilerle ve içi yanarak belirtmişti. Bizi maziye çeken bütün kuvvetlerle ve Mahmut Esat genç yaşından ve her şeyin üstünde dâvaya ve şeflerine olan imanından aldığı kuvvetle arslanlar gibi çarpışmış ve inkılâbımızın adliyeye taallûk eden safhasını hedefine çok yaklaştırmıştı.

286

Mahmut Esadın Adliye Vekili olarak, devlet adamı sıfatile başardığı bu işin değeri ne kadar büyük olursa olsun, Lotus —Bozkurt hadisesinde gösterdiği celadet ve nefis itimadı her türlü övmiye hak kazandıracak kadar önemlidir.

Lozandan üç yıl sonra, bir Türk vapuru bir Fransız vapurile açık denizde çapışıyor. Türk vapuru batıyor. Sekiz Türkün canıda kayboluyor. Lotus vapuru İstanbula gelince, Türk adliyesi hâdiseye el koyuyor. Fransız gemisinin nöbetçi kaptanı Demons'u tevkif ediyor. Fransız Büyük Elçiliği kaptanın serbest bırakılmasını istiyor. Biz, adliyeye hükümetin hiç bir suretle müdahele edemiyeceği cevabını veriyoruz. Fransız matbuatı işi kızıştırıyor. Türkiyenin aleyhinde şiddetli yazılar yazıyor. Türklerin devletlerarası hukukunu bilmedikleri, Lozanda elde ettikleri neticeye lâyık olmadıkları iddia ediliyor. Bu esnada Mahmut Esat heyecan içindedir. Adliyemizin tuttuğu yolun doğruluğundan emindir. Kuvvetli hukuk tahsili, Millî şeref ve haysiyete taallûk eden meselelerdeki hassasiyet ona istikametini kolayca tâyin ettiren bir yıldız sabitliğile rotasını şaşırtmıyordu. Gazetemiz, hukukçularımız arasında tereddüde düşenler, acaba haksızmıyız, Demons'u serbest bıraksak iyi olur diyenler de vardı. Mahmut Esat herkesi ikna etmiye çalışıyor ve bu meselede geri çekilmenin hem milletlerarası itibarımızı sarsacağını, hem çok sevdiği ve inandığı Başvekilinin Lozanda bin bir müşkülâtla kaldırdıgı adlî kapitülasyonlara Türkiye kapılarını yeniden aralamak olacağını söyliyordu. Mahmut Esat anlatıyor:

— Bir gün Atatürk ve İnönü beni nezdlerine çağırdılar. Meseleyi bir daha izah etmemi emrettiler. Anlattım ve sözlerimi şöyle tamamladım: Paşam, Lahey adalet divanına gidelim. Kimin haklı olduğu orada meydana çıksın. Ben hakkımızdan eminim. Müsaade ederseniz dâvamızı ben müdafaa edeyim. Kaybedersem memlekete bir daha dönmem. Fakat kazanacağız.

Hem adalet divanı önüne gitmeden Fransızların dediğini yapacak olursak Fransız devletinin tehditleri karşısında boyun eğmiş olacağız. Bu da onlara diğer meselelerde aynı tehditleri öne sürmek cesaretini verecektir. Halbuki Lâhey divanına gidersek dâvayı kaybetsek dahi şeref ve haysiyetimiz zedelenmez. Zira milletlerarası bir mahkemenin hükmüne uymak şerefsizlik değil bilâkis büyük şereftir.

Bu sözler üzerine şefleri kendisine:

—Güle güle git. Kazanacaksın Kazanmasan da memleket seni bağrına basacaktır, diyorlar.

202

Divan önüne çıkmadan evvel, tahkimname yapılıyor. Bu vesika Mahmut Esadın ince zekâsının kıymetli bir delilidir. Fransızların hazırladığı ilk metinde divana: Türkiye kaptan Demons'u tevkif etmekle devletlerarası hukukuna uygun hareket etmiş midir? Suali soruluyordu. O, bunu beğenmedi ve şu formülü teklif ve kabul ettirdi:

—Türkiye kaptan Demons'u tevkif etmekle devletlerarası hukukuna aykırı hareket etmiş midir?

Bu ufak değişiklik dâvanın yükünü Fransızların üzerine yüklemişti. Çünkü birinci şekilde isbat külfeti bize düşerken, ikinci formül bunu tamamen Fransızlara yüklemiştir. Nintekim Fransanın en değerli devletlerarası hukuk Profesörlerinden ve Hariciye Vekâleti hukuk müşaviri Basdeut Türkiyenin devletlerarası hukukuna aykırı hareket ettiğini isbat edebilmek için kütüphaneler devirdi, mevcut bütün misalleri ortaya döktü. Fakat tezini ispat edemedi ve Lotus dâvası Türkiyenin şerefi olarak milletlerarası münasebetler, milletler arası adalet arşivlerinde yer aldı. Bu muvaffakiyeti kazanan Mahmut Esat o tarihte henüz otuz beş yaşında idi. Bu ayni zamanda Türk inkılâbının bir zaferi idi. Genç bir Türk devlet adamı, hukukçusu dünyanın en tanınmış hukukçulardan birile karşılaşmış ve onu mat etmişti. Lotus dâvası, Lozanı tatbikat sahasında perçinlemişti.

Mahmut Esat Bozkurt'un devlet ve millet hizmetinde geçirdiği yolların tablosunu kısa çizgilerle belirtmiye çalıştık.

Kendisini yakından tanıyan her insan gibi, ben de onu çok sevmiştim. Fakültede doçentliğini yapmak şerefine nail olduğum pek kısa devirde ülkü beraberliğinden, İman birliğinden doğan bir sıcak duygu ile onu anlamaya çalışmıştım. Onu kaybetmenin acısı yüreğimi yaktığı anda kalemimden dökülen şu satırlar onun tam değerini belirtemediyse, bu, yazanın aczine verilsin. Zira, Mahmut Esat Bozkurt bu memleketin muhakkak ki benim anlatabildiğimden çok daha kıymetli bir evlâdı idi.

Nihat ERİM

Ankara Huhuk Fakültesi Devletlerarası Hukuku Profesörü

Tasviri Efkâr Gazetesi 24-12-1943

288

Mahmut Esat Bozkurt

Dün fena bir haber almıştık. Mahmut Esat ağır hasta imiş; bugün, daha acı ve daha karasını duyduk. Mahmut Esat ölmüş!.

Mahmut Esadın gençliği, mektebliliği, Millî Mücadeledeki Zeybek kıyafeti ile dağlardaki savaşı, Millet Meclisindeki nutukları muvaffak ve parlak, vekillikleri, gazetelerdeki güzel yazıları, fikirleri, münakaşaları, kavgaları temiz ahlâkı, alınganlığı, Üniversite hocalığı hep gözümün önünde ayrı ayrı renklendi ve canladı.

Evvelsi günün genci, dünün mütefekkir ve idealist canlı ve heyecanlı genç siyasisi şimdi bir hastahanede ruhsuz bir ceset, yarın tabut içinde bir ölü, öbür gün köyünün mezarlığında bir avuç toprak.

İnsan zihninden şimşek gibi geçen bu inkılâp ve intikalleri görüyor da, bir an için olsun hayatın boşluğuna inanarak kendi kendine Süleyman Peygamberin «Fani fani her şey fani. . .» dediğini hatırlıyor; halbuki Mahmut Esat ne kadar canlı bir varlık, ölümden korkusu ne kadar az bir fani idi.

O, Moradan Kuşadasına hicret etmiş Hacı Mahmudların Hasan Beyin oğlu idi. Selçukta (Ayasloğ) efes harabeleri yanında ve Menderes boyunda büyücek bir çiftlikleri vardı. İstanbula mektebe giderken yolumuz Kuşadasından geçer ve ailece bir münasebet olduğu için onlara uğrardım. Ben o vakit Galatasarayında, Mahmut Esat ilk mektebte idi. Hasan bey, Kuşadası belediye reisi idi. Sonraları İzmir Vilayeti Meclis Umumî âzası oldu ve oğlu gibi o da genç yaşında öldü.

Mahmut Esat çağdaşları bütün Türk gençleri gibi millici ve yurt severdi. Terbiye, tahsile, görenek, gelenek onun bu duyularını attırmış, kuvvetlendirmiş olabilir.Fakat o ilk millicilik ve yurtseverlik dersini daha çocukken dedesinin ve ninesinin hasretli ve hararetli gözyaşlarile anlattıkları kaybedilmiş vatan hikâyelerinden aldığını söylerdi.

Öyledir. vatanını kaybedenler ana yurdlarının hasret ve hicranını bir türlü unutamazlar.

Mahmut Esadın ruhunda ve karakterinde en derin izleri istiklâl, kendi tabirile «millî ihtilâl» savaşları bırakmıştır.

Sarayın korkaklığı veya hainliği yüzünden Türk vatanı mütarekeden sonra istilâya başlanıldığı vakit, Mahmut Esat, İsviçrede tahsilde idi. Bu felâketli haber üzerine Mahmut Esat, arkadaşları Ödemişli Saracoğlu Şükrü ve Aydınlı Kâzım Nuri ile derhal memlekete döndüler ve silâhlanarak dağdaki efelerle birlikte düşmanla çarpışmağa başladılar.

Mahmut, Millî Mücadeleye düşman husumeti kadar istibdad ve irtica nefretile girişmişti ve ölünciye kadar bu husumet ve nefreti fikrinde ve gönlünde yaşattı. Düşmanla çarpışma, Mahmut Esadın ruhuna huşunet, irtica ve ihanetle uğraşma kalbine vesvese verdi. Onun felsefesince, cehalet ve ihanete dayanan istibdad bu memleket ve bu millete bütün düşmanlardan daha çok kötülük yapmış ve zarar vermişti. Memleket ve milleti ancak millicilik, medenicilik kurtarabilirdi. İhtilâlde de, her şeyden önce ihanetten çekinmeli idi. Bu ihtiraz ve endişe Mahmut Esadın yaşayaşında, düşünüşünde, münasebetlerinde, işlerinde ve eserlerinde daima izlerini gösterirdi.

Babası Hasan Beyin uzaktan uzağa hatırımda kalan siması onun İngilizlerin country gentlman dedikleri tipte taşralı varlıklı kibar bir adam çehresidir. Hemşerileri onu çok severler ve sayarlardı. Haysiyet ve şerefine bağlı, mağrur başlı ve bakışlı bir adamdı. Oğlu Mahmut Esatta da bu karakter ziyadesile vardı. Utangaçlığı ve çekingenliği bundan geliyordu. Hususi ve siyasî hayatında Mahmut Esada çok ıstırap veren bu benlik oldu.

Maltadan dönüşte onu iktisat Vekili buldum. Ziraat Bankasının ıslahı, kooperatifler, korporasyonlar, çiftçi, kredi, sigorta gibi sosyal ekonomi dâvalarile meşguldü.

Millî zaferi müteakıb İzmirde iktisat kongresini topladı, Kongrenin ortaya attığı meseleleri halledemeden Vekillikten çekildi. Mahmut Esat millî inkılâpta en güzel eserlerini Adliye Vekilliğinde verdi. Medeni hukuk, icra ve iflâs, ticaret, ceza ve usul kanunları onun Vekilliği zamanında hazırlandı ve Millet Meclisinden o vakit çıktı.

Bir memlekette medeni hukukun kanun olmasına, tatbik edilmesine sebep veya vasıta olmak bile hukukçu ve inkılâpçı bir siyaset adamı için övünülecek bir hizmettir. Kaldı ki, Mahmut Esadın mesul imzasını taşıyan ve bugünkü Türk hukuk heyetini tanzim ve idare eden ehemmiyetli daha bir çok eserler vardır.

Kapitülâsyonları sulh müzakerelerinin kesilmesini bile göze alarak Lausanne'de Millî Şef İnönü kaldırdı. Fakat yurtta onların en küçük izlerinin silinmesi gene Millî Şefin emir ve direktifi altında Mahmut Esada nasip oldu.

290

Kapitülâsyon şüphesi verebilecek adli her hâdiseyi nekadar büyük bir vesvese ile takip ettiği ve sert karşıladığı hatırlardadır:

Bozkurt Türk vapurunu batıran Fransız Lotüs gemisinin idaresinde mesul olanların Türk sularında, Türk hayatına karşı işlenen bir suç diye o, yakalattı ve Türk adliyesine teslim etti. O hâdise yüzünden çıkan Fransız - Türk anlaşmazlığını Cenevrede La Hey'de o takip ve Türk tezini o müdafaa etti ve dâvayı o kazandı. Türk mahkemelerinin ve hâkimlerinin kaza, hak ve salâhiyetlerinin en ileri medenî memleketlerle bir olduğunu en son olarak cihana o kabul ettirmiş oldu.

Bu başarı bir Türk hukukçusu için öğünülmiyecek küçük bir şeref değildir. Mahmut Esat bu hizmetinin iltifatını Büyük Şeflerin kendisine (Bozkurt) soy adını vemelerile gördü

Bozkurt ölünceye kadar bu iltifatın kadirini bildi ve şimdi de o şerefli ad altında mezara gömülüyor.

Mahmut Esat Bozkurt, siyasi hayat ve faaliyetinde şeflerinin beğendiği ve güvendiği, fırka ve meclis arkadaşlarının sevdiği ve öğdüğü çalışkan, müsbet fikirli ve verimli bir siyaset adamıydı. İnkılâp yapısında onun fikir, söz, yazı, iş ve eser harçları azınsanamaz.

İsviçreden ciddî ve dolgun malûmat yükü ile dönmüştü. Onun burada doymaz ve yorulmak bilmez, mütalâa ve tetebbularile çok olgunlaştırmış ve çok millileştirmişti. İfadesi de malûmatı gibi yeni, taze ve canlı idi. Eserleri de hep o karakteri taşır. Kanaatlerinde samimî, iddialarında musir, münakaşalarında çetin, mantığı kuvvetli, hükümleri kesin edi. Sesinin uzaktan ve derinden gelen hafif boğuk, kulatan ziyade ruha ve cana söyleyen tatlı bir perdesi vardı. Hukuk kanaatleri doğrudan doğruya kendi içtihâtlarının eseri ise de felsefesinde uzun müddet birlikte yaşadıkları dayısı Ubeydullah Efendinin klâsik düşünüşlerinin tesiri gözükürdü. Güzel konuşur, güzel söyler ve güzel yazardı. Onun sohbetlerinden, nutuklarından ve yazılarından edebiyat kitaplarına alınabilecek derin mânalı temiz ve pürüzzsüz güzel Türkçe cümleleri çoktur.

Üniversitede, meclis kürsüsünden daha coşkun bir hatip olurdu. Ankarada ve İstanbulda talebelerinin sınıfını doldurduklarını ve hocalarının derse gelemediği günleri teessürle geçirdiklerini gene talebelerden işitirdik.

Sözleri ve yazıları yalın bir kılıç savlet ve hamlesi kadar sert ve keskindi. Ruhunda duyduğu heyecanı güzel Türkçesile muhatabı-

291

na telkin etmenin yolunu bilirdi. Mahmut Esadın aslını ve asıl hüviyetini yalnız sözlerinden ve yazılarından anlamağa çalışacaklar muhakkak derin bir hataya saplanacaklardır. Onun ruhu, vicdanı çok duyumlu ve hassastı. Bir çocuğun ağlamasını, bir hastanın inlemesini tüyleri ürpermeden dinliyemez, fakrü, zaruret ve ihtiyacın önümüze serdiği acıklı manzaralara gözleri yaşarmadan bakamsazdı. Acıklı ve acınacak bir hâdiseyi anlatırken sesi mutlaka şefkat ve merhamet ihtizazlariyle perdelenirdi.

Mahmut Esat yüksek ruhlu, temiz duygulu bir Türk çocuğu idi. Hizmetleriyle bu millete ve vatana lâyık bir adam olarak öldü.

Benim ve onu yakından tanıyanların hatırında yaşayacak Mahmut Esat budur.

Şükrü Kaya

Cumhuriyet Gazetesi 23/1/943

Mahmut Esat Bozkurt Öldü

Mahmut Esat Bozkurdun şahsiyetinde biz, bir değil, iki cins insan kaybetmiş oluyoruz. Merhum kafasiyle garplı, kalbiyle şarklı idi, ve her iki cepheden de o büyük bir insandı. .

Yazan: Faruk Nafiz.

Hastalığını haber aldığım zaman içimden acı bir rüzgâr esti. Çocukluktan geçliğe doğru attıkları ilk adımda ağır hizmetlerin yükü altına giren birkaç emsalini hatırladım. Bunların hepsi, ömürlerinde ilk vazife olarak, çetin bir vatan dâvasını kabul etmişler, bütün taze kuvvetlerini büyük bir cömertlikle bu dâva yolunda tüketmişlerdi. Bu yüzden olacak ki, onları en gürbüz, en ayakta gördüğümüz zaman, birdenbire basgın eden bir hastalık, süratle bizi onlardan ayırmıya kâfi geldi. Ateşle, ölümle yıllarca yüzyüze gelen bu korkusuz gençler, böylece, hiç ummadıkları bir çelme ile yere serilmiş oldular. Bu hâtıraların tasiri altında kalarak Mahmut Esada, kara haberi henüz gelmeden, içim sızladı.

Mustafa Necatinin hastalığını duyunca, âfiyet temenni etmek için telgraf kişesine koşan dostları, onun ölüm haberiyle karşılaşmışlardı. Vasıf Çınarın hastalığı ile ölümünü bildiren iki telgraf arasında yirmi dört saatlık bir fark bile yoktu . Reşit Galibin ölümü de bize acı bir lâtife gibi geldi. Hayatlarına doymamış insanların ölümüne kanmak kolay olmuyor. Mahmut Esadın hastalığından, bu tam ve yarım hemşerilerini düşünerek , bir felâket kokusu almıştım.

Mahmut Esat Bozkurt da, ötekiler gibi, görünüşte hiç ölmiyecek sanılan bir adamdı. «Adam» kelimesi onun için en yerinde bir tâbirdir. Onu masada, koltukta, sofrada ve kürsüde tam bir adam olarak tanıdım. Nerede olursa olsun, havadan, sudan konuşmazdı. Vatan ve millet sevgisi kemiklerinin içine kadar işlemişti. Bu sevginin tesirile hiç bir dakika mevzusuz kaldığı yoktu. Herhalde Taşlıcalı Yahyanın:

Kâşki sevdiğim; sevse kamu halk—cihan
Sözümüz cümle heman kıssa cânân olsa

293

Beyiti onun en sevdiği parçalardan biri olmalıydı. Bir deniz gibi içinde yüzdüğü bu sevgiye herkesi ortak etmek ister, dönen, dolaşan sözleri hep bu sevginin üstüne getirirdi.

Kuşadasının yabancılar tarafından işgalini anlatırken ağlar, istirdadını anlatırken yine ağlardı. Tabii, iki ağlayış arasında geniş bir mesafe göstererek.

Bozkurt vapuruna çarpan Lotüs vapuru yüzünden çıkan hukukî ve siyasî hâdise onun belli başlı gururlarından biriydi. İki devlet arasındaki dâvayı halletmek için Lâhi mahkemesine giden heyete reislik etmişti. Muvaffakiyetle döndüğü zaman, büyük bir heyecan içinde, anlatıyordu:

— Mahkemenin kararı ekseriyetle verildi. Hattâ lehimizdeki reylerle aleyhimizdeki reyler birbirine müsavi idi. Fakat mahkeme reisinin lehimizde verdiği rey iki rey sayıldığı için karar lehimize tecelli etti. Böyle olması daha güzel değilmi?

Memleket menfaatını, böyle uçuca, nefes nefese temin ettiğini söylemekle mücadelenin nekadar çetin olduğunu belirtmek istiyordu.

Vatan ve millet sevgisi ile dolu kalbinde, inandığı ve kıymet verdiği şahıslara da hususî yerler ayırırdı. Bir gün onu gözleri yaşarmış bir halde buldum. Adliyedeki odasından çıkan bir daire müdürünü göstererek:

— Ne dürüst, ne çalışkan, ne bilgili bir adam, dedi. Fakat ne yazık ki, terfiine barem kanunu müsaade etmiyor!

Mahmut Esat Bozkurdun şahsında biz bir değil, iki cins insan kaybetmiş oluyoruz: Merhum, kafasiyle garplı, kalbiyle şarklı idi, ve her iki cepheden de büyük bir insandı.

Genç ölmek, ihtiyar ölmek, nihayet izafî bir zaman meselesidir. Asıl kahramanlık, temiz yaşamakta, temiz ve büyük ölmektedir.

Faruk Nafiz Çamlibel

Yedi Gün Mecmuası

294

M. Esat Bozkurdun ölümü

Vatan mahzun, biz mahzun

Yazan: Murat Çınar

Bozkurdu kaybettik.

Vatan ve millet dâvalarını din haline getirmiş ve yaymış olan Bozkurt ne yazık ki artık ebediyen aramızdan ayrılmış bulunuyor.

Türk kahramanlığının menkibeleri dilinde birer şiir haline gelen Bozkurdun sonsuz heyecan dolu kalbinin böyle çok erken duruvermesi onu tanıyanları şaşkına döndürdü.

Dün sabah ölümünü haber alanlar—sanki o da bir fani değilmiş gibi—birbirlerine sordular:

— Nasıl ölür?

Bunu soranların hakkı vardı. Evet, dirilik ve heyecanın elele vererek yarattığı Mahmut Esada kimse ebedî sükûtu yakıştırmıyordu.

Onda üç mâşukanın kara sevdası vardı. Vatan. Millet. İstiklâl... Onu daima bu üç sevginin ateşinde yanarken bulurdunuz. Köye ve köylüye her şeysile bağlı idi. Mebus oldu. Vekil oldu. Profesör oldu. Bütün bu sıfatları taşırken ona ne vakit kim olduğunu sorsalar, o daima şu cevabı verdi:

— Kuşadalı çiftçi Hasan beyin oğlu Mahmut Esat.

İstiklâl savaşında henüz tahsilini bitirmiş bir genç iken hemşehrilerinin başına geçerek dağa çıktı. Bin zorluk ve güçlük içinde yıllarca dövüştü. Cumhuriyet adliyesinde inkılâp yaptı. Medenî kanunları getirdi. Lotüs—Bozkurt dâvasını kazandı. Binlerce Türk gencinin yetiştiği ve yetişeceği Ankara hukukunu açtı. Yetimlerin parasını faydalandırmak için Emlâk ve Eytam bankasını kurdu.

Mahmut Esada ne vakit bu hizmetleri sayılsa daima gözleri dolar ve:

— Ben hiç bir şey yapmadım. Bu millet ve bu vatan o kadar çok sevgiye ve hizmete lâyıktır ki bizim yaptıklarımız hiçtir. Ben yaptıklarımla övünmüyorum. Daha fazla yapamadım diye yanıyorum, derdi

Bir gün Selçukta babasının çiftliğinde dolaşıyorduk. Tanıdığı bir köylü ile karşılaştı. Hal ve hatır sordu. Hava çok soğuktu. Köylünün üstü başı yırtıktı. Zavallı üşüyor, titriyordu. Mahmut Esat sırtındaki yakası lutur kürklü paltoyu çıkarıp o hemşehrisinin sırtına geçirdi. Kendisi paltosuz İzmire gelererek hazır elbisecilerden yirmi liraya bir palto alıp giydi.

Köylüye verdiği lutur paltonun bir hâtırası vardı. Bozkurt Lotüs dâvasına gittiği zaman devlet kendisine yevmiye ve—hacırah vermişti. Bu paralardan yalnız bu paltoyu, bir de dört, beş cilt kitap almıştı. Arta kalan parayı:

—Yidim, içtim, kitap, palto aldım. Bunlar da arttı. Diye maliye hazinesine iade etmişti.

Millî savaşta düşman Bozkurdun Kuşadasındaki evlerini, dükkânlarını yaktı. Elinde elli bin liralık harikzede mazbatası vardı. Nüfuzunu kullandı da dalavere ile mal ve mülk aldı demesinler diye vekil bulunduğu müddetçe kullanmıyarak kasden hükümsüz bıraktığı bu mazbatayı yırtıp attı.

Bozkurdu kara sevdasının ateşinden bir an kurtulmuş göremezdiniz. Mebus iken, vekil iken, avukat iken, hattâ yerken ve içerken o daima vatanı terennüm eder, milleti konuşur; köylüyü düşünürdü.

* * *

Muğla ağır ceza mahkemesinde idam mahkûmu iki suçluyu müdafaa ediyorduk. Suçlulardan biri çiftlik çubuk sahibi bir zengin idi. Diğeri de bu çifliğin işçilerinden bir köylü idi.

Benim hazırladığım müdafaanameyi tetkik ederken:

— Aman Murat dikkat edelim. Zengini kurtaracağız diye köycegizli Abdullahı ihmal etmiyelim. Müdafaanda Abdullaha daha geniş yer ver. Demiş ve bu müdafaanamenin Abdullaha ait kısmın kendi kalemile mümkün olabildiği kadar takviye etmişti.

* * *

Bozkurdun ölümile memleket kolay kolay yerine koyamıyacağı aziz bir evlâdını; genç hukukçular kıymetli hocalarını, biz de çok değerli bir meslektaşımızı kaybettik. Yıllarca bize vatan ve istiklâl şiirleri terennüm etmiş olan bu aşk ve heyecan timsalinin yokluğile: Vatan mahzun, biz mahzun...

Murat Çınar

296

Tâziye ve bir teklif

Ankara 22– Mahmut Esat Bozkurdun ölümü ile bir heyecan kaynağı daha kurdu. Bu bilgi ve fazilet âbidesinin vakitsiz yıkılışı karşısında burkulan içimin bütün sızılarile hemşehrilerime başsağlığı dilerim. İzmir belediyesi en kısa zaman içinde Lotüs dâvasının muvaffak avukat, ve medenî kanunun mübdii Bozkurdun büstünü şehrin münasip bir yerine dikmelidir.

Zeynel BESİM SUN

Yeni Asır Gazetesi 23-12-943

292

Mahmut Esat Bozkurt

Yazan: Mahmut Hıfzı Nalbandoğlu

Labret dedikleri karanlık dehlizin içinde yol alanların elinde tuttukları mum ziyası, söndüğü vakite dünya ona karanlık gelir. Mahmut Esat, "Hasmı kahr eylemeye elde asadır hamem!,, diyenler gibi, Lahey adalet divanına gitti, hasmı kahr eyledi. Yenilik yaratanlara öncü oldu. İyi yoldan gitmek için önderlik edenlerin izinden hiç ayrılmadı. Asrın icaplarına uyarak Medenî kanunumuzun meydan almasına bütün varlığiyle çalıştı, Millî eserler yaradanları kucakladı. Şuura, seciyeye göre inkılâbımızın asrî tecellisini yelpazeleyenlerle birlikte çalışırken rejimimizin sarsılmaz inanla en büyük müdafii ve muhafızı oldu. Azimli idi. Genç yaşında attığı metin adımları büyük İskenderin tarihte meşhur olan hatvelerile değil, Mustafa Kemalin adımlariyle attı, ve:

Olsada yolum bataklı, taşlı,
Atım yağız, elim çelik kırbaçlı,
Yolcuyum arkadaş, bu yoldan dönmemek gerek
Bu yolda gidenlerin izi pek seyrek.
Dediği zaman.
Çekiverin kır atımı, bineyim.

Türküsüne başlar, söyler, tekrarlar. Onun yağız atıyla kır atı ağzından eksik etmemesi atları iradeye benzetmesinden ileri geldeği gibi çelik kırbacı da azmü sebata örnek olarak göstermek isterdi. Arap şairlerinden bir filozofun ona bir şiirini okumuştum:

El'ayşü nevmün velmeniyetü'yakaza
Velmerü beynehüme hayali sari
Fakdu mearibeküm icalen
İnnezzemane adüvvül ahrar.

Bunun Türkcesi şuydu: Yaşamak uykudur. Ölüm uyanıklıktır. İnsanlar bu iki halet arasında seyirci bir hayalden ibarettir. Bunun içindir ki bindiğiniz atları iyi terbiye ediniz. Gelişi güzel yaşıyanların zaman düşmanıdır.

Bu Arap filozofunun ifadesini Mahmut Esat iyi karşıladı. İsterim ki Ömer Rıza Doğrul bu filozofun adıyle, diğer şiirlerini, şark felsefesinin inceliklerini iyi takdir ettiği için, merhumun adına bu şiirin şairini ve onun başka eserlerini bize Ömer Rıza Doğrul tanıtsın.

Mahmut Esat'ın babası Hasan beyi yakından tanırdım. Mahallemizin ileri gelenlerindendi. Mahmut Esad'ın faal zekâsını işletmek için hukuk fakültesini bitirdikten sonra İsviçreye göndermek için çalışanların başında idim. Razı oldu. Yola çıktı, gitti. Olğunlukla geldi. Büyük Atamızın yanında. Sevgili cumhurreisimizin dizi dibinde çalıştı. Millî duygusu sarsılmaz kanaatları üzerinde kuvvetlendi. O derecede ki Ödemişte söylediği son nutuk bu duygularını ifade ediyordu. Doğru düşüncesini pervasızca söylerdi. Bu mevzularda düşüncelerini pervasızca söylemek itiyadı idi. Fikirde serbestiyi son haddine vardıranlardandı.

Bimahaba rah-i nârefteye gitsem de ne var?

Diye söylenir, Şinasî merhumun şarap hakkında söylediklerini bana tekrarlardı:

Güldürürken yüzümü çehre-i gülfam-i serab
Nemelâzım bana sâki-î dilârâm-i şarab
Kalp eder katresi kalbimde safaya kaderi
Kîmyay-i hayat demse sezâ nâm-i sarp.

Bunu okudukça zevk alırdı. Buna karşı ben de hayat hakkında öylerdim:

Arzudur beşere calib-i âlâm i hayat,
Ne büyük bâr, ne büyük gailedir kâm-i hayat.
Velyeder birbirini nâmütenahi âmâl,
Yokdur encam-i emel, varsa da encam-i hayat.
Çalışan lütf-i hayatı bulur elbette diler,
Çok çalıştım yine bilmem nedir ikram-i hayat.
Gel, kır ey seng-i ecel, bâr oluyor beyhude,
Vermedi vermeyecek neşve bana cam-i hayat.

Bunları okudukça haz duyar, anlımdan öperdi. Bu anlımdan öpmenin birde fıkrası vardır:

Günün birinde bana dedi ki:

—Nalbandoğlu, Almancadan Fransızcaya tercüme edilmiş Hitlerizm başlığı altında bir eser intişar etmiş , seninle Karaoğlana kadar

299

gidelim kitapçı Edip beyde varsa alalım. Eğer içinde programı bulunuyorsa kitap benim, şayet programı yazılı değilse parasını vereceğim, kitabı sen alacaksın. Bana programsız Hitlerizmin kitabının lüzumu yok.

—Ben de programsız siyasî mezhebin propagandasını yapanlara yanaşanlardan değilim. Programı yoksa bu kitabı almayız. Bırakır, geçer. gideriz.

—Şu halde programı varsa iki nüsha alırız. Bedelini öderim. Biri bende kalır, biri sende.

—Bu duaya âmin derim .

Yürüdük. Edip beyin kitapçı dükkânına girdik. Hitlerizm gelmiş.

Evirdik çevirdik kitap Nazi programını ihtiva ediyordu. Bana:

-Program var, İki nüshasını alalım, kararımızı yerine getirelim. Faşizm hakkındaki eser, programı ile beraber sol cebimdedir. Bu nüshayı da sağ cebime koyuyorum. Nasıl muvafıkmı Elimde mi taşıyayım?

—Kemalizm başta oldukça diğer programlar ceplerde gezer, yavrum! Dedim.

Yememiş içmemiş bu muhaverenin son fıkrasını Ebedi şefe arzetmiş. Ulu Önder bu son fıkrayı işittiği zaman:

—İlk gördüğünüzde Nalband oğlunun tarafımdan alnını öpeceksin. Buluştuğumuz zaman, beni alnımdan öptü ve :

—Tarafımdan bil âsle, Gazi tarafından bil vekâle alnını öpüyorum. İrade buyurdular, dedi.

Fırsat buldukça, anlımdan öpüyordu. Bunu adet etmişti.

Kerenskiyi pek beğenirdi. Onun kilise kapısındaki ölümünü kaç defa bana anlattı: Namık Kemali yad ederdi. Eebedi Şefin menkibeleri ağzından eksik olmazdı.

Bir gün bana dedi ki:

—Bu faniler ebedileştiği zaman, alkol iptilâsından mı üful ettiler? Yoksa ecelleri ilemi öldüler?

—Bu tesirleri takdir etmek haddim değildir. Siz bilirsiniz, diye cevap verdim.

— Bilerek, istiyerek! dedi. Derin birsükûta daldı.

Şimdi kendisi o derin sükûtun ebediliğinde bulunuyor. Biz de göz yaşlarımızla onu uğurlıyoruz.

—Ankara, 24-12-1943—

Vakıt Gazetesi 28/12/943

300

M. E. Bozkurt'un tabutunun arkasından giderken

Yazan: Ali Agâh Dınel

İzmir Mahmut Esada içten gelen coşkun bir cenaze alayı yaptı. O da babası gibi, Kuşadasındaki aile çiftliğinin tarlaları içine ve babasının yanına gömülmesini vasiyet etmişti.

Ay yıldızlı al bayrağa sarılı tabudu, Türk izcilerinin, yarın yurt işlerinin mesuliyet yüklerini taşıyacak olan omuzları üzerinde bütün bir halkın ve dostlarının gözyaşlarının serpildiği yollardan geçerek yavaş yavaş Alsancak istasyonuna ilerliyordu.

Merhumun İzmir idadisi arkadaşı Mustafa Turgutla yanyana yürüyorduk. Titrek bir sesle bana, onun orta tahsiline ait hatıralarını anlatıyordu. Çok müteheyyiçtim. Zihnim bir noktaya saplanmıştı: Mahmut Esat babası gibi aile çiftliğinin tarlaları arasına gömülmeği vasiyet etmişti. Ve yarın o, Kuşadasının — bu yurdun her karış toprağı gibi- Türkün kanı, Türkün teriyle yuğrulmuş toprağına gömülecek, o toprağın bir parçası olacaktı.

Henüz tahsilini bitirmiş bir genç iken kurtuluş savaşının ilk günlerinde tüfek elde müdafaa ettiği bu toprağın, bu vatan parçasının öldükten sonra dahi- mezariyle- bekçisi olmak istemişti.

Tabutunu takip ederken bu vasiyetinin delâlet ettiği derin mânayı düşünüyordum:

Doğduğumuz aile evini, o evin bulunduğu şehri- velev iki üç evli bir köyceğiz, yahut harap bakımsız, kasvetli bir şehir dahi olsa- sevmek... Çocukluğunuzda içinde oynadığınız bahçenizin, gezindiğiniz sokakların havasını, teneffüs ettiğimiz ovaların, dağların hatıralarını birer mukaddes bergüzar gibi ölünceye kadar kalbinizde muhafaza etmek o şehri veya köyü, onun harap evlerini, dar sokaklarını yabancı ellerin- geniş ve asfaltlı caddeleri, meydanları, yedi-sekiz katlı binalarla süslenmiş- mamur şehirlerine değişmemek.. Ve oralarda bulunduğunuz zamanlar dahi o küçük, harap, bakımsız, fakat sizin olan şehri özlemek.. Ovalarınızın, dağlarınızın hür havasını ciğerlerinize doldururken duyduğunuz saadet ve sevinci dünyanın hiç bir yerinde duymamak.. Bu derin, büyük sevgiyi bütün yurda, bütün Türk şehir ve köylerine, ova ve dağlarına teşmil etmek... Bir gün bütün bu mukaddes şeylere, bu aziz yurda göz koyan olursa o göz-

leri kör etmek için icabederse ölmek.. İşte Mahmut Esadın coşkun ve cezbeli ruhunu çocukluğundan ölümüne kadar bir volkan gibi yakıp kavuran, bu tarzda bir sevgi idi.

Kanaatimizce bir insanı doğduğu toprağın çocuğu yapan, ancak böyle bir sevgidir.

Asırlarca süren savaşlar ve kötü bir idare yüzünden bakımsız kalmış, fakir düşmüş bir yurdumuz vardır. Şehirlerimiz, köylerimiz umumiyetle harap bir haldedirler. Oralarda hayat bugün bile cansızdır. Ovalarımızın, dağlarımızın büyük bir kısmı ağaçsız ve çıplaktırlar. Biz bu şehirleri, bu köyleri, bu ovaları, bu dağları bu hallerine rağmen seveceğiz. Bir ana, bir baba hasta olan çocuğunu nasıl sever ve üzerine titrer, onun iyileşmesi için bütün varlıklarını nasıl sarf ederlerse biz de yurdumuzu öyle seveceğiz. Onun üzerine öyle titriyeceğiz ve bütün gücümüzü, varımızı, yoğumuzu yurdun kalkınmasına, şehir ve köylerimizin bayındırlığına sarfedeceğiz.

Mahmut Esat Türk gençliğine böyle bir (yurt sevgisi), böyle bir (ülkü) vermek için bütün ömrünü vakfetti.

Bizim tanzimat ve hattâ meşrutiyet devri vatanseverliğimiz ve milliyetçiliğimiz biraz nazari bir vatanseverlik ve milliyetçilik idi. Türk vatanseverliği, Türk milliyetçiliği asrın telâkkisine uyan hüviyetlerini, kurtuluş savaşında ve Cumhuriyet devrinde iktisap etmiştir.

Bu mesut ve feyizli değişmede Mahmut Esadın büyük bir hissesi olduğunu tereddütsüz söyliyebiliriz.

İtiraf ederiz ki, Mahmut Esat (çok müfrit ve şoven) bir milliyetçi idi. Onun (ırkî milliyetçiliği) bizim (millî bünyemize) uymıyan bir milliyetçiliktir.

Fakat- evvelce de söyledik yine tekrar ederiz- Mahmut Esat bu telâkkisinde çok samimi idi. O, coşkun ruhlu ve cezbeli ruhlu bir ülkü adamı idi. Onun için çok derin olan bilgisine rağmen bu gibi ifratlara düşmekten kendisini alamamıştır. Esasen hangi ülkü adamı ifrata düşmekten tamamiyle kurtulabilmiştir.

Mahmut Esat samimî bir ülkü adamı olduğu içindir ki dersleri, nutukları, konferansları, kitapları, makaleleri Türk gençliğinin ruhunda derin akisler ve izler bırakmıştır.

Bunun en büyük delili vakıtsız ölümünün İstanbulda üniversiteliler ve şehrimizde genç izciler ve liseliler ve bütün aydınlar arasında uyandırdığı büyük heyecan ve teessür ve bütün bu gençlerin ve aydınların cenazesine iştirak için gösterdikleri büyük tehalüktür.

302

Asırlarca (ümmet) telâkkisinin uyuşturucu tesiriyle kendisini unutmuş ve bu yüzden varlığı bile tehlikeye düşmüş bir millet için Mahmut Esat gibi ülkü adamlarına ihtiyaç vardır. Bahusus ki bu memlekette bugün dahi Türk vatandaşı olduğu, Türk ekmeği ile karnı doyduğu ve mühimce mevkiler işgal ettiği halde iki üç nesil evvelki dedelerinin milliyetine intisap iddia ve bununla iftihar eden beyinsizler vardır.

Onun içindir ki onun gür ve erkek sesi Türk kalplerine nüfuz etmiştir. (Topyekûn Türkçülük) muharriri şimdi hür yurdumuzun Ege denizinin hür rüzgârlariyle serinlenen bir ovasında tarlalar arasında son uykusunu uyumaktadır.

Ege denizinin kıyılarında tarlalar arasında iki mezar.. İki Türk mezarı... Baba ve oğul..

Bunun derin mânasını Türk gençleriyle aydınlarının pek iyi anladıklarının en kuvvetli delili, vakıtsız ölümünün uyandırdığı umumî teessür ve tabutunun arkasından dökülen göz yaşlarıdır.

Anadolu Gazetesi 27/12/943

303

Mahmut Esat Bozkurt'un Cenaze töreni

İzmir mebusu ve eski Adliye vekili Mahmut Esat Bozkurdun cenazesi dün sabah saat 10 da Cağaloğlundaki Sağlık yurdundan törenle kaldırılmıştır.

Törende birer jandarma ve polis müfrezesile Vali ve belediye reisi Lûtfi Kırdar, C. H. Partisi Vilâyet idare heyeti reisi Behçet Uz Üniversite rektörü profesör Tevfik Sağlam ve bir çok profesörler hâkimler, müddeiumumiler ve adliye müfettişlerinden müteşekkil adliye erkânı emniyet müdürü, Basım Birliği İstanbul mıntakası reisi Hakkı Tarık Uz, şehrimizde bulunan eski ve yeni bir çok mebuslar, Parti erkânı İstanbul baro heyeti, Ankara üniversitesi hukuk fakültesinden gelen bir talebe heyeti İstanbul üniversitesi talebe birliği mümessilleri ve büyük bir kalabalık bulunmuştur.

Ayrıca Büyük Millet Meclisi Başvekil Şükrü Saracoğlu, Adliye Vekâleti, C. H. Partisi Genel Sekreteri. İstanbul Parti Reisi Behçet Uz, İzmir Parti idare heyeti: İzmir mebusları, İstanbul belediyesi. İstanbul ve Ankara üniversiteleri, üniversite talebe birliği. İstanbul barosu ve daha bir çok teşekkül ve şahsiyetler tarafından gönderilmiş bir çok çelenkler vardı.

Merhumun Türk bayrağına sarılmış olan tabutu tam saat 10 da Cağaloğlundaki Sağlık Yurdundan alınmış kendisini çok seven talebelerinin elleri üstünde, törende bulunanlarla birlikte Ankara caddesini takiben Sirkeciye gelinmiş ve yeni postahane binasındaki adliye önünden geçirildikten sora tramvay yolunu takiben Tophaneye gidilerek tabut Tırhan vapuruna konulmuştur. Vapur saat 11. 30 da İzmire müteveccihen rıhtımdan ayrılmıştır. Merhumun cenazesi İzmirde Selçuktaki çiftliğinde aile makberesine defnedilecektir.

Tabiatla, insanlar arasındaki sırların bir çoğu halâ çözülemedi. Fakat zaman zaman bu iki varlık arasında, insanı yadırgatan bir takım benzerlikler görüyoruz.

Meselâ, kışa girerken, güz rüzgârları, sararmış yaprakları döker. Bahçeler, caddeler, korular bu solgun yapraklarla örtülüdür .Yine bu günlerde ölümlerin çoğaldığını seziyoruz. Kim bilir, belki yarın şimdi bir serzeniş gibi sadece işaret ettigimiz bu yakınlıklarda, bir

kanun kesinliği de bulacağız. Yer yüzünde imkânsızlıklara artık yer kalmamıştır.

Meselâ aynı günü gazeterinde üç ölüm haberiyle birden karşılaştık. Profesör «Ragıp Hulûsi» Profesör«Mahmut Esat„ ve mebus Hilmi Türkmen hemen hemen aynı saatlerde bu dünyadan ayrıldılar.

Bunlar, memlektin havasına, ilmine, irfanına tarihine karışmış şahsiyetlerdi. Ölümleri çevreyi sarstığı için olay, gözümüzde büyüdü

Kendi halinde sessiz yaşıyanlardan da kim bilir kaç yurttaş aynı günde gömüldüler. Fakat ne adlarını biliyor, ne de ölümlerinin acısını çekiyoruz.

Ragıp Hulûsiye nasıl acımıyalım, ki elli bir yıllık ömründe kendine elli bir günlük rahat ayırmamış, zevkine elli bir saat vermemişti.

İlk gençliğini, birkaç yüksek mektebin seminerlerine, doktoralarına harcadıktan sıora, en yeni bir ilim şubesine kendini vakfetti. .Avrupa dillerinden başka lâtince, ibrani ve eski yunancayı, sanskriti sümer, çin dillerini incelemişti. Bu canavar hastalığa tutulunciya kadar, bütün vakti kitap saraylarında, kitaplar üstünde geçiyordu.

Ragıp Hulûsiyi en olgun çağında kaybettik. Onunla giden yalınız bir vücut değildir. Gelecek nesilleri besliyecek eserler de birlikte sönüp gitti.

Mahmut Esadı yakında tanımamıştım. Fakat onun da değerli bir ilim adamı olduğunu temin edenler çoktur. Üniversite muhitinde en çok sevilenlerden biri diye tanınmıştı. Onu da yine şu dökülen yaprakların altına gömdük. Artık tabiatla insan hayatı arasında herhangi bir münasebet var mı?. Diye soramıyor ve:

— Kim bilir!

Diyemiyorum.

Hakkı Süha GEZGİN

Vakıt Gazetesi 24-12-943

305

306